

PÕLLUMAJANDUS JA MAAELU

2006/2007

PÕLLUMAJANDUS JA MAAELU
2006/2007

Välja andnud Põllumajandusministeerium

Koostanud Ants Laansalu

Toimetanud Sirje Pärismaa (Eesti Maaülikool)

Kujundanud Hele Hanson-Penu / Triip

Trükitud AS Folger Art

ISSN 1736–437X (trükis)

ISSN 1736–4507 (online)

Tallinn 2007

HEA LUGEJA

Sinu käes on põllumajandusministeeriumi aastaraamat, mis on pigem kokkuvõtlik andmes- tik kui hinnang möödunud aasta tööle. Erinevate autorite artiklid käsitlevad põllumajandu- ses, kalanduses, toiduainetööstuses ning maaelu arengus toimunud muutusi ja rakendatud poliitikameetmeid. Põhjalikke hinnanguid anda ja järeldusi teha saab pikema perioodi and- mete analüüside alusel.

Põllumajanduse areng on seotud pikaajaliste looduslike protsessidega ja seepärast ilmne- vad soovitud tulemused ja vahel ka soovimatud tagajärjed alles järeltulevate põlvde jook- sul. Sestap on muutunud põllumajanduspoliitika olemus, mille kohaselt on loobutud kitsast põllumajandustootmise ja -tootjakesksest poliitikast.

Tänapäeva põllumajanduspoliitika põhimõtete kohaselt arvestatakse järjest rohkem ühis- konna laiemate huvidega nagu toiduohutuse ja loomade heaolu tagamine, keskkonna- sõbralike tootmismeetodite kasutamine ning maaelu areng.

Rõõmu teeb, et peale on kasvamas noorte põllumeeste põlvkond, kelle seas on palju edu- kaid ettevõtjaid. Nad on juba tõestanud, et suudavad edukalt konkureerida kaubaturul kolleegidega vanadest ELi liikmesmaadest. Kuid meie ettevõtjad mõistavad samuti, et me konkureerime ka Euroopa tööturul, kus töötajate palgatase on võrreldes meie tasemega tunduvalt kõrgem. Majandusloogika seisukohast saame tõsta palka ainult sel juhul, kui suu- dame tõsta tootmise efektiivsust. Siin on suurematel ettevõtetel konkurentsieelis.

Põllumajanduspoliitikaga kaasnevate maaelu arengu meetmete üldisemaks eesmärgiks ongi tasakaalustada suurte ja väiketootjate arenguvõimalusi. Seal, kus põllumajanduslik- ku tootmist ei ole võimalik laiendada ja selle efektiivsust suurendada, peame leidma teisi vahendeid.

Kuid põllumajanduse efektiivsuse tõstmisega väheneb tavaliselt töökohtade arv ja langeb maapiirkondade elujõud. Seega probleemid on laiemal iseloomuga. Peame leidma võimalusi ja vahendeid nii uute töökohtade loomiseks kui ka küla infrastruktuuri arenguks ning hajaasustuse ja talulise elulaadi säilitamiseks, pidades silmas, et riik toetab neid, kel enesel on soovi ja tegutsemistahet leida toimetulekuks oma tee.

Põllumajandusminister
Helir-Valdor Seeder

SISUKORD

Eessõna

1. Põllumajanduse, kalanduse ja toiduainetööstuse osatähtsus riigi majanduses...	7
2. Põllumajandussaaduste tootmine, kalapüük, töötlemine, turg ja kaubandus.....	8
2.1. Tootmine	8
2.2. Piimaturg: tootmine, töötlemine, kaubandus.....	16
2.3. Lihaturg: tootmine, töötlemine, kaubandus	25
2.4. Teraviljaturg: tootmine, töötlemine, kaubandus.....	31
2.5. Puu- ja köögiviljaturg: tootmine, töötlemine, kaubandus	45
2.6. Kartuliturg: tootmine, töötlemine, kaubandus.....	55
2.7. Meetootmine	57
2.8. Taastuvenergeetika arendamine	58
2.9. Alkoholiturg: tootmine, kaubandus	59
2.10. Kalaturg: püük, töötlemine, kaubandus.....	68
2.11. Põllumajandussaaduste kaubandus.....	74
3. Põllumajanduspoliitika.....	85
3.1. Maaelu arengustrateegia ja arengukava koostamise protsess.....	85
3.2. Toetused ja riigiabi	88
3.3. Osalemine ELi otsustusprotsessis.....	100
3.4. Maaelu arengu komitees vastuvõetud otsused.....	110
4. Põllumajanduse ja toiduainetööstuse majanduslik olukord.....	117
4.1. Põllumajanduse majanduslik olukord	117
4.2. Toiduainetööstuse majanduslik olukord.....	126

SISUKORD

5. Maaelu areng	129
5.1. Maaettevõtlus.....	129
5.2. Maaturism.....	136
5.3. Põllumajanduskeskkond.....	138
5.4. Külade areng.....	141
5.5. Erametsandus.....	145
5.6. Maaparandus.....	148
5.7. Mahepõllumajandus.....	153
6. Põllumajandusharidus, -teadus, nõustamine ja -muuseumide tegevus	158
6.1. Põllumajandusharidus.....	158
6.2. Põllumajanduslik teadus- ja arendustegevus.....	163
6.3. Nõuandetegevus, info- ja teabelevi.....	167
6.4. Põllumajandusmuuseumide tegevus.....	170
7. Toiduohutus ja veterinaartegevus	173
7.1. Toidukontroll.....	173
7.2. Loomatervishoid ja loomakaitse.....	174
7.3. Põllumajandusloomade aretus ja geneetiliste ressursside säilitamine.....	177
7.4. Turukorraldus.....	179
7.5. Kauplemine, import ja eksport.....	181
8. Välissuhted	183
Lisa 1. Põllumajandusministeeriumi valitsemisala eelarve 2006/2007	187

1. PÕLLUMAJANDUSE, KALANDUSE JA TOIDUAINETÖÖSTUSE OSATÄHTSUS RIIGI MAJANDUSES

Ants Laansalu

Põllumajandustoodangu väärtus oli 2006. a esialgsel andmetel 8 mld kr. Suurima osa põllumajanduse kogutoodangu väärtusest moodustab loomakasvatustoodang (53,7) ja taimekasvatustoodang (34,6%). Põllumajanduse ja jahinduse lisandväärtus oli 2005. a 3,45 mld kr ja selle osatähtsus sisemajanduse kogutoodangus (SKT) oli 2,4%. 1992. a oli põllumajanduse lisandväärtus 11,7% ning aastatel 1992–2001 vähenes see riigi sisemajanduse kogutoodangus ligi 0,9% aastas. Pärast ELiga liitumist hakkas lisandväärtus taas suurenema ja selle osatähtsus riigi SKTs oluliselt ei muutunud. See tähendab, et põllumajanduse arengutempo saavutas riigi majanduse arengutempoga samaväärse taseme.

Põllumajanduses oli 2005. a hõivatud 23 400 töötajat, mis moodustab riigi tööhõivest 3,9%. 1992. a oli põllumajanduses hõivatud 114 600 töötajat ja see moodustas riigi tööhõivest 15%. Aastatel 1992–2003 vähenes põllumajandustöötajate arv 88 700 võrra. Pärast liitumist ELiga põllumajandustöötajate arvu vähenemine aeglustus. 1991. a oli maapiirkondades tööga hõivatuid 237 300. Kuni liitumiseni ELiga vähenes tööga hõivatute arv enam kui 6000 võrra aastas. Pärast liitumist suurenes maapiirkondades tööga hõivatute arv ligi 10 000 võrra ning moodustas 2005. a 172 800.

2005. a struktuuriuuringu andmetel oli 27 746 põllumajanduslikku majapidamist. Neist oli professionaalseid, kogutuluga üle 37 550 kr aastas, 6724. Põllumajanduslike majapidamiste arv on pidevalt vähenenud. 2001. a struktuuriuuringu järgi oli Eestis 54 728 põllumajanduslikku majapidamist, neist professionaalseid põllumajandusettevõtteid 8137.

Toiduainetööstuse kogutoodangu väärtus oli 2006. a 14,9 mld kr, mis moodustab tööstustoodangu koguväärtusest 17%. Suurima osa tootmismahust andis piimatööstus (28%), jookide tööstus (21%) ja lihatööstus (18%). Toiduainete ja jookide tööstuse lisandväärtus oli 2005. a 2,77 mld kr ja selle osatähtsus riigi sisemajanduse kogutoodangus oli 1,6%. Viimase kolme aasta jooksul ei ole toiduainetööstuse lisandväärtus oluliselt muutunud ja selle suhteline osatähtsus riigi SKTs on vähenenud keskmiselt 0,1-0,2% aastas. Toiduainetööstuses oli hõivatud 17 310 töötajat, sealhulgas lihatööstuses 2963, kalatööstuses 6192 ja piimatööstuses 2531 töötajat. Kalatöötlemise osakaal toiduainetööstuses oli 9,4%. 2006. a püüti kala Läänemerest 73 039 t ja sisevetest 2856 t. Kaugpüügi kvoot oli Atlandi vetes 10 445 t. Enam kui neli viiendiku kalapüügi mahust moodustas püük Läänemerest. Suurima püügimahu moodustavad kilu ja räim. Kalatöötlemisettevõtteid on kokku 90. Kalatööstuse peamised tegevusalad on külmutamine, fileerimine, kalakonservide ja -preservide ning valmistoidu tootmine. Konservitoodang läheb peamiselt idaturule.

Põllumajandussaaduste ja -toodete osatähtsus kogu kaupade ekspordist moodustas 2006. a 7% ja impordist 7,3%. Põllumajandussaadusi ja -tooteid eksporditi 8,37 mld kr väärtuses ja imporditi 11,80 mld kr eest. Ekspordi maht suurenes aasta jooksul viiendiku võrra. Tänu sellele vähenes väliskaubanduse puudujääk 614 mln kr võrra. Kogu põllumajandussaaduste ekspordist veeti enam kui kolmandik väljapoole ELi kolmandatesse riikidesse. Enim eksporditi kalatooteid (20,5%) ja piimatooteid (17,5% põllumajandustoodete mahust).

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

2.1. Tootmine

Kristel Maidre, Elsa Nurk, Viive Alliksoo, Matti Piirsalu, Eha Niinepuu, Merle Saaliste

Põllumajandustoodang

Põllumajanduse majandusharu toodang (*output of the agricultural industry*) koos toetustega on esialgsel andmetel 8 mld kr, millest tootetoetused taime- ja loomakasvatusele moodustasid 6,5% (528,3 mln kr). Eelmise aastaga võrreldes vähenes toodangu väärtus alushindades 2%, tootjahindades 4,5%. Erinevus on tingitud sellest, et alushindades toodangu arvestamisel võetakse arvesse tootmisega seotud toetused (täiendavad otsetoetused põllukultuuride, ammelemade, veiste ja uttede kasvatamiseks), mis 2006. a suurenesid 56,1%. Kogutoodangu maht vähenes 6,3% ja hinnad tõusid keskmiselt 1,9%.

2006. a esialgsel hinnangul moodustas taimekasvatustoodang kogu põllumajanduse majandusharu toodangu väärtusest 34,6%, mis on võrreldes eelmise aastaga 2,3 protsendipunkti vähem, ja loomakasvatustoodang 53,7%, mis on võrreldes eelmise aastaga 2,1 protsendipunkti suurem. Põllumajanduslikud teenustööd moodustasid 2,2% ja lahutamatu mittepõllumajanduslik kõrvaltootmine 9,4% kogu põllumajanduse majandusharu toodangust.

2006. a vähenes taimekasvatustoodang võrreldes 2005. a alushindades 8% võrra, sh vähenes toodang teraviljal 4, köögi- ja aedviljadel 14, söödakultuuridel 17, kartulil 23 ning puuviljadel ja marjadel 30% võrra. Teravilja osas ei langenud

vaid rukkitoodang. Suurenes tehniliste kultuuride (raps, proteiinkultuurid) toodang ning lillede ja ilutaimede toodang, vastavalt 30 ja 7%.

Taimekasvatustoodang vähenes tootjahindades 13,2% võrra, toodangu kogus vähenes 17,8% võrra, kuigi tootjahinnad tõusid keskmiselt 5,6%. Tootetoetuste 82,1%-lise suurenemise tulemusel kujunes alushindades toodangu väärtuse langus väiksemaks kui tootjahindades. Taimekasvatustoodangust moodustasid kõige suurema osa teravili (37,3), söödakultuurid (20,6) ja tehnilised kultuurid (14,5%). 2005. a võrreldes langes kartuli osatähtsus 14,4%-lt 12%-le, tehniliste kultuuride osatähtsus suurenes 10,2%-lt 14,5%-le.

Loomakasvatustoodang, kus arvesse võetakse nii tapetud loomade eluskaal kui ka elusmassi-iive ja loomakasvatustoodang, suurenes 2006. a võrreldes 2005. a alushindades 1,9%. Kõige enam suurenes lammaste ja kitsede toodangu väärtus (30%) tulenevalt loomade arvu suurenemisest, väiksemal määral suurenes piima (3%) ja sigade (2%) toodangu väärtus. Vähenesid aga nii lindude kui ka munade toodangu väärtus 7% ja veiste toodangu väärtus 4% võrra.

Loomakasvatustoodang tootjahindades suurenes 0,6%, sh toodangu kogus suurenes 1%, kuid tootjahinnad langesid keskmiselt 0,3% võrra. Tootetoetuste 32,6%-lise suurenemise tulemusel kujunes alushindades toodangu väärtuse tõus veidi suuremaks. Loomakasvatustoodangust moodustasid kõige suurema osa toorpiim (57,8%), sead (21,3%)

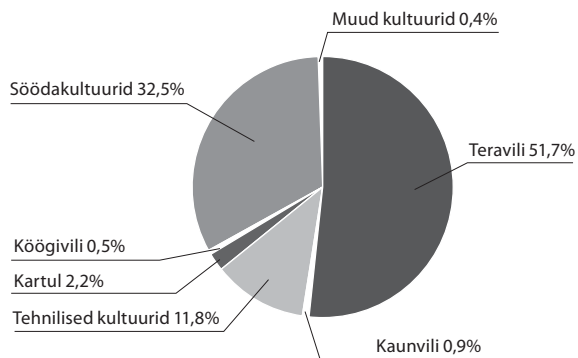
2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

ja veised (8,4%). Toorpiima osatähtsus on suurenenud aasta-aastalt, nt veel 2003. a moodustas toorpiim alla poole loomakasvatustoodangu väärtusest.

Põllumajanduskultuuride kasvupinnad ja saagid

ESA andmetel moodustas põllukultuuride kasvupind 2006. a 529,4 tuh ha, mis on 31,3 tuh ha ehk 6% võrra vähem kui 2005. a. Teravilja kasvatati 273,9 tuh ha ehk 51,7% kasvupinnal, söödakultuure 32,5, tehnilisi kultuure 11,8 ja kartulit, köögivilja, kaunvilja ja muid kultuure 4% kasvupinnal.

Joonis 1. Põllumajanduskultuuride kasvupindade jaotumine 2006

Allikas: Statistikaamet (ESA)

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Tabel 1. Peamiste taimekasvatussaaduste tootmine aastatel 2004–2006

Kultuur	2004			2005			2006 *		
	kasvu- pind (tuh ha)	kogus (tuh t)	saagikus (kg/ha)	kasvu- pind (tuh ha)	kogus (tuh t)	saagikus (kg/ha)	kasvu- pind (tuh ha)	kogus (tuh t)	saagikus (kg/ha)
Teravili kokku	261,0	608,1	2 330	282,1	760,1	2 694	273,9	605,5	2 211
sh rukis	8,1	18,1	2 228	7,4	20,4	2 747	7,3	17,9	2 454
talinisu	23,2	66,4	2 869	19,6	71,4	3 634	23,1	64,7	2 796
suvinisu	55,2	130,2	2 357	65,8	192,0	2 917	66,3	149,7	2 257
kaer	35,4	72,7	2 057	33,7	84,2	2 496	31,9	62,0	1 947
oder	127,0	292,9	2 306	143,7	365,6	2 544	137,6	294,7	2 141
Kaunvili	4,4	3,3	757	4,4	5,7	1 282	4,4	5,4	1 227
Raps	50,4	68,6	1 362	46,6	83,1	1 781	61,8	83,5	1 352
Õlilina	0,13	0,11	831	0,16	0,2	1 282	0,2	0,13	610
Kartul	16,1	166,5	10 342	14,0	209,8	15 028	11,5	148,4	12 945
Avamaaköögivili	3,5	44,1	12 548	3,0	50,7	16 874	2,8	39,6	14 143
Põllukult. kokku	495,6	x	x	560,7	x	x	529,4	x	x

*esialgsed andmed, jaanuar 2007

Allikas: ESA, Põllumajandusministeeriumi (PM) põllumajandusturu korraldamise osakond

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Loomade ja lindude arv

ESA esialgsete andmete ning põllumajandusministeeriumi prognooside kohaselt 2006. a veiste, sh piimalehmade, sigade ja lindude arv vähenes. 2006. a 31. detsembriga oli vabariigis 245 tuh veist, sh 108,9 tuh piimalehma, 341,2 tuh siga, 61,5 tuh lammast ja kitsed ning 1 592,2 tuh lindu. Võrreldes 2005. a oli veiseid 2, piimalehmi 3, sigu 2 ning linde 15% võrra vähem, lammaste ja kitsede arv oli suurenenud 17% võrra.

Töötleva tööstuse toodang

2006. a toodeti toiduainetööstusettevõtete poolt kokku 14,9 mld kr eest toodangut, mis moodustab töötleva tööstuse kogutoodangust 17% (tabel 3). Suurima osa Eesti toiduainetööstuse toodangumahust annab jätkuvalt piimatööstus (28), jookide tööstus (21) ja lihatööstus (18%).

Tabel 2. Loomade ja lindude arv seisuga 31. detsember 2006 (tuh)

	2005	2006	2006/2005 +/-	2006/2005 %
Veised	249,5	245,0	-4,5	98
sh lehmad	112,8	108,9	-3,9	97
Sead	346,5	341,2	-5,3	98
Lambad ja kitsed	52,4	61,5	+9,1	117
sh kitsed	2,8	3,4	+0,6	121
Linnud	1 878,7	1 592,2	-286,5	85

Allikas: ESA, PM põllumajandusturu korraldamise osakond

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Tabel 3. Toiduainetööstuse toodang ja eksport jooksevhindades (mln kr), 2000–2006

	2000	2001	2002	2003	2004	2005*	2006*
Tööstustoodang							
Tegevusalad kokku	52 583	60 371	68 116	76 177	86 121	82 469	97 203
Töötlev tööstus	45 513	52 554	59 663	66 409	77 023	72 340	86 427
toiduained ja joogid	9 776	11 101	11 384	11 737	13 268	12 935	14 924
toiduainete ja jookide osatähtsus kogu töötlevas tööstuses, %	21,5	21,1	19,1	17,7	17,2	17,9	17,3
liha ja lihatooted	1 500	1 800	1 931	2 073	2 314	2 344	2 711
kala ja kalatooted	1 514	1 934	1 724	1 448	1 381	1 033	1 365
piimatooted	2 557	2 916	2 815	2 930	3 892	3 917	4 203
jahu ja tangained	56	99	130	180	202	..	..
valmisloomasöödad	240	296	344	308	358	254	295
leiva- ja pagaritooted	1 010	1 134	1 205	1 275	1 352	1 874	2 072
joogid	1 893	1 810	1 966	2 134	2 278	2 586	3 147
Toodangu müük ekspordiks							
Tegevusalad kokku	23 915	28 191	31 516	36 042	41 443	42 986	50 234
Töötlev tööstus	23 215	27 789	31 033	35 513	40 917	42 032	49 379
toiduainete ja jookide tootmine	2 794	3 190	3 030	3 222	3 570	3 549	4 139
liha ja lihatooted	191	238	271	300	283	303	375

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

kala ja kalatooted	1 212	1 540	1 234	1 099	930	785	1 048
piimatooted	740	688	704	886	1 415	1 270	1 236
jahu ja tangained	4	6	8	7	19	..	..
valmisloomasöödad	10	22	18	3	3	5	17
leiva- ja pagaritooted	26	12	15	31	26	266	352
joogid	255	326	360	434	402	517	653
Ekspordi osatähtsus, %							
Tegevusalad kokku	45,5	46,7	46,3	47,3	48,1	52,1	51,7
Töötlev tööstus	51,0	52,9	52,0	53,5	53,1	58,1	57,1
toiduainete ja jookide tootmine	28,6	28,7	26,6	27,5	26,9	27,4	27,7
liha ja lihatooted	12,7	13,2	14,0	14,5	12,2	12,9	13,8
kala ja kalatooted	80,1	79,6	71,6	75,9	67,3	76,0	76,8
piimatooted	28,9	23,6	25,0	30,2	36,4	32,4	29,4
jahu ja tangained	7,1	6,1	6,2	3,9	9,4	..	..
valmisloomasöödad	4,2	7,4	5,2	1,0	0,8	2,0	5,8
leiva- ja pagaritooted	2,6	1,1	1,2	2,4	1,9	14,2	17,0
joogid	13,5	18,0	18,3	20,3	17,6	20,0	20,7

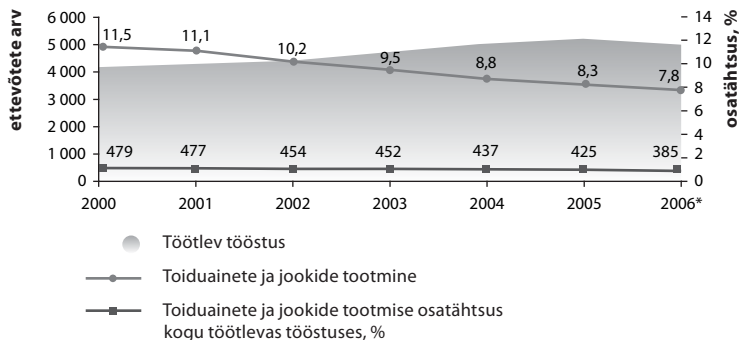
* – esialgsed andmed

.. – andmed puuduvad

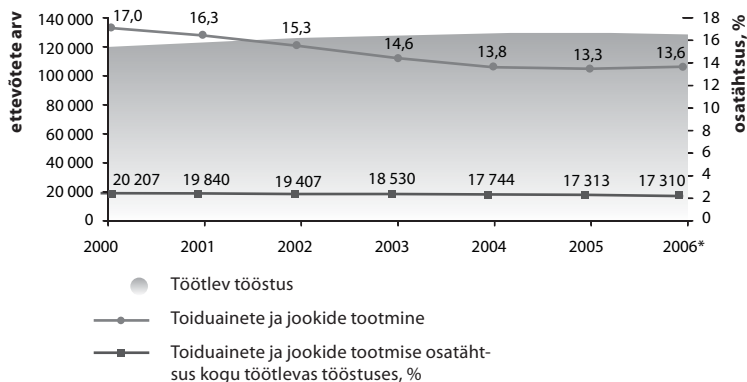
Allikas: ESA

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Joonis 2. Toiduaineid ja jookide tootvate ettevõtete arvuline osatähtsus töötlevas tööstuses, 2000–2006

Joonis 3. Toiduaineid ja jookide tootvates ettevõtetes hõivatute osatähtsus töötlevas tööstuses, 2000–2006

* - lühiajastatistika andmetel
Allikas: ESA

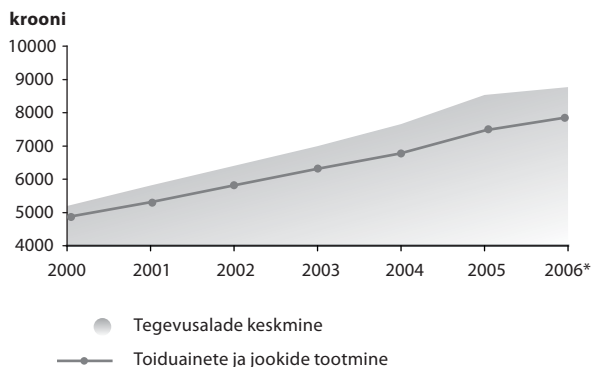
Põllumajandustoodete kaubandusbilanss on olnud negatiivne alates 1995. a. Ainult piima- ja kalatoodete osas on kaubandusbilanss olnud positiivne. 2006. a eksporditi 28% toiduainetööstuse toodangust. Traditsiooniliselt oli suurim eksporditud toodangu osatähtsus endisel kalasektoris, järgnes piimandussektor, samas on kõige kiiremini kasvanud leiva ja pagaritoodete eksport. Kui aastatel 2000–2004 eksporditi vaid paar protsenti leiva- ja pagari- tööstuse toodangust, siis 2006. a juba 17%.

Lühiajastatistika andmetel oli 2006. a toiduainetööstusettevõtetes hõivatud keskm 17 310 inimest. Neist töötas lihasektoris 2963, kalasektoris 6192 ja piimasektoris 2531 inimest. Samal ajal kui kogu Eesti ettevõtete arv ja tööhõive näitab pidevat kasvu, väheneb seoses tootmise moderniseerimise ja vähem konkurentsivõimeliste ettevõtete sulgemisega toiduainetööstuse ettevõtete ja seal hõivatute arv igal aastal paari protsenti võrra (joonisid 2 ja 3).

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Joonis 4. Keskmine brutokuupalk toiduaineid ja jookide tootvates ettevõtetes, 2000–2006

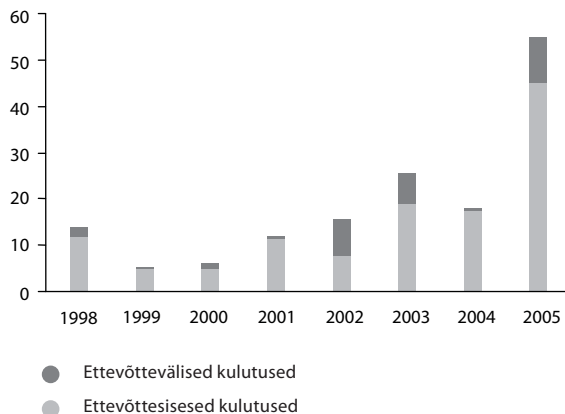

* - lühistatistika andmetel

Allikas: ESA

Eesti toiduainetööstuse üks olulisem kitsaskoht on teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni nõrkus. Suurenev konkurents sunnib aga ka Eesti ettevõtjat järjest enam kinni haarama uute lähenemiste, tehnoloogiate ja innovatsiooni pakutavatest võimalustest, mis eeldab varasemast oluliselt tihedamat koostööd erinevate teadusasutustega. Asjaolu, et toiduainetööstuse ettevõtted on aastatel 1998–2005 investeerinud teadus- ja arendustegevusse ligi 153 mln kr ning viimasel aastal tehtud kulutused moodustavad sellest tervelt 29%, annab märku sellest, et toiduainetööstuse koostöö teadusasutustega ning innovatiivsete projektide käivitamine on aktiveerumas (joonis 5).

Joonis 5. Toiduaineid ja jookide tootvate ettevõtete kulutused teadus- ja arendustegevusele, 1998–2005, mln kr

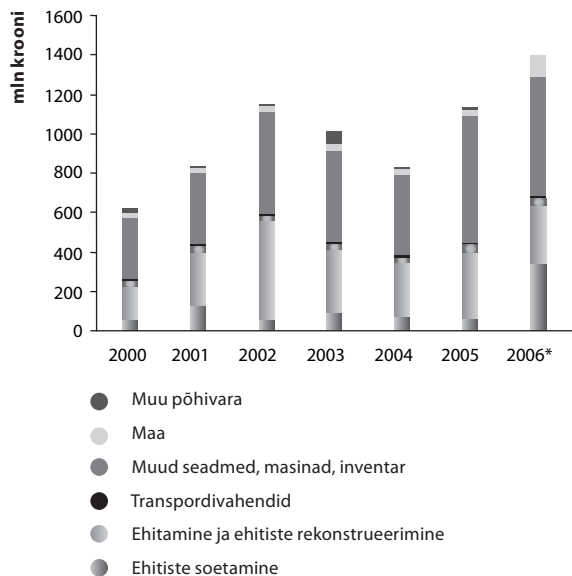

Allikas: ESA

Kuigi Eesti toiduainetööstuse ettevõtted on kõik ELi hügieeninõuetele vastavad, tunnetavad ettevõtted jätkuvad vajadust tootmise moderniseerimiseks, et säilitada konkurentsivõimet ning vastata tarbijate järjest kasvavatele nõudmistele toidu kvaliteedi ja sortimendi osas. 2006. a investeerisid toidutööstused peamiselt ehitistesse (45,9%) ning masinatesse ja seadmetesse (43,2% investeeringutest) (joonis 6).

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Joonis 6. Toiduaineid ja jooke tootvate ettevõtete investeeringud põhivarasse jooksevhindades, 2000–2006*

* - lühistatistika andmetel

Allikas: ESA

2.2. Piimaturg: tootmine, töötlemine, kaubandus

Matti Piirsalu, Kalev Karisalu, Eha Niinepuu

Piimatootmine

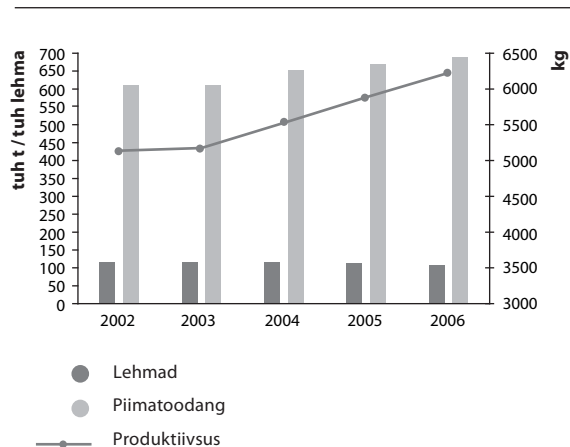
Statistikaameti andmetel toodeti 2006. a piima 690,3 tuh t, mis oli 2005. a võrreldes 19,9 tuh t ehk 3% võrra enam. Piimatoodangu suurenemine saadi produktiivsuse tõstmise teel, sest lehmade arv oli 31. dets seisuga 3,9 tuh lehma ehk 3% võrra väiksem kui 2005. a. 2006. a lüpsiti vabariigis keskm ühe lehma kohta esmakordselt üle 6000 kg piima – esialgsete andmete kohaselt 6225 kg lehma kohta, mis on 339 kg ehk 6% võrra enam kui 2005. a.

Püstitati ka uus piimatoodangu rekord – Põlva Agro OÜ eesti holsteini tõugu lehm Haavi 2. laktatsiooni toodang oli 16 794 kg. Kõrgeimad piimatoodangud karja keskmisele lehma kohta sai Jõudluskontrolli Keskuse andmetel Lea Puur Viljandimaalt – 11 907 kg (32 lehma), Põlva Agro OÜ 11 145 kg (1129 lehma) ja Tartu Agro AS 9732 kg (1189 lehma).

Piimatööstustele realiseeriti 605,9 tuh t 4,1%-lise rasvasaldusega piima, mis on 34,7 tuh t ehk 6% võrra enam kui 2005. a. Piimatööstustele müüdud piima osatähtsus kogu piimatoodangust ulatus 88%-ni, mis oli 2005. a samal tasemel. Piimatööstustele realiseeritud piimast kuulus eliitsorti 49 ja kõrgemasse sorti 46%. Eliitpiima osatähtsus jäi 2005. a võrreldes samale tasemele, aga kõrgema sordi osatähtsus

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Joonis 7. Piimatootmise põhinäitajad aastatel 2002–2006

Allikas: ESA

Tabel 4. Piimatööstuste osakaal ettevõtluses

	1996	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Piimatööstuse osakaal töötlevas tööstuses, %	8,8	8,0	5,6	5,5	4,7	4,4	6,2	5,4	4,9
Piimatööstuse osakaal toiduainetööstuses, %	26	28	26	26	25	25	32	30,3	28,2
Piimatoodete osakaal toiduainete ekspordis, %	33	32	26	22	23	27	40	35,8	29,9
Ettevõtete arv	28	41	44	38	38	41	42	40*	38*

* aasta lõpus

Allikas: ESA, PM arvutused

vähenes 1 protsendipunkti võrra. Joonis 7 annab ülevaate piimatootmise põhinäitajatest viimasel viiel aastal. Kuigi lehmade arv on aasta-aastalt vähenenud, on piima kogutoodang aastatel 2002–2006 pidevalt kasvanud tänu lehmade produktiivsuse tõusule.

Piima töötlemine, tarbimine ja kaubandus. Piima-sektori osatähtsus Eesti töötlevas tööstuses.

Esialgsetel andmetel (tabel 4) moodustas 2006. a piimatööstuse osakaal töötleva tööstuse kogutoodangust 4,9% ja toiduainetööstuses 28,2%. Piimatoodete eksport moodustas 2006. a toiduainete väljaveost 29,9%.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Piimatööstuste arv ja paiknemine Eestis

Eestis on Veterinaar- ja Toiduameti andmetel 24. jaan 2006. a seisuga registreeritud 38 piimatöötlemisettevõtet. Piirkondliku paiknemise järgi on Põhja-Eestis 10, Kesk-Eestis 8, Lääne-Eestis 5, Lõuna-Eestis 15 ja Kirde-Eestis 2 ettevõtet. Maakondadest ainukesena puudub piimatööstus Läänemaal.

Tunnustatud ettevõtetest varub toorpiima 29, nendest 1 tegutseb toorpiima kogumispunktina, 1 ettevõtte tegevusalaks on ladustamine-sügavkülmutamine, 2 ettevõtet on spetsialiseerunud ainult pakendamisele, 6 tööstust kasutavad toormena teiste töötajate toodangut (pastöriseeritud koor, kohupiim, pulbrid, või, vadak). Toorpiima varuvatest ettevõtetest töötleb ainult oma farmi piima 3. Talumeiereid toodavad põhiliselt juustu, pehmeid juuste, kohupiima, kodujuustu ja hapendatud piimatooteid (jogurt, hapukoor). Erandina tavapärastest piimatoodetest valmistab üks piimatalu kooredessert-alkoholikreemi.

Eesti tööstused võib jagada spetsialiseerumise järgi:

- linnapiimatoodete valmistajad (joogipiim, jogurt, keefir, koor, hapukoor, kohupiim, kodujuust, pudingid), kellel on reeglina kõrval ka muu tegevus (pakendamine, ladustamine, mahla tootmine, pulbrid);
- juustu tootjad, kes vastavalt turuolukorrale valmistavad lisaks juustule kas võid või pulbrit;
- kohukese valmistajad, ostavad teistelt tööstustelt kohupiima;
- jäätisevalmistajad, ostavad koort, võid, pulbrit.

Ettevõtete käitlemisvaldkonnad:

- joogipiim – 10 ettevõtet;
- rõõsk koor – 15 ettevõtet;
- hapendatud piimatooted – 19 ettevõtet;
- või ja võisegud – 14 ettevõtet;
- kodujuust, kohupiim, kohuke, desserdid, kastmed – 21 ettevõtet;
- juust – 11 ettevõtet;
- sulatatud juust – 4 ettevõtet;
- pehmed juustud – 12 ettevõtet;
- UHT¹ – 1 ettevõtte;
- piimapõhised pulbrid – 5 ettevõtet;
- jäätis – 4 ettevõtet;
- pakendamine – 6 ettevõtet;
- muud tegevused – 10 ettevõtet.

Piimatööstuste töötajate arv ja palk

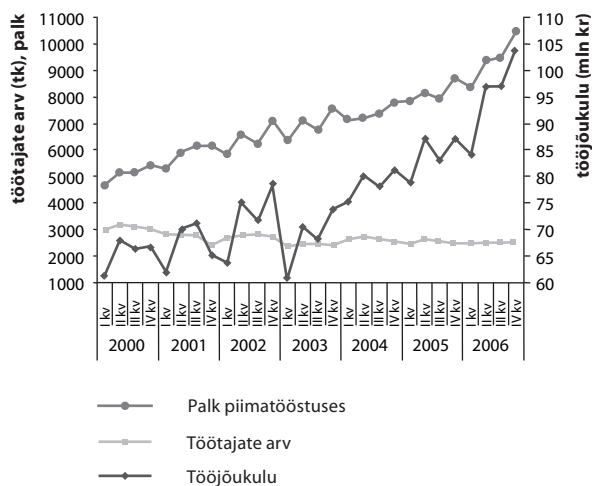
Piimatööstuses langeb töötajate arv jätkuvalt (joonis 8). 2006. a oli Eesti piimasektoris keskmiselt 2531 töötajat, mis on 37 hõivatut vähem kui 2005. a. Kuna 2006. a III kv lõpetas 3 piimatööstusettevõtet tegevuse, võib pidada töökohatade vähenemise üheks põhjuseks ettevõtete arvu vähenemist. Teiseks oluliseks põhjuseks on pidev tehnoloogia ja seadmete kaasajastamine, millega kaasneb tootmise efektiivsuse kasv ja inimtööjõu vajaduse vähenemine.

¹ Kõrgkuumutatud piim

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Keskmine töötasu piimasektoris kasvas 2006. a. võrreldes eelmise aastaga, 1266 kr (15,6%). Suurim palgatõus toimus IV kv, suurenedes III kv võrrelduna 931 kr.

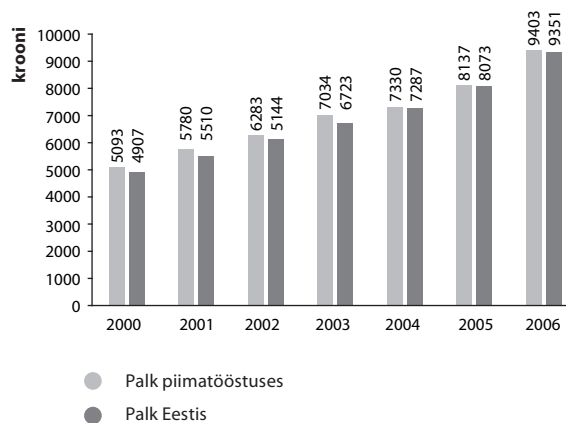
Joonis 8. Piimatööstuse töötajate keskmine arv, tööjõukulu ja keskmine brutopalk, 2000–2006

Allikas: ESA, PM arvutused

Piimatööstuse keskmine brutopalk (joonis 9) oli 2006. a 9442 kr, olles Eesti keskmisest töötasust 52 kr kõrgem. Palgavahe Eesti keskmise (9351 kr) ja piimasektori vahel on viimase aastaga veelgi vähenenud. Vabariigi keskmise töötasu kiire kasvu üheks peamiseks põhjuseks on kindlasti asjaolu, et ELi siseselt saab tööjõud vabalt liikuda ja otsida paremini tasustatud võimalusi. Seetõttu on Eestis tekkinud olukord, kus teatud valdkondades oskustöölised lähevad tööle teistesse riikidesse. Selleks, et kogunud töötajaid mitte kaotada, ongi kohalikud tööandjad sunnitud tõstma töötasu.

Joonis 9. Piimatööstuse ja Eesti kuu keskmine brutopalk, 2000–2006 (tuh kr)

Allikas: ESA, PM arvutused

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Tabel 5. Toorpiima tootmine ja kokkuost

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Toorpiima tootmine, tuhat tonni	629	684	621	611	640	670	690
Toorpiima kokkuost, tuhat tonni	396	424	497	485	536	571	606
Kokkuostetud piim, %	63	62	80	79	84	85	88

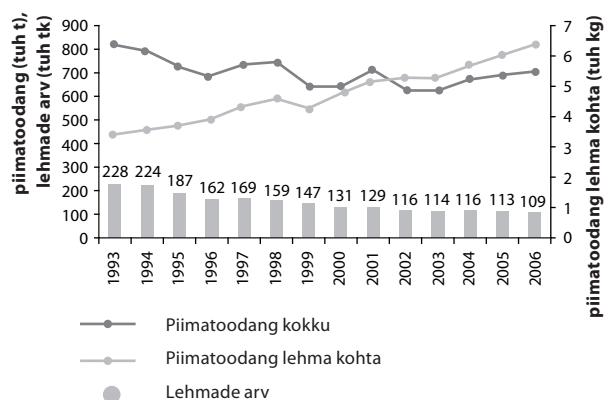
Allikas: ESA

Tooraine kvaliteet ja hind

Piimatöötlemisettevõtete poolt varutud piim moodustas kogu toodangust 87,8% ehk 605,9 tuh t.

Eesti piimakarja aretuses on olnud viimastel aastatel suund väljalüpsi suurendamisele ja lüpsikarja vähendamisele. 13 aastaga on piimalehmade arv vähenenud 119 tuh lehma võrra (52%). Samas on suurenenud keskmine väljalüps lehma kohta 2903 kg (87,7%).

Joonis 10. Piimatoodang kokku, lehma kohta ja lehmade arv, 1993–2006

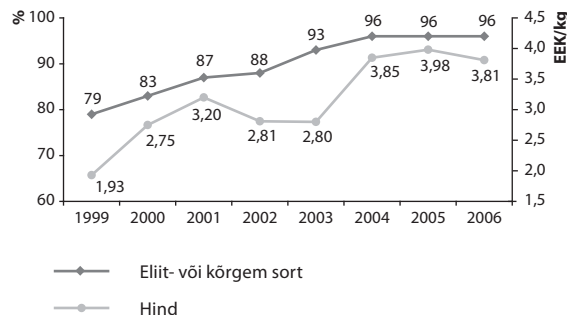
Allikas: ESA

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Kokkuostetud toorpiimast kuulus eliit- või kõrgemasse sorti 96% (joonis 11). Keskmiselt sisaldas kokkuostetud toorpiim rasva 4,1 ja valku 3,3%, mis on samal tasemel 2005. a. 2006. a keskmine toorpiima kokkuostuhind oli 3,805 kr/kg, mis on võrreldes 2005. a 4,3% ehk 17 senti liitri kohta vähem.

Toorpiima kokkuostuhind Eestis koosneb erinevatest komponentidest. Iga töötleva kujundab toorpiima kokkuostuhinna vastavalt oma võimalustele ja kokkuleppel tootjatega. Aluseks võetakse sordi hind, millele lisandub valgu- ja rasvaprotsendi hind. Valgu- ja rasvaprotsendi pealt maksmisel tehakse kas juurde- või mahaarvestus, lähtudes baasilistest ja toorpiima tegelikest näitajatest. Tööstuste lõikes võivad baasilised näitajad erineda. Seetõttu võib öelda, et piimahinna langused ja tõusud on tihedalt seotud tooraine vajaduse, koguse, sordi, samuti valgu- ning rasvasisaldusega.

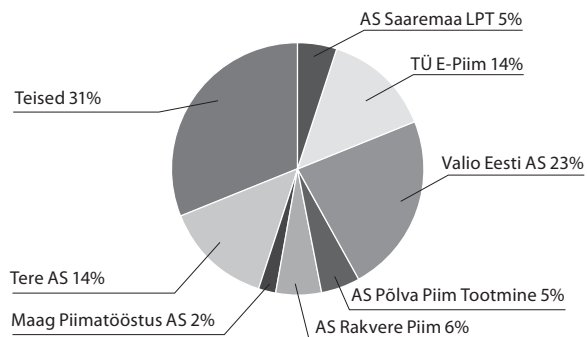
Joonis 11. Toorpiima kvaliteet (eliit- ja kõrgema sordi osa kokkuostetud toorpiimas) ja hind, 1999–2006

Allikas: ESA

Kokkuostetud toorpiimast (joonis 12) ostsid Eesti Piimaliitu kuuluvad ettevõtted 69%.

Joonis 12. Toorpiima kokkuost 2006. a

Allikas: Eesti Piimaliit, PM

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

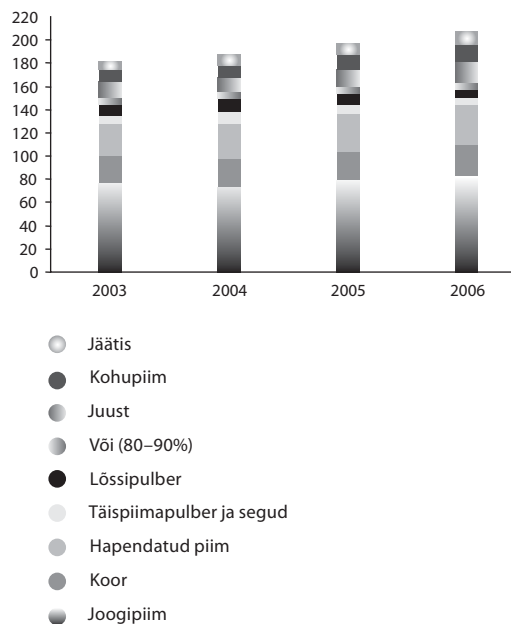
Piimatoodete tootmine, tarbimine, müük, eksport ja import

Piimasektori elujõulisus sõltub kvaliteetsest toorainest, konkurentsivõimelistest toodetest ja lepingutest jaekaubanduskettidega. Jätkuvalt tegeletakse spetsialiseerumise ja vastastikuse teenustöö kasutamisega.

Tootmise arengut iseloomustab orienteerumine kõrgema lisandväärtusega toodetele. Esialgsetel andmetel (joonis 13) on 2006. a vähenenud täispiimapulbri (-31,3), lõssipulbri (-20,4) ja või (-5,1%) ning suurenenud juustu (19,1), kohupiima (17,9), jäätise (14,1), koore (12,4) ja fermenteeritud piimatoodete (6,4%) tootmine. Suurenenud on ka jätkuvalt joogipiima (4,0%) tootmine, mis on seotud hästi käivitunud koolipiimatoetuse programmiga.

Traditsiooniliste piimatoodetega konkureerivad täna turul tooted, milles on asendatud piimarasv ja/või piimavalk taimsete rasvade ja/või valkudega. Sellistest toodetest on Eesti tarbijale tuttavamad rasvasegu võided (Võidel, Võideks), glasuuritud kohukeselaadsed tooted, jäätised, samuti juustulaadne toode, kus piimarasv osaliselt asendatud taimse rasvaga. Lisaks neile konkureerivatele toodetele, mis osaliselt sisaldavad ka piima, on turule tulnud vaid nimetuste poolest piimatoodetega konkureerivad tooteid, näiteks sojavalgust valmistatud tooted.

Joonis 13. Piimatoodete tootmine, 2003–2006 (tuh t)

Allikas: ESA

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Piimatoodete tarbimine

Eesti Konjunktuuriinstituudi (EKI) tarbijauuringu alusel eelistab Eesti tarbija kodumaist piimatoodet, põhjusteks toodete pidevalt laienev sortiment, usaldusväärsus, stabiilne kvaliteet, atraktiivne ja kaasaegne pakend, kaasaegne tehnoloogia, naturaalsus, värskus, maitse ning soodne hind. Näiteks oli 2006. a kauplustes pakutavas sortimendis joogipiim 100%, kohupiim 94, jogurt 82, jäätis 76 ja naturaaluust 55% kodumaine.

Kaubanduskettidel on välja kujunenud oma "private labels" tooted. Selleks, et saada kvaliteetset toodangut võimalikult madala hinnaga, võetakse erinevatelt tootjatelt pakkumised ja valitakse nendest parim. On positiivne, et sellistel pakkumistel osalenud Eesti ettevõtted on saanud lepinguid ka väljaspool Eestit.

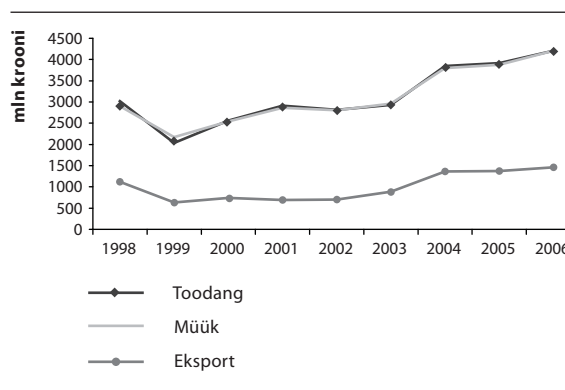
Tavapraktikas dikteerib jaekaubandus tarbijale toodete sortimendi, sõlmides paari pakujaga soodsad lepingud ja seetõttu ei pea nad vajalikuks kõigi Eesti piimatöötlemisettevõtete joogipiima, keefiri, hapu- ja röösaakoore toodete üheaegset kättesaadavust ühest kauplusest.

Veel mõni aeg tagasi oli väiketootjatel peaaegu võimatu saada oma toodangut suurtesse kauplustesse müügi- le, põhjuseks väikesed kogused ja tarnete ebastabiilsus. Tänapäevaks on olukord paranenud. Nii võib Tallinna suuremate kaupluste lettidele leida väiketootjate poolt toodetud nn nišitooteid, nagu näiteks maitsestatud kohupiim, deserdid jms.

Piimatoodete müük, eksport ja import

Piimatööstuste toodangu maht ja müük rahalises väljenduses kasvasid 2006. a, võrreldes eelmise aastaga. Toodangu maht oli 4 203 mln kr (+1,7%), müügi maht 4 207 mln kr (+1,9%). Eksporti maht oli 1 465,5 mln kr, mis võrrelduna 2005. aastaga on 93,6 mln kr rohkem (6,8%).

Joonis 14. Toodang, müük ja eksport, 1998–2006

Allikas: ESA

Piimatoodete väliskaubandusbilans oli ka 2006. a jätkuvalt positiivne (+1 194,7 mln kr), piimatooted veeti 5,4 korda rohkem välja kui toodi sisse. Kogu põllumajandussaaduste väljaveost (8 374,9 mln kr) moodustas piimasaaduste eksport 17,5% (1 465,5 mln kr).

Enamik toodangust eksporditi ELi liikmesriikidesse (83,2%). Suurimateks partneriteks olid ELi riikidest Saksamaa (23,4), Läti (19,1), Soome (12,8) ja Holland (7,9%). Eksport Venemaale on kasvanud 1,7 korda (96,3 mln kr), moodustades

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

kogu väljaveost 16% (234,9 mln kr). Venemaa-suunalise ekspordimahu kiiret kasvu saab seostada Vene Föderatsiooni poolt antud ekspordilubadega Eesti piimatöötlemise ettevõtetele. Kui 2005. a omasid ekspordiluba 10 ettevõtet, siis 2006. a kasvas Venemaale ekspordiluba omavate piimatööstuste arv neljateistkümneni.

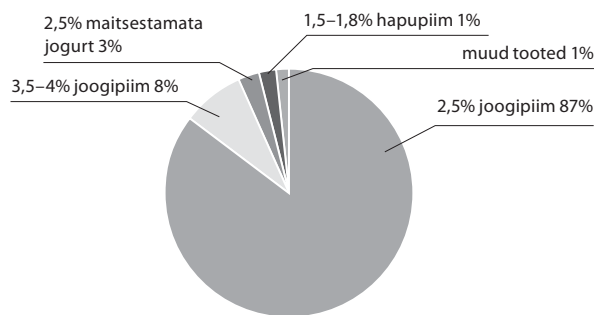
Toodetest enim eksporditi 2006. a kondenseerimata piimatooted (57 672 t), juustu (11 516 t) ja piimapulbrit (5627 t). Endiselt on suurenenud vadakutoodete väljavedu (66%) põhiliselt Venemaale (87,1%), kuigi kogu ekspordist moodustab see ainult 4%. Ekspordihinnad on soodsamad, võrreldes 2005. a värskel juustul ja kohupiimal 14,4% (+5,26 kr/kg), jogurtil 27,7% (+3,15 kr/kg), vadakutoodetel 20,9% (+1,69 kr/kg), lõssipulbril 7,4% (+2,13 kr/kg) ja juustul (KN 0406 90) 0,90% (+0,39 kr/kg), madalamad aga võil 11,2% (-3,88 kr/kg) ning piimapulbril 0,6% (-0,2 kr/kg).

Piimatoodete import vähenes 2006. a, võrreldes eelmise aastaga 13,4% (-41,9 mln kr), moodustades põllumajandussaaduste impordist 2,3%. 96,5% impordist tuli ELi riikidest (sellest Leedust 23, Soomest 21,2, Lätist 16,6 ja Saksamaalt 14%). Enim imporditi juustu (1935,2 t), vadakutooteid (1886,1 t), jäätist (1360 t) ja fermenteeritud piimatooted (901,9 t). Võrreldes eelmise aasta sama perioodiga, langes fermenteeritud toodete (-2,67 kr/kg ehk 12,9%) ja lõssipulbri (-0,13 kr/kg ehk 0,5%) sisseveohind. Tõusis keskmine juustu (KN 040690) (7,23 kr/kg ehk 14,9%), või (3,78 kr/kg ehk 9,3%), jäätise (1,37 kr/kg ehk 4,8%) ja piimapulbri (3,82 kr/kg ehk 12,2%) hind.

Koolipiim

Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti (PRIA) esialgsel andmel maksti 2006. a tarbitud koolipiimatoodete toetusteks kokku 14,28 mln kr. Sellel perioodil toetati kokku 2431,2 tuhat koolipiimatooted, millest 2,5% line joogipiim moodustas 87,3% (joonis 15). Võrreldes eelneva aastaga, on tarbitud toodete kogus (1936,2 tuhat l) suurenenud 25,6% ehk 494,8 tuhat l võrra ja toetussumma (11,84 mln kr) on kasvanud 17,1% ehk 2,44 mln kr võrra. Õppetöö toimumise või lasteaia lahtioleku ajal oli märtsiks 2007 soodsa hinnaga piimatoodete tarbimise võimalus kindlustatud 877 haridusasutuses 184 702 lapsele.

Joonis 15. Toetatud koolipiimatoodete osakaal, 2006

Allikas: PRIA, esialgsed andmed

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

2.3. Lihaturg: tootmine, töötlemine, kaubandus

Matti Piirsalu, Martin Pretke, Kalev Karisalu, Tiia Reede, Ahto Tilk, Ragne Lökk

Lihatootmine

2006. a tapeti majapidamistes või müüdi lihatöötlemisettevõtetele tapaks 99,9 tuh t (eluskaalus) loomi ja linde (2005. a 102,3 tuh t). Lihatöötlemisettevõtted said kokkuostetud loomadest 9,8 tuh t veiseliha (2005. a 9,3 tuh t) ja 26,7 tuh t sealiha (2005. a 26,9 tuh t).

Sealiha

Sigade arv oli 31. dets seisuga 341,2 tuh, mis oli 5,5 tuh ehk 2% võrra väiksem kui 2005. a. Sealihatoodang eluskaalus 2006. a oli 55 tuh t, mis on eelmise aastaga samal tasemel. 2006. a osteti lihatöötlemisettevõtete poolt kokku 340,7 tuh siga ning kokkuostetud sigadest saadi 26,7 tuh t liha, mis on 0,2 tuh t vähem kui 2005. a. Sea lihakeha keskmine kaal oli 78 kg, mis on samal tasemel kui 2005. a. Sealiha osatähtsus kogu lihatoodangust oli 2006. a 59%. Pörsaid sündis 2006. a 664,4 tuh, mis on 9 tuh pörsa ehk 1% võrra enam kui 2005. a. Sealiha toodang võrreldes 2005. a oluliselt ei muutunud.

Tabel 6. Lihatoodang eluskaalus 2005. ja 2006. a (tonnides)

	2005	2006	2006/2005 +/-	2006/2005 %
Tapaloomade ja -lindude elusmass	102 183	99 868	-2 315	98
sh veistel	27 244	26 013	-1 231	95
sigadel	54 894	54 999	+105	100
lammastel ja kitsedel	775	1 058	+283	137
lindudel	19 270	17 798	-1 472	92

Allikas: ESA, PM põllumajandusturu korraldamise osakond

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Veiseliha

Veiseid oli 31. dets seisuga 245 tuh, mis on 4,5 tuh ehk 2% võrra vähem kui 2005. a. Lihatõugu veiste üldarv on pidevalt kasvanud ning loomade registrisse oli neid kantud 31. dets seisuga 17 825. Kõige enam oli hereforde, järgnesid aberdiin-anguse tõugu veised, limusiinid ja šarolee tõugu veised.

2006. a toodeti veiseliha eluskaalus 26 tuh t, mis on 1,2 tuh t ehk 5% võrra vähem kui 2005. a. Veiseliha osatähtsus kogu lihatoodangust oli 19%. Vasikaid sündis 109,5 tuh, mis on 7,6 tuh vasika ehk 7% võrra enam kui 2005. a. Veiste koguarvu suurenemist see aga ei mõjutanud, sest 24,2 tuh vasikat ehk 1/5 aasta jooksul sündinud vasikatest eksporditi kuni 3 kuu vanuselt.

Lamba- ja kitseliha

Lambaid ja kitsi oli 2006. a 31. dets seisuga kokku 61,5 tuh, mis on 9,1 tuh ehk 17% võrra rohkem kui 2005. a. 2006. a toodeti lamba- ja kitseliha eluskaalus 1,1 tuh t, mis on 283 t ehk 37% võrra enam kui 2005. a. Lamba- ja kitseliha tootmine on küll märgatavalt suurenenud, kuid selle osatähtsus kogu lihatoodangus on jätkuvalt madal, ulatudes vaid 1%-ni.

Linnuliha

Lindude arv oli 2006. a 31. dets seisuga 1 592,2 tuh, mis on 286,5 tuh ehk 15% võrra väiksem kui 2005. a. Lindude arvukuse vähenemine on tingitud turusituatsioonist, millele vastavalt on Eesti ainus linnuliha tootja AS Tallegg oma kanabroilerite arvu vähendanud. Linnuliha eluskaalus toodeti 17,8 tuh t, mis oli 1,5 tuh t ehk 8% võrra vähem kui 2005. a. Linnuliha osatähtsus kogu lihatoodangust oli 2006. a 21%.

Piima ja liha kokkuostuhinnad

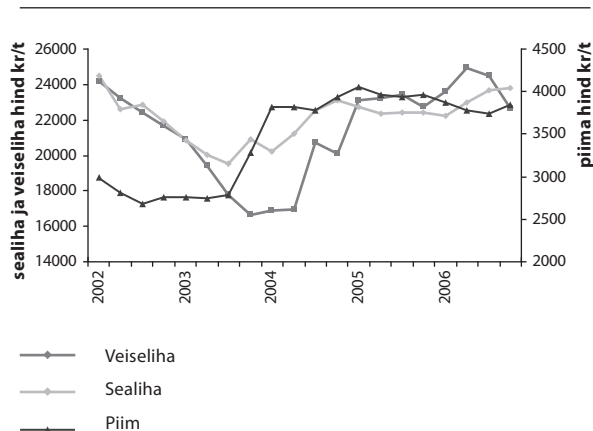
Piima ja liha kokkuostuhindade viimase viie aasta aegrida (joonis 16) näitab, et 2002. a ja 2003. a I poolel toimunud hindade langusele järgnes 2004. a hindade tõus, millele järgnes 2005. a suhteliselt stabiilsete kokkuostuhindadega. 2006. a on tõusnud nii veise- kui ka sealiha kokkuostuhind, kuid piima kokkuostuhind pole 2006. a 2005. a hinnataset saavutanud.

2006. a keskmine piima kokkuostuhind oli 3805 kr/t, mis on 2005. a võrreldes 170 kr/t ehk 4,5% võrra väiksem. Sealiha keskmine kokkuostuhind oli 2318 kr/t, mis on 70 kr/t ehk 1% võrra kõrgem kui 2005. a.

Veiseliha keskmine kokkuostuhind oli 2329 kr/t, mis on 186 kr/t ehk 9% võrra enam kui 2005. a.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Joonis 16. Piima ja liha kokkuostuhinnad, 2002–2006

Allikas: ESA

Munatootmine

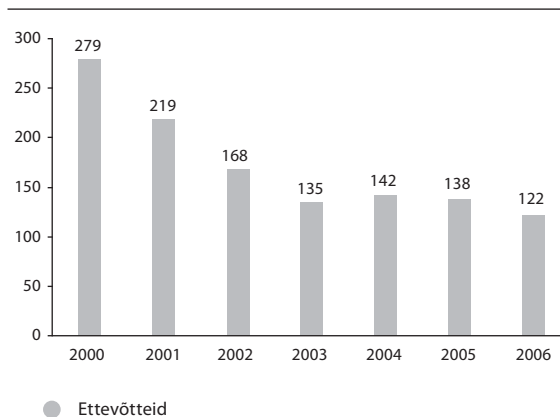
2006. a toodeti vabariigis 179,2 mln muna, mis on 29,8 mln ehk 14% võrra vähem kui 2005. a. Munatootmise vähenemise peamiseks põhjuseks oli üha tihenev konkurents Leedu, Läti ning Soome munatootjatega. Oma osa tootmise vähenemisel oli kahtlemata ka aasta I poolel linnugripi kartuses tehtud veterinaarsetel piirangutel, mis keelustas tibude ja noorlindude müügi avalikel turgudel. Munatootmise lõpetas AS Eesti Munatooted.

2006. a oli keskmine munatoodang kana kohta 269 muna, mis on 9 muna ehk 3% võrra enam kui 2005. a.

Liha töötlemine. Lihatööstuse positsioon toiduturul

Veterinaar- ja Toiduameti andmetel oli Eestis 2006. a lõpu seisuga 122 lihakäitlemisettevõtet (joonis 17). Võrreldes eelmise aastaga on ettevõtete üldarv vähenenud 16 võrra. Paljud lihatoöstused on endale saanud uued omanikud, ettevõtteid on ühinenud ja mõned pankrotti läinud. Üldiselt on vähemaks jäänud väiketapamajasid. Liha siseturul valitseb jätkuvalt tihe konkurents. Välismaisel kapitalil põhinevad ettevõtted annavad ligikaudu 80% sektori kogutoodangust.

Joonis 17. Lihakäitlemisettevõtete arv, 2000–2006

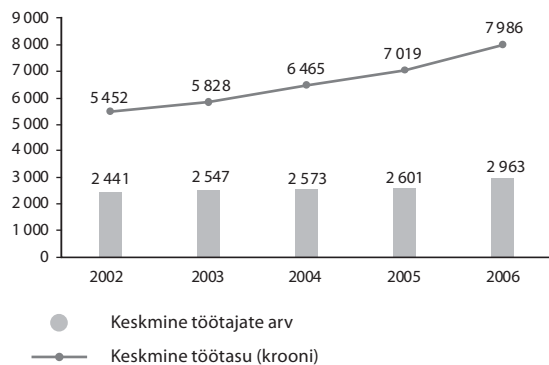
Allikas: Veterinaar- ja Toiduamet (VTA)

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Töötajate arv ja töötasu

Statistikaameti andmetel töötas 2006. a lihasektoris keskmiselt 2963 inimest (joonis 18). Võrreldes 2005. a on töötajate arv kasvanud 362 inimese võrra (13,9%) ning 2004. a võrreldes 390 töötaja võrra (15,1%). 2006. a keskmine töötasu lihasektoris oli 7986 kr, mis ületab 2005. a keskmise 7019 kr võrra (13,7%) ning 2004. a keskmise koguni 6465 kr võrra (23,5%). Vabariigi keskmisest jäi lihasektori töötasu aga 2006. a 17% ning toiduainetööstuse keskmisest ligikaudu 10,5% alla (esialgsed andmed).

Joonis 18. Keskmine töötajate arv ja töötasu, 2002–2005 (kr)

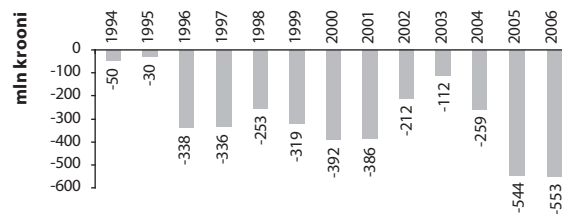

Allikas: VTA

Lihakaubandus (eksport, import)

Eestis oli 2006. a 7 lihatööstusettevõtet, kes omavad ekspordiluba Venemaale (eelmisel aastal oli 4) ja ühel ettevõttel luba eksportida oma toodangut Ameerika Ühendriikidesse. Jätakuvalt suurenes liha ja lihatoodete väliskaubandusbilanss, mis püsib endiselt negatiivne (joonis 19).

Joonis 19. Liha ja lihatoodete väliskaubandusbilanss, 1994–2006

Allikas: ESA, PM

Võrreldes eelmise aasta sama perioodiga suurenes 2006. a liha ja lihatoodete väljavedu 25,7 mln kr (5,1%), seejuures väljavedu ELi liikmesriikidesse suurenes 1,7% ja kolmandatesse riikidesse 1,9 korda. Eksport Venemaale suurenes 3,2 korda. Kõige enam suurenes vorstitudete (37,2%) ja linnuliha (8,8%) väljavedu.

Keskmine sealihaga ekspordihind oli 32,8 kr/kg, mis on 2005. a hinnast 1,3 kr (4,1%) kõrgem. Linnuliha hind oli 19,4 kr/kg, ligikaudu 20 senti (1,1%) kõrgem ning veiselihaga 55,9 kr/kg, mis on 2005. a keskmisest 13,9 kr (33,3%) kõrgem.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

2006. a liha ja lihatoodete sissevedu suurenes 27,2 mln kr (2,5%) võrra, võrreldes 2005. a. Sealhulgas ELi riikidest oli sissevedu 10,2% suurem ja kolmandatest riikidest 7 korda väiksem.

2005. a võrreldes imporditi Eestisse 107,1 mln kr (28,2%) võrra rohkem sealihha. Linnu- ja veiseliha toodi vähem, vastavalt 45,9 mln kr (16,9%) ja 9,9 mln kr (8,6%). Keskmine sisseveohind sealihhal oli 24,6 kr/kg, mis on 2005. a hinnast 1,6 kr (7%) kõrgem. Veiselihal oli 31 kr/kg – võrreldes eelmise aastaga 3,5 kr (10%) madalam ning linnuliha 15,3 kr/kg, mis on 2,6 kr (14,7%) madalam eelmise aasta hinnast.

Turukorraldus

1. apr 2006. a alanud piima kvoodiaasta 9 kuuga tarnisid tootjad tööstustele 453,2 tuh t piima, mis on 72,4% aastasest tarnekvoodist, ja turustasid otse lõpptarbijatele 5,4 tuh t piima, mis on 26,7% aastasest otseturustuskvoodist. 2007. a alguse seisuga on Eestis 1555 piima tootmiskvoodi omanikku, nendest 1372-l on tarnekvoot ja 342-l otseturustuskvoot.

Või sekkumiskokkuost toimub ajavahemikul 1. märtsist kuni 31. aug, kokkuostu avamis- ja sulgemisotsuse teeb Euroopa Komisjon turuhindade alusel. 2006. a oli Komisjoni poolt kindla hinnaga kokkuostetava võikoguse piirmäär 50 tuh t. Seoses koguse täitumisega toimus edasine või kokkuost pakkumismenetluse teel. Alates 1. märtsist kuni 29. juulini kestnud sekkumiskokkuostu käigus osteti Eestis 861 t võid 40 mln kr (koos käibemaksuga) eest. Suurimates

kogustes müüsid 2006. a sekkumiskokkuostu võid OÜ Põlva Piim Tootmine, AS Võru Juust ja PÜ E-Piim. 2005. a, mil sekkumiskokkuostu rakendati Eestis esmakordselt, müüdi Eestis sekkumiskokkuostu 968 t võid.

Sekkumisladudest või ostmiseks laekus 2006. a 8 taotlust, millest rahuldati 6. Koguseliselt müüdi laost 886 t võid kogusummas 38,4 mln kr.

Piimatoodete kasutustoetus on meede, kus toetatakse või kasutamist jäätise ja pagaritoodete valmistamiseks ning kontsentreeritud või kasutamist otsetarbimiseks. Kasutustoetuste statistika põhjal esitati 2006. a Eestis piimatoodete kasutustoetuste rahuldatud pakkumisi või osas 10 t ja koore osas 34 t kohta. Makstud summad olid vastavalt 62,7 tuh kr ja 94,2 tuh kr.

Piimatoodete kaubanduse osas väljastati 2006. a 144 ekspordilitsentsi ning 1 impordilitsents. Eksporditoetust maksti kokku 60,88 mln kr, millest 25,2 mln kr juustu ja 28,8 mln kr või ekspordi eest.

Koolipiimatoetust on ELis rakendatud alates 1977. a. Eestis hakati koolipiimatooteid toetama alates 2001. a ja ELi koolipiimaskeemi rakendatakse 1. okt 2004. Programmi raames pakutavad tooted peavad olema valmistatud ELis ning ostetud Eestis. Toetuse saamiseks tuleb esitada tagantjärele taotlus kahekuulise perioodi jooksul laste tegelikult tarbitud piima ja piimatoodete koguste alusel. Taotlusi võib esitada 6 kuu jooksul alates taotlemise aluseks oleva perioodi lõpust. Maksimalne kogus, millele toetust on või-

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

malik saada, arvutatakse põhimõttel: õpilase kohta ühes õppepäevas 250 ml piima või piimatoodet. Tooteid, millele toetust taotletakse, ei tohi kasutada toidu valmistamiseks. Toetust saab taotleda piimale, maitsestatud piimale, hapupiimale (rasvasisaldusega 1,5–1,8%) ja maitsestatamata jogurtile, mida pakutakse lasteaialastele, kooliõpilastele ning põhikooli baasil kutseõppeasutustes õppivatele õpilastele.

Koolipiimatoetust makstakse kahest erinevast – ELi ja Eesti riigieelarvest. Liikmesriikidele on jäetud õigus koolipiimaskemis katta piimatoodete tegeliku maksumuse ja ELi poolt antavate toetusmäärade vahe osaliselt või täielikult riigieelarve vahenditest. Eesti otsustas seda võimalust kasutada. ELi ja Eesti toetusmäärad kokku (6,20 kr/l kohta) jäid samale tasemele kui esimesel – 2004/2005 õppeaastal kehtinud määrad ning see kindlustas skeemis osalevatele taotlejatele toetuse stabiilsuse. Alates 1. juulist 2005 maksti Eesti riigieelarvest 2005/2006 õppeaastal ELi toetusele lisaks 3,34 kr/l. 2006/2007 õppeaastal tõusis see 3,55 kroonini ning alates 1. juunist 2007 on riigipoolne lisatoetus 3,61 kr/l.

Esimese kooliaasta lõpuks (30. juuni 2005) oli PRIA andmeil heakskiidu saanud 414 taotlejat, tänu kellele sai koolipiima 134,5 tuh last, mis oli 53% maksimaalsest sihtrühmast. Teise kooliaasta, 2005/2006 lõpuks oli programmiga ühinenud juba 860 õppeasutust 175,6 tuh lapsega (72% sihtrühmast). 2006. kalendriaasta lõpuks sai koolipiima 183,3 tuh last (76,8% sihtrühmast).

2004/2005 õppeaasta kohta maksti kokku koolipiimatoetust 8,0 mln kr, 2005/2006 õppeaastal juba 14,3 mln kr.

Sealiha ekspordilitsentsi taotlusi esitati 2006. a jooksul PRIAle 61, mis ka rahuldati. Ettevõtted esitasid 28 eksporditoetuse taotlust, mis samuti rahuldati. Kolmandatest riikidest sealiha Eestisse ei toodud, seega aasta jooksul ühtegi sealiha impordilitsentsi ei taotletud.

Eksporditoetust veiselihale ning impordilitsentse täiemahulise tollimaksuga impordiks ei taotletud. Elusveiste ekspordiks väljastati 2006. aastal 1 ekspordilitsents. Aasta jooksul väljastas PRIA taotlejatele 11 tariifkvoodi litsentsi veiselihale impordiks varem määratud impordiõiguste alusel.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

2.4. Teraviljaturg: tootmine, töötlemine, kaubandus

Elsa Nurk, Marje Mäger, Kadri Rand, Viive Alliksoo

Teraviljakasvatus

2006. a kasvatati teravilja kokku 273,9 tuh ha, mis on 8,2 tuh ha ehk 3% võrra vähem kui 2005. a. Teravilja kasvupinnast 240,5 tuh ha ehk 87,8% moodustasid suviteraviljad ja 33,4 tuh ha ehk 12,2% taliteraviljad.

Rukki kasvupind oli vaid 7,3 tuh ha, enim kasvatati otra – 137,6 tuh ha. Viimastel aastatel on laienenud suvinisu kasvupind: 2004. a 55,2 tuh ha, 2005. a 65,8 tuh ha ning 2006. a 66,3 tuh ha.

Teravilja kogusaagiks saadi 605,5 tuh t ning keskmiseks saagiks kasvupinna ha kohta kujunes 2211 kg. Teraviljade kogusaak vähenes 2005. a võrreldes 154,6 tuh t ehk 20% ja saagikus 483 kg/ha ehk 18% võrra.

Tootjail, kes külvasid suviteravilja maikuu alguspäevadel, kasvab suvisele kestvale põuale vaatamata hea saak, ning kui koristuseks kasutati ka augusti sademeteta päevi, saadi kvaliteetne toidu- ja seemneteravili. Kõrge temperatuuri mõjul oli teravili koristamise alguses põllul sedavõrd kuiv, et tera ei vajanudki kuivatamist. Põuakartlikel muldadel ei jõudnud teraviljad aga kasvu täielikult lõpetada. Veepuuduse tõttu peatus taimede, eriti keskvalmiva odra vegetatiivne kasv – viljapea ei väljunud täielikult lehetupest ja taimedel saabus nn hädaküpsus. Ohted olid tugevasti seemnete küljes kinni ning kombinide puuduliku seadistuse korral suurenes terade kadu.

Teraviljadest oli kõrgeima saagikusega talinisu – 2796 kg/ha

ning väikseima saagikusega tatar – 645 kg/ha. Rukki saagikus oli 2454 kg/ha ning kogusaak 17,9 tuh t. Toidurukki vajadus aastast on 40...42 tuh t. Võttes arvesse, et toodetud rukkist ei vasta igal aastal osa (võib ulatuda kuni 50%, 2006. a erandina vaid 5%) toidurukki kvaliteedinõuetele, peaks rukki aastane kogutoodang olema vähemalt 75...80 tuh t. Toidurukki kvaliteedinõuetele mittevastavat rukkist ostetakse kokku piiritusetehaste poolt.

PRIA andmetel oli 2006. a teraviljakasvatatajaid kokku 6790, sealhulgas 580 rukkikasvatatajat.

Tabel 7. Teraviljakasvatatajate arv suurusrühmade lõikes

Suurusrühmad kasvupinna järgi ha	Teraviljakasvatatajate arv
Kuni 50	5715
50,01–100	433
100,01–200	287
200,01–300	116
300,01–500	133
500,01–1000	84
Üle 1000	22

Allikas: PRIA

Rukki kasvupinna suuruse järgi jagunesid tootjad järgmiselt: 0,1...3 ha 324 tootjat, 10,01...50 ha 88 tootjat, 3,01...10 ha 130 tootjat, 50,01...100 ha 27 tootjat. Vaid 11 tootjat kasvas rukist 100 ja enamal ha ning oli ka üks tootja, kes kasvas rukist 560 hektaril.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

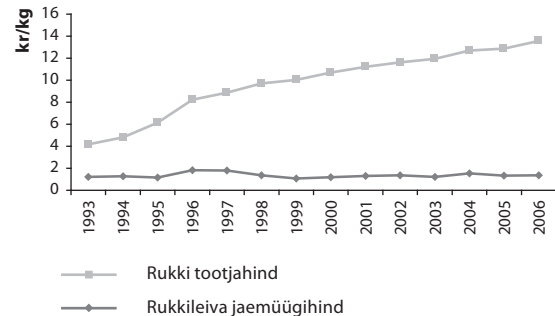
Tootjad, kes kasvatavad rukist väikestel pindadel, teevad seda selleks, et põllud ei umbrohtuks nii intensiivselt kui madalamakasvuliste teraviljade kasvatamise korral. Rukist külvatakse ka haljaskesaks, et nii umbrohtusid, eelkõige tuulekaera, hävitada ning mulda orgaaniliste ainetega rikastada.

Rukkikasvatajaid, kes toidurukist jahutööstusele müüvad, on vähe. Väikestelt rukkipindadelt toidurukki müük tööstusele õnnestub, nagu kogemused näitavad, vähestel tootjatel, kuna tööstus soovib osta ühtlase kvaliteediga suuremaid partiisid. Toidurukki tootmine suuremates kogustes põllumehi aga eriti ei huvita, kuna rukki tootjahind on madal. Nii näiteks on rukki tootjahind alates 1993. a kuni 2006. a lõpuni olnud peaaegu ühel tasemel ning EKI andmetel maksti 2006. a 51. nädalal 2 kr/kg. Leiva jaehind on aga samal perioodil pidevalt kasvanud ning 2006. a tuli leiva eest maksta 3,5...4 korda rohkem kui 1993. a (joonis 20).

Teravilja tootmine

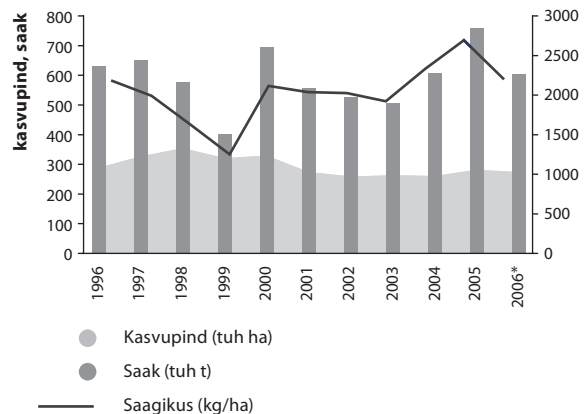
Erinevate kasvupindade ja saagikuste tõttu kõikus teraviljasaak Eestis aastail 1996–2006 400 ja 700 tuh t vahel. Erandiks oli vaid 2005. a, kui teraviljasaak oli 760 tuh t. Kasvupinna suurust mõjutas kõige enam nõudlus, saagikust peamiselt ilmastik, samuti oli oma mõju ka agrotehnika arengul. Teravilja kasvupinna oluline vähenemine toimus pärast 2000. a. Kui enne seda olid teravilja kasvupinnad üle 300 tuh ha, siis pärast 2000. aastat on kasvupind jäänud 250–280 tuh ha vahele. Teravilja saagikus suurenes pärast 2003. aastat. Saagikuse suurenemisele on kaasa aidanud taimekaitsevahendite kasutamise kasv, samuti suurenenud investeeringud tootmis- ja koristustehnoloogiasse.

Joonis 20. Rukki tootjahinna ja leiva jaehinna dünaamika, 1993–2006

Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut (EKI)

Joonis 21. Teravilja kasvupind, saak ja saagikus, 1996–2006

* andmed esialgsed

Allikas: EKI

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Tabel 8. Teravilja kasvupind, saak ja saagikus, 2005–2006

Kultuur	2005			2006*			Muutus 2006/2005 (%)		
	Kasvupind (tuhat ha)	Saak (tuhat t)	Saagikus (tonni /ha)	Kasvupind (tuhat ha)	Saak (tuhat t)	Saagikus (tonni /ha)	Kasvu- pind	Saak	Saagikus
Taliteravili									
...rukis	7,4	20,4	2,7	7,3	17,9	2,5	-1,4	-12,3	-10,7
...nisu	19,6	71,4	3,6	23,1	64,7	2,8	17,9	-9,4	-23,1
...oder	0,5	1,1	2,5	0,5	1,2	2,4	0,0	9,1	-3,1
...tritik	6,2	15	2,4	2,5	5,3	2,1	-59,7	-64,7	-12,0
Suviteravili									
...nisu	65,8	192	2,9	66,3	149,7	2,3	0,8	-22,0	-22,6
...oder	143,7	365,6	2,5	137,6	294,7	2,1	-4,2	-19,4	-15,8
...kaer	33,7	84,2	2,5	31,9	62	1,9	-5,3	-26,4	-22,0
...segavili	4,5	9,9	2,2	4,6	9,9	2,1	2,2	0,0	-3,6
...tatar	0,7	0,5	0,7	0,1	0,1	0,6	-85,7	-80,0	-10,2
Kokku	282,1	760,1	22,2	273,9	605,5	19,0	-2,9	-20,3	-14,7

*- esialgsed andmed

Allikas: ESA, PM

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Kaunviljakasvatus

2006. a oli kaunviljade kasvupind 4,4 tuh ha, mis on 2005. a samal tasemel. Kogusaagiks saadi 5,4 tuh t ning keskmiseks saagikuseks 1 227 kg/ha. Kaunviljade kogu tarbimisest moodustas kahel viimasel aastal tarbimine inimtoiduks 18...25%, loomasöödaks 45...54% ja seemneks 24...29%. Proteiinitarbe rahuldamiseks võib prognoosida lähiaastatel omatoodetud kaunviljaliikide loomasöödana kasutamise osakaalu tõusu ja kaunviljade külvipinna mõningast laiendamist.

Teravilja kvaliteet

Põllumajandusuuringute Keskuse (PMK) labori andmed näitavad, et teraviljade ja rapsi mahukaalud olid 2006. a madalamad kui eelmistel aastatel, kuna kasvuperioodil oli pikaajaline põud. Tootmispõldude talinisu keskmine mahukaal oli labori uuringute järgi 719 g/l, nõutav keskmine mahukaal on aga alates 730 g/l. Sellele nõudele osutus vastavaks 79% talinisu analüüsides. Tuleb märkida, et Jõgeva Sordiretusinstituudi (Jõgeva SAI) talinisuksatsete viimaste aastate keskmine mahukaal oli 814 g/l. Märja kleepvalgu sisaldusele 22% ja enam vastas 97% analüüsimiseks esitatud proovidest, langemisarvu järgi vastas toidunisu nõuetele 96% esitatud proovidest. Kõrgem märja kleepvalgu sisaldus oleb kõige enam kasvatatud sordist.

Laboriandmetel oli suvinisu proovide keskmine märja kleepvalgu sisaldus 32,3% ja keskmine proteiinisaldus 15,5%, mis on väga hea tulemus. Rukki keskmine mahukaal labo-

ri analüüsides alusel oli 738 g/l, nõutav keskmine mahukaal on 690 g/l ning sellele tingimusele vastas 95% analüüsides. Keskmine langemisarv oli 187 sek, mis oli tingitud kuivast koristusperioodist. Nõutav langemisarv toidurukil on 80 sek (mida kõrgem langemisarv, seda parem) ning 97% proovidest täitis või ületas seda tingimust.

Jõgeva SAI teadurite tõdemusel mõjutas suvine põud teistest vähem pikemakõrreliste sortide kvaliteedimadusi. Keskmine odrasortide mahukaal tootmispõldudelt toodud analüüsides järgi oli 658 g/l ja proteiinisaldus 14,4%. Nii kõrge keskmine proteiinisaldus söödaodra puhul on väga hea näitaja. Kaera kvaliteet oli halb: keskmine mahukaal oli vaid 512 g/l kohta ning söklasus oli väga suur.

Rapsikasvatus

Rapsi kasvupind oli 2006. a 61,8 tuh ha, mis on 15,2 tuh ha ehk 33% võrra enam kui 2005. a. Rapsi saagikus oli põuase suve tõttu madal, vaid 1352 kg/ha, kuna aga rapsi kasvupind tunduvalt suurenes, siis kogusaak 83,5 tuh t jäi 2005. a samale tasemele.

Ajakiri Maamajandus, Kemira GrowHow AS ja Farm Plant Eesti AS viisid 2006. a teist korda läbi viljakasvatavate võistluse, eesmärgiga tutvustada uusi väärtuslikke kogemusi ning tunnustada nende juurutajaid. Viljelusvõistluse kokkuvõtete tegemisel selgitati arvestuslik kasum ja saagikus võistluspõldude ühe hektari kohta. OÜ Rannu Seeme põllul andis talirapsi sort "Banjo" saagikuseks 3670 kg/ha ning arvestuslikuks kasumiks kujunes 4668 kr/ha.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Teravilja töötlemine. Teravilja ja teraviljasaadusi töötleva tööstuse struktuur

Teravilja töötlevate ettevõtetenä käsitletakse jahu- ja tangainete, valmis loomasöötade ning leiva-, pagari- ja muude jahust toodete tootmise ettevõtteid. Veterinaar- ja Toiduameti järelevalve all oli 2007. a 20. veebr seisuga 330 mittelooset päritolu toitu töötlevat ettevõtet. Neist tunnustatud olid 327 ettevõtet (2 ettevõtet tingimuslikult²) ning 3 ettevõtet kuulusid teavitamisele³.

Teravilja töötlevaid ettevõtteid oli 20. veebr seisuga VTA järelevalve all 176. Neist 149 tegelesid pagaritoodete, 11 kondiitritoodete ning 16 ettevõtet muude teraviljasaaduste⁴ tootmise või käitlemisega.

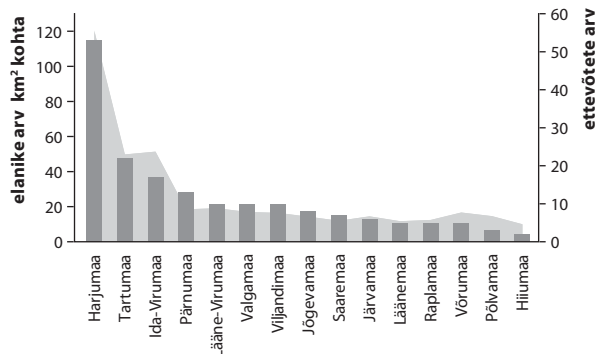
Teravilja ja teraviljasaadusi töötlevad ettevõtted on paigutunud Eestis väga ebaühtlaselt. Võrreldes teiste maakondadega, on oluliselt rohkem ettevõtteid paigutatud Harju- ning Tartumaale. Kõige vähem teravilja töötlevaid ettevõtteid on Hiiumaa ja Põlvamaal. Ettevõtete paigutus on otseselt seotud maakondade asustustihedusega.

² Tingimuslik tunnustus antakse esialgse kehtivusajaga kuni kolm kuud ja nõuetele vastavust hinnatakse tootmise käigus.

³ Teavitamine on tunnustamise menetluse lihtsustatud vorm, kohaldatakse näiteks toidu vedamisega tegelevate ettevõtete ja eakaubandusettevõtete puhul, kes käitlevad toitu, mida võib hoida toatemperatuuril.

⁴ Näiteks jahu, helbed, müsli, makaronid jms.

Joonis 22. Asustustihedus*, teravilja töötlevate ettevõtete arv 2006. a

*- esialgsed andmed

Allikas: ESA, PM

Järelevalvet loomasöötade tootvate ettevõtete üle teostab Taimetoodangu Inspeksioon (TTI), alates 1. juulist 2007 VTA. TTI andmetel tegutses Eestis 31. jaan 2007. a seisuga 13 tunnustatud⁵ söodatootjat. Ühe ettevõtte tegevus oli peatatud. Registreeritud söodatootjaid oli TTI andmetel 6, millest tootmise oli lõpetanud üks ettevõte. Tunnustatud ja/või registreeritud loomasööda vahendajaid oli 35, neist neljal ettevõttel oli tunnustamisotsus peatatud. Eesti toiduainetööstuse kogutoodangust annab teravilja ja teraviljasaadusi töötlev tööstus väärtuseliselt ~19%.

⁵ Registreerimisele kuuluvad madalama riskiastmega ja tunnustamisele kõrgema riskiastmega loomasöötade käitlevad ettevõtted. Tunnustatud ettevõtted peavad vastama karmimatele nõuetele ning võivad käidelda ka segasööta, söödalisaandeid, erisöötasid ning ravimisöötasid, mille koostisosad (näiteks ravimid, kasvustimulaatorid, ensüümid, mikroorganismide proteiinid jms) on inimese või looma tervisele või keskkonnale kõrgema ohuriskiga.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Teraviljasaaduste tootmine

Statistikaameti andmetel toodeti 2006. a Eestis 311,3 tuh t teraviljasaadusi, mida on 1,3% rohkem kui eelneval aastal. Teraviljajahu toodeti 66,6 tuh t, mida on 6,1% rohkem kui 2005. a. Tangainete tootmine kasvas 10,3%, jahust kondiitritoodete 1,3% ning pagaritoodete tootmine 1%. Ainukesena vähenes segasööda tootmine (4,3%).

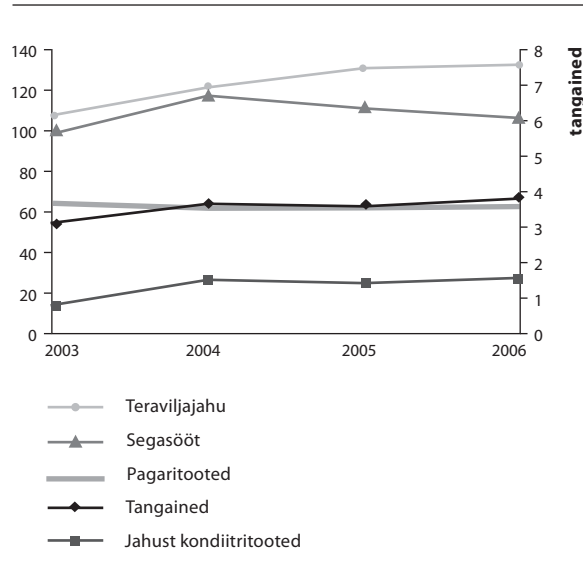
Teraviljasaaduste tarbimine

Eesti teraviljatoodang saagiaastal⁶ 2005/2006 oli 760 tuh t, siseturu vajadus teravilja ja teraviljasaaduste osas (ümber arvestatuna teraks) oli 689 tuh t. Selle hulka kuulub tarbimine söödana (69,2%), toiduna (14,7%), seemneviljana (9,5%) ning tööstuslik tarbimine⁷ (5,9%) (joonis 24). Võrreldes eelmise saagiaastaga on 2005/2006 saagiaastal kõige enam kasvanud söödavilja vajadus (12,4%), mis on põhjendatav veiste arvu suurenemise ning sigade keskmise tapakaalu suurenemisega. Vähesel määral (2,6%) suurenes ka seemnevilja tarbimine, mis tulenes sellest, et eelmise aasta külm ja lumeta talv hävitas peaaegu poole külvatud taliteraviljast ning hävinud kultuuride pinna võrra suurenes seemnevilja vajadus. Toiduvilja vajadus vähenes 2005/2006 saagiaastal 17,7% seoses teraviljatoodete tarbimise ja ka elanike arvu vähenemisega.

⁶ Saagiaastaks loetakse perioodi 1. juuli – 30. juuni.

⁷ Tööstusliku tarbimise all on mõeldud teravilja tarbimist alkohoolsete jookide ja muude toodete valmistamiseks, v.a toit ja loomasööt.

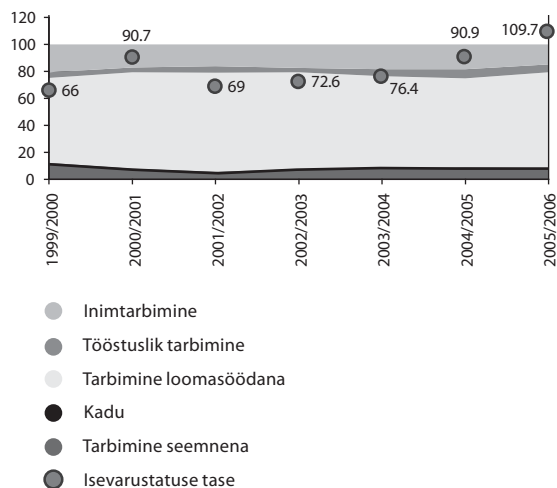
Joonis 23. Teraviljasaaduste tootmine (tuh t)

Allikas: ESA

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Joonis 24. Teravilja ressurss ja tarbimine Eestis (%)

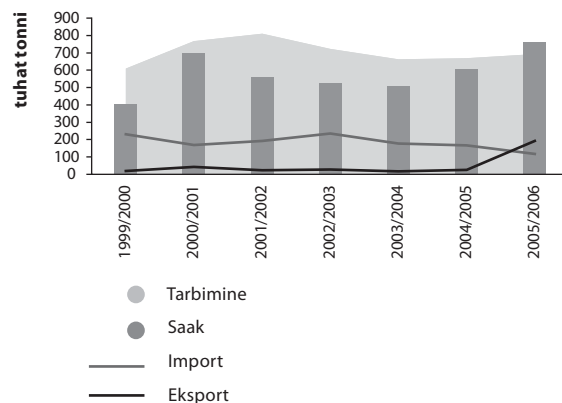

Allikas: ESA

Viimase kuue saagiaastaga on teravilja tarbimine kasvanud 13,9%. Selle on tinginud loomasööda ning tööstusliku tarbimise kasv. Kuna bioenergia tootmine on muutunud järjest aktuaalsemaks, siis tööstusliku tarbimise osatähtsus lähiaastatel kindlasti kasvab.

Heitliku ilmastiku ja geograafilise asukoha tõttu on Eestil raske siseturu tarbimise vajadusi omatoodanguga katta, kuid 2005/2006 heal saagiaastal oli isevarustatuse tase Eestis 109,7%. Soodne teraviljasaak kajastub ka ekspordi-impordi mahtudes (joonis 25).

Joonis 25. Teravilja tarbimine, eksport, import

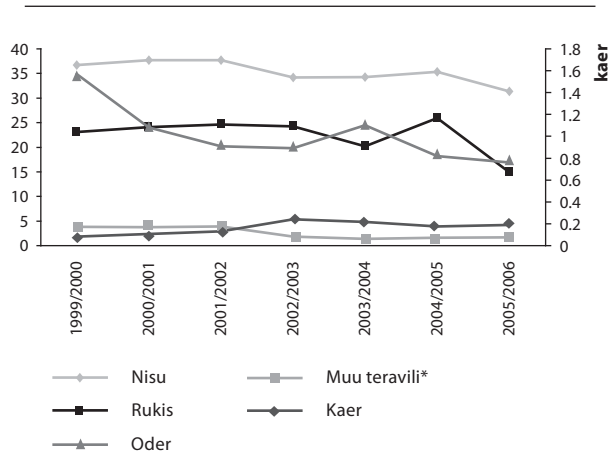
Allikas: ESA

Teravilja tarbimine elaniku kohta oli 2005/2006 saagiaastal 52,9 kg, mis on 14,6 kg (-21,6%) vähem kui eelmisel saagiaastal. Kõige rohkem on vähenenud rukki (-42,3%) ja nisu (-11,3%) tarbimine, see on toimunud eelkõige leiva ja saia tarbimise langemise tõttu. Siiski oli nisu (59,2%) ja rukki (28,2%) tarbimine endiselt kõige suurema osatähtsusega.

Kaera osatähtsus üldises tarbimises oli 1,4%. Kaera tarbimise vähenemist seostatakse hobuste arvukuse vähenemisega, kuid on ka teisi põhjusi. Kaera all olnud pinnad on hõivanud uuemad suurema toiteväärtusega kultuurid. Kõrge produktiivsusega lihloomade ja piimakarja kasvatamiseks vajatakse suurema proteiinisaldusega energiarikkamat sööta, nii ongi kaer jäänud teisejärguliseks söödaviljaks.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Joonis 26. Teravilja tarbimine elaniku kohta saagiaastal (kg)

*-mais, sorgo, segavili, tritik, tatar

Allikas: ESA

Kaubandus

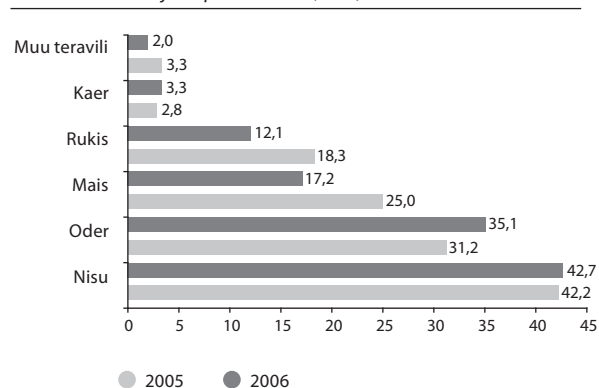
Teravilja⁸ imporditi 2006. a 95,9 mln kr eest. Koguliselt veeti Eestisse 112,3 tuh t teravilja ja teraviljatooteid (ümber arvestatud teradeks), mida on 1,2 korda (17,5 tuh t) vähem kui eelmisel aastal samal perioodil. Sellest teravilja (terana) sissevedu moodustas 25% (28 tuh t).

Võrreldes eelmise aastaga on teravilja osakaal teravilja ja teraviljatooteite impordis vähenenud 8,6%. Suurem osa teraviljast (99%) veeti sisse ELi liikmesriikidest. Vaadates teravilja liigiti, moodustas imporditavast teraviljast kõige

⁸ Kombineeritud nomenklatuur (KN) kaubagrupp 10, v.a riis

suurema osa – 38% (42,7 tuh t) nisu. Sellele järgnesid oder – 31,3% (35,1 tuh t) ning mais – 15,3% (17,2 tuh t).

Joonis 27. Teravilja import 2006. a (tuh t)

Allikas: PM

Nisu ja nisutooteid (ümber arvestatud teraks) imporditi 2006. a Eestisse 42,7 tuh t. Eelmisel aastal imporditi sama ajaga 42,2 tuh t, mida on 1,1% (450 t) vähem kui sellel aastal. Nisu (terana) moodustas kogu nisu ja nisutoodete sisseveost 14,2% (6 tuh t). 2006. a Eestisse sisseveetud nisust ja nisutoodetest oli 82% pärit Lätist ja 12% Saksamaalt.

Rukki ja rukkitoodeite (ümber arvestatuna teraks) sissevedu 2006. a oli 12,1 tuh t. Võrreldes eelmise aasta sama perioodiga, vähenes rukki (terana) import 34% (6,2 tuh t). Suurem osa (88,5%) rukki ja rukkitoodeite (ümber arvestatud teraks) sisseveost moodustas rukis (terana). Suurem osa rukkist ja

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

rukkitoodetest toodi sisse Lätist (96,3%), vähesel määral ka Leedust (3,7%).

Otra ja odratooteid (ümbär arvestatud teraks) imporditi 2006. a Eestisse 35,1 tuh t. Enamus olid töödeldud odratooted. Otra (terana) veeti sisse vaid 4 t. Odra ja odratoode (ümbär arvestatud teraks) import eelmise aasta samal perioodil oli 31,2 tuh t, mida oli 12,5% (3,9 tuh t) vähem kui 2006. a. Eestisse otra ja odratooteid importivatest riikidest olid olulisemad Rootsi (54,1%), Leedu (29,7%) ja Saksamaa (16,2%).

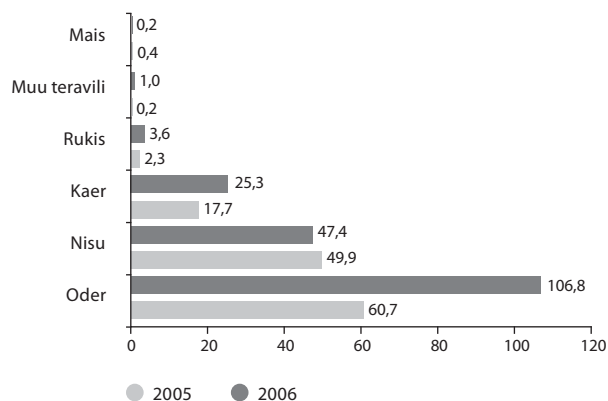
Kaera ja kaeratooteid (ümbär arvestatud teraks) veeti Eestisse 2006. a 3,3 tuh t, mida on 17,1% (483 t) rohkem kui eelmisel aastal samal ajal. Kaer (terana) moodustas kogu imporditavast kaerast ja kaeratoodetest 22,6%. Olulisemateks kaera ja kaeratoode importöörideks olid Läti (77,2%), Soome (21,1%) ning Leedu (1,6%).

Maisi ja maisitooted (ümbär arvestatud teraks) imporditi 2006. a Eestisse 17,2 tuh t. Võrreldes eelmise aasta sama ajaga, on maisi ja maisitoodete (ümbär arvestatud teraks) sissevedu vähenenud 31,2% (7,8 tuh t). Suurem osa maisist ja maisitoodetest imporditi Ungarist (61,6%), Leedust (29,7%) ning Poolast (8,3%).

Teravilja ja teraviljatooteid (ümbär arvestatud teraks) eksporditi 2006. a 184,3 tuh t. Võrreldes eelmise aasta sama perioodiga, on teravilja ja teraviljatoode (ümbär arvestatud teraks) väljavedu suurenenud 1,4 korda (53,1 tuh t). Kogu väljaveost 84% moodustas teravili (terana).

Eesti päritolu oli 71,7% terana eksporditavast teraviljast ning 84,6% I astme töödeldud toodetest. Üldisest kogusest 127,5 tuh t (69,1%) teraviljast ja teraviljatoodetest eksporditi ELi liikmesriikidesse.

Joonis 28. Teravilja eksport 2006. a, tuh t

Allikas: PM

Nisu ja nisutoodete (ümbär arvestatud teraks) väljavedu 2006. a oli 47,4 tuh t. Sellest 54,8% oli nisu väljavedu terana. Võrreldes eelmise aastaga, on nisu ja nisutoodete (ümbär arvestatud teraks) eksport vähenenud 1,1 korda (2,4 tuh t). Põhilised sihtriigid olid Holland (86,4%) ning Rootsi (12,3%).

Rukki ja rukkitoodete (ümbär arvestatud teraks) eksport Eestist 2006. a oli 3,6 tuh t, mis on 1,5 korda (1,3 tuh t) rohkem kui eelmisel aastal samal ajal. Rukist (terana) veeti välja 1,5 tuh t. Eelmise aasta samal perioodil rukist (terana)

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

välja ei veetud. Rukki ja rukkitoodete ekspordi sihtriiki oli Läti (100%).

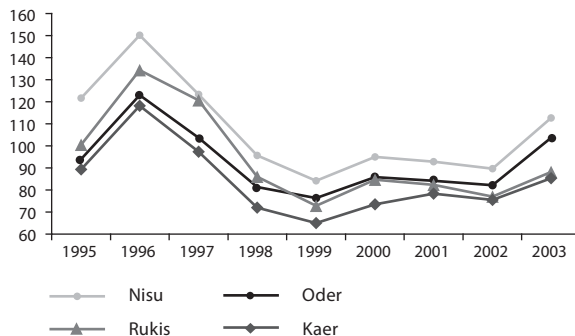
Odra ja odratoodete (ümbär arvestatud teraks) väljavedu 2006. a oli 106,8 tuh t, mis oli 1,8 korda (49,9 tuh t) rohkem kui eelmisel aastal samal ajal. Odra väljavedu terana oli 104,5 tuh t. Odra ja odratoodete väljaveo olulisemad sihtriigid olid Saudi Araabia (47,4%), Holland (26,7%) ning Saksamaa (25,1%).

Kaera ja kaeratooteid (ümbär arvestatud teraks) veeti Eestist välja 2006. a 25,3 tuh t, millest 90,2% (22,9 tuh t) oli kaera eksport teradena. Võrreldes eelmise aasta sama perioodiga, on kaera ja kaeratoodeid (ümbär arvestatud teraks) eksport suurenenud 1,4 korda (7,7 tuh t). Peamiselt veeti kaera ja kaeratooteid Taani (40,5%), Hollandisse (24,1%) ning Hispaaniasse (19,7%).

Teravilja kokkuostuhinnad maailmas

Toidu- ja Põllumajandusorganisatsiooni (FAO – *Food and Agriculture Organization of the United Nations*) andmetel on teravilja keskmised tootjahinnad maailmas 90. aastate lõpust taas tõusma hakanud. Hindade tõusu põhjuseks on peamiselt teravilja puudus maailmaturul, mis on tingitud halbadest ilmastikutingimustest. Maailmas suureneb ka bioenergia osatähtsus, mille toormeks on teravili. See on samuti üheks teravilja hindu mõjutavaks teguriks.

Joonis 29. Teravilja keskmised tootjahinnad maailmas, 1995–2003, USD/t

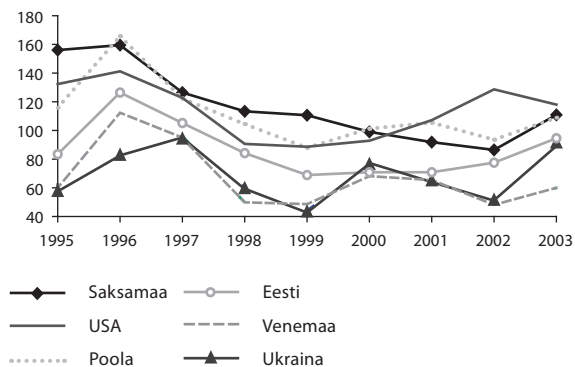
Allikas: FAO

Vaadates teravilja tootjahindu maailmas, oli 2003. a 1999. a hindadega võrreldes kõige rohkem tõusnud odra keskmine tootjahind (35,7%), sellele järgnes nisu (33,8), kaer (31,3) ning rukis (21,3%).

Teravilja tootjahinna muutus on riigiti erinev. Võrreldes 1999. a, olid 2003. a kõige rohkem tõusnud keskmised tootjahinnad Ukrainas (109,9%), sellele järgnesid Eesti (37,4), USA (33), Venemaa (26,6), Poola (23,8%). Kõige stabiilsemad on olnud tootjahinnad Saksamaal, kus 2003. a teravilja tonni eest maksti keskmiselt 110,9 US\$, mis on vaid 0,3% rohkem kui 1999. a.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Joonis 30. Teravilja tootjahinnad, USD/t

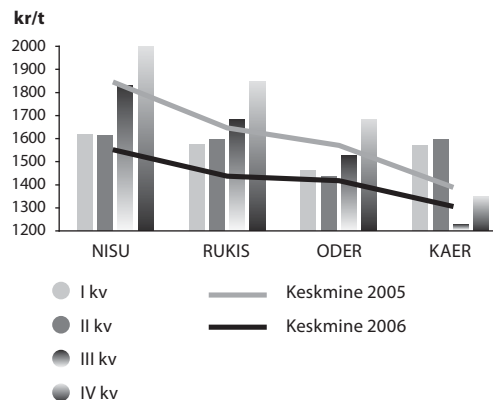

Allikas: FAO

Teravilja kokkuostu- ja tootjahinnad Eestis

EKI andmetel tõusid 2006. a teravilja kokkuostuhinnad (teraviljatööstustelt, -veskitelt ja teistelt teravilja kokkuostajatelt kogutavad tegelikud Eestis toodetud toidu- ja söödavilja keskmised ostuhinnad, mis on kaalutud iganädalaste ostukogustega ja ei sisalda käibemaksu), võrreldes 2005. a (Joonis 31). Tõusu põhjuseks oli peamiselt teraviljapuudus maailmaturul, mis oli tingitud halbadest ilmastikutingimustest, ning ka bioenergia, mille toormena kasutatakse teravilja, eriti maisi, tootmise osatähtsuse tõus.

Joonis 31. Teravilja kokkuostuhinnad 2006. a, võrreldes 2005. aastaga, kr/t

Allikas: EKI

IV kv tõusid Eestis kõigi kokkuostetavate teraviljaliikide hinnad. Nii tõusis toidunisu hind tasemele 2057 kr/t, toidurukis tasemele 1862 kr/t ja söödaoder tasemele 1682 kr/t (tabel 9). 2006. a oli keskmine toidunisu kokkuostuhind 1910 kr/t, mis 2005. a keskmisega (1650 kr/t) võrreldes oli 260 kr/t ehk 15,8% võrra enam. 2006. a oli keskmine toidurukki kokkuostuhind 1687 kr/t, mis 2005. a keskmisega (1524 kr/t) võrreldes oli 163 kr/t ehk 10,7% võrra enam. Söödaodra keskmine hind oli 2006. a 1570 kr/t ehk 10,7% võrra kõrgem kui 2005. a.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Tabel 9. Teravilja kokkuostuhinnad 2006. aastal, kr/t

	I kv	II kv	III kv	IV kv	Keskmine 2006	Keskmine 2005	Muutus +/- % keskmine 2006/ keskmine 2005
NISU	1 617	1 615	1 831	1 997	1 842	1 550	18,8
Toidunisu	1 652	1 680	1 889	2 057	1 910	1 650	15,8
Söödanisu	1 539	1 553	1 578	1 686	1 593	1 383	15,2
RUKIS	1 576	1 597	1 684	1 848	1 647	1 437	14,6
Toidurukis	1 616	1 620	1 703	1 862	1 687	1 524	10,7
Söödarukis	1 520	1 551	1 526	1 751	1 545	1 238	24,8
ODER	1 464	1 438	1 527	1 682	1 570	1 418	10,7
Toiduoder	1 800	1 490	1 585	1 700	1 568	1 700	-7,8
Söödaoder	1 461	1 435	1 524	1 682	1 570	1 418	10,7
KAER	1 570	1 599	1 227	1 349	1 392	1 309	6,4
Toidukaer	1 552	1 599	1 408	1 600	1 571	1 507	4,2
Söödakaer	1 574	1 599	1 216	1 338	1 372	1 259	9,0

Allikas: EKI, PM põllumajandusturu korraldamise osakond

Turukorraldus

Sekkumiskokkuostu müüdi 2006. a kokku 23 248 t teravilja, millest 793 t oli nisu ja ülejäänud oder. Kokku maksti sekkumisvilja eest 44,5 mln kr koos käibemaksuga.

Eestile oli juunis avatud ka pakkumismenetlus sekkumisodra ekspordiks, mille kohta ei tulnud aga ühtegi pakkumist. Uue ekspordimääruse (EÜ) nr 990/2006 kohaselt on Eestil kuni majandusaasta lõpuni (28. juuni 2007) võimalus ekspordida

30 tuh t otra. Pakkumised, mis esitati kokku 30 tuh t odra ekspordimiseks, said Euroopa Komisjoni heakskiidu. Lisaks ekspordile müüdi 9,9 t teravilja siseturule. 2006. a lõpuks jäi sekkumisvarudesse kokku 1837 t teravilja, millest 793 t nisu on mõeldud toiduabiks ja 1044 t otra siseturule müügiks. Kuna 2006. a suve lõpust alates on teraviljahinnad kõrged, siis uuel sekkumisperioodil, mis algas 1. nov 2006, ühtegi pakkumist vilja müügiks sekkumiskokkuostu 2006. a lõpuni ei esitatud.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Sekkumisvarudest pärit toiduainete jagamine enim puudustkannatavatele isikutele

Alates 1987. a ELi liikmesriikides rakendunud vabatahtliku programmi kaudu on võimalus puudustkannatavatele isikutele jagada tasuta või minimaalse hinnaga, mis katab maksimaalselt tooteid jagava organisatsiooni otseselt jagamisega seotud kulud, sekkumislaos olevaid põllumajandustooteid või neist valmistatud töödeldud tooteid. Skeemi rakendamisel on oluline roll toidu jagamist läbiviivatel heategevusorganisatsioonidel, mis peavad vastama teatud tingimustele (nt kontrollitud arvepidamise süsteem, nõuetele vastavad laoruumid, piisav inimtöäjõu hulk, valmidus vabatahtlike rakendamiseks jne).

Eesti otsustas hakata nimetatud skeemis osalema alates 2006/2007 jaotusperioodist. Jaotusperiood kestab 1. okt kuni järgmise aasta 31. dets. Plaani rakendamiseks vajalikud rahalised vahendid, mille üldsumma on 324 813 eurot, eraldati vastavalt Komisjoni määrusele (EÜ) nr 1539/2006. Nimetatud summa piires on Eestil võimalik kasutada 3 tuhat teravilja ning osta turult 5190 euro eest lõssipulbrit ja 300 euro eest riisi.

Ekspordilitsentse väljastati 2006. a kokku 47 ja impordilitsentse 60 ehk siis vastavalt 17 ja 14 litsentsi rohkem kui 2005. a. 2006. a toimus läbi Eesti Kasahstani ja Venemaa teravilja transiit. 2006. a dets alguse seisuga transporditi läbi Muuga sadama 414,8 tuhat t nisu ja 17,6 tuhat t otra.

2006. a ei esitatud ühtegi taotlust toetuste saamiseks puu- ja köögivilja eksportimiseks. Litsentsitaotlusi puu- ja köögivilja (õunad, küüslauk, seened) importimiseks esitati 9 korral, mis kõik rahuldati.

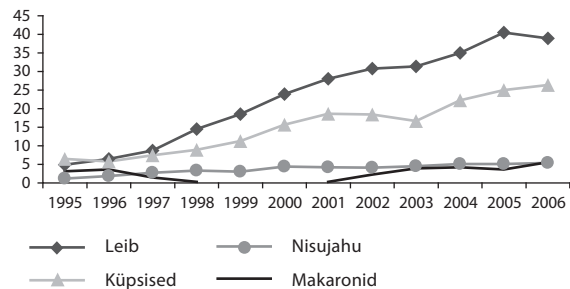
Puu- või köögivilja kvaliteeti kontrolliti 2006. a 1603 partii osas, sh 190 imporditud partii ja 151 eksporditaval partii. Kehtestatud tingimustele mittevastavust tuvastati 27 korral, kusjuures ettekirjutusi tehti 7 (õuna-, salati-, tomati-, nektariini- ja lillkapsapartii kvaliteedinõuetele mittevastavuse tuvastamisel). Kvaliteedinõuetele mittevastav kaup pärines põhiliselt Poolast ja Hispaaniast.

Teraviljatoodete tarbimine

Eesti toiduainetööstuse ettevõtted on viimastel aastatel pööranud suurt rõhku tootearendusele. EKIs tehtud kaupluste sortimendiuringud näitasid, et võrreldes 1995. a on leiva sortiment kauplustes kasvanud 7,9 korda. Samuti on kasvanud küpsiste (4,6), nisujahu (4,5) ning makaronide (1,8 korda) sortiment. Koos sortimendi mitmekesisustumise ja kodumaise jahu, tangainete, küpsiste ja keekside eelistajate arv tarbijaskonna seas suurenenud.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Joonis 32. Kodumaiste teraviljatoodete sortiment (nimetuste arv) kauplustes

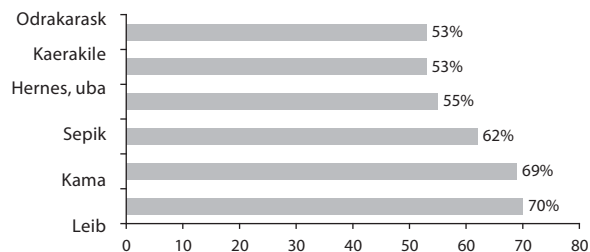
Allikas: EKI

EKI poolt 2005. a läbiviidud küsitluse „Tüüpiline Eesti toit“ põhjal on eestimaalaste arvates kõige tüüpilisemaks Eesti teraviljatooteks leib (70% vastanutest). Erinevates kultuurides on leib väga erinev. Kui mujal maailmas oli enamlevinud leivaviljaks nisu, mais või teised soojalembesed teraviljad, siis Eesti leib on valmistatud rukkist. Sellest ka meie leiva eksootilisus välismaalaste silmis. Leib on olnud väga oluliseks toidulaua osaks eesti kultuuris. Kuna rukis kannatas kehva ilma hästi, oli leiba lauale panna ka siis, kui kõik muu ikaldus. Sellest ka suur lugupidamine nii leivavilja kui leiva enda vastu.

69% vastanutest pidas tüüpilisemaks Eesti teraviljatooteks kama. Kama on keedetud, kuivatatud ja jahvatatud segaviljast jäme jahu, mida tavaliselt süüakse (juuakse) hapupiima, keefiri või jogurtiga. Kama on universaalne toit, mida saab

süüa magustoiduna ja ka lihtsalt juua pearoa juurde. Veel nimetati tüüpiliseks eestipäraseks teraviljatooteks sepikut (62%), kuivatatud kooritud või koorimata hernest ja uba (55), kaerakilet (53), odrakaraskit (53%).

Joonis 33. „Tüüpiline Eesti toit“ (% vastanutest)

Allikas: EKI

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

2.5. Puu- ja köögiviljaturg: tootmine, töötlemine, kaubandus

Viive Alliksoo, Marje Mäger

Avamaaköögivilja kasvatus

Avamaaköögivilja kevadine külvipind oli 2,8 tuh ha, mis moodustab eelmise aasta külvipinnast 93,3%. 2000–2005 keskmisega võrreldes on külvipind vähenenud 474 ha võrra. Pinna vähenemine on toimunud kõikide kasvatatavate köögiviljade osas. 2006. a väga põuane suvi vähendas oluliselt saake, eriti varajase ja keskvarajase valmimisega kultuuridel. Kõrged temperatuurid kasvuperioodil mõjutavad ka mitmete köögiviljaliikide saagi kvaliteeti ja lühendavad säilivusaega. 5 viimase aasta (välja on jäetud 2002. ikaldusaasta) keskmine avamaaköögivilja saak oli 46,2 tuh t. 2006. a saak oli 39,6 tuh t, mis on 15...20% võrra vähem kui viimastel aastatel.

Puuvilja- ja marjakasvatus

Viljapuu- ja marjaaedade üldpind oli 2006. a 11,7 tuh ha. Enamuse sellest moodustasid õunaaiad – 6,5 tuh ha. Marjadest kasvatati kõige enam maasikat (865 ha), mustsõstart (785 ha) ja punast sõstart (671 ha). Aastate 2000–2005 keskmisega võrreldes on pind vähenenud 3,4 tuh ha võrra. Vähenenud on kirsi- ja ploomiaedade all olevad pinnad ning marjakasvatases mustsõstra-, maasika- ja karusmarjaistandike all olevad pinnad.

Jaanuari väga madalad temperatuurid kahjustasid külmaõrnu puuvilja- ja marjakultuure (ploom, kirss, vaarikas, maasikas). Kannatada said ka vastrajatud õunaaiad. Mais saabunud öökülmad kahjustasid omakorda viljapuudel ja marjapõõsastel puhkenud õisi. Lisaks talvisele ja kevadisele külmale laastas istandusi ja eriti just maasikapõlde suvine kestev kuivus. Seetõttu ei ole 2006. a puuvilja- ja marja-saagid keskmiste saakide tasemel. Ploome oli sel aastal eriti vähe. Suure põuaga toimus peaaegu kõikide marjade ennakvalmimine, mis mõjutab negatiivselt saaki ja selle kvaliteeti. Maasikate, meil enim kasvatatavate marjade saak oli väike. Viimastel aastatel ei ole ilmastik soosinud maasika kasvu ja arengut. Head saaki andis karusmari ning kohati andsid õunaaiad väga rikkalikku saaki.

EKI poolt kogutud kartuli ja köögivilja tootjahinnad (kartuli- ja köögiviljakasvatajatelt kogutavad keskmised omatoodetud köögiviljade müügihinnad oma laos) aasta viimase kvartali kohta näitavad seda, et võrreldes septembriga kalines oktoobris vaid kasvuhoonekurk (118%). Muud köögiviljad odavnesid: kapsas – 23, peet – 17, porgand – 16 ning kurk – 14%.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Tabel 10. Kõögiviljade tootjahinnad 2006. a km-ta, kr/kg (tootjate aritm keskm hind kuu lõpus)

	September	Oktoober	Muutus %	November	Muutus %	Detsember	Muutus %
Peakapsas	3.20	2.45	-23,4	2.45	0	2.45	0
Porgand	5.00	4.20	-16,0	3.93	-6,3	3.93	0
Peet	4.00	3.33	-16,8	3.45	3,8	3.45	0
Kaalikas	7.00	7.00	-	7.00	0	7.50	7,1
Pikk kurk	11.00	24.00	118,2	34.00	41,7	34.00	0
Tomat	14.00	12.00	-14,3	-	-	-	-

Muutuse % on toodud võrdluses eelneva kuuga

Allikas: EKI, PM põllumajandusturu korraldamise osakond

Võrreldes 2005. a oktoobriga, olid kõik kõögiviljad 2006. a oktoobris kallimad. Väga palju kallim oli kaalikas (160%), kuna erakordselt kuiv suvi oli kaalikakasvatamiseks eriti ebasoodne. Märkatavalt kallim oli porgand (65), peet (56), kurk (55) ja kapsas (44%).

Novembris kallines, võrreldes oktoobriga, kõige enam kasvuhoonekurk (42%). Peedi osas oli väike hinnatõus (4%) ning ainsana odavnes porgand (-6%). Võrreldes 2005. a novembriga, olid 2006. a novembris kõik kõögiviljad kallimad: kaalikas (150), porgand (62), peet (53), kapsas (47) ja kurk (36%).

Võrreldes novembriga, kallines detsembris vaid kaalikas (7,1%). Muude kõögiviljade hinnad jäid novembri hindade

tasemele. Võrreldes 2005. a detsembriga, olid 2006. a detsembris enamus kõögivilju kallimad: kaalikas (168), porgand (60), peet (52) ja kapsas (34%), vaid kurgi hind ei olnud tõusnud.

Puu- ja kõögivilja töötlemine. Osatähtsus töötlevas tööstuses

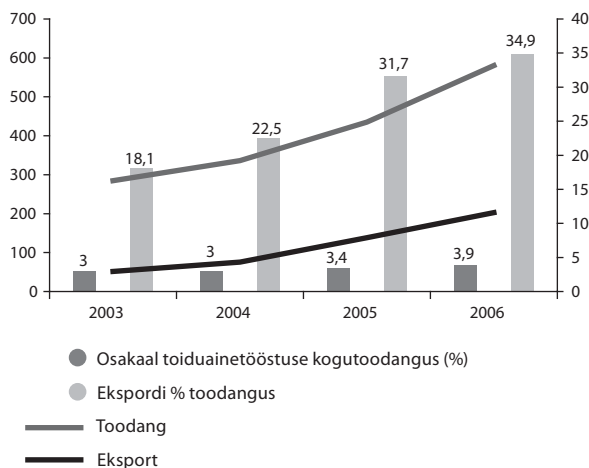
Puu- ja kõögiviljasektori toodangu osakaal moodustas 2006. a töötleva tööstuse kogutoodangust 0,7% ning toiduainetööstusest 3,9%. 2006. a toodeti puu- ja kõögiviljasektori poolt 580 mln kr eest toodangut, millest 34,9% eksporditi. Puu- ja kõögivilja eksport moodustas 2006. a toiduainete väljaveost 4,9%. Võrreldes 2005. a, kasvas tootmine 33,2% ning eksport 46,9%. Puu- ja kõögiviljasekto-

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

ri tootmise osakaal toiduainetööstuse kogutoodangus on aasta-aastalt veidi suurenenud (võrreldes eelneva aastaga, kasvas 2006. a osakaal 0,5% võrra).

Joonis 34. Puu- ja köögiviljasektori toodang, eksport (mln kr); osakaal toiduainesektoris ning ekspordi % toodangus, 2003–2006

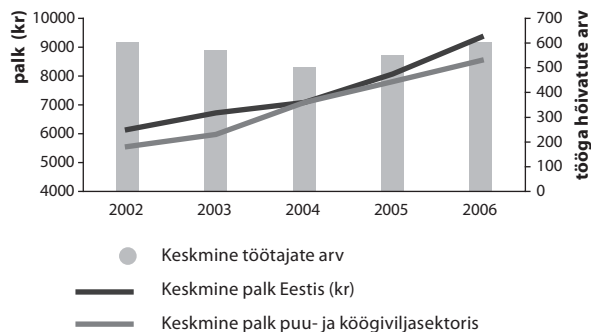
Allikas: PM

Töötajate arv ja töötasu

Tööga hõivatute arv puu- ja köögiviljasektoris on pärast 2004. a taas tõusnud. Kui 2004. a töötas sektoris keskmiselt 502 inimest, siis 2006. a oli puu- ja köögiviljasektoris tööga hõivatud keskmiselt 606 inimest ehk 20,7% rohkem. Võrreldes 2005. a, suurenes 2006. a töötajate arv 10,1%.

Keskmine brutopalk oli puu- ja köögiviljasektoris 2006. a oli 8547 kr, mis jääb riigi keskmisele brutopalgale alla 804 kr ehk 8,6%. Võrreldes 2005. a, kasvas töötasu sektoris 9,4%.

Joonis 35. Tööga hõivatute arv ja keskmine palk puu- ja köögiviljasektoris; keskmine palk Eestis, 2002–2006.

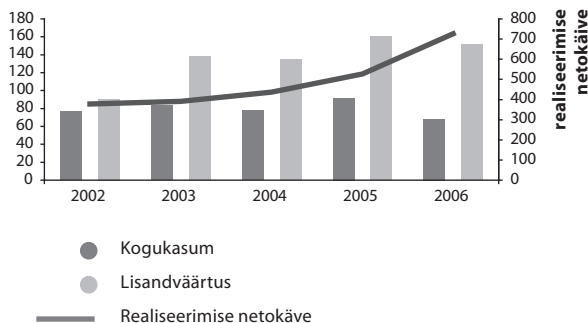

Allikas: ESA

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

ESA esialgsetel andmetel oli 2006. a puu- ja köögiviljasektori realiseerimise netokäive 727 mln kr. Kasum moodustas käibest 9,4% ehk 68,6 mln kr. Võrreldes eelmise aastaga, suurenes käive 38,2%, samas kasum vähenes 25% ehk 22,8 mln kr. Lisandväärtust toodeti 2006. a esialgsetel andmetel 151,8 mln kr. Võrreldes 2005. a, vähenes lisandväärtus 5,4% (8,6 mln kr võrra).

Joonis 36. Realiseerimise netokäive, kogukasum ja lisandväärtus (mln kr)

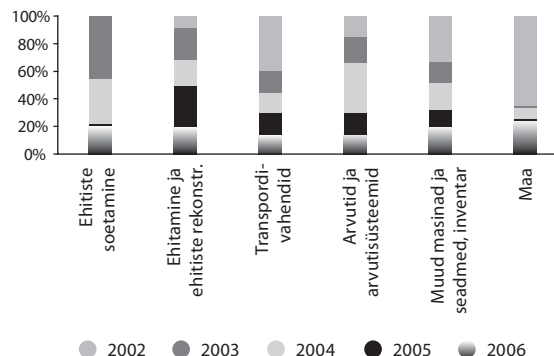
Allikas: ESA

Investeeringud

Puu- ja köögiviljatööstus investeeris 2006. a põhivarasse 43,9 mln kr, mis on 3,2 mln ehk 6,7% vähem kui 2005. a. Kõige rohkem tehti 2006. a investeeringuid masinatesse ja seadmetesse, kokku 32 mln kr väärtuses, mis moodustas kogu materiaalsesse põhivarasse tehtud investeeringutest

72,9%. Hoonete ehitamise ja rekonstrueerimisse investeeriti 8,6 mln (19,6%) ning transpordivahenditesse 1,4 mln kr (3,2%). Ainukesena puudusid investeeringud 2006. a uute hoonete soetamiseks.

Joonis 37. Puu- ja köögiviljasektori investeeringud põhivarasse, 2002–2006

Allikas: ESA

Köögiviljatootmine

Kuiva suve tõttu jäid ka köögiviljasaagid 2006. a Eestis väikeseks. Avamaaköögivilja saak oli 39,6 tuh t ehk 22% väiksem kui eelmisel aastal. Keskmine saagikus langes 17%, võrreldes 2005. a. Võrreldes eelmise aastaga, vähenes 2006. a kõige rohkem mugulsibula (-55) ning kaalika (-55%) saak. Samuti vähenes porgandisaak 30, peedil 35 ning avamaakurgil 7,5%. Kõige vähem kahanes mullusega võrreldes kapsasaak (-4%).

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Tabel 11. Avamaaköögivilja kasvupind, saak, saagikus

	Kasvupind (tuhat ha)		Saak (tuhat t)		Saagikus (kg/ha)	
	2005	2006*	2005	2006*	2005	2006*
Avamaaköögivili	3	2,8	50,7	39,6	16,9	14,0
kapsas	0,8	0,8	17,8	17,1	22,0	22,0
söögipeet	0,4	0,3	6,3	4,1	17,3	13,6
porgand	0,6	0,6	15,6	10,9	27,6	19,1
kurk	0,2	0,2	4	3,7	16,6	17,7
mugulsibul	0,3	0,2	2,2	1	7,2	4,0
kaalikas	0,1	0,1	2,2	1	18,3	7,9
muu köögivili	0,4	0,4	2,2	1,6	5,6	4,0

*- andmed esialgsed

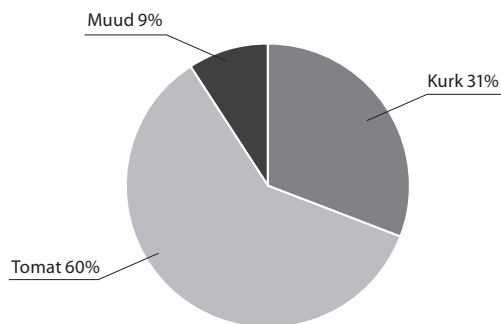
Allikas: ESA

2005. a oli katmikala suuruseks 278,7 ha, mis on 2004. a võrreldes vähenenud 23,3 ha (-7,7%). Katmikalal kasvatakse Eestis peamiselt tomatit (60%) ja kurki (31%). 2005. a saak katmikalal oli 12 tuh t, mis oli 20% suurem kui eelneval aastal. Kurgi kasvupind suurenes 56,8 hektarilt (2004. a)

86,1 hektarile 2005. a. Kasvupinna suurenemisest tingitud suurenes ka saak 0,9 tuh t ehk 18%. Tomati kasvupind 2005. a oli 166,6 ha, mis on 15,2% väiksem kui eelmisel aastal, ning saak suurenes 24%.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Joonis 38. Katmikala kasutamine kultuuride kaupa (%)

Allikas: ESA

Köögivilja tarbitakse Eestis põhiliselt inimtoiduna, vähesel määral ka loomasöödana. 2004/2005 saagiaastal kasutati inimtoiduna köögivilja 76,7 tuh t ehk 90,4% kogutarbimisest. Võrreldes eelneva saagiaastaga, vähenes inimtarbimine 15,3 tuh t (-16,6%). Köögivilja üldises tarbimises on inimtoiduks kasutatav osa püsinud viimastel saagiaastatel suhteliselt stabiilselt 87 ja 93% vahel. Köögivilja isevarustatuse tase 2004/2005 saagiaastal oli 63,2%, mis oli 5,8 protsendipunkti võrra kõrgem eelmisest saagiaastast.

Tabel 12. Katmikala kasutamine, saak⁹

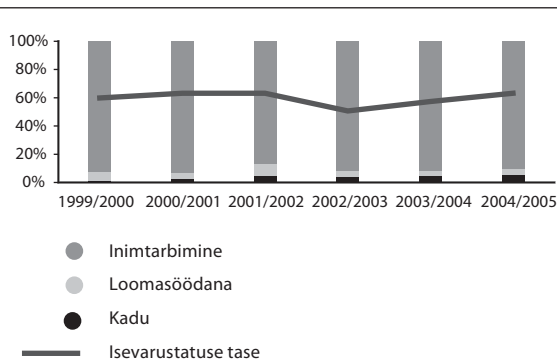
	Kasvupind (ha)				Saak (tuh t)			
	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005
Katmikala	255,4	176,4	302	278,7	12	7,1	10	12
kurk	81,7	56,8	81,8	86,1	7	4	5	5,9
tomat	152,6	104,8	196,5	166,6	4,2	2,4	4,1	5,1
muu köögivili	21,1	14,8	23,7	26	0,8	0,7	0,9	1

Allikas: ESA
Tarbimine

⁹ ESA ei olnud 2006. a andmeid avaldanud

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Joonis 39. Köögivilja ressurss ja isevarustatuse tase, 1999–2005

Allikas: ESA

Väliskaubandus

Põuase suve tõttu väikeseks jäänud saagi tagajärjel suurenes 2006. a köögivilja import Eestisse. Sisse veeti köögivilju 22,8 tuh t, mis on 1,2 tuh t rohkem kui eelmisel aastal. Rahalises väärtuses oli imporditava köögivilja kogusumma 214,4 mln kr. Imporditavast köögiviljast 52,7% oli tomat ja 17,1% kurk. Vähenes vaid sibula sissevedu 2,5%. Kõige rohkem suurenes 2006. a eelneva aastaga võrreldes lehtsalati sissevedu (65,9%), kurki toodi eelmise aastaga võrreldes 16,9% rohkem. Kõige rohkem (sisseveo summast) imporditi 2006. a köögivilju Hollandist (47,6%) ja Hispaaniast (24,1%).

Köögivilju eksporditi 2006. a 1,9 tuh t, mis oli 631 t rohkem kui eelneval aastal. Rahalises väljenduses veeti 2006. a Eestist välja köögivilju 28,8 mln kr eest, millest 79,2% oli

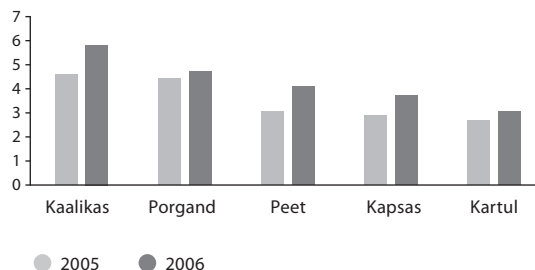
Eesti päritolu. Kõige enam veeti välja salatit ja kurki, mis moodustasid vastavalt 47,9 ja 28,1% väljaveo summast. Peamised köögivilja väljaveo sihtriigid olid Leedu (44,1) ja Läti (32,7%).

Köögivilja ja kartuli hinnad

Ilmastikuprobleemid mõjutasid kartuli- ja köögivilja tootjahindu. Kuiva suve ja väikeste saakide tõttu olid kartuli- ja köögiviljahinnad kõrgemad kui eelmisel aastal. Suvine sademete nappus mõjutas kartuli- ja köögiviljasaake ka enamikus teistes Euroopa riikides.

EKI andmetel tõusis porgandi keskmine tootjahind 2006. a 4,7 kroonini, mis oli 34,9% kõrgem kui eelmisel aastal. Peedi tootjahind suurenes eelmise aastaga võrreldes 29,9, kartulil 26,6, kaalikal 13,4 ning kapsal 6,7%.

Joonis 40. Köögivilja keskmised tootjahinnad 2005–2006, kr

Allikas: EKI

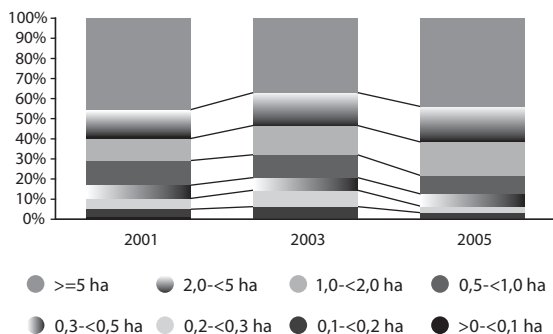
2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Puuviljade ja marjade tootmine

Viljapuu- ja marjaaedade kogupind (tabel 13) oli Eestis 1996. a 11,6 tuh ha. Aastaks 2002 oli viljapuu- ja marjaaedade kasvupind suurenenud 17,6 tuh hektarini, kuid 2005. a vähenes 11,7 tuh hektarini. Kasumit tootva suure viljapuu- ja marjaia rajamine on väga kulukas, mis võib olla üheks põhjuseks kasvupinna vähenemisele. Suuri riske seab kasvatajale ka Eesti kliima.

Muutused on toimunud viljapuu- ja marjaaedade suurusgruppides. Aasta-aastalt on vähenenud viljapuu- ja marjaiaid suurusega kuni 1 ha. Kasutoov aiapidamine vajab suurt aeda, mille tuluga saab muretseda tehnika ja ehitada ka hoidlad. 2005. a oli kõige suurem osakaal puu- ja marjaaedadel, mille suurus oli vähemalt 5 ha (44%).

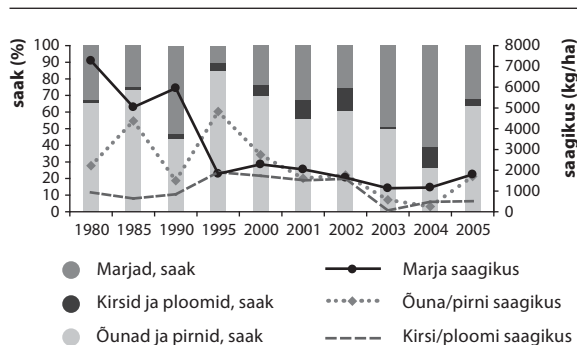
Joonis 41. Viljapuu- ja marjaaedade suurusklass

Allikas: ESA

Puuviljasaak moodustab puuvilja-marjasaagist 67,9% ehk 11,4 tuh t. Puuviljasaagist 63,7% on õunad-pirnid ning ploomid-kirsid 4,2%. Marjade osakaal on 32,1% puuvilja-marja kogusaagist.

Joonis 42. Viljapuude ja marjade saak, saagikus

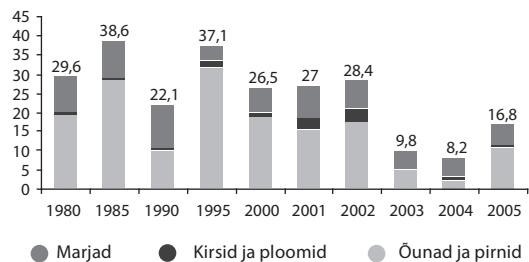

Allikas: ESA

Viljapuu- ja marjaaedade pind vähenes 2005. a, võrreldes 2004. a, 28,4% ehk 7,9 tuh hektarini. Võrreldes 2004. a, suurenesid 2005. a puuvilja- ja marjasaagid tunduvalt. 2004. a kesiste saakide põhjuseks olid halvad ilmastikuolud, mai keskpaiga väga tugevad öökülmad hävitasid õied. Puuvilja saak suurenes 2005. a 11,4 tuh tonnini. Võrreldes 2004. a, kasvas 2005. a saak 3,6 korda. 2005. a saaki suurendas hea õuna- ja pirnisaak. Võrreldes eelmise aastaga, suurenes 2005. a õuna- ja pirnisaak 10,7 tuh tonnini ehk 4,9 korda, võrrel-

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Joonis 43. Puuvilja- ja marjasaak (tuh t)

Allikas: ESA

des 2004. a. Kirsi- ja ploomisaak oli 2005. a 0,7 tuh t, mis oli 0,3 tuh t vähem kui eelmisel aastal. Marjasaak 2005. a oli 5,4 tuh t, mis oli üldisest puuvilja-marjasaagist 32,1%. Võrreldes 2004. a, suurenes 2005. a marjasaak 8% ehk 0,4 tuh t.

Tabel 13. Viljapuu- ja marjaaedade kogupind Eestis 1996–2005 (ha)

	1996	1998	2000	2002	2003	2004	2005
Puuvili ja marjad							
KOKKU	11617	12399	11644	17578	15562	15690	11733
Puuvili	9109	9121	8233	12429	10725	11039	7902
õunad ja pirnid	7868	8008	7153	9924	8590	8895	6538
ploomid	785	715	682	1524	1294	1298	836
kirsid	456	398	398	981	841	846	528
Marjad	2508	3278	3411	5149	4837	4651	3831
punane, valge sõstar	563	735	614	1151	925	994	671
must sõstar	835	921	893	1034	1228	1137	785
karusmari	390	317	291	668	582	589	362
vaarikas	99	130	145	517	457	382	328
maasikas	336	883	1052	1458	1230	1095	865
muud	285	292	416	321	415	454	820

Allikas: ESA

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

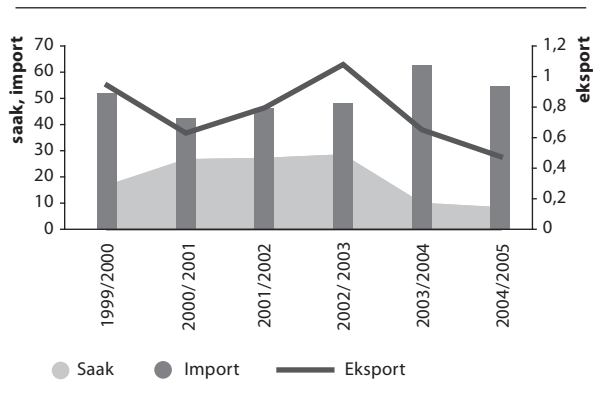
Tarbimine

Puuvilja- ja marjatarbimine Eestis oli 2004/2005 saagiaastal 62,1 tuh t, mis oli 9,9 tuh t (-13,8%) vähem kui eelnenud aastal. Suurem osa toodetust läheb toiduks ning vähesel määral ka tööstuslikuks tarbimiseks¹⁰. 2004/2005 saagiaastal oli inimitarbimine 52,8 tuh t, mis teeb kogutarbimisest 85%. Tööstuslik tarbimine oli 2,1 tuh t ehk 3,4% kogutarbimisest. Kuna aasta-aastalt on viljapuu- ja marjaaedade kasvupind vähenenud, siis on see märgata ka isevarustatuse tasemes. 2004/2005 saagiaastal oli puuvilja ja marja isevarustatuse tase kõigest 13,1%. Saagiaastal 2004/2005 tarbiti puuvilja ja marju 39,2 kg inimese kohta, mida oli 6,3 kg vähem kui eelneval saagiaastal.

Väliskaubandus

Impordi osatähtsus puuvilja- ja marjasektoris on suur, kuna omatoodang on väike. 2004/2005 saagiaastal oli marjade ja puuviljade sissevedu 54,7 tuh t, mis on 8 tuh t (-12,8%) vähem kui eelmisel perioodil. Puuvilja ja marja eksport Eestist on väike, olles 2004/2005 saagiaastal ainult 0,5 tuh t. Võrreldes eelmise aastaga, vähenes 2004/2005 eksport 0,2 tuh t (-27%).

Joonis 44. Puuvilja- ja marjasaak, import, eksport (tuh t)

Allikas: ESA

¹⁰ Kääritatud mahla ja alkohoolsete jookide tootmine.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

2.6. Kartuliturg: tootmine, töötlemine, kaubandus

Elsa Nurk, Marje Mäger

Kartulikasvatus

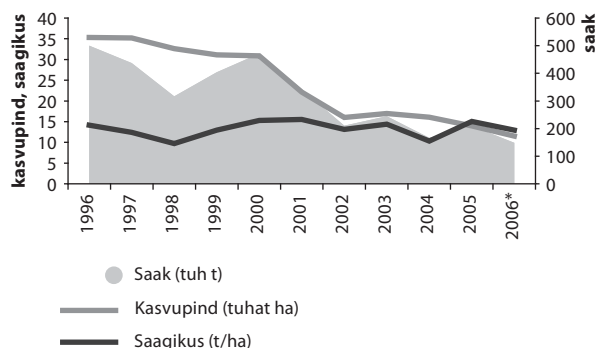
2006. a oli kartuli kasvupind 11,5 tuh ha, mis on 2,5 tuh ha ehk 18% võrra väiksem kui 2005. a. Kartuli kogutoodanguks saadi 148,4 tuh t, seega keskmiseks saagikuseks 12 945 kg/ha. Kartuli kogusaak oli 61,4 tuh t ehk 30% võrra väiksem kui 2005. a nii kasvupinna vähenemise kui ka saagikuse 15% vähenemise tõttu.

Kauakestnud põud mõjutas suve alguses kartuli kasvamist, mis on eriti tundlik niiskuse puudumisele õitsemise ajal. Varajase kartuli kasvatamisel said vaid niisutamist kasutanud tootjad hea saagi. Hilisemate sortide puhul soodustasid mugulate kasvu hilisemad sademed.

Kartuli tootmine

Statistikaameti andmetel on aasta-aastalt kartuli kasvupind vähenenud. Kartulit kasvatati 2006. a 11,5 tuh hektaril. Võrreldes 2005. a, vähenes kartuli kasvupind 17,9%. Kui vast suvest ja kasvupinna vähenemisest tingituna vähenes ka saak. Esialgsetel andmetel oli 2006. a kartuli saak 148,4 tuh t, saagikus 12,9 t/ha, mis oli 13,9% väiksem kui eelmisel aastal.

Joonis 45. Kartuli kasvupind, saak ja saagikus, 1996–2006

*andmed esialgsed

Allikas: ESA

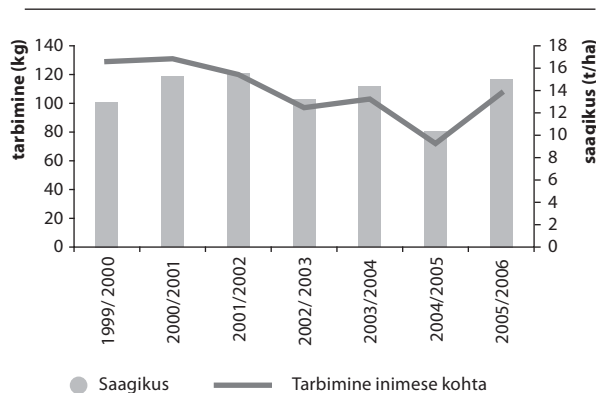
Tarbimine

Kartuli kasvupinna vähenemise ning kodumaise kartuli taandumise põhjuseid on mitmeid. 90ndate lõpust on kartuli tarbimine vähenenud. Üheks põhjuseks on meie söögiharjumuste muutumine. Kartuli asemel tarbitakse riisi ja muid tangaineid ning makaronitooteid, millest on kiirem ja mugavam toitu valmistada. Tarbimist mõjutab ka inimeste hinnatundlikkus. Parematel saagiaastatel¹¹ on kartuli hind madalam ja see kajastub ka ostukogustes. Heal saagiaastal 2005/2006 oli kartuli tarbimine elaniku kohta 107 kg, mis on tervelt 49% suurem kui eelmisel saagiaastal.

¹¹ Saagiaastaks loetakse perioodi 1. juuli – 30. juuni.

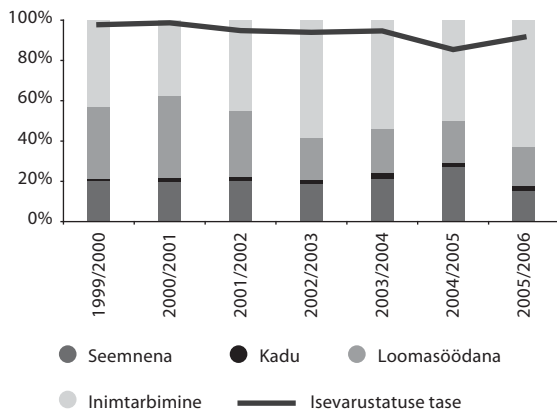
2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Joonis 46. Kartuli saagikus (t/ha), tarbimine inimese kohta aastas (kg)

Allikas: ESA

Joonis 47. Kartuli ressurss ja isevarustatuse tase, 1999–2006

Allikas: ESA

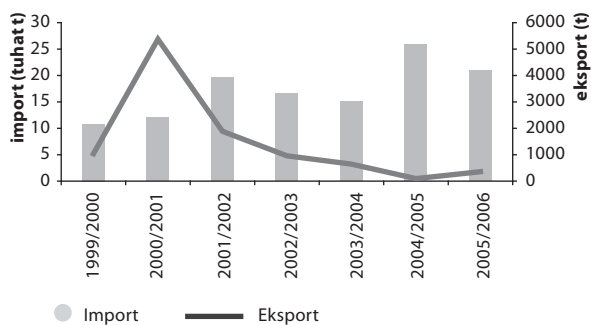
Kartuli isevarustatuse tase on viimastel saagiaastatel olnud üle 90%, vaid 2004/2005 kehvad saagiaastal langes see 85%-le. 2005/2006 saagiaastal oli kartuli isevarustatuse tase 92%.

Kõige rohkem tarbitakse kartulit inimtoiduna (62,9%). Võrreldes 2004/2005 saagiaastaga, suurenes 2005/2006 saagiaastal inimtarbimine 48,6% ning kasutus loomasöödana 9,6%. Kasvupinna vähenemiste tõttu langes kartuli kasutus seemnena (-32,2%). Endiselt puudub Eestis kartuli tööstuslik tarbimine.

Väliskaubandus

2005/2006 saagiaastal imporditi kartulit Eestisse 20,9 tuhat t, mis oli 19,3% vähem kui eelmisel perioodil. Põhiliselt toodi kartulit Soomest ja Rootsist. Kartuli eksport oli 2005/2006 saagiaastal 395 t, mis oli 3,8 korda rohkem kui eelmisel saagiaastal. Enamus kartulist veeti Lähti.

Joonis 48. Kartuli eksport ja import, 1999–2006

Allikas: ESA

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

2.7. Meetootmine

Agne Tammistu

ESA andmetel oli 31. dets 2005. a Eestis kokku 33 tuh mesilasperet. 2004. a võrreldes oli mesilasperede arv suurenenud 0,9% võrra. 2005. a toodeti 638 t mett ning võrreldes 2004. a suurenes meetoodang 15% võrra. Mee ja mesindussaaduste tootmise ja turustamise tingimuste parandamiseks koostati Mesinike Liidu ja põllumajandusministeeriumi poolt "Mee tootmise ja turustamise arendamise Eesti riiklik programm 01.09.2004–31.08.2007" (mesindusprogramm), mis on heakskiidu saanud Euroopa Komisjonilt (ELi eelarvest 50%). Mesindusprogramm koosneb 3 meetmest:

- 1) tehniline abi mesinikele ja mesinike ühendustele;
- 2) varroatoosi ja sellega kaasnevate mesilashaiguste tõrje abinõud;
- 3) mee kvaliteedi hindamine.

Mesindusprogrammi 2. aastal täideti kavandatust 69%. Tehnilise abi eesmärgiks on muuta turustamise strateegia efektiivsemaks, laiendada mesinduse kandepinda ja selle kaudu intensiivistada mee ja teiste mesindussaaduste tootmist. Mesindusprogrammi 2. aasta vältel korraldati mesinikele ja mesindushuvilistele 7 vabariiklikku seminari ning maakondade kohalikes ühendustes kokku 73 kohalike ühenduste õppepäeva. Õppepäevade toimumise kohta on info saadaval www.mesi.ee. Sama meetme alt anti välja erinevaid koolitusmaterjale ning mesindusalast infole-

te "Mesinik". Selle meetme raames tegeleti ka piirkondliku mesilashaiguste seirega, mesindustehnoloogia arendamise ning meeturu ja tootearendustegevusega. Teisel tegevusaastal osteti test- ja vaatlusmesilatesse erinevaid seadmeid (nt tarukaalusid).

Varroatoositõrje meetme eesmärgiks on vähendada varroatoosi tõttu tekkivaid kahjusid, parandada mesinduse ja mee tootmise tasuvust ning suurendada meetoodangut. Mesindusprogrammi teisel aastal hinnati mesilasperede nakkustaset ning koostati mesinikele juhendeid ja soovitusi, ka oli vaatluse all varroalestadest suhtes tolerantset mesilasliinid. Antud meetme alt on kahe programmiaasta vältel toimunud varroatoosi monitooring ning varroatoosi välistöödeks ja vaatlusteks on ostetud vaatlusprogrammi lülitatud mesilatesse erinevaid seadmeid (nt oblikhappe gaasitamise väikeseadmeid, ravi- ja kaitsevahendeid, võrkpõhjasid ja loendusplaate). Toimus ka varroatoositõrje meetodite õpetamine (õppepäevadena) mesinikele ning anti välja vastavat teabematerjali.

Mee kvaliteedi hindamise meetme eesmärgiks on toodetava ja turustatava mee kvaliteedi tõstmine ning toiduohutuse nõuete tagamine. 2 programmiaasta vältel koguti üle 200 meeproovi ning nende analüüsimise ja hindamise alusel koostati mesinikele nõuandeid ja soovitusi.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

2.8. Taastuenergeetika arendamine

Maris Tõnuri, Einar Kikkas

ELi ühise põllumajanduspoliitika reformis on suurem tähelepanu rohelisele avalikule teenusele – tagada maaelu ja keskkonna säästlik areng. Lähi- ja keskpikas perspektiivis näevad Euroopa Komisjoni uuringud peamise taastuenergeetika toormena biomassi. 7. dets 2005. a teatises „Biomassi Tegevuskava“ kutsus Komisjon liikmesriike üles koostama siseriiklikke biomassi tegevuskavasid. 2006. a jooksul toimuski biomassi ja bioenergia kasutamise edendamise arengukava väljatöötamine aastateks 2007–2013 (kiideti heaks vabariigi valitsuse poolt 25. jaan 2007).

Arengukava peamine eesmärk on luua kodumaise biomassi ja bioenergia tootmise arenguks soodsad tingimused, vähendamaks Eesti sõltuvust imporditavatest ressurssidest ja fossiilsetest kütustest, samuti vähendamaks survet looduskeskkonnale, kasutades maaressurssi tõhusamalt ja jätkusuutlikult ning soodustades tööhõivet maapiirkondades. Sealhulgas tagatakse biomassi optimaalne kasutamine materjalitööstuses ja energeetikas.

Arengukava on kavandatud rakendada kahes etapis:

I etapis (2007–2008) alustatakse uuringutega, et analüüsida turgu, ressursse, tehnoloogiaid, turukorralduslikke meetmeid jm biomassi kasutamist mõjutavaid tegureid. Kavas on:

- 1) maaressursi jaotuse analüüs;
- 2) biomassi ressursi hindamine (biomassi liikide füüsiline

ja majanduslik kättesaadavus);

- 3) energiakultuuride uuringud ja analüüsid (agrotehnoloogia, sordid, tasuvus);
- 4) tehnoloogiauurid ja -kasutamise võimalused (biogaas, põletamine, koostootmine, kütusetootmine, materjalide tootmine, biomassi toodete elutsükli hindamine);
- 5) Eestis kulutasuvad transport-biokütuste liigid ja nende kasutuselevõtuks vajalikud eeldused ja direktiivi kohase eesmärgi seadmine aastaks 2010;
- 6) valdkonna tururegulatsiooni (õigus, toetused, maksud, avalikud hanked) analüüs;
- 7) biomassi ja bioenergia alase teadus- ja arendustegevuse ning õppetöö olukorra analüüs.

II etapis (2009–2013) täiendatakse arengukava ja rakendatakse I etapis tehtud analüüside ja uuringute alusel biomassi kasutamise edendamiseks kõiki mõistlikke, hästi põhjendatud turukorraldusmeetmeid: toetused, maksud, standardid, oskusteabe kättesaadavus jm.

2007. a alates suunatakse nii biomassi kui -energia turule suur hulk toetusi ELi ühiskassast ja Eesti riigieelarvest. Maaelu arengukava meetmetega ergutatakse põllumajandustootjaid investeerima biomassi ja -energia tootmisse. EL hakkab maksma energiakultuuride kasvatamise toetust. Arengukavale vastavalt suunatakse aastatel 2007 ja 2008 biomassi arengusse 20 mln kr.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

2.9. Alkoholiturg: tootmine, kaubandus

Katrin Karolin

Veterinaar- ja Toiduameti andmeil (seisuga 10.04.07) on toiduseaduse tähenduses tunnustatud alkoholitootjad: 1 piiritusetootja, 11 kange alkohoolse joogi tootjat, 9 õlletootjat, 6 muu alkohoolse joogi tootjat, 7 puuvilja-marjaveini ja siidri tootjat. Tunnustatud ettevõtetest 3 ettevõtte tegevus on ajutiselt peatatud ja 2 ettevõtet ei tegele hetkel alkoholi tootmisega. Käesolevas ülevaates on kasutatud ESA tootmise ning väliskaubanduse andmeid, ettevõtete tootmise ja siseturu müügi andmeid ning EKI alkoholisektori uurinuid ja kaupluste hinnavaatluste tulemusi.

Tootmine

Andmete analüüs näitas, et 2006. a suurenes enamuse alkohoolsete jookide toodangu maht, erandiks olid vaid puuvilja-marjaveinid. ESA andmeil vähenes puuvilja-marjaveinide tootmine rohkem kui ¼ võrra, kuid EKI hinnangul oli langus väiksem (-15%). Erinevus on seletatav sellega, et nähtavasti on ESA valimist osa tootjaid väljas. Kiire kasvutempo jätkus lahjade alkohoolsete jookide (+44%) ja rektifitseeritud etanooli (piirituse) (+67%) toodangus. Kangete alkohoolsete jookide toodang suurenes 6,4% – seda just viina ja likööri toodangu kasvu tulemusel (mõlemad +9%).

Tabel 14. Alkohoolsete jookide tootmine Eestis 2004–2006 (mln liitrites)

	2004	2005	2006*	Muutus +,-	
				2006/2005, mln l	2006/2005 %
Rektifitseeritud etanool	4,00	3,67	6,14	2,47	67,3
Kanged alkohoolsed joogid	18,68	15,70	16,70	1,0	6,4
Puuvilja- ja marjaveinid	3,48	4,32	3,18	-1,14	-26,4
EKI hinnangul	5,70	9,22	7,87	-1,35	-14,6
Õlu	109,73	135,21	141,80	6,59	4,9
Lahjad alkohoolsed joogid	15,06	23,26	33,58	10,32	44,4

*2006. a – ESA kiirstatistika andmed (laiendatud väiksemalt valimilt)

Allikad: ESA, EKI

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Väliskaubandus

Statistikaameti väliskaubandusandmeil suurenes 2006. a alkoholsete jookide ekspordikäive 15%, impordikäive vähenes 3%. Kuigi saldo vähenes, püsis väliskaubandusbilanss endiselt negatiivseks – import ületas ekspordi 1,5 korda (2005. a 9 kuul 1,7 korda. Vaadeldaval perioodil suurema osa alkoholsete jookide ekspordikäibed kasvasid, sest suurenesid ekspordikogused ja tõusid hinnad. Nagu varemgi, olid ekspordikäibe struktuuris esikohal kanged alkohoolsed joogid, nende osakaal aastaga oluliselt ei muu-

tunud (2006. a 65%; 2005. a 64%). Kangete alkoholsete jookide väljamüügikäive oli 16% suurem kui 2005. a. 2006. a oli esimene, mil lahjade alkoholsete jookide ekspordikäive ületas ölle Eestist väljamüügi käibe. 14% ekspordikäibest saadi lahjade alkoholsete jookide väljaveost, õlut eksporditi ligi 7% vähem kui aasta tagasi, see moodustas 12% ekspordikäibest. Impordis olid langustrendil kanged alkohoolsed joogid (-13%), vähesel määral ka õlu ja piiritus. Lahjade alkoholsete jookide impordikäive suurenes 9%, kusjuures kasv toimus vaid segatud piiritusjookide osas.

Tabel 15.a Alkoholsete jookide rahaline põhieksport ja -import ning ekspordi- ja impordihinnad 2004–2006

	Hind, kr/l			Käive, mln kr			
	2004	2005	2006	2004	2005	2006	2006/05 +/- %
EKSPORT							
Õlu	4.69	5.68	5.83	126,4	131,5	122,6	-6,8
Viinamarjavein	52.09	46.93	36.52	26,7	60,8	52,2	-14,1
Vermut	31.57	19.12	19.37	1,2	1,2	1,2	0,0
Lahjad alkohoolsed joogid	5.99	6.13	7.07	40,3	102,1	138,6	35,7
sh siider	7.52	7.21	7.54	14,2	39,5	65,0	64,6
segatud piiritusjoogid	5.02	5.55	8.64	22,3	45,3	51,6	13,9
Etüülalkohol kangusega >80%	9.77	9.09	10.20	18,6	14,6	35,1	140,4
Kanged alkohoolsed joogid kangusega kuni 80%*	174.63	242.35	267.28	362,3	548,8	635,6	15,8
EKSPORT KOKKU	x	x	x	575,6	859,0	985,3	14,7

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

IMPORT							
Õlu	7.25	8.46	8.29	195,5	114,2	113,1	-1,0
Viinamarjavein	30.86	32.40	33.20	333,6	420,4	440,4	4,8
Vermut	30.70	27.67	27.67	15,3	17,7	19,8	12,1
Lahjad alkohoolsed joogid	10.70	14.96	16.48	209,4	242,7	265,3	9,3
sh siider	13.20	12.73	12.28	41,9	44,1	41,6	-5,7
segatud piiritusjoogid	9.25	17.70	20.15	94,1	135,5	161,8	19,4
Etüülalkohol kangusega >80%	9.01	9.32	8.72	46,2	27,9	27,6	-1,1
Kanged alkohoolsed joogid kangusega kuni 80%*	95.96	130.09	86.29	380,5	617,0	536,7	-13,0
IMPORT KOKKU	x	x	x	1180,5	1439,9	1402,9	-2,6

*100%-lises alkoholis

Allikas: ESA

Tabel 15.b Alkohoolsete jookide koguseline põhieksport ja -import, 2004–2006 (tuh l)

	2004	2005**	2006	2006/2005, %
EKSPORT				
Õlu	26 927	23 144	21 019	-9,2
Viinamarjavein	513	1 296	1 428	10,2
Vermut	39	61	60	-2,6
Lahjad alkohoolsed joogid	6 735	16 664	19 600	17,6
sh siider	1 882	5 471	8 618	57,5
segatud piiritusjoogid	4 441	8 169	5 975	-26,9
Etüülalkohol kangusega üle 80%	1 903	1 601	3 446	115,2
Kanged alkohoolsed joogid kangusega kuni 80%*	2 075	2 265	2 378	5,0

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

IMPORT				
Õlu	26 964	13 486	13 644	1,2
Viinamarjavein	10 809	12 977	13 265	2,2
Vermut	497	640	717	12,1
Lahjad alkohoolsed joogid	19 580	16 220	16 102	-0,7
sh siider	3 177	3 461	3 385	-2,2
segatud piiritusjoogid	10 169	7 656	8 032	4,9
Etüülalkohol kangusega üle 80%	5 129	2 996	3 165	5,7
Kanged alkohoolsed joogid kangusega kuni 80%*	3 965	4 743	6 199	30,7

*100%lises alkoholis

** Korrigeeritud andmed

Allikas: ESA

Tarbimine ja hinnad siseturul

Alkohoolsete jookide jaekäive kehtivates hindades oli ESA andmetel 2006. a 3,95 mld kr, mis on 2005. a võrreldes 14,8% suurem (2005. a 3,44 mld kr). Vaadeldava aasta käibekasv on eelkõige saavutatud suuremate ostude arvelt, kuna alkohoolsete jookide tarbijahinnaindeks kasvas 2006. a vaid 2% eelmise aastaga võrreldes. Kõikide populaarsete kodumaiste alkohoolsete jookide jaehinnad tõusid. Samal ajal olid Tallinnas peaaegu kõikide alkohoolsete jookide jaehinnad madalamad kui Eestis keskmiselt, erandiks olid marjaveinid.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Tabel 16. Eesti kangete alkoholsete jookide keskmised jaehinnad kauplustes (0,5-l klaaspudeli hind, kr koos km)

	2004	2005	2006	2006/2005, %
Eestis keskmiselt				
Viinad (maitsestatamata)				
Madalam hinnaklass	55.18	55.17	55.92	1,36
Keskmine hinnaklass	65.96	67.22	67.87	0,97
Liköörid				
Marjaliköörid	49.96	51.35	52.18	1,62
Kanged liköörid	91.25	91.94	93.46	1,66
Kreemliköörid	75.52	75.48	76.46	1,30
Džinnid	70.61	71.79	72.72	1,30
Tallinnas keskmiselt				
Viinad (maitsestatamata)				
Madalam hinnaklass	54.21	55.00	54.62	-0,67
Keskmine hinnaklass	66.67	68.31	68.89	0,85
Liköörid				
Marjaliköörid	49.45	50.95	51.58	1,24
Kanged liköörid	90.34	92.63	92.28	-0,38
Kreemliköörid	75.61	76.93	76.47	-0,60
Džinnid	72.01	73.33	73.44	0,16

Allikas: EKI

Eesti elanike alkoholitarbimine suurenes, samas turistide poolt väljaviidud alkoholsete jookide kogused olid väiksemad kui aasta tagasi. Kuna turistide väljaviidud kogused olid väiksemad, võib öelda, et jaekäibe kasv tulenes põhiliselt Eesti elanike tarbimise kasvu ja maksumärgi rakendamisest tingitud legaliseerunud müügi arvel. Kuna Eesti

elanike sissetulekud suurenesid oluliselt enam kui alkoholsete jookide hinnad, kaasnes sellega ka tarbimise kasv. Bilansimeetodil arvatud alkoholsete jookide müük siseturul näitab, et 2006. a müüdi kangeid alkoholseid jooke 17,4 mln l ehk ühe elaniku kohta 13 l (joogile märgitud kogusega), s.o 3% rohkem kui 2005. a. Viina müük kasvas 13%

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

ja jõudis 12,8 mln liitrini ehk 9,5 liitrini ühe elaniku kohta. Teisi kangeid alkohoolseid jooke müüdi ühe elaniku kohta vähem. Kiires tempos (+23%) on kasvanud lahjade alkohoolsete jookide müük – siidreid müüdi siseturul 44% rohkem kui aasta tagasi ja lahjade segatud piiritusjookide müük kasvas 49%. Vaadeldaval aastal müüdi õlut Eestis 134,4 mln l ehk 100 l ühe elaniku kohta, s.o 7% rohkem kui 2005. a.

2006. a müüdi Eestis ESA andmetel 14,2 l legaalselt absoluutalkoholi ühe elaniku kohta. Kui sellest kogusest võtta maha turistide kaasaostud, mis olid absoluutalkoholis 2,79 l ühe elaniku kohta (kauplustest ja laevadelt), siis müüdi vaadeldaval aastal Eestis legaalselt 11,4 l absoluutalkoholi ühe elaniku kohta. Arvestades ka illegaalse alkoholi tarbimist, mis 2006. a ulatus EKI hinnanguil 0,6 liitrini absoluutalkoholis, siis tarbiti Eestis 2006. a 12 liitrit absoluutalkoholi

ühe elaniku kohta, mida on 9% rohkem kui eelmisel aastal. 2006. a viis EKI esmakordselt läbi uuringu, kus hinnati turistide alkohoolsete jookide tarbimist Eestis. Sellest selgus, et turistid tarbisid kohapeal 0,6 l alkohoolseid jooke (100%lise alkoholina) ühe elaniku kohta, kuid puuduvad andmed eestimaalaste alkoholi tarbimisest välismaal.

Eesti alkoholitootjate konkurentsivõime

Nii kodumaise õlle kui viina positsioon Eesti turul oli 2005. a endiselt tugev, kuid mõlemas tootegrupis pakuvad importtooted kohalikele tootjatele tuntavat konkurentsi ja kohalikud tootjad peavad üles näitama paindlikkust sortimendi ja pakendite uuendamisel vastavalt tarbija uuenenud nõudmisele. Eriti kõrgelt hindavad nii kohalikud kui välismaised tarbijad Eesti õlle kvaliteeti (2005. a konkursi „Parim Eesti toiduaine“ võitis õlu „Saku Kuld“).

Tabel 17. Kodumaise ja importõlle osakaal kaupluste rahalises käibes (%)

	Eesti kokku		sh Tallinn		Muud linnad		Maapiirkond	
	Eesti õlu	Importõlu	Eesti õlu	Importõlu	Eesti õlu	Importõlu	Eesti õlu	Importõlu
2006 mai	88	12	80	20	89	11	91	9
2005 mai	88	12	70	30	90	10	94	6
2004 mai	88	12	83	17	91	9	87	13
2003 mai	92	8	83	14	92	8	94	6
2002 mai	93	7	87	13	93	10	95	5
1996 mai	88	12	77	23	87	13	93	7

Allikas: EKI

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Tabel 18. Kodumaise ja importviina osakaal kaupluste rahalises käibes, %

	Eesti kokku		sh Tallinn		Muud linnad		Maapiirkond	
	Eesti viin	Importviin	Eesti viin	Importviin	Eesti viin	Importviin	Eesti viin	Importviin
2006 mai	89	11	79	21	87	13	95	5
2005 mai	89	1	67	33	91	9	97	3
2004 mai	93	7	87	13	93	7	95	5
2003 mai	92	8	84	16	90	10	97	3
2002 mai	91	9	87	13	91	9	92	8
1996 mai	84	16	69	31	80	20	96	4

Allikas: EKI

Eesti Õlletootjate Liidu andmetel väljastati kogu Eesti õlletoodangust 2006. a 39% klaastaaras, 36% plasttaaras, 20% purgiõllena ja 5% vaadiõllena. Eesti õlletootjad on vähendanud plasttaaras väljastatava õlle osakaalu toodangus. Kodumaine purgiõlu maksis 2006. a mais keskmiselt 21.79 kr/l ja importõlu 27.14 kr/l, mis on vastavalt 1,1 ja 6,7% kallim kui 2005. a. Importõlle sortimendis on esikohal Venemaa, kust on pärit 17% importõlle valikust, 15%-ga järgneb Saksamaa ja 11%-ga Soome.

Importviin oli pärit 19 riigist. 28% müügilolevast importviinast oli Venemaalt, 12% Ukrainast. Müügilolevast Eesti viinast oli 2006. a mais 30% ja importviinast 42% pakendatud 0,7-liitrilistesse klaaspudelitesse. 2006. a mais mak-

sis kohalik 0,7-liitrilises pudelis viin keskmiselt 141.41 kr/l ja importviin 259.98 kr/l. Aastaga kallines kodumaine viin 3,3% ja importviin 1,7%. 2006. a rakendus kangetele alkoholosele jookidele riikliku maksumärgi nõue, mille eesmärgiks on illegaalse turu osakaalu vähenemine.

Turistide osakaal

2006. a majutati ESA andmetel Eestis 1,4 mln väliskülalast, see arv vähenes aastaga 1,8%. EKI hinnangute kohaselt külastas Eestit 2006. a 4,2 mln välituristi, sh 44% Soomest. Turistide uuringu järgi ostis või kavatses Eestist alkoholoseid jooke kaasa osta 54% küsitletutest. Peamiselt ostsid turistid kaasa õlut (43% alkoholi kaasaostnutest), likööri (41%) ja viina (41%). 36% turismipiirkonnas asuvatest

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

alkoholikauplustest hindas turistide oste 2006. a võrdseks eelmise aastaga ja 57% kauplustest vähenenuks. Vähenemist näitasid Tallinna sadamapiirkonna kauplused, kasvu vanalinna ja kesklinna kauplused.

Alkoholi kaasaostjatest pidas toote eestimaist päritolu oluliseks 68%. Seda hindasid enam ida- ja lõunanaabrid, mujalt Euroopast ja teistelt kontinentidelt saabunud turistid, vähem soomlased, kes sageli ostavad Eestist kaasa just Soomest pärit tooteid. Kaupluste spetsialistide hinnangul olid turistide poolt kaasaostetud alkohoolsed joogid valdavalt Eestis toodetud (81–91% turistide poolt ostetust). Ostu põhilisteks motiivideks oli soov kaasa osta midagi suveniiriks või kingituseks (58% kaasaostjatest) ja soodus hind (53%).

Alkoholi tarbimine ja alkoholipoliitika elanike hinnangute alusel

2006. a suurenesid turistide kulutused alkoholsetele jookidele 4%, ulatudes 236 kr keskmiselt ühe täisealise külaltaja kohta (2005. a 227 kr). Alkoholsete jookide jaekäibest kauplustes moodustasid kaasaostud ligikaudu 20%, ulatuses 940–950 mln kr, millest 1/3 kulutati viina ostmiseks – s.o 3,3% rohkem, võrreldes 2005. a. Peale selle kulutati raha alkoholile ka toitlustusettevõtetes ja laevadel.

Eestis olles jäi kohapeal kõige suurem osa turistidest õlut (60%) küsitletutest. Veine jäi 19% ja teisi jooke 12–13% küsitletutest. Arvestuste järgi jõid turistid 2006. a Eestis kohapeal ning ostsid kauplustest ja laevadelt kaasa kokku 4,54 mln l alkohoolseid jooke (100%-lises alkoholis väljendatud).

Tabel 19. Elanike hinnang alkoholi isiklikule tarbimisele (% vastanutest)

	2000		2005	2006
Ei tarbi üldse	16	Ei joo üldse	18	17
Tarbib üsna vähe	54	Joob vähe	50	55
Tarbib keskmisest vähem	15	Joob mõõdukalt	29	26
Tarbib keskmiselt	12	Joob palju	3	2
Tarbib üle keskmise	1			
Ei oska ise hinnata	2			
Kokku	100		100	100

Allikas: EKI

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Eestis tarbib alkoholi ligikaudu neli täiskasvanut viiest ning kõige sagedamini tarbitavateks jookideks on vein (sh vahuvein) ja õlu. Alkoholi tarbijate endi hinnangul joovad nad alkoholi eelkõige seetõttu, et tegemist on traditsiooniga tähtpäevade tähistamisel, kuid tarbitakse ka seltskonna mõttes, lõõgastumiseks ning seepärast, et alkohol maitseb. Enda tarbimise väheseks hindamise kõrval arvavad elanikud, et üldiselt juuakse Eestis alkoholi palju ning tarbimist oleks vaja vähendada. Kõige teravama alkoholiga tarbimisega seotud probleemina nimetati joobeseisundis sõiduki juhtimist, kuid väga kriitiliseks hinnati ka olukorda laste ja noorte alkoholi tarbimise osas.

Alkohol on Eestis väga kättesaadav ning 57% vastanute hinnangul toetab riigi praegune alkoholipoliitika alkoholi liberaalset müümist ning tarbimist. Kergest kättesaadavusest annab tunnistust asjaolu, et alkoholi ostusoovi korral saab iga 4.-5. elanik seda osta kas oma elukohaga samas hoones või mõnes naaberhoones asuvast müügikohast, ülejäänutel kuluks kodust lähima alkoholi müügikohani jõudmiseks valdavalt alla 10 minuti.

Võrreldes 2005. a, on suurenenud elanike poolehoid karmimale alkoholipoliitikale. Iga teise vastanu arvates peaks Eesti riigi alkoholipoliitika olema rangete piirangutega. Näiteks 58% vastanute arvates oleks vaja keelustada alkoholi öine jaemüük üle Eesti, praegu on seda meedet rakendanud kohalikud omavalitsused vastavalt oma äranägemisele. Alkoholi müügikohtade osas seaks elanikud piiranguid

eelkõige üritustele (näiteks ei pooldanud 88% vastanutest alkoholsete jookide müümist spordivõistlustel) ning töökohtade toitlustusele. Küsitlusel andsid elanikud oma hinnangu ka alkoholi reklaamikanalitele: kõige enam taunitakse alkoholsete jookide reklaame tänavatel suurtel välilplakatitel, kuid ebasoovitavaks peetakse ka raadio- ja televisioonireklaami. Kõige õigemate reklaamimise kohtadena pakkusid elanikud välja alkoholi müügikohti. Uuringust saab järeldada, et toetus alkoholi kättesaadavuse piiramisele Eestis on elanike hulgas kõrge.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

2.10. Kalaturg: püük, töötlemine, kaubandus

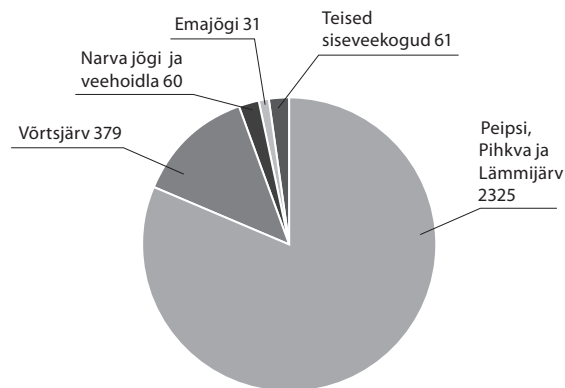
Lya Mägi

Kalapüük ja -varud

Eesti kalandussektor kasutab Läänemere ja sisevete kalavarusid, samuti on Eestil juurdepääs Loode-Atlandi (NAFO), Kirde-Atlandi (Teravmäed ja NEAFC) ning Edela-Atlandi kalaressurssidele. Rahvusvaheliselt reguleeritavate kalavarude seisundit hindavad rahvusvahelised teadusorganisatsioonid. Aasta-aastalt muutuvad hinnangud varude olukorrale kriitilisemaks ja soovitatakse püügikoormust vähendada (tabel 21). Sisevete kalavarude olukord sõltub eelkõige siseriikliku kontrollsüsteemi mõjususest.

Eesti jaoks on majanduslikult tähtis Läänemerest püütav kilu ja räim. Nende varude seisundit hinnatakse Eesti majandusvööndis heaks, kuid varu väheneb. Samas tursa- ja lõhevaru hinnatakse ebarahuldavaks. Läänemerest püüti 2006. a 73 039 t kala, millest 13% moodustab püük rannapiirkonnas (tabel 22). Läänemerest püügile lisandus 2856 tonni püüki sisevetest (joonis 49). Kalapüüki Läänemere avamere osas reguleeritakse maksimaalselt lubatava püügikoguse (kvoodi) abil (tabel 20), rannikuvetes ja sisevetes reguleeritakse kalapüüki püügivahendite arvu abil. Kalapüügipiirangud kehtestab keskkonnaminister.

Joonis 49. Sisevete kalapüük 2006. a, t

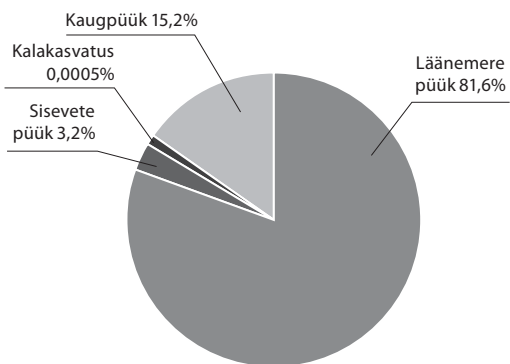

Allikas: PM

Kalapüügi mahust enamuse ehk 82% moodustab Läänemere kalapüük. Kuid väärtuseliselt on Eestile väga oluline kaugpüük, kus püütavad kogused moodustavad ainult 15% kogu Eesti püügimahust, kuid väärtuseliselt ületab kaugpüük tunduvalt nii Läänemere kui ka sisevete kalapüüki. Selle põhjuseks on kaugpüügil püütavate kõrge väärtusega kalaliigid, samas kui Läänemere peamised kalaliike – räime ja kilu – peetakse madala väärtusega kalaliikideks.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Joonis 50. Kalapüügi ja kalakasvatuse struktuur 2006. a, % kogumahust

Allikas: PM

Tabel 20. Läänemere püügikvoodid

Nimetus	M/ü	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Räim	tonni	41 070	39 000	26 036	20 800	21 536	31 487	32 227
Kilu	tonni	41 200	41 200	35 123	43 260	56 650	48 204	52 060
Tursk	tonni	1 869	1 353	1 335	1 060	1 079	1 290	1 171
Lõhe	isendit ¹²	15 807	14 877	14 154	2 555	2 000	11 008	10 609

Allikas: Euroopa Komisjoni määrus

¹² Isend – 1 tonn võrdub 200 isendiga

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Tabel 21. Eesti kaugpüügikvoodid

	M/ü	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
NAFO								
Meriahven ¹³	tonni	13 850	13 850	13 850	9 071	1 571	1 571	1 571
Meriahven ¹⁴	tonni		7 500	7 500	5 000	5 000	5 000	5 000
Kalmaar (Illex) ¹⁵	tonni	1 133	1 133	1 133	128	128	128	128
Ruske soomuslest ¹³	tonni	67	65	73	73			
Süvalest ¹⁶	tonni	1 971	2 167	2 070	985	380	371	321
Süvameremakrell	tonni						245	245
Railised	tonni					546	546	546
Krevett (tsoonis3L)	tonni	67	67	144	145	145	245	245
Krevett (tsoonis3M)	püügipäeva	1 389	1 667	1 667	1 667	1 667	1 667	1 667
Teravmäed								
Krevett ¹⁷	püügipäeva	377	377	377	377	377	377	377
NEAFC								
Meriahven ¹⁸	tonni	1 175	1 175	500		344	284	210
Makrell ¹⁸	tonni	1 000	600	511		115	119	135

Allikas: Euroopa Komisjoni määrus

¹³ Eesti, Läti, Leedu ja Venemaa ühine kvoot 2001–2004

¹⁴ nn "teiste" kvoot liikmesriikidele, kellele ei ole eraldatud vastava liigi individuaalset kvooti

¹⁵ Eesti, Läti, Leedu ja Venemaa ühine kvoot 2001–2003

¹⁶ nn "teiste" kvoot liikmesriikidele, kellele ei ole eraldatud vastava liigi individuaalset kvooti 2001–2004

¹⁷ maksimaalselt 3 laevaga üheaegselt

¹⁸ nn "koostöökvoot", mis on eraldatud NEAFCi mitteliikmesriikidele (Jaapan, Kanada, Eesti, Läti, Leedu) 2001–2003

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Tabel 22. Kalapüük Läänemereest 2006. a

Kalaliik	Rannamerepüük	Avamerepüük	Kokku
Ahven	1117.2	0.0	1117.2
Angerjas	9.0		9.0
Haug	19.6		19.6
Kilu	29.0	46659.9	46688.9
Koha	94.0	0.1	94.1
Koger	39.1		39.1
Latikas	6.4		6.4
Lest	327.5	24.5	352.0
Luts	3.1		3.1
Löhe	5.6	0.2	5.8
Meriforell	12.4	0.0	12.4
Meritint	372.6	62.2	434.8
Nurg	31.1		31.1
Räim	6996.7	16194.9	23191.6
Siig	27.8		27.8
Särg	60.6		60.6
Säinas	8.1		8.1
Tursk	0.6	701.8	702.4
Tuulehaug	191.3		191.3
Vimb	27.5		27.5
Muud	16.4	0.2	16.6
Kokku	9395.6	63643.8	73039.4

Allikas: PM

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Tabel 23. Kalapüük Eesti sisevetest 2006. a

Kalaliik	Peipsi ja Lämmijärv	Võrtsjärv	Narva jõgi ja veehoidla	Emajõgi	Teised siseveed	Kokku siseveed
Ahven	491.7	44.1	4.2	0.2	6.5	546.7
Angerjas	0.1	19.5		0.0	3.4	23.0
Haug	99.6	78.6	2.2	2.0	4.3	186.7
Kiisk	8.4				0.0	8.4
Koha	1081.3	42.2	0.1	2.5	0.6	1126.7
Koger		0.0	0.3	0.0	0.8	1.1
Latikas	324.2	65.8	7.4	21.0	6.3	424.7
Linask		0.5	3.9	0.2	2.0	6.6
Luts	18.1	2.8	0.0	0.0	0.0	20.9
Nurg			0.1	0.0	0.2	0.3
Peipsi tint	83.4					83.4
Siig	0.6		0.0		0.2	0.8
Silm			35.7		7.1	42.8
Säinas	0.4	0.1	0.3	0.4	0.1	1.3
Särg	217.6	0.3	5.6	4.2	28.9	256.6
Muud	0.3	125.3	0.0	0.2	0.3	126.1
Kokku	2325.7	379.2	59.8	30.7	60.7	2856.1

Allikas: PM

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Kalalaevastik

2006. a tegeles 70 laeva kalapüügiga Läänemerel ja 7 laeva püügiga Atlandi ookeanil. 2006. a seisuga oli Kalanduse Infosüsteemi kantud 880 rannapüügi ja 379 sisevetepüügi kalapaati.

Läänemere püük jaotub avamerepüügiks ja rannapüügiks. Avamerepüügi kaladeks on kilu, räim ja tursk. Peamisteks püügivahenditeks on traalid. Rannapüügil püütakse palju erinevaid kalaliike, majanduslikult tähtsamad on räim, ahven, lest, tint, tuulehaug, samuti koha, vähemal määral ka angerjas, meriforell, haug, vimb ning siig. Peamisteks püügivahenditeks on mörrad, võrgud, õngejada.

Püük sisevetest

Töenduslik püük toimub arvestataval määral Peipsi järvel ja Võrtsjärvel. Peamisteks püügikaladeks on koha, ahven, latikas, haug, tint, särg, angerjas ja silm (tabel 23). Püügivahenditeks on võrgud, mörrad, seisev- ja põhjanoodad.

Kaugpüük

Eesti kaugpüük toimub Atlandi ookeanil. Põhiliselt püütakse krevetti. Veel on tähtsamateks liikideks meriahven, merluuslased, kalmaarid, süvalest, rai, kalju-tõmppeakala ja põhja-pikksaba. Püütakse traallaevadega.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

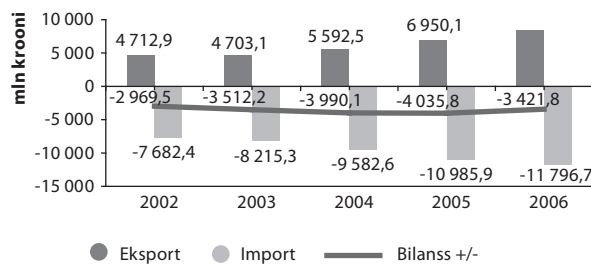
2.11. Põllumajandussaaduste kaubandus

Õrne Pill

1. Väliskaubandus¹⁹

Põllumajandussaaduste väliskaubanduse käive suurenes 2006. a. võrreldes 2005. a 17 936,0 mln kr-lt 20 171,6 mln kr-le. Eksport hõlmas käibest 41,5% ja import 58,5%. Väliskaubanduse puudujääk vähenes. Kui 2005. a oli puudujääk 4 035,8 mln kr, siis 2006. a 3 421,8 mln kr, seega vähenemine 614,0 mln kr. 2006. a eksporditi põllumajandussaadusi ja -tooteid (KN²⁰ kaubagrupid 01-24) 8 374,9 mln eest ja imporditi 11 796,7 mln kr eest. Põllumajandussaaduste ja -toodete osatähtsus kogu kaupade ekspordist moodustas 7,0% ja impordist 7,3%.

Joonis 51. Põllumajandussaaduste kaubavahetus, 2002–2006

Allikas: ESA

¹⁹ ESA hinnangulised rahalised mahud kaubagruppide juures on 2005. ja 2006. a kogusteks ümber arvestamata, st tegelikud kogused võivad olla suuremad, kui siin on toodud.

²⁰ Kaupade Nomenklatuur

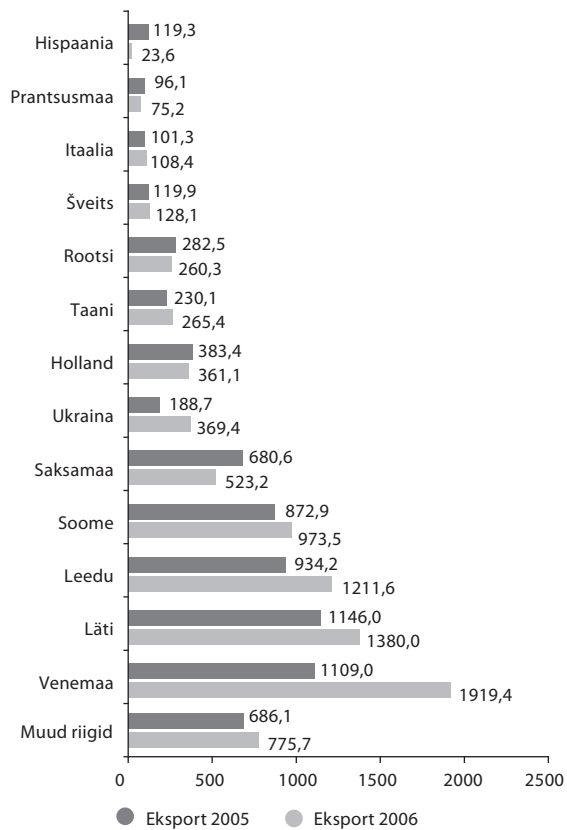
Ekspordimaht kasvas eelmise aastaga võrreldes 20,5% ning impordimaht 7,4%. Positiivne kaubandusbilanss on Eestil suurematest partnerriikidest Venemaa, Läti ja Ukrainaga. 2006. a veeti ELi ühisturule põllumajandussaadusi 5 455,5 mln kr (65,1%) ja kolmandate riikide turule 2 919,4 mln kr eest (34,9%), millest Venemaa osa oli 66%. Imporditi ühisturult 10 522,7 mln kr (89,2%) ja kolmandate riikide turult 1 274,0 mln kr eest (10,8%), millest põllumajandussaadused Venemaalt moodustasid 27,6% ja Ukrainast 10,6%.

Vaatamata sellele, et Venemaa on rakendanud Eestist pärit kaupade vastu aeg-ajalt topelttolle, mittetariifseid piiranguid, ettevõtete sertifitseerimist jm, eksporditi 2006. a põllumajandussaadusi kõige enam ikkagi Venemaale. Ekspordimaht Venemaale (1 919,4 mln kr) kasvas eelmise aastaga võrreldes 73,1%. Ekspordimahu madalaim tase oli 2000. a – 4,6% (148,0 mln kr). Eesti liitumisel ELiga rakendus Eesti kaubavahetuses Venemaaga ELi ja Venemaa vaheline partnerlus- ja koostöökokkuleppe enamsoodustusrežiim, millega koos kadusid ka Eesti kaupadele kehtestatud topelttollid. Eksport Venemaale suurenes oluliselt siiski alles 2005. a (2004. a-ga võrreldes 2 korda). Muutunud on ekspordi struktuur. Kui 2002. a moodustasid ekspordimahust Venemaale kala ja kalasaadused tervelt 75,8% (147,4 mln kr), piimasaadused 4,8% (9,3 mln kr) ning karustus- ja alkohoolsed joogid vaid 2,4% (4,6 mln kr), siis 2006. a moodustasid suurima osatähtsuse karustus- ja

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

alkohoolsed joogid 47,0%-ga (901,5 mln kr). Järgnesid kala ja kalasaadused vaid 16,7%-ga (320,8 mln kr), piimasaadused 12,2%-ga (234,9 mln kr) ning elusloomad, liha ja lihasaadused 8,0%-ga (153,0 mln kr).

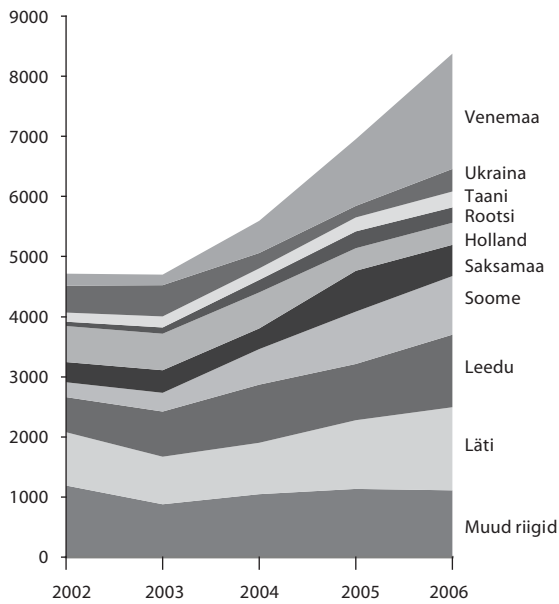
Joonis 52. Põllumajandussaaduste eksport peamistesse partnerriikidesse, mln kr

Allikas: ESA

Põllumajandussaaduste väljaveos on seni peamisteks ekspordipartneriteks stabiilselt olnud Läti ja Leedu (joonis 53). Ekspordimaht Lätisse kasvas eelmise aastaga võrreldes 20,4 ja Leedusse 29,7%. Suured ekspordimahu kasvud toimusid aga ka põllumajandussaaduste ekspordil Ukrainasse – 95,8%, Taani 15,3, Soome 11,5, Itaaliasse 7,0 ja Šveitsi 6,8%. Oluliselt on kasvanud eksport Saudi Araabiasse, 2005. a 0,9 mln kr-lt 96,5 mln kr-le 2006. a. Ekspordimahud on vähenenud suurematest partneritest Saksamaale, Hollandisse, Rootsi, Hispaaniasse.

Joonis 53. Põllumajandussaaduste ekspordimahutude dünaamika peamiste partnerriikidega 2002–2006, mln kr

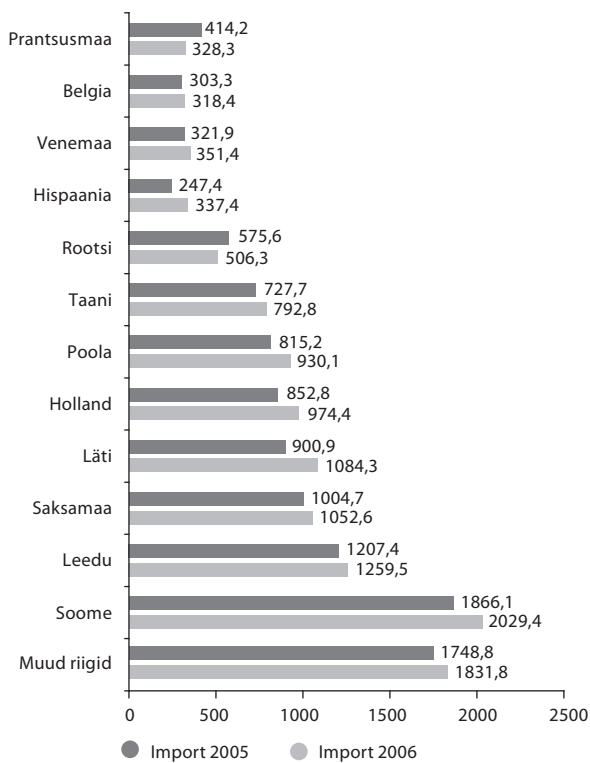

Allikas: ESA

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Kui võrrelda 2006. a ekspordimahtusid meie peamistesse partnerriikidesse 2002. a ekspordimahtudega, siis ilmneb, et väljavedu Venemaale kasvas rohkem kui 5 korda, Soome 4, Rootsi 3,6, Leetu 2, Taani 1,7, Lätisse ja Saksamaale 1,6 korda. 2002. a võrreldes on ekspordimahud vähenenud Hollandisse ja Ukrainasse.

Joonis 54. Põllumajandussaaduste import peamistest partnerriikidest, mln kr

Allikas: ESA

Põllumajandussaaduste sissevedu (joonis 54) suurenes eelmise aastaga võrreldes Lätist 183,4, Soomest 163,3, Hollandist 121,6, Poolast 114,9, Taanist 65,1, Leedust 52,1 ja Saksamaalt 47,9 mln kr võrra. Põllumajandussaaduste sissevedu vähenes Prantsusmaalt 85,9, Rootsist 69,1, Austriast 35,3 mln kr võrra.

Teravili ja teraviljasaadused

Teraviljade, teraviljasaaduste ja jahust kondiitritoodete (KN 10, 11, 19) väljaveomaht kasvas eelmise aastaga võrreldes 1,6 korda, jõudes 512,4 mln kr-ni ning moodustades põllumajandussaaduste väljaveomahust 6,1%; sisseveomaht kasvas eelmise aastaga võrreldes 15,6%, jõudes 956,8 mln kr-ni ning moodustades sisseveomahust 8,1%. Teravilja (sh teraviljasaadused ümber arvestatuna teraks, va riis) veeti välja 184,3 tuh t, mis ületab eelmise aasta taseme 1,4 korda. Olulise osa väljaveost moodustas teravili terana (84%). Teravilja (sh teraviljasaadused ümber arvestatuna teraks) veeti sisse 112,3 tuh t, so eelmise aasta tasemest 13,4% vähem. Olulise osa sisseveost moodustasid I astme töödeldud tooted (jahu, kruubid jne – 59,5%) ning teravili terana vaid 25%.

2006. a veeti teravilja terana (v.a riis) välja 154,8 tuh t, põhiliselt Hollandisse (36,1%), Saudi Araabiasse (32,0), Saksamaale (17,0) ja Taani (6,0%). Eelmise aastaga võrreldes suurenes teraviljade terana väljavedu koguliselt 1,5 korda ning teraviljasaaduste (ümber arvestatuna teraks) väljavedu 2,8%.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Teravilju terana veeti sisse 28,0 tuh t, peamiselt Lätist (56,8% kogusest), Ungarist (22,2), Leedust (13,6) ja Poolast (3,0%). Eelmise aastaga võrreldes vähenes teraviljade terana sissevedu koguseliselt poole võrra ning teraviljasaaduste (ümber arvestatuna teraks) sissevedu 15,8%.

Liha ja lihasaadused

Liha ja lihasaaduste osa moodustas 2006. a põllumajandussaaduste ekspordimahust 6,3% (530,8 mln kr) ja impordimahust 9,2% (1 083,5 mln kr), kusjuures ELi liikmesriikide turuosa väljaveol moodustas 92,9 ja sisseveol 98,9%. Eestist eksporditi lihasaadusi (KN 1601-1602) 173,9 mln kr ja imporditi 105,1 mln kr eest.

Veiseliha eksporditi 21,2 mln kr eest, sealihaga 234,6 mln, söödavaid subprodukte 9,3 mln, lambaliha 0,3 mln ning linnuliha ja subprodukte 63,3 mln kr eest. Eelmise aasta sama perioodiga võrreldes vähenes eksport veiselihal 15,0% (rahalisel mahus) ja söödavatel subproduktidel 23,1% ning kasvas sealihal 3,4 ning linnulihal 8,9%. Kogu linnuliha ekspordimahust jõudis Soome turule 52,4, Lätisse 29,9 ja Leetu 14,3%. Veise-, sea- ja linnuliha keskmised hinnad kasvasid ekspordil vastavalt 33,3, 4,1 ja 1,1% ning vähenesid subproduktide osas 8,9%.

Veiseliha imporditi 111,5 mln kr eest, sealihaga 487,8 mln, söödavaid subprodukte 29,2 mln, lambaliha 9,5 mln ja linnuliha 225,4 mln kr eest. Eelmise aastaga võrreldes vähenes sissevedu veiseliha osas 8,6% (rahalisel mahus),

subproduktide osas 27,0 ja linnuliha osas 16,9% ning kasvas sealihaga osas 28,1%. Veise-, linnu- ja lambaliha impordihinnad olid eelmise aasta sama perioodi tasemest pisut madalamad (vastavalt 10, 14,7 ja 8,2%) ning subproduktide ja sealihaga hinnad 6-7% kallimad.

Vorstitoodete (KN 1601) väljavedu jõudis 4 964,6 t-ni (kasv eelmise aasta sama perioodi võrreldes 31,0%). Konserve ja muid tooteid (KN 1602) eksporditi 2 225,9 t (vähenemine eelmise aasta sama perioodi võrreldes 13,4%). Kogu liha ja lihasaaduste väljaveo maksumusest moodustasid vorstitooted ja konservid 32,8% (mullu 23,5%). Põhiliseks liha- ja lihasaaduste turgudeks olid Läti (36,2), Leedu (27,8), Soome (16,9) ja Venemaa (5,6%). Liha ja lihasaadusi imporditi põhiliselt Taanist (25,1), Soomest (22,9), Leedust (11,9), Lätist (8,9) ja Poolast (7,1%).

2006. a jooksul veeti elussigu välja 62,6 tuh pead (eluskaaluga 6,69 tuh t), kasv eelmise aastaga võrreldes 2,9 korda (tükikides). Elussigade väljaveost moodustas Venemaa turuosa 92 ja Läti osa 2%. Keskmine eluskaalu hind (18 239 kr/t) kasvas eelmise aastaga võrreldes 8,1%. Elussigu (tõusead) veeti sisse 36 pead.

Elusveiste väljavedu jõudis 16 064 peani, kasv eelmise aastaga võrreldes ligi 60%. 2006. a moodustas Poola turuosa 54,8 ja Hollandi turuosa 41,9%. Elusveiste hulgas oli tõupuhtaid mullikaid 304 pead ja veiseid kaaluga kuni 80 kg (KN kood 0102 10 10) 13 409 pead. Elusveiseid (tõuloomad) imporditi 546 pead, 2005. a 712 pead.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Piimasaadused

2006. a eksporditi piimasaadusi 1 465,5 mln kr (kasv eelm aasta sama perioodiga võrreldes 6,8%) ja imporditi 270,8 mln kr eest (vähenemine 13,4%). Piimasaadused moodustasid põllumajandussaaduste ekspordimahust 17,5 ja impordimahust 2,3%. Ühisturule jõudis piimasaadusi 1 218,7 mln kr (piimasaaduste ekspordimahust 83,2%) ja kolmandate riikide turule 246,8 mln kr (piimasaaduste ekspordimahust 16,8%) eest, millest Venemaa turule jõudis 234,9 mln kr eest. 2006. a müüdud vadakutoodetest jõudis Venemaa turule 91,0% (5 437,3 t). Ühisturult imporditi piimasaadusi 261,4 mln (piimasaaduste impordimahust 96,5%) ja kolmandate riikide turult 9,4 mln kr (sisseveomahust 3,5%) eest.

Eelmise aastaga võrreldes kasvasid ekspordikogused vadakutoodetel 1,4, juustul 1,2 korda ning vähenesid lõssipulbril (40%), täispiimapulbril (29), muudel hapupiimatoodetel (4,2), võil ja piimarasvadel poole võrra, sh võil (27,3%).

Mõnede piimasaaduste nagu või jm piimarasvad ning lõssipulber ekspordimahud (joonis 55) on langenud viimase 5 aasta madalaimale tasemele. Täispiimapulbri madalaim tase oli 2003. a, millele järgnes 2006. a. Kuigi hapupiimatoodete eksport on näidanud viimase 5 aasta jooksul kasvutrendi, toimus vähenemine 2006. a. Turul on kasvanud nõudlus vadakutoodete järele, mida eksporditakse Venemaale. Juustu ja kohupiima väljaveomaht on jõudnud 6 230 t-lt (2002. a) 9 243 t-ni (2005. a) ning 9 054 t-ni 2006. a. Ekspordi- ja impordimahud on sõltuvuses hindadest ning nõudlusest turul.

Ekspordihinnad kasvasid juustul (3,7), lõssipulbril (7,4), jogurtil (27,7) ja vadakutoodetel (20,9%) ning vähenesid võil ja piimarasvadel (8,9), sh võil (11,2), täispiimapulbril (0,6) ja muudel hapupiimatoodetel (21,9%). Käesoleva aasta impordihinnad olid ekspordihindadest kõrgemad, va lõssipulber ja muud hapupiimatooted.

Tabel 24. Mõnede piimasaaduste impordimahud, tonnides

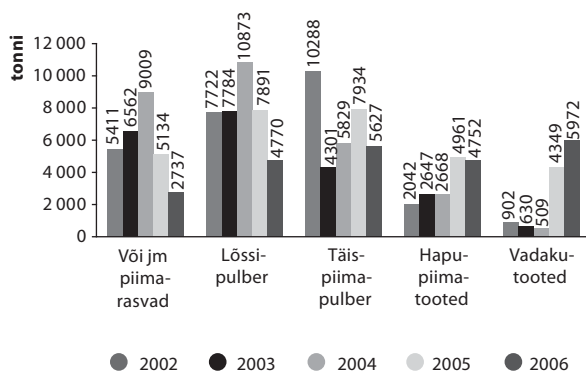
	2002	2003	2004	2005	2006
Või jm piimarasvad	3 509	9 023	3 000	117	129
Lõssipulber	2 203	6 693	1 108	101	131
Täispiimapulber	1 960	2 203	256	143	419
Hapupiimatooted	1 615	1 181	1 139	1 414	902
Vadakutooted	139	321	580	1 636	1 886

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

2006. a kasvasid impordikogused eelmise aastaga võrreldes täispiimapulbril 2,9 korda, jõudes 418,7 tonnini, võil ja piimarasvadel 10,3%, jõudes 128,6 tonnini, sh võil 1,7 korda, jõudes 124,6 tonnini. Impordimahud kasvasid veel lõssipulbril 30,1% (impordimaht 131,1 t) ja vadakutoodetel 15,3% (impordimaht 1 886,1 t). Impordimahud vähenesid aga juustudel poole ja jogurtil rohkem kui kolmandiku võrra (impordimahud olid vastavalt 1 935,2 ja 281,6 t), muudel hapupiimatoodetel 16% ning jäätisel protsendi võrra.

Joonis 55. Mõnede piimasaaduste ekspordimahud, 2002–2006

Allikas: ESA

Impordihinnad kasvasid võil ja piimarasvadel (18,5%), sh võil (9,3), juustul (11,7), täispiimapulbril (12,2), vadakutoodetel (37,1%), lõssipulbril 12,2% ning vähenesid jogurtil (8,1) ja muudel hapupiimatoodetel (15,1%).

Piimasaadusi müüdi kõige enam Saksamaale (22,5), järgnesid Läti (19,6), Venemaa (15,4), Soome (12,5) ja Leedu (7,6%). Piimasaadusi imporditi Leedust (23,0), Soomest (21,2), Lätist (16,6), Saksamaalt (14,0), Poolast (8,8), Taanist (5,9) ja Hollandist (2,8%).

Kala ja kalasaadused

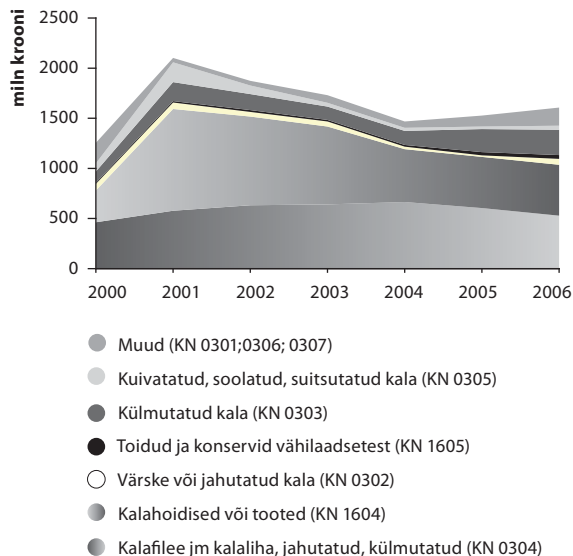
Toidukaupade ekspordis on kala ja kalatooted (KN 03, 1604–1605) olnud pidevalt esikohal oma positiivse kaubandusbilansiga. 2006. a oli see +635,6 mln kr. Põllumajandussaaduste (KN 01-24) ekspordist moodustasid 2006. a kala ja kalasaadused 20,5% (1 713,2 mln kr) ja impordist 9,1% (1 077,6 mln kr). Kõigist eksporditavatest kaladest ja kalasaadustest müüdi ühisturule 46,6 ning kolmandate riikide turule 53,4%. 2006. a osteti ühisturult 63,1 ja kolmandate riikide turult 36,9% kala ja kalasaadustest.

Kala ja kalatooteid eksporditi kõige enam Venemaale (18,9%, 320,8 mln kr), Ukrainasse (18,2%, 308,2 mln kr), Taani (7,6%, 129,6 mln kr), Šveitsi (7,5%, 126,6 mln kr), Hollandisse 7,0%, 119,0 mln kr). Järgnesid Soome, Rootsi, Leedu, Saksamaa ja Läti. Kala ja kalatooteid imporditi kõige enam Leedust (16,7), Taanist 13,7, Venemaalt 11,7 ja Norrast 10,3%.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Värsked ja külmutatud kala ekspordimahust moodustasid muud mageveekalade (va idalõhed ja forellid) külmutatud ja jahutatud fileed (KN kood 0304 10 19, 0304 20 19) 35,9% (414,1 mln kr), külmutatud krevetid (KN kood 0306 13 10) 15,4% (177,3 mln kr), värsked ja külmutatud kilud (KN kood 0303 71 80, 0302 61 80) 14,7 % (169,6 mln kr), jahutatud idalõhed ning atlandi väärislõhed (KN kood 0302 12 00) ja külmutatud idalõhede ning atlandi väärislõhede fileed (KN kood 0304 20 13) 5,8% (66,8 mln kr).

Joonis 56. Kala ja kalasaaduste ekspordimahtude dünaamika, 2000–2006

Allikas: ESA

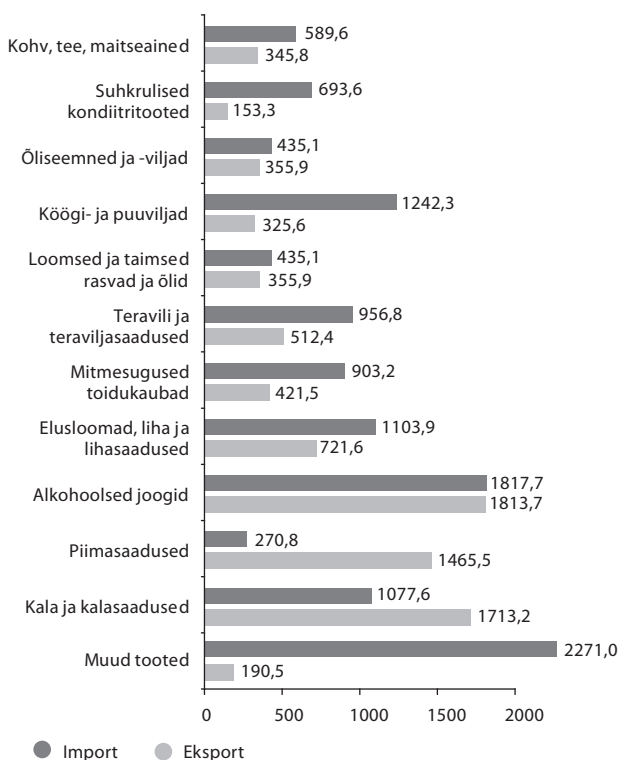
Kaladest imporditi kõige enam jahutatud idalõhet ja atlandi väärislõhet (KN kood 0302 12 00) 17,8% (151,0 mln kr), jahutatud või külmutatud krevette (KN kood 0306 13 10) 16% (136,3 mln kr), jahutatud või külmutatud muid mageveekalasisid (KN kood 0304 10 19) 9,2% (78,4 mln kr), värsket ja külmutatud kilu 1,06% (9,2 mln kr).

Kalu (KN kood 03) eksporditi 2006. a 71,7 tuh t, sh ühisturule 6,8 tuh t. Kalade ekspordimaht vähenes eelm aastaga võrreldes 5,4 tuh t (7,0%). Kalatooteid (KN 1604–1605) eksporditi 2006. a 46,9 tuh t, sh ühisturule 8,9 tuh t.

Kalu imporditi 2006. a 29,2 tuh t, sh ühisturult 17,5 tuh t. Kalade impordimaht vähenes eelmise aastaga võrreldes 5,7 tuh t (16,3%), Kalatooteid imporditi 2006. a jooksul 6,6 tuh t, sh ühisturult 6,3 tuh t.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Joonis 57. Põhiliste põllumajandussaaduste kaubavahetus, 2006

Allikas: ESA

Põllumajandussaaduste kaubavahetuses olid kaubagruppidest 2006. a esikohal joogid, alkohol ja äädikas (KN kood 22), mida imporditi 1 817,7 mln kr ja eksporditi 1 813,7 mln kr eest, järgnesid kala ja kalasaadused ning piimasaadused.

2. Sisekaubandus. Toidukaupade hinnad.

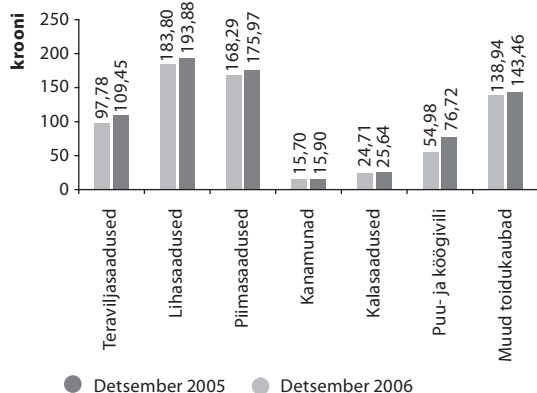
ESA andmete põhjal oli tarbijahinnaindeksi muutus 2006. a, võrreldes 2005. a keskmisega 4,4%. Sealhulgas muutusid hinnad järgmiselt: kaubad kallinesid 3,7%, sh toidukaubad 4,6% ja tööstuskaubad 3,0%; teenused kallinesid 5,7%.

EKI hinnangul kallinesid EKI toidukorvi kuuluvate toidukaupade jaehinnad 2006. a dets, võrreldes 2005. a dets, puu- ja köögiviljadel 39,5, teraviljasaadustel 11,9, lihasaadustel 5,5, piimasaadustel 4,6, kalasaadustel 3,8, kanamunadel 1,3 ja muudel toidukaupadel 3,3%. EKI püsiva kaaluga toidukorv tervikuna kallines 2006. a dets 8,3%, võrreldes eelmise aasta dets.

EKI poolt avaldatud 2006. a dets jaehindade võrdlemisel 2005. a dets jaehindadega Tallinna kauplustes ilmneb, et märkimisväärne hinnakasv (1,4-1,6 korda) on toimunud kartuli, porgandi, peakapsa ja mugulsibula puhul. Kallinenud on ka taluvõi 7,9%, juust (Edam või Gouda tüüpi) 5,0%, nisujahu ja röstsai. Vähenenud on seakarbonaadi, lahja kohupiima ja suhkru hinnad.

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

Joonis 58. Erinevate tootegruppide maksumus EKI toidukorvis Tallinna kauplustes (4-liikmeline pere/1 nädal)

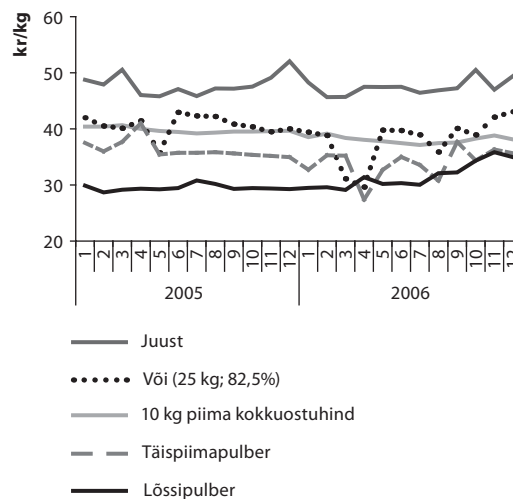
Allikas: EKI "Hinnainfo", nr 11, 2006

ESA andmetel maksti 2006. a tootjatele piima eest keskmiselt 3805kr/t, seega eelmise aastaga võrreldes 4,3% vähem. Piimasaaduste ettevõttest väljamüügihinnad kasvasid eelmise aastaga võrreldes lõssipulbril keskmiselt 7, võil (väikepakk) 3 ning vähenesid täispiimapulbril 7 ja võil (82%, 25 kg) 6%. Peaaegu samale tasemele on jäänud joogipiima ettevõtetest väljamüügihinnad.

2006. a eksporditi ühisturule võid (kokku 1 145 t) ligi 47% eelmise aastaga võrreldes vähem ning keskmise ekspordihinnaga 38 625 kr/t, seega ligi 5,2% võrra madalama hinnaga kui eelmisel aastal. Ekspordihinnad kallinesid eelmise aastaga võrreldes juustul 3,7, lõssipulbril 7,4, hapupiima-

toodetel 19,5, jäätisel 3,7 ning vadakutoodetel 20,9% ja vähenesid pisut piimapulbril.

Joonis 59. Piimatoodete ettevõttest väljamüügihindade dünaamika, kr/kg

Allikas: EKI

2006. a imporditi meie turule juustu Soomest (25,0% imporditud kogusest) keskmise hinnaga 66 740 kr/t, Lätist (23,6%) 42 060 kr/t ja Leedust (18,7%) 43 265 kr/t. Aasta keskmine impordihind oli 54 989 kr/t. Juustu Edam imporditi 2006. a keskmise hinnaga 36,03 kr/kg. Juustu Edam või Gouda jaehind Tallinna kauplustes oli aga 85,78 kr/kg.

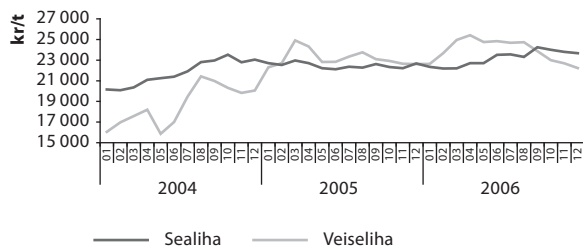
2006. a jooksul maksti töötleva tööstuse ettevõtete poolt veiseliha tonni eest keskmiselt 23 884 kr, seega eelmise aas-

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

taga võrreldes 3,3% enam. Veiseliha ekspordihind kasvas eelm aastaga võrreldes 33,3% ja impordihind vähenes 10%.

2006. a jooksul maksti töötleva tööstuse ettevõtete poolt sealihaga tonni eest keskmiselt 23 179 kr, seega kasv eelmise aastaga võrreldes 3,1%. Sealihaga eest makstav hind oli meil ELi keskmise tasemega võrreldes peaaegu sama. Sealihaga ekspordihind kasvas eelm aastaga võrreldes 4,1% ja impordihind 7,0%.

Joonis 60. Veise- ja sealihaga keskmiste kokkuostuhindade dünaamika, 2004–2006

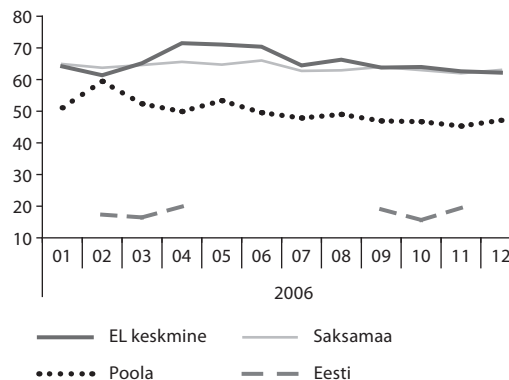
Allikas: ESA "Kuukiri nr 12"

2006. a broilerite keskmiseks ettevõttest väljamüügihinna kujunes 23 032 kr t eest, seega jäi eelm aastaga võrreldes peaaegu samale tasemele. Linnuliha keskmine ekspordihind (kokku 19 370 kr/t) kasvas protsendi võrra ja impordihind (kokku 15 302 kr/t) vähenes 14,7%. Broilerite tapamajast väljamüügihind (dets hind Eestis 25,14 kr/kg) oli ELi liikmesriikide keskmisega võrdne, Soome keskmisest

16,23, Saksamaa keskmisest 13,8% madalam ning Läti hinnast 2,2 ja Leedu hinnast 19,3% kallim.

Kanamunade (30 tk restil) käesoleva aasta keskmiseks ettevõttest väljamüügihinna kujunes 0,84 kr muna kohta, s.o eelmise aasta tasemest ligi 10% kõrgem. Kui 2006. a dets (M ja L keskmine) muna hinnaks kujunes Eestis 0,850 kr/tk, siis Lätis 0,921 kr/tk, Leedus 0,927 kr/tk ja EL-25 1,071 kr/tk. Tallinna kauplustes oli 10 kanamuna (L) hind 15,37 kr.

Joonis 61. Lammaste (eluskaaluga üle 25 kg) kokkuostuhinnad ELis (kr/kg tapakaalus, käibemaksuta, kuu viimase nädala hind)

Allikas: EKI "Hinnainfo" nr 1-11

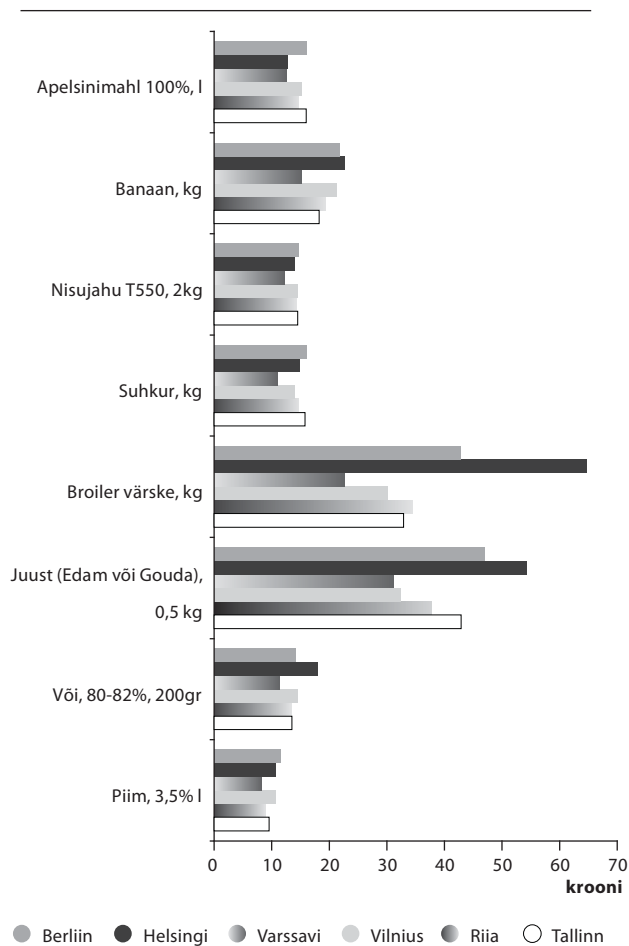
keskmiseks lambaliha ekspordihinnaks kujunes 58 412 kr/t ja impordihinnaks 83 779 kr/t, mis oli eelmise aasta tasemest ekspordi korral poole odavam ja impordi korral 8,2% madalam. Nimetatud keskmised hinnad sõltuvad sellest,

2. PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE, KALAPÜÜK, TÖÖTLEMINE, TURG JA KAUBANDUS

millist liha ostetakse/müüakse rohkem. Hinnad on erinevad rümpadel, kontidega ja kontideta jaotustükkidel. Eestis makstakse lambaliha eest võrdlemisi tagasihoidlikku hinda. Kodumaisele tootjale makstakse täiskasvanud lammaste kg eest 16,46–19,89 kr/kg (tegelik jahutatud lihakeha 1 kg hind) ja noorlammaste (lihakeha) eest 30,09–47,67 kr/kg.

Mõnede toidukaupade jaehindade võrdlus Euroopa pealinnade supermarketites on toodud joonisel 62. Toidukaupade jaehinnad on toodud pealinnade elurajoonis asuvatest supermarketitest kõige soodsamad Varssavis. Tallinna, Riia ja Vilniuse supermarketite toidukaupade hindu jälgides selgub, et Tallinna supermarketite hinnad on madalamad Vilniuse hindadest piima, või ja banaanide osas ning Riia toidukaupade hindadest broilerite ja banaanide osas. Kõrge elatustasemega Helsingi supermarketites on aga suhkru, nisujahu ja apelsinimahla jaehinnad Tallinnas müügil olevatest soodsamad.

Joonis 62. Toidukaupade jaehinnad Euroopa pealinnade supermarketites (49. nädal 2006. a)

Allikas: EKI "Hinnainfo" nr 11, 2006

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

Ants Laansalu

Põllumajanduspoliitikas oli 2006. a keskne küsimus maaelu arengustrateegia ja -kava koostamine. Valitsus kiitis maaelu arengustrateegia heaks 13. juulil 2006 ja arengukava 8. veebr 2007. Koostati ka kalanduse arengustrateegia, mille valitsus kinnitas 1. märtsil 2007.

Ministeeriumi juhtivtöötajad ja spetsialistid osalesid Eestile oluliste poliitiliste otsuste ettevalmistamisel ja vastuvõtmisel Euroopa Nõukogu töös, selle komiteedes ja töögruppides ning Euroopa Komisjoni korralduskomiteedes.

Alates 1. jaan 2006 jõustusid kõigis liikmesmaades Euroopa Parlamendi ja Euroopa Nõukogu määrused, millega kehtestati nn „hügieenipakett“. Selle alusel muudeti seni kehtinud toiduhügieeni määrused, mis reguleerisid uudsena esmatootmise tasandil toidu tootmise ja käitlemise nõudeid ning mõnede omatoodetud toidukaupade otseturustamist.

3.1. Maaelu arengustrateegia (MAS) ja maaelu arengukava (MAK) koostamise protsess

Anne-Liisi Kermas

Maaelu arengustrateegia ja -kava koostamine aastateks 2007–2013 algas põllumajandusministeeriumi eestvedamisel koostöös maaelu edendamise seotud organisatsioonide ja teiste ministeeriumide esindajatega 2004. a septembris, kui Euroopa Komisjon alustas liikmesriikidega maaelu määruse eelnõu arutamist.

Maaelu arengustrateegia ja -kava koostamiseks ning selle kohta esitatud ettepanekute hindamiseks moodustati töögrupid ja maaelu arengukava juhtkomisjon, millesse kuulusid tootjate, maa- ja keskkonnaorganisatsioonide ning asjaomaste ministeeriumide esindajad. Arengustrateegia ja -kava kohta saabunud märkused ja ettepanekud vaadati põhjalikult läbi, analüüsiti ning võeti arvesse vastavalt sellele, kas ja mil määral oli arvestatud ELi ühise põllumajanduspoliitika eesmärkidega ning valitud meetmete mõjuanalüüsides. Arengustrateegiat ja -kava arutati korduvalt põllumajandusministri poolt moodustatud põllumajanduse ja maaelu arengu nõukogus (PMAN), mille liikmed on valitsusasutuste, põllumajandustootjate ja muude maaelu seotud organisatsioonide esindajad. Samuti konsulteeris ministeerium pidevalt MAKi juhtkomisjoniga esitatud märkuste ja ettepanekute arvestamist või arengukavast väljajätmist.

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

Samuti esitasid ettepanekuid põllumajandusliku keskkonnatoetuse meetme väljatöötamisega seotud keskkonnaorganisatsioonid: Ökoloogiliste Tehnoloogiate Keskus, Mahepõllumajanduse Koostöökoogu, Pärandkoosluste Kaitse Ühing.

Samaaegselt PMANi ja MAKi juhtkomisjoni ühisistungitega toimusid arengukava väljatöötamiseks regulaarselt ka telgede töögruppide koosolekud, kuhu olid kaasatud erinevad maaeluorganisatsioonid ja huvigrupid, samuti valdkondade eksperdid. Strateegilistest eesmärkidest lähtuvalt koostati toetusmeetmete eelnõud, mis saadeti PMANi liikmetele kommentaaride ja ettepanekute tegemiseks. Lisaks avaldati infot sektorile suunatud väljaannetes ning põllumajandusministeeriumi veebilehel, kus kõigil oli võimalus materjalidega tutvuda ja oma arvamusi esitada.

MAKi kohta laekus ettepanekuid ja kommentaare üle 100 lehekülje formaadis A4. Nendest arvestati täielikult või osaliselt üle 60%. Kokku saatis ettepanekuid ja kommentaare üle 30 organisatsiooni ja eraisiku. Kõige enam ettepanekuid, üle 200 laekus I telje kohta (põllumajandus- ja metsandussektori konkurentsivõime parandamine). II telje kohta (keskkonna ja paikkonna säilitamine) tehti ligi 80, III telje kohta (maapiirkondade elu kvaliteet ja maamajanduse mitmekesistamine) üle 40 ning IV telje kohta (LEADER) üle 20 ettepaneku ja kommentaari.

Suurimaks aruteluobjektiks maaelu arengustrateegia (MAS) eelnõu puhul kujunes vahendite jaotumine nelja telje vahel rahastamisperioodil 2007–2013. Telgede rahalise

osatähtsuse määramisel arvestati nõukogu määruses toodud minimaalseid kohustuslikke määrasid:

- I telg (põllumajandus- ja metsandussektori konkurentsivõime parandamine) 10%,
- II telg (keskkonna ja paikkonna parandamine) 25%,
- III telg (maapiirkondade elukvaliteet ja maamajanduse mitmekesistamine) 10%,
- LEADER 5%.

Sotsiaalpartnerite esitatud ettepanekud rahastamise määrade kohta olid väga erinevad: I telg 35–45%, II telg 30–45%, III telg 13–25%. Vaatamata huvigruppide ettepanekute vastuolulisusele, saavutati enamikes küsimustes, sealhulgas telgede rahastamise määrad, kompromiss. Maaelu arengustrateegia kiideti heaks valitsuse 13. juuli 2006. a otsusega, milles kehtestati lõplikud telgede rahastamise määrad alljärgnevalt: I – 40, II – 39, III – 21% (sh LEADER 10%).

Võrreldes teiste ELi liikmesriikidega on Eestis III telje rahastamiseks planeeritud vahendite kasv suurim ja selle osatähtsus suhteliselt kõrge.

Maaelu arengustrateegia ja -kava kohta tehtud ettepanekute mitteametamise põhjused olid järgmised:

- ettepanekud, mis olid vastuolus Euroopa Nõukogu määrusega (EÜ) nr 1698/2005 või rakendusmäärusega;
- ettepanekud, mis olid vastuolus MASis ja MAKis toodud eesmärkide ning prioriteetidega;

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

- ettepanekud, millega meetme rakendamise tõttu oleks ületatud oluliselt meetmetele ettenähtud rahaliste vahendite mahtu.

Sageli olid erinevate organisatsioonide ettepanekud vastukäivad, seega tuli leida kompromiss ja tasakaal.

Ettepanekut lisada poollooduslike koosluste (puis- ja rannaniidud) toetamine arvestati ning kavandamisel on toetus kõrge loodusväärtusega alade, eelkõige poollooduslike koosluste hooldamiseks.

Kuid sotsiaalpartnerite ettepanekut pikendada noorele põllumajandustootjale antud toetuse taotlemise perioodi (18 kuu jooksul pärast põllumajandusüksuse juhiks hakkamist) ei olnud võimalik arvestada, kuivõrd see on sätestatud Nõukogu määruse 1698/2005 rakendusmäärusega. Euroopa Komisjoni esialgne ettepanek oli 12 kuud, kuid liikmesriikide survele õnnestus seda pikendada 18 kuuni.

Arvestada polnud võimalik ka ettepanekut lisada toetatavate investeeringute hulka mikroettevõtete investeeringutoetuse juures tõuloomade ostmine, kuna selle keelab ära Euroopa Komisjoni määrus (EÜ) nr 1974/2006, milles sätestatakse Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 (Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist EAFRD antavate maaelu arengu toetuste kohta) kohaldamise üksikasjalikud eeskirjad. Art 55 p 2 on öeldud, et põllumajanduslike investeeringute puhul ei anta investeerimistoetust põllumajanduse tootmisõiguste, loomade ja üheaastaste taime- de ostmiseks ega istutamiseks. Põllumajandusettevõtete

ajakohastamise sihtgruppi lisati ettepanekutest tulenevalt ühistulised ettevõtlusvormid, mis lihtsustab ühistu liikmetel taotlejalt nõutavate majandusnäitajate täitmist.

Ühe huvigrupi poolt tehti ettepanek mitte toetada parima võimaliku tehnika (PVT) rakendamist. Ettepanekut ei arvestatud, kuna saastuse kompleksse vältimise ja kontrollimise seadus nõuab suurematelt looma- ja linnufarmidelt keskkonnamajandusloa olemasolu, loaga kaasneb aga PVT kasutamise nõue. Seetõttu seotakse edaspidised investeeringud suurtesse loomakasvatustehasesse just PVT nõudega. Nende järgimine peab tagama keskkonnanõuete parima täitmise.

Ettepanekut toetuse saajate sihtgruppi laiendamiseks mahepõllumajandusliku tootmise puhul senisele sihtgrupile (põllumajandusega tegelevad füüsilised isikud) ei arvestatud, kuivõrd toetuse eesmärgiks on edendada mahepõllumajanduslikku tootmist ning aidata kaasa senisest suuremas mahus mahetoodete turule jõudmisele.

Majandustegevuse mitmekesistamise meetme puhul tehti mitu ettepanekut maksimaalse toetusmäära suurendamiseks, sellest tulenevalt on toetusmäära tõstetud kuni 60%ni, sõltuvalt projekti asukohast.

Ettepanekut laiendada MASi sihtgruppi kõigile maapiirkonnas tegutsevatele või tegevust alustavatele mikro- ja väikeettevõtetele (kuni 49 töötajat) ei arvestatud, kuna see on vastuolus Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

põhimõtete ja kriteeriumitega. Maapiirkondade mittepõllumajanduslikule ettevõtlusele on suunatud majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi poolt rakendatav Euroopa Regionaalarengu Fond (ERF). Ühe huvigrupi ettepanekut mitte toetada mahajäetud põllumajanduslike ehitiste lammutamist ei arvestatud, kuna kultuuripärandi ja maastikulise mitmekesisuse säilitamise seisukohast on oluline soodustada vähetootlike investeeringute raames kasutusest väljajäänud põllumajanduslike hoonete lammutamist, et aidata kaasa Eesti maapiirkonna kauni maastikulise ilme säilitamisele.

Polnud põhjust arvestada ka LEADER-telje kohta tehtud ettepanekut tegevuspiirkonna alampiiri (5000 elanikku) alanamiseks. Lisaks saabus MASile hulgaliselt ettepanekuid, mis olid sõnastuslikku laadi või MAKi 2007–2013 väljatöötamise käigus arvestatavad.

Valitsus andis 8. veebruaril 2007 mandaadi MAKi ametlikult Euroopa Komisjonile esitamiseks ja selle osas läbirääkimiste pidamiseks. Läbirääkimised Euroopa Komisjoniga ongi käimas, toimuvad ka ettevalmistused toetuste rakendamiseks.

3.2. Toetused ja riigiabi

Kristel Bankier, Kristel Maidre, Margus Palu

Ühtne pindalatoetus ja täiendavad otsetoetused

ELi ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) I samba moodustavad otsetoetused ja turukorraldusmeetmed. ÜPP raames kohaldatavate otsetoetuskavade ühiseeskirjad ja teatavad toetuskavad põllumajandustootjate jaoks on kehtestatud Nõukogu määrusega (EÜ) nr 1782/2003 ja sellele tuginevate komisjoni rakendusmäärustega (EÜ) nr 795/2004, (EÜ) nr 796/2004 ja (EÜ) nr 1973/2004.

Eestis on otsetoetuste maksmisel rakendatud lihtsustatud skeemi, kus ELi eelarvevahenditest eraldatav otsetoetuste kogusumma makstakse välja ühtse pindalatoetuse-na (ÜPT). 2004. a maksti Eesti põllumajandustootjatele ELi eelarvest 25, 2005. a 30, 2006. a 35% ELi otsetoetuste tasemest. ELi vahenditest makstav otsetoetuste tase on arvatud vastavalt 30. aprillil 2004 ELis kehtinud toetustele ja liikmesriigile määratud toetusõigustele ning see summa suureneb aasta-aastalt, jõudes 2013. a 100%-ni.

Lisaks ÜPTle on liikmesriigil õigus maksta täiendavaid otsetoetusi valitud sektoritele. Üldise reegli järgi oli liikmesriigil võimalus täiendavalt juurde maksta 2004. a kuni 55, 2005. a 60, 2006. aastal kuni 65%.

ÜPT ja täiendavate otsetoetuste maksimummäärad ja toetusõigused 2006. a kohta on esitatud tabelis 1. Nimetatud toetusõiguste mahu ületamisel vähendatakse ühikumäärasid võrdeliselt kõigil tootjatel.

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

Tabel 1. Ühtse pindalatoetuse ja täiendavate otsetoetuste lubatavad toetustasemed 2006. a ja kehtivad toetusõigused

	Maksimaalne toetuse tase 2006. aastal	Toetusõigused
1) ÜPT	35%	800 000 ha
2) põllumajanduskultuuri kasvatamise täiendav otsetoetus	65%	364 330 ha põllukultuuride, kaunviljade ja sertifitseeritud heinaseemne kasvatamiseks
3) ammlehma kasvatamise täiendav otsetoetus	65%	13 416 ammlehma kasvatamiseks
4) veise kasvatamise täiendav otsetoetus	65%	132 613 loomühikut veiste kasvatamiseks
5) piimalehma kasvatamise täiendav otsetoetus	95%	624 483 t piimakvooti
6) ute kasvatamise täiendav otsetoetus	65%	48 000 ute kasvatamiseks

Allikas: PM põllumajandusturu korraldamise osakond

Täiendavate otsetoetuste maksmiseks kasutati aastatel 2004–2006 lisaks Eesti riigieelarve vahenditele ka MAKi vahendeid tingimusel, et otsetoetuste osa ei tohi ületada 20% MAKi eelarvest, samuti võis nimetatud eelarve vahenditega katta vaid kuni 40% ELi otsetoetuste tasemest. 2006. a kohta eraldati Eesti riigieelarvest 450,3 mln kr ja MAKi eelarvest 78,7 mln kr.

Tabelis 2 on esitatud aastatel 2004–2006 ÜPT ja täiendavate otsetoetusteks makstud summad.

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

Tabel 2. ÜPT ja täiendavateks otsetoetusteks makstud summad 2004–2006 (mln kr)

	2004	2005	2006
ÜPT	332,17	432,12	532,44
Põllumajanduskultuuri kasvatamise täiendav otsetoetus	206,14	160,76	292,32
Ammlehma kasvatamise täiendav otsetoetus	76,86	7,52	13,60
Veise kasvatamise täiendav otsetoetus		55,25	59,27
Piimalehma kasvatamise täiendav otsetoetus	108,31*	109,66	157,51
Ute kasvatamise täiendav otsetoetus	4,16	5,47	6,53
Kokku	727,64	770,78	1 061,67

*rahvuslik skeem, maksti enne ELiga liitumist

Allikas: PRIA, PM põllumajandusturu korraldamise osakond

ÜPTna maksti 2006. a 532,44 mln kr, mida oli 23,2% enam kui 2005. a. Täiendavateks otsetoetusteks makstud summa suurenes 2006. a 45% võrra (492,65 mln kroonini). Kokku maksti 2006. a otsetoetusteks 1061,67 kr, mis on võrreldes 2005. a-ga 37,7% enam.

ÜPT ja täiendavaid otsetoetusi maksti 2006. a kokku kõige rohkem Lääne-Viru- (138,53 mln kr) ja Järvamaa toetusetaotlejatele (110,36 mln kr). Neis maakondades tõusid makstud toetuste summad 2006. a võrreldes 2005. a-ga ka kõige enam: Lääne-Virumaal 41,88 mln kr ehk 43,3% ja Järvamaal 30,38 mln kr ehk 38,0%.

Kõige väikesemad toetuste summad maksti 2006. a Hiiumaa (11,69 mln kr) ning Ida-Virumaale (26,16 mln kr). Nendes

maakondades suurenesid toetuste summad 2006. a võrreldes 2005. a vastavalt 13 ja 32,5%.

Tabelis 3 on toodud ÜPT ja täiendavate otsetoetuste ühikumäärad. 2006. a suurenes ÜPT ühe ha kohta 25% ja põllumajanduskultuurid said toetust ühe ha kohta 78% enam kui 2005. a. Ammlehma kohta makstav toetus suurenes 2006. a 31% ja ute kohta 3% võrra, võrreldes 2005. a. Erinevalt 2005. a-st maksti piimalehma kasvatamise täiendavat otsetoetust 2006. a piima tootmiskvoodi kg kohta. Ümberarvestatult keskmisele lehmale (piimatoodang 6055 kg) maksti toetust piimalehma kohta 1574,3 kr, s.o 53% enam kui 2005. a. Tulenevalt toetusümbrike arvestamise aluste muutustest vähenes veise kasvatamise täiendava otsetoetuse ühikumäär 4% võrra.

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

Tabel 3. ÜPT ja täiendavate otsetoetuste ühikumäärad 2004–2006

	Ühik	2004	2005	2006
ÜPT	kr/ha	414	526,65	659,80
Põllumajanduskultuuri kasvatamise täiendav otsetoetus	kr/ha	632,8*	470,2	836,90
Ammlehma kasvatamise täiendav otsetoetus	kr/pea	1084 (koef 1,4)	1364	1784,8
Veise kasvatamise täiendav otsetoetus	kr/koef 1	774,3	791,8	759,9
Piimalehma kasvatamise täiendav otsetoetus	kr/pea	1085**	1029,34	0,26 kr/kg
Ute kasvatamise täiendav otsetoetus	kr/pea	219,3	214	221,3

*sertifitseeritud heinaseemnekasvatuse täiendav otsetoetus: kõrrelised 752,32 kr/ha, libliköielised 1140,44 kr/ha

**rahvuslik skeem, maksti enne ELiga liitumist

Allikas: PM põllumajandusturu korraldamise osakond

Tabel 4. ÜPT ja täiendavate otsetoetuste heakskiidetud taotluste ja taotlustes kindlaksmääratud ha ja loomade arv 2004–2006

		2004	2005	2006
ÜPT	Taotlusi	18 597	18 687	17 884
	Pind (ha)	803 715	824 396	811 603
Põllumajanduskultuuri kasvatamise täiendav otsetoetus	Taotlusi	7849	7406	6749
	Pind (ha)	324 342	341 259	349 453
Ammlehma kasvatamise täiendav otsetoetus	Taotlusi	x*	704	855
	Veiste arv	x*	5523	7621
Veise kasvatamise täiendav otsetoetus	Taotlusi	6254	6920	6269
	Veiste arv	132 829	221 675	122 755
Piimalehma kasvatamise täiendav otsetoetus**	Taotlusi	2627	x	1620
	Veiste arv	101 144	106 531	98 970
Ute kasvatamise täiendav otsetoetus	Taotlusi	729	879	888
	Uttelede arv	18 945	25 616	29 551

* 2004. a maksti ammalehmadele toetust veise kasvatamise täiendava otsetoetuse raames

** 2005. a maksti piimalehma kasvatamise täiendavat otsetoetust veise kasvatamise täiendava otsetoetuse ühe osana ja eraldi taotlejate arvu välja ei tooda. 2006. a maksti toetust piima tootmiskvoodi kg kohta ja tabelis on esitatud taotlustel märgitud piimalehmade arv.

Allikas: PRIA

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

Ühtse pindalatoetuse saamiseks esitati 2006. a 18 254 taotlust. Toetust maksti 17 884 taotlejale 811 603 ha kohta kogusummas 532 mln kr. Võrreldes 2005. a vähenes heakskiidetud taotluste arv 4,3% ning pind 1,6% võrra.

Suurim heakskiidetud taotluste arv 2006. a oli Võrumaal (2079), suurim toetuse summa 64,6 mln kr maksti aga Lääne-Virumaale (12,1%), nii nagu ka 2005. a. Enim jäi esitatud taotlusi rahuldamata Saaremaal (46), kõige vähem Ida-Viru- ja Valgamaal (mõlemas 12).

Kõigi maakondade lõikes oli ühe heakskiidetud taotluse kohta keskmiselt 46,6 ha ÜPT tingimustele vastavat maad. Võrreldes 2005. a, kui keskmine pind ühe taotluse kohta oli 45,3 ha, oli see näitaja 2006. a suurenenud 2,8% võrra. Nii 2005. a kui ka 2006. a oli kõige väiksem pind ühe heakskiidetud taotluse kohta Võrumaal (vastavalt 20,7 ja 21,9 ha) ja suurim pind Järvamaal (84,9 ja 86,2 ha).

Põllumajanduskultuuride kasvatamise täiendava otsetoetuse saamiseks esitati 2006. a 6881 taotlust. Toetus määrati 6749 taotlejale 349,5 tuhat ha eest summas 292,3 mln kr. Võrreldes 2005. a, suurenes väljamakstav summa 45%, heakskiidetud taotluse arv vähenes 8,9%, nendel märgitud pind suurenes 2,4%.

2006. a esitati enim taotlusi Võrumaal (812), neist kiideti heaks 803. Kõige vähem taotlusi esitati Hiiumaal (71), neist kiideti heaks 67. Ka 2005. a esitati enim taotlusi Võru- ja kõige vähem Hiiumaal.

Suurim osa (15,3%) määratud toetussummast maksti nii 2005. kui ka 2006. a Lääne-Virumaale. Tartu- ja Viljandimaa põllumajandustootjatele määrati 2006. a vastavalt 12,7% ja 10,4% kogusummast. Kõige vähem põllumajanduskultuuride kasvatamise täiendavat otsetoetust maksti Hiiumaa tootjatele, vaid 0,4% kogusummast. Võrreldes 2005. a, suurenes taotlustel heakskiidetud pind kõige enam Tartumaal (6%) ja vähenes Hiiumaal (19% võrra).

Suurim pind ühe heakskiidetud taotluse kohta oli Järvamaal (75,1) ja väikseim Saaremaal (18,9 ha). Keskmiselt oli ühel heakskiidetud taotlusel pinda 51 ha, mis oli 12% enam kui 2005. a (45,5 ha).

Ammlehma kasvatamise täiendavat otsetoetust maksti 2006. a 855 taotlejale 7621 ammlehma kasvatamise eest kogusummas 13,6 mln kr. Võrreldes 2005. a, suurenes ammlehmade arv 2098 looma ehk 38% võrra. Väljamakstud toetussumma suurenes 7,5 mln kroonilt 13,6 mln kroonini ehk 81%. Taotluste arv suurenes 151 taotluse ehk 21,4% võrra. Kõige rohkem esitati taotlusi Saare- (127) ja Läänemaal (95), kus oli ka kõige rohkem ammlehmaid, kelle kasvatamise eest toetust maksti, vastavalt 809 ja 1312. Need maakonnad said ka kõige suurema osa toetuse kogusummast – Saaremaa 11% ja Läänemaa 17%. Kõige vähem taotlusi toetuse saamiseks laekus Jõgevamaalt (18). Kõige vähem oli ammlehmaid Järva- (90) ja Tartumaal (117). Ka 2005. a oli ammlehmade arv suurim Saare- (119) ja väikseim Järvamaal (48).

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

Võrreldes 2005. a, suurenes ammlehmade arv kõige enam Ida-Virumaal (1,4 korda), Jõgevamaal 92%, Järvamaal 87,5%. Kõige vähem suurenes ammlehmade arv Harjumaal (16%).

Veise kasvatamise täiendavat otsetoetust maksti:

- 1) lehma ja vähemalt 8 kuu vanuse pulli või härja kohta ühikumääraga 1,0;
- 2) vähemalt 8 kuu vanuse lehmullika kohta ühikumäär korrutamisel koefitsiendiga 0,7;
- 3) vähemalt 1 kuu ja kuni 8 kuu vanuse vasika kohta ühikumäär korrutamisel koefitsiendiga 0,2.

2006. a esitati veise kasvatamise täiendava otsetoetuse saamiseks 6288 taotlust. Toetust maksti 6269 taotlejale 122 755 veise kasvatamise eest kogusummas 59,3 mln kr. Võrreldes 2005. a, suurenes toetussumma 7,2%.

Kõige rohkem taotlusi veise kasvatamise täiendava otsetoetuse saamiseks esitati Võrumaal (706), millest kiideti heaks 704. Kõige vähem esitati taotlusi Hiiumaal (157), millest ühte ei rahuldatud. Toetust maksti kõige enam Lääne-Virumaale (7,4 mln kr), mis moodustas 12,4% kogu toetussummast, ja kõige vähem Hiiumaale (0,8 mln kr), mis moodustas 1,3% kogu toetussummast.

Kõige enam veiseid, kelle kasvatamise eest toetust määrati, oli Järva- (15 658) ja Lääne-Virumaal (15 533), mis moodustas vastavalt 12,8 ja 12,7% heakskiidetud taotlustel esitatud veiste arvust.

Nii 2005. kui ka 2006. a oli enim veise kasvatamise täiendava otsetoetuse saajaid Võrumaal, kus 2005. a sai toetust 755 kasvatajat 8097 veise ja 2006. a 704 kasvatajat 5220 veise kasvatamise eest.

Piimalehma kasvatamise täiendava otsetoetuse saamiseks esitati 2006. a 1635 taotlust. Toetust maksti 1620 taotlejale summas 157,5 mln kr 605 759 piima tootmiskvoodi tonni eest. Piimalehmade arv heakskiidetud taotlustel oli 98 970.

2005. a maksti piimalehma kasvatamise täiendavat otsetoetust veise kasvatamise täiendava otsetoetuse ühe osana, kuid arvestuslikult oli toetussumma, vähendusi arvestamata, 109,7 mln kr. Seega suurenes toetuse summa 2006. a 43,6%, võrreldes 2005. a.

Kõige enam piimalehmi (16 094) ja kõige suurem piimakvoot oli Järvamaal (109,5 tuh t), kuhu maksti ka kõige suurem osa toetussummast – 18,1% (28,5 mln kr). Kõige suurem heakskiidetud taotluste arv oli Pärnu- (186) ja väiksem Hiiumaal (32).

2006. a vähenes piimalehmade arv 7561 looma ehk 7% võrra, võrreldes 2005. a. Enim vähenes lehmade arv Hiiumaal – 173 looma ehk 21% võrra.

Ute kasvatamise täiendava otsetoetuse saamiseks esitati 905 taotlust. Toetust maksti 888 taotlejale 29 551 ute kasvatamise eest summas 6,5 mln kr. Võrreldes 2005. a, suurenes taotluste arv 1, uttede arv 15,4 ja väljamakstud toetussumma 19,4%.

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

Nagu eelnevatelgi aastatel, maksti ka 2006. a suurim osa (21%) kogu toetussummast Saaremaa lambakasvatajatele 6070 ute kasvatamise eest.

Kõige vähem esitati taotlusi Ida-Virumaalt (13), kus sooviti toetust 416 ute kasvatamise eest. Kogu ute kasvatamise eest makstud toetussummast eraldati sinna maakonda vaid 1%.

Maaelu arengukava 2004–2006 toetused:

Ebasoodsamate piirkondade toetuse taotlejaid oli 10 054, taotletud pind oli 344 185 ha. 2006. a toetuse määramise otsused jäid 2007. a algusesse. Varasemate aastate taotluste ülevaatomisel otsustati juurde määrata 2004. a toetuse ühele taotlusele 8 kr (0,02 ha) ning 2005. a toetuse 135 taotlusele 974 259 kr (2494 ha). Kokku maksti 2006. a jooksul välja toetusi summas 3,3 mln kr.

Põllumajanduslik keskkonnatoetuse taotluste vastuvõtt toimus 2.–22. maini. Hilinenud taotluste vastuvõtmise aeg oli 23. maist kuni 16. juunini.

Keskkonnasõbraliku tootmise toetuse taotlejaid oli 6092. Taotletud pind oli 460 531 ha. 2006. a toetuse määramise otsused jäid 2007. a algusesse. Varasemate aastate taotluste ülevaatomisel otsustati juurde määrata 2004. a toetuse kahele taotlusele 29 284 kr (79 ha) ning 2005. a toetuse 649 taotlusele 8 004 302 kr (13 421 ha). Kokku maksti 2006. a välja toetusi summas 286,1 mln kr. Kehtivaid keskkonnasõbraliku tootmise toetuse kohustusi oli aastalõpu

seisuga 5474 (467 023 ha), neist uusi kohustusi 115 (8315 ha) ja vanu 5359 (458 708 ha).

2006. a keskkonnasõbraliku tootmise toetus jagunes kaheks ühikumäärarühkiks: põllumajanduslikus kasutuses olev (714 kr/ha) ning rohumaa (331 kr/ha). Pindalalt kõige enam taotleti toetust kõrreliste heintaimedele (201 296 ha), järgnesid teraviljad (171 053 ha) ja õlikultuurid (38 148 ha).

Mahetootmise toetuse taotlejaid oli 1153. Taotletud pind oli 65 834 ha. 2006. a toetuse määramise otsused jäid 2007. a algusesse. Varasemate aastate taotluste ülevaatomisel otsustati juurde määrata 2005. a toetuse 66 taotlusele 1 384 167 kr (935 ha). 2006. a maksti välja 67,8 mln kr, 2006. a toetuse maksimine jäi 2007. a-sse. Kehtivaid mahetootmise toetuse kohustusi oli aastalõpu seisuga 1043 (62 094 ha), neist uusi 179 (10 583 ha) ja vanu 864 (51 511 ha).

Mahetootmise toetus jagunes kolmeks ühikumäärarühkiks:

- püsirohumaa ja looduslik rohumaa, mille hektari kohta peetakse vähemalt 0,1 lü loomi ja nendest vähemalt 50% on mahepõllumajanduslikul pidamisel (1156 kr/ha);
- teravili, kaunvili, tehniline kultuur, kartul, söödajuurvili, mustkesa ja lühiajaline rohumaa (1516 kr/ha);
- avamaaköögivili, ravim- ja maitsetaimed ning puuvili- ja marjakultuurid (3764 kr/ha).
- Pindalalt kõige enam taotleti toetust kõrreliste heintaimedele, järgnesid teraviljad ja liblikõielised heintaimed.

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

Eesti tõugu hobuse kasvatamise toetuse taotlejaid oli 285. Toetust taotleti 1075 eesti tõugu hobuse kasvatamiseks. 2006. a toetuse määramise otsused jäid 2007. a algusesse. 2005. a toetuse ühele taotlusele otsustati 2006. a juurde määrata ühe looma eest 2550 kr. 2005. a toetusi maksti 2006. a välja 2,3 mln kr, 2006. a toetus makstakse välja 2007. a. Kehtivaid eesti tõugu hobuste kasvatamise toetuse kohustusi oli aastalõpu seisuga 251 (981 hobust), neist uusi kohustusi 33 (59 hobust) ja vanu 218 (922 hobust).

Eesti maakarja tõugu veiste kasvatamise toetuse taotlejaid oli 169. Toetust taotleti 729 eesti maakarja tõugu veiste kasvatamiseks. 2006. a toetuse määramise otsused jäid 2007. a algusesse. 2005. a toetusi maksti 2006. a välja 1,6 mln kr, 2006. a toetus makstakse välja 2007. a. Kehtivaid eesti maakarja veiste kasvatamise toetuse kohustusi oli aastalõpu seisuga 138 (656 veist), neist uusi 46 (72 veist) ja vanu 92 (584 veist).

Eesti raskeveo tõugu hobuste kasvatamise toetuse taotlejaid oli 43. Toetust taotleti 114 raskeveo tõugu hobuse kasvatamiseks. 2006. a toetuse määramise otsused jäid 2007. a algusesse. 2005. a toetusi maksti 2006. a välja ligi 243 tuh kr, 2006. a toetus makstakse välja 2007. a. Kehtivaid eesti raskeveo tõugu hobuste kasvatamise toetuse kohustusi oli aastalõpu seisuga 40 (110 hobust), neist uusi 9 (17 hobust) ja vanu 31 (93 hobust).

Tori tõugu hobuste kasvatamise toetuse taotlejaid oli 223. Toetust taotleti 468 tori tõugu hobuse kasvatamiseks. 2006. a toetuse määramise otsused jäid 2007. a algusesse.

2005. a toetusi maksti 2006. a välja ligi 974 tuh kr, 2006. a toetus makstakse välja 2007. a. Kehtivaid tori tõugu hobuste kasvatamise toetuse kohustusi oli aastalõpu seisuga 199 (433 hobust), neist uusi 43 (60 hobust) ja vanu 156 (373 hobust).

Kiviaia rajamise, taastamise ja hooldamise toetuse taotluste vastuvõtt toimus 5. sept kuni 14. okt 2005. Toetuse määramise otsused jäid 2007. a algusesse. 2006. a taotlusi vastu ei võetud.

Põllumajandusmaa metsastamise toetuse taotluste vastuvõtt toimus 14.–31. märtsini 2006. Kehtivaid põllumajandusmaa metsastamise toetuse kohustusi oli aastalõpu seisuga 897, neist uusi 391 ja vanu 506.

Metsakultuuri rajamise toetuse saamiseks esitati 610 taotlust (1801 hektarile). Heakskiidu sai 549 taotlust (1563 ha). Kokku määrati toetust 19,67 mln kr eest, lisaks veel rajamistoetusega kaasnevat hooldustoetust 1,88 mln kr eest. Varasema aasta taotluste ülevaatamisel otsustati juurde määrata 2005. a toetuse 3 taotlusele 69 152 kr (5 ha) ning esimese aasta hooldustoetust 6688 kr. 2006. a maksti metsakultuuri rajamistoetust välja 19,6 mln kr. Lisaks maksti rajamistoetusega kaasnevat hooldustoetust 1,88 mln kr.

Metsakultuuri hooldamise toetuse saamiseks esitati 381 taotlust (947 ha). Heakskiidu sai 359 taotlust (863 ha). Kokku määrati toetust 1,04 mln kr eest. 2006. a metsakultuuri hooldamistoetusele makseid ei tehtud.

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

Metsakultuuri täiendamise toetuse saamiseks esitati 38 taotlust (69 ha). Heakskiidu sai 29 taotlust (43 ha). Kokku määrati toetust 83 956 kr eest, mis maksti 2006. a ka välja.

Elatustalude kohanemise toetuse taotluste vastuvõtt toimus 9. okt kuni 6. nov 2006. Kokku esitati 3310 taotlust, mille menetlemine aastalõpu seisuga käis. 2005. a elustalu kohanemise toetuse taotlustest sai 2006. a heakskiidu 2843 taotlust, millele määrati toetust 44,48 mln kr. Välja maksti 44,47 mln kr.

Sõnnikuhoidlale esitatavate veekaitse-õuetega vastavusse viimise toetuse taotluste vastuvõtt toimus 9. okt kuni 6. nov 2006. Kokku esitati 2006. a 929 sõnnikuhoidlale esitatavate veekaitse-õuetega vastavusse viimise toetuse taotlust 135 093 lü-le. 2006. a taotluste heakskiitmine ja maksimine jäid 2007. aastasse. 2005. a esitatud taotlustest sai heakskiidu 818, toetust määrati 113,7 mln kr eest. Varasema aasta taotluste ülevaatomisel otsustati juurde määrata 2004. a toetuse ühele taotlusele 87 640 kr. Väljamakstud toetuse suurus on 114 mln kr.

Keskkonnaalaste kitsendustega piirkondade toetusi (Natura toetus) võeti vastu PRIA piirkondlikes büroodes 2.–22. maini 2006. Hilinenud taotluste vastuvõtt oli 23. maist kuni 16. juunini. Keskkonnaalaste kitsendustega piirkondade toetust võib taotleda alla 0,3 ha suurusele põllule, mis asub tervikuna Natura 2000 võrgustiku alal. 2006. a oli Natura toetuse taotlejaid 1486 (31 153 ha). 2006. a toetuse määramise otsused jäid 2007. a-sse.

Põllukultuuri kasvatamise täiendava otsetoetuse saamiseks esitati 6978 taotlust. Toetust taotleti 363 258 hektarile. Aastalõpu seisuga oli heaks kiidetud 6580 taotlust (307 454 ha). Välja maksti 38,35 mln kr.

Riikliku arengukava toetused:

Euroopa Põllumajanduse Tagatis- ja Arendusfondi (EAGGF) kõik 8 meetet olid 2006. a lõpu seisuga ka rakendunud. Esmakordselt avati kaks viimast seni rakendamatat meetet: meete 3.6 „Kohaliku initsiatiivi arendamine – LEADER-tüüpi meete” ning meete 3.7 „Metsamajandus”. EAGGF Arendusrahastu meetmete puhul on 2006. a lõpu seisuga toetust taotletud 134% ulatuses meetmete eelarvest, heaks on kiidetud 85% taotlusi ja väljamakseid tehtud 65% ulatuses eelarvest.

Meetme 3.1 "Investeeringud põllumajandustootmisse" raames sai kolme aasta jooksul heakskiidu 640 projekti toetussummas 542,6 mln kr, millega eelarve on kaetud 100%. Ülesvõetud kohustusest on kolme aasta jooksul välja makstud 88% ehk 477,2 mln kr.

Meetme 3.1 taotluste vastuvõttu 2006. a ei toimunud, põhjuseks eelarve ületamine kahel eelneval aastal. Heaks kiideti 2005. a laekunud taotlusi: rahastuse sai 41 projekti toetussummas 43,8 mln kr.

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

Meetme 3.2 "Põllumajandustoodete töötlemise ja turustamise parandamise investeeringutoetus" taotluste vastuvõttu 2006. a ei toimunud, tulenevalt eelarveliste vahendite nappusest. Kiideti heaks kolm projekti toetussummas 3,1 mln kr. 2006. a maksti välja 22 projektile toetussumma 53,4 mln kr. Kolme aasta jooksul on meetme raames määratud 175,2 mln kr 56 projektile. Eelarvelistest vahenditest on kasutatud 99%. Kokku on makstud välja 146,7 mln kr (82% eelarvest), millega tehti investeeringuid 381,3 mln kr ulatuses.

Meetme 3.3 "Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas" taotlusvoor toimus 25. sept kuni 20. nov 2006. Kokku laekus 158 taotlust toetussummas 45,8 mln kr. Antud meetme raames 2006. a toetuse määramisi ei toimunud. Väljamakseid teostati varem heakskiidetud projektidele kokku 18,1 mln kr eest, millega tehti investeeringuid 37,5 mln kr ulatuses. Kokku on kolme aasta jooksul antud meetme raames makstud 77 projektile 76,7 mln kr (56% eelarvest).

Meetme 3.4 "Integreeritud maaparandus" taotluste vastuvõtt oli 3.–21. juulini. Kokku esitati 61 projekti toetussummas 123,9 mln kr, toetuse abil sooviti investeerida maaparandusse 129,6 mln kr. Toetust sai taotleda maaparandussüsteemide ehitamiseks, rekonstrueerimiseks ja uuendamiseks ning põllumajandusmaade juurdepääsuteede parandamiseks. Heaks kiideti 70 projekti toetussummas 134,9 mln kr. Suurim summa määrati kuivendussüsteemi-

de ehitamiseks ja rekonstrueerimiseks – 55,8% kogu toetussummast ehk 75,3 mln kr. Kuivendussüsteemide uuendamiseks eraldati 40,6% toetussummast, s.o 54,8 mln kr. 2006. a maksti 26 projektile välja 27,5 mln kr, millega tehti investeeringuid 31 mln kr ulatuses. Kahe aasta jooksul (meede rakendus 2005. a) on taotletud 193,6 mln kr, kuid eelarves on võimalik katta sellest 135,5 mln kr. Väljamakseid on teostatud 27,5 mln kr ulatuses, mis moodustab 20% eelarvest.

Meetme 3.5 "Külade taastamine ja arendamine" taotlusvoor toimus ajavahemikul 15. det 2005 kuni 20. jaan 2006. 2005. a laekus 27 taotlust, millele lisandus 2006. a 262 taotlust. Kokku taotleti 219,4 mln kr toetust, kuid eelarvelisi vahendeid jätkub kuni 100,2 mln kroonile. Kiideti heaks 115 projekti toetussummas 38,9 mln kr, millega planeeritakse investeeringuid 49,9 mln kr ulatuses. 2006. a maksti välja 149 projektile 44,1 mln kr. Kolme aasta jooksul on saanud 283 projekti heakskiidu toetussummas 100,02 mln kr, millega on kaetud 100% eelarvest. Ülesvõetud kohustusest on välja makstud 69,3 mln kr ehk 69% eelarvest.

Meetme 3.6 "Kohaliku initsiatiivi arendamine – LEADER-tüüpi meede" taotlusi võeti vastu 28. aug kuni 22. sept. Kokku laekus 24 taotlust toetussummas 31,1 mln kr, mis moodustab 108% eelarvest. 2006. a toetuse määramisi ja väljamakseid ei toimunud, sest menetlus jätkub.

Meetme 3.7 "Metsamajandus" esimene taotlusvoor toimus 27. märtsist kuni 21. apr, teine voor 9.–29. nov. Kokku laekus 613 taotlust toetussummas 26 mln kr, mil-

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

lega planeeritakse teha investeeringuid 37,6 mln kr ulatuses. Heakskiidu sai 255 projekti toetussummas 10,6 mln kr. Alategevuse lõikes kõige populaarsemaks osutus metsahooldustehnika ja taimekaitsevahendite soetamine – 39% kogu meetme toetussummast. Järgnesid noorendiku hooldamine – 23% ning kahjustatud metsa taastamine – 22% toetussummast. Aruandeaastal maksti 91 projektile välja toetussumma 2,5 mln kr, millega tehti investeeringuid 3,9 mln kr ulatuses. Eelarvelistest vahenditest on kasutatud 4%.

Meede 3.8 "Nõuande- ja teabeleviteenuste toetamine"

jaguneb neljaks alameetmeks: meede 3.8.1 "Nõuandekeskuse starditoetus"; meede 3.8.2 "Nõuandetoetus"; meede 3.8.3 "Üleriigiline infopäev" ja meede 3.8.4 "Maakondlik infopäev". Meetme 3.8 raames olid avatud järgmiste tegevuste osas järgmised taotlusvoorud:

- üleriigilised infopäevad 13.–27. märtsini ning teine taotlustevoor 30. nov kuni 13. det;
- individuaalne nõuandeteenus 3.–26. märtsini ning teine taotlustevoor 27. juulist kuni 30. nov;
- maakondlikud infopäevad 18.–31. juulini. Kokku laekus 673 taotlust toetussummas 9,4 mln kr.

Nõuandetoetust määrati 262 projektile toetussummas 1,4 mln kr. Sellest summast 41,5% eraldati taimekasvatusalaseks, 21,9% finantsmajandusalaseks ning 20,2% loomakasvatusalaseks nõuandeks. 2006. a üleriigiliste in-

fopäevade korraldamiseks määrati 2,6 mln kr, maakondlike infopäevade korraldamiseks 1,8 mln kr. Välja maksti 414 projektile toetussumma 4,1 mln kr. Kahe aasta jooksul (2005–2006) esitati kokku 1112 projekti toetussummas 16 mln kr. Heakskiidu on saanud 853 projekti toetussummas 9,8 mln kr, mis moodustab 19% eelarvest. Väljamakseid on teostatud 5,5 mln kr ulatuses, millega on kaetud 11% eelarvest.

Kalanduse Arendusrahastu (FIGG) toetused on 2006. a lõpu seisuga kõik rakendunud. Esmakordselt avati kaks viimast seni rakendamata meetet – 3.12.1 "Kalanduse restruktureerimisega kaasnevad sotsiaalsed meetmed" ning 3.12.2 "Uute turgude leidmine". 2006. a lõpu seisuga on toetust kokku taotletud 149% ulatuses meetmete eelarvest, heaks on kiidetud 96% taotlusi ja väljamakseid tehtud 68% ulatuses eelarvest.

Meetme 3.9 "Kalalaevastiku püügivõimsuse reguleerimine" raames 2006. a uusi taotlusi vastu ei võetud. Kiideti heaks 17 projekti toetussummas 61,7 mln kr. Väljamakseid teostati 16 projektile toetussummas 58,8 mln kr. Eelarvelistest vahenditest on kasutatud 98%.

Meetme 3.10 "Kalalaevastiku moderniseerimine ja uuendamine" taotluste vastuvõtt toimus 10. apr kuni 19. maini PRIA Pärnu, Lääne, Saare, Hiiu, Harju, Lääne-Viru, Ida-Viru ja Tartu maakonna büroos. Kokku laekus 23 projekti.

3. PÖLLUMAJANDUSPOLIITIKA

2006. a teostati väljamakseid 15,4 mln kr ulatuses. Kokku on kolme aasta jooksul välja makstud 54 projektile toetussumma 25,5 mln kr.

Meede 3.11 "Kalanduse käitlemisketi investeeringutoetuse meetmed":

Meetme 3.11.1 "Kala ja vesiviljelussaaduste töötlemise investeeringutoetus" raames 2006. a uusi taotlusi vastu ei võetud ning määramisi ei toimunud. Viiele projektile maksti välja toetussumma 10,5 mln kr. Kokku on kolme aasta jooksul teostatud väljamakseid 39,3 mln kr ulatuses (75% eelarvest).

Meetme 3.11.2 "Vesiviljeluse investeeringutoetus" raames 2006. a uusi taotlusi vastu ei võetud ning määramisi ei toimunud. Väljamakseid tehti 12 projektile toetussummas 11,9 mln kr. Kokku on kolme aasta jooksul tehtud väljamakseid 30,2 mln kr ulatuses (73% eelarvest).

Meetme 3.11.3 "Kalasadamate moderniseerimine" raames 2006. a uusi taotlusi vastu ei võetud. Ringkonnakohtu otsuse põhjal võeti menetlusse ja kiideti heaks üks 2005. a rahuldamata jäetud taotlus. Maksti välja 6 projektile toetussumma 24,9 mln kr. Eelarvelistest vahenditest on kasutatud 57%.

Meetme 3.11.4 "Sisevete kalanduse investeeringutoetus" taotlusi võeti vastu alates 10. apr kuni 19. maini. Laekus 12 projekti, millele taotleti 1,4 mln kr toetust. Kiideti heaks 11 projekti toetussummas 928 tuh kr. Alategevuse löikes

toetati enim laevade ostmist – 786 tuh kr. Makseid teostati 2,2 mln kr ulatuses. Kokku on kolme aasta jooksul välja makstud 2,9 mln kr (21% eelarvest).

Meede 3.12 "Muud kalandusega seotud meetmed":

Meede 3.12.1 "Kalanduse restruktureerimisega kaasnevad sotsiaalsed meetmed" avanes esmakordselt 2006. a. Toetus oli mõeldud laevapere liikmetele, kes kaotavad töö kalalaevadel, mis utiliseeriti või mille sihtotstarvet muudeti meetme 3.9 raames. Taotlusi võeti vastu 13. veebr kuni 2. märtsini 2006. Kokku laekus kolmeteistkümne kalalaeva laevapere liikmetelt 49 taotlust. Nendest 42 said heakskiidu toetussummas 6,6 mln kr. Väljamakseid teostati 5,8 mln kr ulatuses.

Ka meede 3.12.2 "Uute turgude leidmine" on 2006. a esmakordselt avanenud. Toetati kalandusvaldkonna tarbija- ja turu-uuringute korraldamist ning messidel osalemist. Toetuse taotluste vastuvõtt toimus 19. juunist kuni 7. juulini. Kokku laekus 32 projekti, millest 22 toetussumma 16,2 mln kr kiideti heaks. Alategevuse löikes suurimad summad määrati messidel ja näitustel osalemiseks ning reklaamikampaaniate korraldamiseks, vastavalt 7,1 ning 7 mln kr. 2006. a maksti välja 18 projektile toetussumma 8,6 mln kr.

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

3.3. Alaliste Esindajate Komitees, Põllumajanduse Erikomitees (SCA) ning Põllumajanduse ja Kalanduse Nõukogus (PMKN) arutatud küsimused ja vastuvõetud otsused

Peeter Seestränd, Tauno Lukas, Kaido Kroon, Signe Aaskivi (Põllumajandusüksus Alalises Esinduses ELi juures)

Alljärgnevalt on esitatud valik ELi komiteedes ja nõukogus arutatud küsimustest ja otsustest, mis on Eesti arengu seisukohast olulisemad. Komiteedes osalesid otsuste ettevalmistamisel üksuste juhid ja spetsialistid, kes vajadusel kaasasid eksperte. Nõukogus osalesid otsuste vastuvõtmisel ministeeriumi juhtivtöötajad, kes samuti kaasasid protsessi eksperte.

Suhkrusektori reform

Poliitiline kompromiss suhkrusektori reformi osas saavutati juba 2005. a. nov. Reformipaketi jõustamiseks oli vaja Euroopa Parlamendi arvamust, mis laekus jaan 2006. Suhkrureformi pakett kiideti kvalifitseeritud hääleenamusega heaks 2006. a. veebr PMKNi istungil.

Eesti jaoks pole tegemist eluliselt tähtsa sektoriga, kuna Eestis suhkrupeeti ei kasvatata ja suhkrut ei toodeta. Reform on siiski oluline, kuna see mõjutab toodete hindu, mis on nii lõpp- kui tööstuslike tarbijate huvides. Samuti on see tähtis eelarve kontekstis.

Põllumajandustoodete ja toidu geograafilised tähised (PGI), päritolunimetused (PDO) ja garanteeritud traditsioonilised eritunnused (TSG)

Raammääruste muutmist arutati nõukogu või põllumajandusatašeede töögrupis, misjärel suunati eelnõud SCAsse ja vastuvõtmiseks PMKNi. Ühenduse kvaliteedipoliitikal on järjest suurem tähtsus nii Eestis, ELi siseselt kui ka rahvusvahelisel areenil (eriti Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) kontekstis), vaatamata faktile, et Eestis on seni registreeritud kaitstud geograafilisi tähiseid, päritolunimetusi ja traditsioonilisi eritunnuseid väga piiratud hulgal. Menetletud eelnõud puudutasid siiski eelkõige WTO nõudeid, millega kooskõlla viimiseks oli vaja muuta vastavaid määrusi, samuti lihtsustati mõnevõrra kvaliteeditähiste süsteemi korraldust ELis ning täpsustati komisjoni ja liikmesriikide pädevusi/kohustusi. Kvaliteedipoliitika sügavam reform on kavas läbi viia tulevikus.

Maaelu poliitika ja finantseerimine 2007–2013

Maaelu arengu uus raammäärus võeti poliitilise otsusena vastu juba juunis 2005. Järgnes diskussioon selle rakendamise üle töögruppides, SCAs ja Nõukogus, kus menetleti ELi maaelu strateegia suuniseid. 2006. a veebr kiideti PMKNis suunised pärast Euroopa Parlamendi arvamuse saamist ka ametlikult heaks. Seoses 2005. a dets ülemkogul vastu võetud finantsperspektiivi kokkuleppega alustati juunis töögrupi ja SCA tasemel kahe eelnõu menetlemist: maaelu arengu raammääruse 1698/2005 muudatus (4% struktuurivahendite lae muutmine) ning nõukogu määruse

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

eelnõu, mis reguleerib vabatahtlikku modulatsiooni (raha kandmine ÜPP esimesest sambast teise ehk otsetoetustest maaelu arenguks). Juunis võeti PMKNis vastu nõukogu otsuse eelnõu, millega sätestatakse ajavahemikus 2007–2013 maaelu arenguks antava Ühenduse toetuse summa jaotus aastate lõikes. Maaelu arengu komitee ning liikmesriikide tasemel jätkub töö liikmesriikide maaelu strateegiatega ning paralleelselt ka maaelu arengu kavadega, samuti vastuvõetud raammääruse rakendusmäärustega ning maaelu arengu strateegiatega ja kavade hindamisel kasutatavate indikaatorite ühtlustamisega. Äärmiselt oluline on komisjoni otsus maaelu vahendite jaotuse kohta liikmesriikide vahel aastail 2007–2013, mis baseerub nõukogu otsusel maaelu vahendite jaotuse kohta aastate lõikes.

Eesti kui hõredalt asustatud ning suhteliselt madala mulviljakusega riigi laiem eesmärk on maaelupoliitika kujundamisega tagada konkurentsivõimeline põllumajandusettevõtlus maapiirkondades, põllumajandus- ja metsamaa korrashoid ja keskkonnasäästlik kasutamine ning alternatiivsete tegevuste toetamine maal. Samuti on oluline maaelu arengu meetmete finantseerimise lihtsustamine. Kõik nimetatud eesmärgid on kajastatud nii nõukogu poolt vastuvõetud ELi maaelu arengu raammääruses kui ka ELi maaelu arengu strateegiasuunistes. Esialgsetel andmetel suureneb Eestile määratud rahaliste vahendite maht perioodil 2007–2013, võrreldes perioodiga 2004–2006. See on oluline saavutus, arvestades ELi maaelu arenguks ettenähtud vahendite vähendamist.

Piiritusjookide definitsiooni, kirjeldust ja müügiks esitlemist reguleeriva määruse muutmine

2005. a dets avaldas komisjon piiritusjookide definitsiooni, kirjeldust ja müügiks esitlemist reguleeriva määruse eelnõu. 2006. a I poolel käsitleti piiritusjookide määruse eelnõud korduvalt nii töögrupis kui SCA tasandil. Oktoobris saavutati PMKNis eelnõu kohta üldist lähenemisviisi puudutav kokkulepe. Selle järgi on traditsioonilistest toorainetest viina (lisaks teraviljale ja kartulile kuulub traditsiooniliste toorainete hulka kompromissina ka suhkrupeedi melass) ning muudest (põllumajanduslikest) toorainetest valmistatud viinale loodud eraldi kategooriad. Muust toorainest valmistatud viina puhul kaasneb kohustus märkida tooraine joogi etiketil. Eelnõu sätestab reeglid piiritusjookide klassifitseerimiseks, defineerimiseks ning müügiks esitlemiseks, sh märgistamiseks. Eesti jaoks on võtmeküsimuseks viina (vodka) definitsioon ning kategoriseerimine. Enne kokkuleppe saavutamist võis viinaks nimetada igasugust teatud kangusega alkoholi, sõltumata joogi toorainest (kui tooraine on põllumajandusliku päritoluga).

Biomassi tegevuskava, biokütuste strateegia ja energiakultuuride toetuskeem

Biomassi tegevuskava valmis komisjonil 2005. a dets ja komisjoni teatis biokütuste strateegia kohta esitati 2006. a veebr. Tähtis koht bioenergia on 2006. a veebr vastu võetud ELi maaelu strateegia suunistes. 25. sept 2006 esitas komisjon nõukogule ettepaneku energiatoetuste skeemi muutmiseks.

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

Energiakultuuride toetuskeemi muutmisega suurendati ühenduses energiakultuuride toetuse (45 eurot/ha) kõlblikku pinda 1,5 mln ha-lt 2 mln ha-ni ning laiendati skeemi uutele liikmesriikidele (sh Eestile). Samuti võimaldatakse liikmesriikidel maksta riiklikku toetust biomassi tootmiseks mõeldud püsilikultuuride kasvatamise alustamisega seotud kuludest 50% ulatuses. Nimetatud muudatused on igati Eesti huvides.

Mahepõllumajandus

2004. a valmis Euroopa mahetootmise tegevuskava, mis avaldati komisjoni teatise vormis 14. juunil 2004. Töö päädis mahetoodete impordimääruse vastuvõtmisega ning mahetoodete raammääruse osas üldise lähenemise kokkuleppe saavutamisega 2006. a dets PMKNis.

Kokkulepe on Eesti jaoks oluline, kuna mahetoodete turg on seoses tarbijate teadlikkuse ja sissetulekute kasvuga pidevalt kasvav. Samuti on Eestil suhteline eelis mahetootmises, kuna meie põllumajandusmudel ei ole nii intensiivne kui Lääne-Euroopas – siin kasutatakse keskmisest vähem mineraalväetisi ja taimekaitsevahendeid. Eesti jaoks olulisimateks aspektideks on mahetoodete esitlemine ja tarbijate teavitamine, teadustöö ja koolitus ning tava- ja mahetoodangujageneetiliseltmuundatudorganismidekoos eksisteerimise reeglistiku väljatöötamine. Samuti on oluline toiduketi erinevate lülide koordineeritud areng, et tagada mahedalt toodetud toiduainete kättesaadavus neist huvitatud tarbijatele.

Ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) tulevik ja selle lihtsustamine

WTO Doha vooru läbirääkimiste lõppfaasis on seoses võimalike kokkulepetega tõusetunud komisjoni läbirääkimismandaadi (ja selle ületamise) kõrval järjest rohkem ka ÜPP järjekordse reformi vajaduse küsimus. 2006. a dets esitas komisjon PMKNi raames esialgse ülevaate nn „ühtse turuorganisatsiooni“ eelnõust, millega konsolideeritakse erinevate sektorite turukorraldusinstrumendid ühisesse juriidilisse raamistikku ehk ühtse turukorralduse raammäärusesse. Ühtse turuorganisatsiooni eelnõu üle jätkuvad diskussioonid 2007. a. Pikemas perspektiivis on antud eelnõu menetlemine ja ettevalmistamisel olevad otsused Eesti põllumajanduse arengu seisukohast väga olulise tähtsusega. Eesti eesmärgiks on ELi põllumajanduse konkurentsivõime üldise tõusu taustal toetustasemetega (ha kohta makstav toetussumma) ühtlustumine ELi erinevates piirkondades, kaudsete toetuste osakaalu suhteline suurenemine, administreerimiskulude vähendamine. 2006. a okt avaldas komisjon ÜPP lihtsustamise tegevuskava, millele järgnes arutelu komisjoni ekspertgrupis. 3. okt toimus ÜPP lihtsustamise teemal kõrgetasemeline konverents, kus komisjon presenteeris oma nägemust lihtsustamise põhilistest suundadest.

Puu- ja köögiviljasektori reform

2004. a sügisel koostas komisjon raporti puu- ja köögiviljasektori kohta. Seda teemat arutasid ka liikmesmaade

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

ministrid 2006. a jaan. Seejärel avaldati mitmete liikmesriikide poolt tööpaber, mis sisaldas ettepanekuid tulevase reformi erinevate elementide kohta. Komisjoni reformi ettepanekute arutamine jätkub 2007. a. Kuigi puu- ja juurvili moodustab Eesti põllumajanduse kogutoodangust suhteliselt väikese osa, on samas selle sektori reform siiski oluline. Eestis ei ole moodustatud ühtegi tunnustatud tootjaorganisatsiooni, kes kvalifitseeruks abikõlblikuks, seetõttu on meile tähtis lihtsustada toetuste maksmise korda ja muuta tootjaorganisatsioonidele kehtestatud reegleid paindlikumaks.

2006. a I poolal lõpetati strateegiate arutelud loomahaolu valdkonnas. Antud strateegia alusel täiendab komisjon konkreetseid tegevuskavade kuni aastani 2010.

Ettepanek nõukogu direktiivi kehtestamiseks, millega sätestatakse lihakanade kaitse miinimumeeskirjad

Antud direktiiv on oma ideoloogiliselt ülesehituselt esimehe ühenduse õigustikus – esmakordselt parendatakse tootmisettevõtte juhtimisoskusi läbi loomakaitseliste indikaatorite, mille halvenemine viitab tootmisettevõtte juhtimise puudulikkusele. Direktiivi eelnõu kehtestab miinimumnõuded lihatootmise eesmärgil peetavate kanade (broilerite) kaitseks, eelkõige ühenduse loomkoormuse piirmäärade broilerikasvatusele. Saavutati ministrite poliitilised suunised eelnõu edasiseks menetlemiseks II pa-I. Kokkuleppe kohaselt jõustatakse direktiiv järk-järguliselt selliselt, et vähendada tootjate võimalikke lisakulusid. Kokkuleppe aluseks on asjaolu, et teatud liikmesriikidel on broileri-

tööstus mõõnaperioodis seoses linnugripi kevadise levikuga. Lisaks leidis enamus liikmesriike, et direktiivi vastuvõtmisel ei määrata loomkoormuse ülempiiri – see peab jääma hilisemasse perioodi, kui liikmesriigid on esitanud esmasel aruanded ning komisjon on esitanud uue sotsiaal-majandusliku mõjuaruande. Eelnõu arutamine jätkub 2007. a.

Kalahaiguste raamdirektiivide muutmise ettepanek nõukogu otsuse kehtestamiseks, millega muudetakse nõukogu otsust kulutuste kohta veterinaaria valdkonnas. Saavutati lõplik kokkulepe ja kompromisslahendus kalataudide meetmete kohta, mis ei ole levinud kogu ühenduses, vaid on tähtsad üksikutele liikmesriikidele.

EP ja nõukogu määruse muutmise, millega muudetakse määrust, millega sätestatakse teatavate transmissiivsete spongioossete entsefalopaatiate (TSE) vältimiseks kontrolli ja likvideerimise eeskirjad seoses üleminekumeetmete pikendamisega.

Antud eelnõu osaline vastuvõtmine toimus Luksemburgi eesistumise perioodil, kuna EP ei andnud nõusolekut kogu eelnõu vastuvõtmiseks ilma ühenduse strateegia olemasoluta. Strateegia eesmärk on sätestada TSE kontrolli ja likvideerimise alased põhimõtted selliselt, et oleks säilitatud tarbijakaitse. Eelnõuga lahendati Eestile oluline küsimus kalajahu kasutamise kohta söödana. Seni oli kalajahu kasutamine söödana täielikult keelustatud, kuid uue eelnõuga antakse võimalus selle taaslubamiseks juhul, kui on töötatud välja järelevalvemeetmed.

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

Ühenduse loomakaitse tegevuskava aastateks 2006–2010.

Antud tegevuskava kujunes Austria perioodil üheks prioriteediks ning Austria korraldas vastava rahvusvahelise konverentsi. Tegevuskavaga tagatakse, et loomade heaolu alaste algatuste puhul võetakse arvesse nende laiahaardelisust, mõõtmeid ning väärtust Euroopas ja rahvusvahelisel tasandil ning komisjoni peadirektoraatide vahel praegu jagatud ühendatud ja vastastikku seostuvate pädevuste ulatust.

I pa-I toimus loomakaitsepoliitika põhisuundade arutelu ning võeti vastu eesistujariigi järeldused ühenduse loomakaitse tegevuskava kohta.

Rahvatervise/toiduohutuse kohta 2006. a I pa vastu võetud õigusaktid:

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse eelnõu, mis reguleerib toitumis- ja tervisealaseid väiteid. Sätestab toidule antavate tervisealaste väidete tunnustamise korda (lubatud ainult teaduslike põhjenduste alusel) ning keelustab alkoholsetele jookidele terviseväidete omistamise. Lisaks harmoniseeritakse ühenduses mõiste „väherasvane” jms kasutamine;

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse eelnõu, mis käsitleb vitamiinide ja mineraaltoitainete ning teiste lisaainete lisamist toidule. Harmoniseerib toidu rikastamist antud lisaainetega ja sätestab vastavad piirnormid.

Füto-sanitaaria ja geneetiliselt muundatud organismide (GMO) kohta vastu võetud otsused:

Jätkati nõukogu direktiivi eelnõu menetlemist, millega kehtestatakse kartuli-kiduussi tõrjemeetmed. Eelnõu sätestab üldmeetmed, mida liikmesriikides tuleb võtta kartuli-kiduussi liikide vastu, et määrata kindlaks nende jaotumine, takistada levikut ning teostada tõrjet. Lisaks muudab eelnõu senikehtinud põhimõtteid – ei ole kohustust kartuli-kiduusse likvideerida, vaid kindlaks määrata jaotumine, takistada levikut ning teostada tõrjet. Samuti kehtestati uus nõue teha eelnevad mullaanalüüsid nende põldude kohta, kus kavatakse toota teatud liikide paljundus- ja istutusmaterjali. Selle nõude põhjus on suur oht levitada kartuli-kiduussi istutamiseks ettenähtud saastunud taimede küljes oleva mullaga. Seetõttu võetakse tarvitusele kontrollmeetmeid teatavate taimede suhtes, mida kartuliga viljavahelduses kasvatatakse. Institutsionaalse kokkuleppe tulemusena jätkub eelnõu menetlemine 2007. a.

Euroopa Kalandusfondi määrus võeti vastu 2006. a juunis.

Määruse eelnõu eesmärgiks on tõhustada kalanduse rahastamist, kohandades seda vastavalt muutuvatele vajadustele laienenud ELi tingimustes. Nõukogu leppis 2002. a detsembris kokku ühise kalanduspoliitika reformi põhimõtted. Uue fondi abil, mille raamistik sätestatakse kõnealuse määruse eelnõus, plaanitakse teha muudatusi sektoris, kindlustamaks kalanduse ja vesiviljeluse jätkusuutlikkust.

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

Euroopa Kalandusfondist (EKF) hakatakse rahastama kalandussektori toetusi ajavahemikul 2007–2013. EKFi meetmete rakendamisega kaasneb täiendav administratiivne koormus põllumajandusministeeriumile ja kohustus koostööks erinevate partneritega. Samuti tuleb riiklikul tasemel koostada ja kooskõlastada kalanduse arengukava, kus on määratud riigi prioriteedid. EKFi meetmete kohustuslik kaasrahastamine tuleb planeerida aastatel 2007–2013 riigieelarvesse.

Õiguslikust aspektist muudab kalandusfondi reguleeriv määrus süsteemi ühtsemaks ja selgemini mõistetavaks. Kui siiani on Kalanduse Arendusrahastat reguleerinud neli ELi määrust, siis sellesse eelnõusse on ühendatud peaaegu kõik valdkonda seni reguleerinud ELi õigusaktid. Sellest tulenevalt muutub kogu süsteem õiguslikult läbipaistvaks. Ka annab määruse eelnõu riigile senisest täpsemad juhised fondi riigisiseseks koordineerimiseks ja administreerimiseks.

Määruse rakendamine toob põllumajandusministeeriumile juurde uusi kohustusi. Peamisteks ja suuremateks on uute programmeerimisdokumentide koostamine vastavalt määruse eelnõu nõuetele, meetmete rakendamise määruste ettevalmistamine ning meetmete juhtimise ja kontrolli süsteemi sisseseadmine. Sektorile toob uue määruse rakendamine kaasa uusi võimalusi uute toetuste taotlemiseks, mille tulemusena paraneb Eesti kalandussektori konkurentsivõime ja jätkusuutlikkus globaalsest aspektist vaadatuna. Määruse jõustumisel tekib vajadus olemasole-

vate riiklike rakendusaktide muutmiseks ja uute kehtestamiseks. EKFi määruse eelnõu aluseks on uus lähenemine Euroopa struktuurifondide poliitikale. Nimetatuga püütakse lihtsustada Euroopa struktuurifondidest tuleva abi kättesaamist, muuta läbipaistvaks ja lihtsamaks strateegilist planeerimist ning panna liikmesriikidele suurem vastutus toetuste rakendamisel. Reformi käigus muutub lihtsamaks abiskeemide ja -protsesside planeerimine ja rakendamine ning leiab aset abi keskendamine kindlatele prioriteetidele. Rahastamisprioriteetide määramise ja teostamise juures toimub oluline muudatus strateegilise planeerimise suunas. Muutumatuks jäävad ELi struktuurifondide aluspõhimõtted: mitmeaastane programmitöö, partnerlus, kaasfinantseerimine, subsidiaarsuspõhimõte, proportsionaalsus ning rahastamise koondumine arengus mahajäänud piirkondadesse.

Majanduslikud raskused kalandussektoris

Komisjoni teatis nõukogule ja Euroopa Parlamendile kalapüügisektori majandusliku olukorra parandamise kohta. Selle taustaks on järsult kõrgenenud kütusehinnad, mis on majandusolukorda kalandussektoris pingestanud. Esimest korda tõstatas teema Belgia juba Luksemburgi eesistumise ajal ning AOB-punktina oli ka Nõukogus Suurbritannia eesistumise ajal.

Märtsis valminud teatise eesmärgiks on luua sidusrühmadele, liikmesriikidele ja ühenduse institutsioonidele raamistik, mis võimaldaks neil osaleda lühiajaliste päästemeetmete võtmises raskustes olevate kalapüügiettevõtete

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

abistamiseks ning kalapüügisektori struktuuri muutmises, et tagada sektori pikaajaline jätkusuutlikkus ja jõukus.

Teatistes tutvustab komisjon lühi- ja pikaajalisi meetmeid, mida võiks olukorra parandamiseks ühenduse riigiabi raames kasutusele võtta. Kalapüügiettevõtete päästmiseks ja restruktureerimiseks tuleb kaasata kõik võimalikud vahendid (sh olemasolev riigiabi raamistik). Eesmärgiks on, et nimetatud ettevõtted suudaksid struktuurimuutuste abil hakata taas kasumit teenima. Komisjon kutsub liikmesriike üles kasutama ühenduse kalapüügisektorile ettenähtud struktuurivahendeid kogu restruktureerimise vältel selleks, et aidata kaasa vajalike muudatuste tegemisele ja toetada kalapüügist elatuvat elanikkonda keerulisel üleminekuajal.

Aprillis toimus arvamuste vahetus Ministrite Nõukogus, kus ka Eesti toetas komisjoni initsiatiivi pakkuda välja võimalikke lahendusi, ületamaks kalapüügisektori lähiaja ja kaugema tuleviku raskusi. Aruteludes kõlama jäänud seisukohad on üldjoontes samad, mis olnud Euroopa Kalandusfondi eelnõu läbirääkimistel. Nt on oluline vähendada keskkonnamõjusid ja kütuse kulu, kuid püügikoormuse suurenemist tuleks igal juhul vältida.

Ökomärgise süsteem kalandustoodetele

Komisjoni teatis Nõukogule, Euroopa Parlamendile ning Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele – arutelu algatamine ühenduse seisukoha suhtes, mis käsitleb ühenduse ökomärgise süsteemi kalandustoodetele.

Kvoodimäärused 2007. aastaks (k.a Läänemeri ja süva-liikide kvoodid)

2006. a II pa määratakse 2007. a püügikvoodid ja -tingimused Eestit puudutavatest veekogudest nii Läänemeres kui ka Atlandi ookeanil. Eesti soovib, et 2007. ja 2008. a. püügikvootide määramisel tehtavad otsused põhineksid teaduslikel soovitudel. Püügimahte ja -korraldust tuleks üldiselt kavandada pikaajalisemalt ning senine kvootide jaotamise kord ümber vaadata. Kehtestatavad väljapüügimahud, püügi ajalised ja tehnilised piirangud jm üksikasjalikud kalapüügireeglid peavad ühelt poolt tagama kalavarude efektiivse kaitse, kuid teisalt arvestama ka liikmesriikide sotsiaalmajanduslike vajadustega. Ettepanekud iga-aastase püügikvootide jagamise kohta tuleks avalikustada vahetult pärast teadusnõuannete kättesaamist ehk siis senisest varem. Senisest enam peaks välja töötama mitmeaastaseid majandamiskavasid.

Komisjoni tegevuskava ühise kalanduspoliitika lihtsustamise kohta

Kalanduspoliitika lihtsustamist arutati 2006. a. apr. nõukogus. Iga eesistumise ajal antakse ülevaade, kui kaugemale lihtsustamise protsess on jõudnud ja millised on edasiminekul. Nõukogus toimub arvamuste vahetus. Eestile on eelnõus eriti olulised mitmeaastased tegevuskavad, mis võimaldaksid tagada sektori ettevõtjatele stabiilsuse. Samuti nõustub Eesti eesistuja seisukohaga, et tegevuskavas peaks arvesse võtma ja andma ülevaate sellest, kuidas kalanduspoliitika lihtsustamist jälgitakse (pidev seire).

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

Tuginedes vanade liikmesriikide kogemustele ja ühenduse laienemisele, on liikmesriigid ja komisjon jõudnud järeldusele ühise kalanduspoliitika ja kalanduse seadusandluse lihtsustamise ja ajakohastamise vajadusest. Peamisteks probleemideks on:

- seadusloome ulatus – olemasolevate regulatsioonide maht, dubleerimine ning vääriti mõistmine ja tõlgendamine;
- andmete esitamise kohustus – nõuded esitatavate andmete kogumise ja kasutamise kohta ei ole alati põhjendatud;
- geograafilistest erisustest tingitud erinevused – nendega mitteametamine;
- suur püügivõimsus ja ülepüük – kasutusel olevate meetmete väike kasutegur.

Prioriteedid on jaotatud kahte ossa:

- lühiajaliselt teostatavad prioriteedid: andmete kogumine, konsolideerimine, vanade ja aegunud määruste tühistamine, kontrolli ja säästmise meetmed, kalandusteemalised büllötäänid ja raamatud, kuhu on kaasatud Regionaalse Nõuandva Komisjoni (RAC) nõuandeid;
- pikaajaliselt teostatavad prioriteedid: abi oluliste dokumentide lihtsustamiseks ja arusaadavaks tegemiseks, regionide erinevustega arvestamine ja RACi rolli tähtsustamine, rohkem toetusi.

Euroopa Nõukogu määrus võõrliikide ja lokaalselt mitteesinevate liikide kasutamisest vesiviljeluses

Eelnõud arutati 2006. a I pa töögrupis ning koostati liikmesriikide seisukohti kajastav kokkuvõte. Järgnesid arutelud poliitilise kokkuleppe sõlmimiseks. Eesti toetab määruse eesmäärke ning peab antud määruse vastuvõtmist oluliseks, et kaitsta kohalikku liigirikkust. Eelnõu eesmärk on vähendada vesiviljeluses kasutatavatest võõrliikidest tulenevaid riske kohalikule liigirikkusele ja ökosüsteemile. Seega on vaja reguleerida võõrliikide kasutamist vesiviljeluses selleks, et vältida nende sattumist loodusesse ning nende invasiivseks muutumist ja kohaliku ökosüsteemi tasakaalu rikkumist. Eelnõu rakendamine mõjutab otseselt vesiviljelusega tegelevaid ettevõtjaid, peamiselt kalakasvatusi. Eelnõu sätestab kohustuse esitada loataotlus koos väga paljude andmetega ning sellise taotluse kokkupanek, eriti riskide hindamine ning keskkonnamõjude hindamine võimalikule introduksioonile, on eriti alguses suhteliselt keeruline ja aeganõudev. Mõju keskkonnale on positiivne, sest määruse rakendamisel väheneb võõrliikidest lähtuv oht Eesti bioloogilisele mitmekesisusele.

Angerja taastamisplaanid

Määruse eelnõu arutamisel selgus, et enamuse liikmesriike esitas muutmis- ja täiendusettepanekuid, mida arutati kalanduse töögruppides. Määrus reguleerib angerjapüüki kogu ELi ulatuses ning näeb ette varu taastamiseks riikide kaitsekavade koostamise. Angerja elutsükli ning püü-

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

kide eripärast sõltuvalt ei kehtesta EL riikidele ühtseid meetmeid, vaid nad peavad tagama 40% kudema mineva angerja tagasipääsu merre.

Et tegu on Eesti sisevete kalanduse seisukohast väga olulise eelnõuga, ei saa Eesti antud kujul määruse vastuvõtmist toetada, sest väljapakutud meetmete rakendamisel tuleks angerjamajandus Eesti siseveekogudes lõpetada. Soovime, et nendes vesikondades, kus angerjate väljapääs avamererele puudub (nt Võrtsjärv ja enamik Eesti siseveekogudest), tuleb lubada püüki täies mahus ka pärast määruse vastuvõtmist. Samuti taotleme eraldi staatuse andmist Narva jõe, mis on piiriveekogu ja kus Eesti ei saa seetõttu ühepoolselt tagada 40% angerja tagasipääsu merre. Angerjavarude kaitseks tuleb kehtestada angerjale alammõõt. Sellest väiksemat angerjat lubatakse püüda üksnes asustamiseks angerja looduslikku areaali. Samuti ei toeta Eesti klaasangerja tarbimist toiduna ega selle ekspordi jätkumist Aasiasse, kust angerjal puudub tagasipääs kudealadele. Kuna eri liikmesriikide tingimused on väga erinevad, tuleks angerjavarude kaitse tagamiseks määruse asemel vastu võtta direktiiv, mis jätab kaitsemeetmete rakendamise liikmesriikide pädevusse. Soovime, et angerjavaru taastamiskavade vastuvõtmisel arvestataks nii liikmesriikide erisuste kui ka sotsiaalmajanduslike mõjudega.

Kalanduse finantsmeetmed

Määruse eelnõu kohta saavutati 2006. a 1 pa poliitiline kompromiss. Kehtestatakse täiendava riigitoetuse andmi-

se reeglid ja määrad ühise kalanduspoliitika rakendamiseks lisaks rahastamisele, mis on ette nähtud Euroopa Kalandusfondi kaudu. Kalandusega seotud uuringuid finantseeritakse 7. raamprogrammi alt ja turustamisega seotud meetmeid EAGGF-i garantiifondist. Konkreetsed summad otsustatakse iga aasta eelarve arutamise käigus. Seega on määruse eesmärk lisaks EKFi vahenditele anda kalandusele täiendavat riigiabi.

Riigiabi andmine on planeeritud järgmistes valdkondades: järelevalve, kalakaitse, kalavarude haldamine, teadusandmete kogumine ja sellel põhinevad soovitusel, rahvusvahelised suhted ning mereõiguse konventsioonist tulenevate kohustuste täitmine. Määruse meetmed aitavad parandada kontrolli rahastamise tingimuste üle, samuti rahastada ülesannete täitmist, mida kavandatakse valdkonniti.

Määrus kehtestab protseduurid rahvuslike ja ühenduse programmide sisuliseks koostamiseks. Need sisaldavad tingimusi, mille järgi toimub aastaaruannete esitamine ja komisjonipoolne rahastamine, k.a rahastamise määrad, kinnitamise protseduurid ja täpsed reeglid. Kuna Eesti riigil on kohustus rakendada ühise kalanduspoliitika nõudeid ning antud määrusega eraldatakse ELi vahenditest summad, millega tagatakse muuhulgas ka liikmesriikidele kalanduspoliitika nõuete elluviimiseks ELi poolne rahastamine, siis Eesti toetab eelnõud. Samas tuleb leida nõuete täitmiseks ka Eesti-poolne kaasfinantseerimine.

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

3.4 Maaelu arengu komitees vastu võetud otsused

Marko Gorban

2006 oli viimane aasta, kui käis koos põllumajandusstruktuuride ja maaelu arengu komitee (STAR komitee). Komitee oli ellu kutsunud EAGGF arendus- ja tagatisrahastust antavate maaelu toetustega seonduvate küsimuste arutamiseks (maaelu arengukavade läbi vaatamine, muudatused jm rakendusküsimused). Seoses uue maaelu arengu määruse¹ vastuvõtmisega 2005. a lõpus alustas paralleelselt STAR komiteega tööd maaelu arengu komitee, mis on STAR komitee analoog perioodiks 2007–2013 ja täidab alates 2007. a algusest ka eelmise perioodiga seotud STAR komitee ülesandeid. Kuivõrd 1. jaan 2007 algas uus periood, siis 2006. a käisid STAR komiteest eelkõige läbi eelmise perioodi 2000–2006 SAPARDi ja maaelu programmide muudatused, mis olid vajalikud programmide lõpetamiseks, eelkõige muudatused erinevate liikmesriikide programmide rahastamiskavadest.

Suurem osa 2006. a maaelu arengu komitee istungite tööst oli seotud maaelu arengu määruse 3 rakendusmäärus aruteludega – ülemineku²-, kontrolli³- ja rakendusmäärus⁴. Kõigi nimetatud määruste puhul jõuti pärast pikki arutelusid nende vastuvõtmiseni.

¹ Nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta

² Komisjoni määrus (EÜ) nr 1320/2006, millega kehtestatakse Nõukogu määrusega (EÜ) nr 1698/2005 sätestatud maaelu arengu toetusele ülemineku eeskirjad

³ Komisjoni määrus (EÜ) nr 1975/2006, millega kehtestatakse Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 rakendamise üksikasjalikud eeskirjad kontrollimenetluse rakendamise ja maaelu arengu toetusmeetmete nõuetele vastavuse kohta

⁴ Komisjoni määrus (EÜ) nr 1974/2006, milles sätestatakse Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 kohaldamise üksikasjalikud eeskirjad

Maaelu arengu määrus rakendus alates 1. jaan 2007, sellest hetkest kaotas kehtivuse nõukogu määrus (EÜ) nr 1257/1999 Euroopa Põllumajanduse Arendus- ja Tagatisfondi (EAGGF) toetuse kohta maaelu arendamiseks, mille alusel anti toetusi MAKi 2004–2006 ja RAKi 3. prioriteedi raames. Nimetatud määruse sätteid kehtivad endiselt tegevustele, mis on enne 1. jaan 2007 Euroopa Komisjoni poolt heaks kiidetud. Et hõlbustada üleminekut olemasolevatelt toetuskavadelt uutele toetuskavadele, võeti vastu üleminekureeglid. Reeglid aitavad integreerida olemasolevat ühenduse toetust, mis pärineb kas EAGGF-i arendus- või tagatisrahastust, maaelu määrusega sätestatud toetusega. Üleminekumäärus aitab lihtsustada üleminekut maaelu arengu määrusele ning vältida probleeme maaelu arengu toetuste rakendamisel üleminekuperioodi jooksul.

Liikmesriikide poolt teostatavate kontrollide täpsustamiseks kehtestati kontrollieeskirjad. Kontrollimäärus hõlmab maaelu arengu meetmete kontrollimist, vähendamisi ja väljaarvamisi ning nõuetele vastavust. Nõuetele vastavuse all peetakse silmas nõukogu määruse (EÜ) 1782/2003 (millega kehtestatakse ühise põllumajanduspoliitika raames kohaldatavate otsetoetuskavade ühiseeskirjad ja teatavad toetuskavad põllumajandustootjate jaoks) ette nähtud nõuetele vastavuse, toetuse ümbersuunamise ning ühtse haldus- ja kontrollisüsteemi rakendamise üksikasjalikke reegleid artiklites 4 ja 5 ning III ja IV lisas sätestatud kohustuslikke nõudeid. Need nõuded kohalduvad ka teatavatele maaelu arengu 2. telje meetmetele.

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

Rakendusmäärusega sätestatakse üksikasjalikud eeskirjad maaelu määrusega kehtestatud õigusliku raamistiku täpsustamiseks. Need hõlmavad vastastikust täiendavust ühenduse muude toetusvahenditega, strateegiat ja programmitööd, maaelu arengu programmides muudatuste tegemist, nõudeid maaelu arengu meetmetele, meetmete kontrollitavust ja abikõlblikkust käsitlevaid eeskirju, riigiabi, teavitamist ja avalikustamist, seiret ja hindamist, teabe ja dokumentide elektroonilist vahetamist, arengukava ülesehitust.

Töögruppide ja korralduskomiteedes põllumajanduspoliitika kohta vastu võetud otsused

Ministeeriumi töötajad Mai Talvik, Kadri Rand, Erkki Miller, Einar Kikkas, Kalev Karisalu, Tiia Reede, Ragne Lokk, Agne Tammistu, Liisa Kähr ja Urve Valdmaa osalesid 2006. a Euroopa Komisjoni komiteede ja töögruppide töös, millest ülevaade alljärgnevalt.

Otsetoetuste korralduskomitee istungeid toimus aasta jooksul 15.

I kvartalis oli põhitähelepanu keskendunud suhkru turukorralduse muudatustega seonduvate rakendusmääruste sätete väljatöötamisele, praktiliste täienduste tegemisele toetusõiguste ja otsetoetuste menetlemisega seotud määrustesse. Teravaimaks probleemiks oli omavalmistatud sööda kohta arvestuse pidamine, kus liikmesriikide esindajad pidasid otstarbekaks arvestust sööda päritolu lõikes: kui on ettevõttesse sisse ostetud või välja müüdiv sööt, siis

on määratlused täpsemad, kui omatoodetud sööt oma loomade tarbeks, siis üldisemad.

Toimus kolme komisjoni töödokumendi arutelu:

- pindalatoetuste valimi suurendamise kohta suure arvu rikkumiste korral;
- nõuetele vastavuse valimi suurendamine suure arvu rikkumiste korral;
- kohapealse kontrolli teostamise töödokument.

Komisjon selgitas, et kuigi töödokument on siduv vaid komisjoni jaoks ja liikmesriikidele soovituslik, peab igaüks siiski otsused ise tegema. Komisjoni väitel sisaldab just töödokumendi vorm paindlikkust selle rakendamisel, kuna reguleerimine määruse tasemel tähendaks regulatiivsust, käsitletavat juhul aga vaid suunamist. Tagatiste süsteemi arutelu puhul leidis komisjon, et süsteem töötab ja täidab oma eesmärgi. Siiski anti liikmesriikidele võimalus teha alternatiivne skeem – töötajate eelneva heakskiiduga ja liikmesriigi vastutusel, mis annaks sama tulemuse, garantiid ja sanktsioonid.

Teravilja korralduskomitee istungid toimuvad igal nädalal. Kuna 2006. a saadi paljudes liikmesriikides halbadest ilmastikutingimustest (juuni ja juuli olid äärmiselt kuivad ja kuumad ning august vihmane) tingituna suhteliselt tagasihoidlik teraviljasaak, siis 2006. a sügisel teravilja hinnad maailmaturul tõusid.

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

Kui Austraalia eksportis 2005/2006 turundusaastal 20 mln t teravilja, siis prognoos 2006/2007 on vaid 5 mln t. Sellist olukorda ei ole olnud kümme aastat. Austraalias, mis on kolmas suurim eksportija maailmas, oli põud ning saagid jäid seal väikeseks ning põuale järgnenud sajud rikkusid ka vilja kvaliteeti. Ukrainal oli probleeme ekspordikvootide täitmisega. Litsentse anti ettevõtetele harva, sest sisevarud olid liiga väikesed.

Palju sertifikaate anti välja nisu importimiseks ning nisu hind tõusis kogu maailmas, samal ajal aga odra hind langes. USAs olid hinnad kõrgemad kui ELis, mida pole kaua aega olnud. Oluliselt tõusid maisi hinnad seoses suure nõudlusega bioenergia tootmises. Liikmesriikides, kus on teraviljapuudus, püütakse olukorda impordiga lahendada. Kuna turuhinnad on sekkumishinnast kõrgemad, arvatakse, et sekkumiskokkuostu palju vilja ei müüda. Maisi osas on olukord pingestatud bioenergia tootmisest, sest paljud biogaasitehased tegutsevad peamiselt maisitoormel. Liikmesriigid, kes koristasid teravilja enne vihmaperioodi, said kõrgete kvaliteedinäitajatega saagid. Pärast vihmast koristatud teravilja kvaliteet langes aga tugevasti.

Komisjon võttis seisukoha, et tuleb jälgida siseturu olukorda ning olla valmis selle toetamiseks. Komisjon otsustas avada sekkumisvilja pakkumised siseturule müümiseks. Okt 2006 oli väga elav toidunisuga kauplemine – nisu veeti ülemaailmselt ühest riigist teise.

Kokkuvõttes on ELi siseturu vajadus teravilja osas tänu

interventsioonile kaetud. 2006/2007 turundusaasta alguseks oli interventsioonis kokku 14 mln t teravilja. Detsembri lõpuks müüdi sekkumisvarudest 5,4 mln t teravilja ning 2006. a lõpuks jäi sekkumisvarudesse 8,6 mln t. Kõige rohkem on sekkumisvarudes maisi (52%), nisu on 33 ja otra 10%. Komitees rõhutati seda, et kõigil liikmesriikidel on õigus pidevalt müüa kuni 5000 t teraviljakoguste kaupa komisjoni nõusolekuta. Suuremate koguste osas on aga vajalik kaaluda turuolukorda ning oma ettepanekute ja otsuste võimalikke tagajärgi.

Mitmel ekspertgrupi koosolekul arutati sekkumisvarude müügi õiguslikku lihtsustamist. Komisjon selgitas, et süsteem on õiguslikult komplitseeritud, kuna iga pakkumine avatakse ja vajadusel suurendatakse eraldi määrusega. Sellest tulenevalt võeti komitees vastu komisjoni määrus (EÜ) nr 990/2006, millega kuulutatakse välja alalised pakkumismenetlused liikmesriikide sekkumisametite valduses oleva teravilja eksportimiseks. Määrusega avati ka PRIA valduses oleva 30 tuh t odra eksportimine 6. juulist 2006 kuni 28. juunini 2007. a.

Värske ja töödeldud puu- ja köögivilja korralduskomitee

2006. a puu- ja köögivilja korralduskomitees andsid tooni eksporditoetuste ja lisatollimaksu käivituslavede muutmisega seotud tegevused. Olulisimaks oli alljärgnev:

- 1) komitees hakati andma ülevaadet puu- ja köögivilja turuolukorrast nii ELi siseselt kui ka kogu maailmas;

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

- 2) komisjoni jõupingutused olid suunatud 2007. a puu- ja köögiviljasektori reformi ettepaneku koostamisele;
- 3) valmis Euroopa Kontrollikoja eriväljaanne "Euroopa Liidu puu- ja köögiviljatootjate tegevuskavadele antud toetuse mõjus" (8/2006). Eriväljaandes on toodud 8 liikmesriigi (EL-15) poolt heakskiidetud puu- ja köögiviljasektori tootjaorganisatsioonide tegevuskavade auditi tulemused;
- 4) mai lõpust juuli keskpaigani oli kõigil huvilistel võimalus teha ettepanekuid puu- ja köögiviljasektori reformi osas;
- 5) valmis ülevaade marjade turuolukorrast ning komisjoni arvamuse kohaselt võib sektori põhilised probleemid koondada alljärgnevalt: konkurentsi kasv kolmandatest riikidest; tootmise oluline kasv võrreldes tarbimisega; sektori killustatus (vähene koostöö).

Kokkuvõttes märgiti, et probleemidele on olemas lahendused turukorralduslike ja maaelu arengukava meetmete näol.

Piima- ja piimatoodete korralduskomitee istungitel on peatahelepanu suunatud turuskeemide rakendamiset tulenevate jooksvate küsimuste käsitlemisele. Istungeid toimus aasta jooksul 22 korda. 2006. a osteti ELis tööstuste poolt kokku üle 1% piima vähem kui 2005. a, samas aga võttis jätkuvalt kasvav juustutootmine teiste piimatoodete tootmiseks vajalikku piima ära. Seetõttu vähenes või, aga eelkõige lõssi- ja piimapulbri pakkumine ning hinnad tõu-

sid. Kui pulbrite osas võis täheldada pidevat hinnatõusu, siis võihinnad esimesel pa-l isegi veidi langesid ning oluline tõus toimus aasta teisel poolel. Kuna 2006. a piima ja piimaoodete turgu iseloomustas olukorra märkimisväärne paranemine ning 1. juulist langesid ÜPP reformi otsustest tulenevalt taas või ja lõssipulbri sekkumishinnad, siis vähendati erinevate kasutustoetuste määrasid. Nii näiteks langesid toetusemäärad järk-järguliselt "pagarivõi" skeemis aasta algusega võrreldes märgistusaineteta 82%-lisel võil 35lt 14le (euro/100 kg ehk 548lt 219le kr/100 kg) ning koorel 15lt 6le (euro/100 kg ehk 235lt 94le kr/100 kg). Mais kiideti raportitele tuginedes heaks kaheksale uuele liikmesriigile restruktureerimise erireservi koguste vabastamine. Eestile kinnitatud piima tootmiskvoot suurenes seeläbi 21 885 tonni võrra alates 1. apr 2006.

Sealihaturu korralduskomitee istungeid toimus üks kord kuus (v.a august), seega kokku 11 istungit aastas. Komisjoni ja korralduskomitee tööd 2006. a lihtsustas sealihaturu väga hea olukord ning stabiilsus. 2006. a keskmine searümba hind 145,34 euro/100 kg (2274 kr/100 kg) oli viimaste aastate parim ja 4,5% kõrgem kui 2005. a (139,12 euro/100 kg). ELi searümba keskmine hind II kv oli prognoosist isegi kõrgem, kuna nõudlus sealihajärele oli suur. Kui aprilli alguses oli EL-25 sealihahind 144,03 euro/100 kg (2254 kr/100 kg) ja Eestis oli samal ajal 134,13 euro/100 kg (2098 kr/100 kg), siis 9. aug oli hind ELis tõusnud viimaste aastate kõrgeimale tasemele. Augusti keskmine hind oli 162,78 euro/100kg (2547 kr/100 kg), 2005. a samal ajal oli

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

145,53 euro/100 kg (2277 kr/100 kg) – seega aastaga oli hind kasvanud 11,8% võrra. Eestis oli 2006. a aug keskmine sealihahind 141,59 euro/100 kg (2215 kr/100 kg). ELis tervikuna oli 2006. a suvekuudel sealihahind viimase 4 aasta kõrgeim, mille põhjuseks oli suur nõudlus ja eksport.

Eksporditoetuse määrasid aasta jooksul ei muudetud, kuna sealihahinnad olid 2006. a jooksul viimaste aastate parimad ning stabiilsemad. ELi sealihahinnad eksporditi 2006. a 2098 mln t, mis on 7% võrra rohkem kui 2005. a (1959 mln t). Komisjon nentis, et uued liikmesriigid on olnud väga aktiivsed sealihahinnade ekspordi osas (Poola, Ungari).

Veise- ja vasikaliha korralduskomitee istungeid toimus 10. Lamba- ja kitseliha küsimusi arutati kolmel korral. 2006. a oli ELi veiselihahinnad turuolukord stabiilne ja tootjahinnad jätkuvalt heal tasemel. D-kategooria (lehmade) tootjahind oli 237,80 euro/100 kg (3721 kr/100 kg), 2005. a 228,18 euro/100 kg (3570 kr/100 kg) – seega oli hind tõusnud aastaga rohkem kui 4% võrra. Noorpullide ELi keskmine tootjahind oli 315,82 euro/100 kg (4942 kr/100 kg), hind oli aastaga tõusnud rohkem kui 8% võrra (2005. a 4567 kr/100 kg).

Kõrge hinnatase oli tingitud järjest vähenevast veiselihahinnatõusust ning täiendavast nõudlusest, mis tekkis seoses linnulihaturul linnugripi ohust tingitud probleemidega. Madalaimad veiselihahinnad on endiselt Eestis, Lätis ja Leedus. Mitmes liikmesriigis kasvas taas piimaveistelt pärineva veiselihahinnatõus, kuna otsetoetuste reform kahandas tootjate huvi lihahinnade kasvatamise vastu.

Juunis ja oktoobris alandati veiselihahinnade eksporditoetuse määrasid kõigi toetatavate toodete ja sihtkohtades osas, kuna ELis tervikuna toodetakse veiselihahinnad vähem kui tarbitakse, samuti tõusid veiselihahinnad ning seetõttu veiselihahinnade eksporditoetustamise vajadust ei olnud.

Kiideti heaks veiselihahinnade sekkumiskokkuostu korra (komisjoni määrus (EÜ) nr 562/2000) kodifitseerimise eelnõu ning määrus, millega kehtestatakse eksporditoetuse andmise eeskirjad veise- ja vasikaliha toodetele, mis võivad kolmandas riigis kasutada impordi erirežiimi (komisjoni määrus (EÜ) nr 2973/79) kodifitseerimise eelnõu.

2007. a algusest lõpetati eksporditoetuse eelfinantseerimine, kuid veiselihahinnade sektoris eelfinantseerimine siiski jääb. Võeti vastu eksporditoetuse eelfinantseerimise jätkamisega seotud komisjoni määrus (EÜ) nr 1741/2006 (enne eksporditoetuse tollikontrolli alla ladustatud konditustatud täiskasvanud isasveiste liha eest eksporditoetuse maksimise tingimused ning komisjoni määrus (EÜ) nr 1731/2006 (enne eksporditoetuse tollikontrolli alla ladustatud konditustatud täiskasvanud isasveiste liha eest eksporditoetuse maksimise tingimused – konserveeritud liha kohta).

Munade ja linnuliha korralduskomitee istungeid toimus 2006. a 15. Oluliseks käsitletavaks teemaks oli traditsiooniline turuülevaade. ELi keskmine kanamunahind oli alates 2006. a algusest viimase viie aasta (korralduskomitees võrreldi viimase viie aasta näitajaid) keskmisel tasemel.

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

2006. a vähendati munasektoris kanamunade eksport-toetust kolmel korral. Kanamunade eksporditoetus oli siis 0,40 eurot/100 tk ja kalkuni- ja hanemunad 0,85 eurot/100 tk.

Riigiabi nõuandva komitee istungeid toimus 4 korral, lisaks toimus 2 töögrupi koosolekut. Arutlusel olid uued ühenduse riigiabi suunised põllumajandus- ja metsandus-sektoris 2007–2013⁵ (edaspidi suunised) ja uus põllumajandustootjatele mõeldud grupierandimäärus (*block exemption regulation*, edaspidi BER), mis kehtib samuti 2007–2013⁶. Mõlemas dokumendis käsitletakse põllumajandustoetuste maksamise tingimusi. Uued eeskirjad on koostatud Euroopa Komisjoni maaelupoliitika põhiseisukohti ja WTO tingimusi arvesse võttes. Samuti on suunistes öeldud, et riigiabi kasutamine on õigustatud ainult juhul, kui arvestatakse ÜPP eesmärkidega. Suunised, mis hakkasid kehtima alates 1. jaan 2007, asendavad senikehtinud põllumajandusliku riigiabi suuniseid 2000–2006. BER asendab komisjoni määruse (EÜ) nr 1/2004. Uued reeglid on üks osa lihtsustamisprotsessist, mis algatati komisjoni teatisega „Ühise põllumajanduspoliitika lihtsustamine ja parem õigusloome“.

Seoses toetuste tingimuste muutmisega arutati novembri komitees komisjoni määruse (EÜ) nr 794/2004 lisa I muutmist, mis sätestab riigiabi loataotlusvormid⁷. Nii suunised

kui BER kohalduvad kõikidele ELi liikmesriikidele. Ülevaade suuniste ja BERi⁸ seosest alljärgnevalt:

kui liikmesriik soovib hakata oma riigieelarve vahenditest rahalist abi andma, tuleb kõigepealt analüüsida, kas kavandatav põllumajandustoetus vastab BERis sätestatud tingimustele. Kui vastab, saab riik abi anda lihtsustatud korras, st vähemalt 10 tööpäeva enne abikava jõustumist tuleb edastada komisjonile kokkuvõtlik teave määruse lisas sätestatud vormis, komisjonilt heakskiitu sellele vaja ei ole ning abi tohib anda kohe. Täpselt BERi tingimustele vastavat abi loetakse läbipaistvaks – ilma eelnevat riskianalüüsi tegemata on võimalik hinnata selle mõju. Seega võimaldab BER abi anda kiiremini kui suuniste alusel, mis on eriti vajalik nt halbade ilmastikutingimuste poolt tekitatud kahjude või looma- ja taimehaiguste puhul.

Kui aga soovitakse anda abi, mis ei vasta BERi tingimustele, tuleb seda teha suuniste alusel. Suunised annavad küll toetusteks suuremad võimalused, kuid sel juhul tuleb taotleda komisjonilt riigiabi luba ja oodata komisjoni heakskiitu abile – enne heakskiidu saamist ei tohi abi väljastada. Nt võimaldab BER maksta abi ainult väikeste ja keskmise suurusega ettevõtetele (v.a art 9), aga suuniste alusel on osad toetused võimalik maksta ka suurtootjatele.

⁵ Ühenduse suunised riigiabi kohta põllumajandus- ja metsandussektoris aastateks 2007–2013. ELT C 319, 27.12.2006, lk 1–33.

⁶ Komisjoni määrus (EÜ) nr 1857/2006, mis käsitleb asutamislepingu artiklite 87 ja 88 kohaldamist põllumajandustoodete tootmisega tegelevatele väikestele ja keskmise suurusega ettevõtetele antava riigiabi suhtes ning millega muudetakse määrust (EÜ) nr 70/2001. ELT L 358, 16.12.2006, lk 3–21.

⁷ Komisjoni määrus (EÜ) nr 794/2004 lisa I muudeti 24.10.2006. a määrusega (EÜ) nr 1627/2006. ELT L 302, 01.11.2006, lk 10–28.

⁸ Nõukogu määrus 994/1998/EÜ annab Euroopa Komisjonile volitused võtta vastu määrusi, mis tagavad teatud riigiabi kategooriate osas erandi kohaldamise põhimõtetele, et teatud tüüpi riigiabi loetakse *a priori* ühisturuga sobivaks ning seega ei kehti sellise abi andmisel eelneva riigiabi andmise loa taotlemise kohustus. Grupierandi määruste abil määratakse kindlaks erandi tegemisel kohaldatavad tingimused, ulatus ning nähakse ette abi andmise läbipaistvuse ja järelevalve tagamise kord.

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

Suunised kehtivad vaid põllumajandustoodete, st ühenduse põllumajandus- ja metsandussektori riigiabi suuniste 2007–2013 punktis 6 loetletud toodete tootmise, töötlemise ja turustamisega seotud tegevustele. Põllumajandusele antava riigiabi eeskirjad ei kehti meetmete puhul, mis on seotud I lisas loetletud toodete töötlemisega I lisas loetlemata toodeteks – nendele kehtivad nn tavalised konkurentsireeglid, mis on ühised kõigis sektorites. Komisjoni seisukohalt on põllumajanduslikud ja mittepõllumajanduslikud töötlemis- ja turustusettevõtted sarnased, nt toidutöötlemissektoris ning seega tuleb põllumajanduslike töötlemis- ja turustusettevõtete suhtes kohaldatavaid riigiabi eeskirju ühtlustada nendega, mis kehtivad mittepõllumajanduslike töötlemis- ja turustusettevõtete suhtes.

Täiesti uus valdkond suunistes on metsanduse peatükk, mis ei kohaldu metsamajandustegevustele (puudu, energia tootmine jms). Meede on mõeldud, edendamaks metsade ökoloogilist, kaitse- ja puhkefunktsiooni. Metsamajanduslikele tegevustele on võimalik abi anda tavaliste konkurentsireeglite alusel.

Piirangud seati reklaamiks antavale riigiabile. Toodi selgelt välja, et üldise teabe esitamine toiduainete (nt puuvili) kohta, mis ei õhuta tarbijat ostma, ei ole reklaam. Muudeti ka investeeringutoetuse tingimusi. Sätestati, et tehnilist abi ei tohi maksta otse tootjale, vaid tootja peab abi saama subsideeritud teenuse vahendusel jm.

Eesti jaoks tähendavad uued riigiabi reeglid seda, et vabariigi eelarvest maaelu ja põllumajandusturu korraldamise seaduse alusel makstavad põllumajandustoetused tuleb vastavusse viia ELi õigusega. Suuniste punkt 196 ütleb, et olemasolevad abikavad tuleb uute suunistega vastavusse viia hiljemalt 31. dets 2007⁹. Siinkohal kehtib uutele liikmesriikidele üks erisus – kui 1. mail 2004 toimus ELi laienemine, siis anti kõikidele uutele liikmesriikidele 3-aastane üleminekuperiood ehk nn *sunset clause*, et viia olemasolevad põllumajanduslikud riigiabimeetmed vastavusse kehtiva korraga – nimetatud üleminekuperiood sai läbi 1. mail 2007, mis tähendab, et selleks ajaks pidid olema põllumajandusmeetmed suunistega vastavuses. Kuna sel ajal kehtivad korraga nii uued kui ka vanad suunised, siis on liikmesriikidel kaks võimalust:

- 1) viia meetmed vastavusse 1. maiks 2007 nn uute riigiabi suunistega 2007–2013;
- 2) viia meetmed vastavusse 1. maiks 2007 nn vanade suunistega – sel juhul on võimalik teha vanade suuniste alusel väljamakseid kuni 31. dets 2007. See aga tähendab, et 2007. a jooksul tuleb meetmed uuesti ümber vaadata ja viia uute suunistega vastavusse 31. dets 2007.

⁹ Olemasolevad investeeringuteks ettenähtud abikavad seoses põllumajandustoodete töötlemise ja turustamisega tuleb kaotada hiljemalt 31. dets 2008 ja põllumajandusettevõtete maaostuga seotud investeeringuteks ettenähtud abikavad tuleb muuta hiljemalt 31. dets 2009, et need vastaksid uutele suunistele.

3. PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

Seoses uute suunistega tunnistatakse kehtetuks järgmised regulatsioonid: ühenduse suunised põllumajandussektoris 2000–2006, ühenduse suunised EÜ asutamislepingu lisas I loetletud ja teatavate I lisas loetlemata toodete reklaamimiseks antava riigiabi kohta; ühenduse suunised, mis käsitlevad riigiabi andmist seoses TSE testide, surnud loomade ja tapamaja jäätmetega, komisjoni teatis riigiabi kohta: subsideeritud lühiajalised laenud põllumajanduses.

Põllumajandusstatistika alalise komitee istungid toimusid viiel päeval. Peatähelepanu oli fookuseeritud 2010. a planeeritud põllumajandusloendusele ning pärast 2010. a toimuvatele põllumajanduse struktuuriuuringutele. Töötatakse Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse eelnõuga, millega kehtestatakse põllumajandusloenduse läbiviimise kohustus aastal 2010 ning struktuuriuuringute tegemine aastatel 2013 ja 2016.

FADN komitee istungid toimusid samuti viiel päeval. Aprillikuu istungil anti Belgiale erandkorras võimalus 2005. a andmete esitamise tähtaega pikendada 18 kuuni seoses nende IT süsteemi ümberkorraldusega. Ülejäänud liikmesriigid peavad andmed esitama 12 kuu jooksul. Juhul kui liikmesriigil on vaja andmete esitamise tähtaega pikendada, tuleb vastav taotlus koos põhjendustega esitada komisjonile vähemalt 1 a varem.

Kuna osad nn vanad liikmesriigid kasutavad valimiplaane, mis põhinevad väga vanadel andmetel, siis esitas komisjon nõude, et kõik liikmesriigid peavad esitama oktoobriks 2006 uue valimiplaani, mis põhineb kõige uuematel või-

malikel andmetel, st üldkogumi suuruse kohta struktuuriuuring 2005 ja standardkogutulu osas SGM 2003 koefitsiendid. Novembrikuu koosolekul tutvustati liikmesriikide poolt esitatud valimiplaane. Ainult 14 liikmesriiki (k.a Eesti) olid oma plaanid õigeaegselt esitanud. Teistele riikidele tehti vastavasisuline märkus ja paluti valimiplaanid kiiresti ära saata.

Põhjalikku arutelu nõudis kulumi arvestus FADNis (2006–2007), st kuidas kajastada kasumit ja kahjumit põhivara müügist. Komisjoni arvamus oli, et kulumi kajastamisel võivad olla sõltuvalt FADN andmete kasutamise eesmärgist erinevad reeglid. Komisjon kasutab FADN andmeid põllumajanduspoliitiliste otsustuste tegemisel, rahvuslikul tasandil võib olla eesmärk aga näiteks individuaalsete analüüside koostamine ettevõttes. Reeglid peavad olema kooskõlas andmete kasutamise otstarbega ja seega tuleks andmestiku täitmise juhendisse sisse viia vastavad muudatused. Diskussiooni käigus selgus, et selline põhimõte ei pruugi kõige õigem olla, sest FADN andmeid kasutatakse liikmesriikides nii poliitiliste otsuste tegemisel kui ka ettevõtte tasandil. Probleemid tekivad väikeste ja suurte ettevõtete võrdlemisel, sest suured kasutavad põhivara intensiivsemalt ja kulumi arvestus peaks neil olema teistsugune. Leiti, et põhivara müügist saadud kasumi kajastamine andmestikus toodangu tabelis muude sissetulekute all on põhimõtteliselt vale. Lisaks sellele on igas liikmesriigis erinev kulumi arvestus, kokkuvõttes peavad aga andmed ELi tasandil olema võrreldavad. Küsimus jäi lahtiseks ning komisjonil tuleb selles valdkonnas kasutada varem läbiviidud uuringute tulemusi.

4. PÕLLUMAJANDUSE JA TOIDUAINETÖÖSTUSE MAJANDUSLIK OLUKORD

4.1. Põllumajanduse majanduslik olukord

Urve Valdmaa, Kristel Maidre, Liisa Kähr

Põllumajanduse üldised majandusnäitajad

Põllumajanduse ja jahinduse lisandväärtuse (jooksevhindades) osatähtsus kogu vabariigis loodud lisandväärtuses vähenes 2005. a, võrreldes 2004. a 0,1% (tabel 1). 2006. a kolme kvartaliga loodud lisandväärtus põllumajanduses ja jahinduses kokku oli jooksevhindades 2 608,8 mln kr, mis on võrreldes 2005. a sama perioodiga 237,7 mln kr ehk 10% võrra enam.

Põllumajanduse ja jahinduse tööhõive on viimase kolme aasta jooksul pidevalt vähenenud ning moodustas 2005. a vaid 3,9% kogu vabariigi tööhõivest.

Põllumajandussektori 2006. a esialgsed majanduslikud tulemused EAA alusel

Põllumajandussektori majanduslikke tulemusi makromajanduslikul tasandil hinnatakse põllumajanduse majandusliku arvestusega (*Economic Accounts for Agriculture – EAA*), mida koostatakse vastavalt Euroopa Komisjoni määrusele (EÜ) nr 138/2004. Esimene hinnang 2006. a tulemustele

Tabel 1. Põllumajanduse osatähtsus lisandväärtuses ja tööhõives 2001–2005

	2001	2002	2003	2004	2005
Põllumajanduse ja jahinduse lisandväärtus jooksevhindades (mln kr)	2 756,1	2 732,4	2 773,7	3 224,9	3 453,8
Osatähtsus lisandväärtuses (%)	3,0	2,6	2,5	2,6	2,4
Põllumajanduse ja jahinduse lisandväärtus 2000. a püsivhindades (mln kr)	2 466,8	2 351,0	2 397,3	2 545,5	2 539,4
Osatähtsus lisandväärtuses (%)	2,8	2,5	2,4	2,4	2,1
Hõivatud põllumajanduses ja jahinduses (tuh)	29,0	30,1	25,9	24,2	23,4
Tööhõive (%)	5,0	5,1	4,4	4,1	3,9

Allikas: ESA

4. PÕLLUMAJANDUSE JA TOIDUAINETÖÖSTUSE MAJANDUSLIK OLUKORD

anti 2006. a nov ning teine 2007. a jaan. 2006. a majandustulemuste hindamisel kasutati põllumajandussaaduste kogutoodangu koguste puhul Statistikaameti esialgseid andmeid¹⁰ ja põllumajandusministeeriumi spetsialistide

ekspertarvamusi. Tootjahindade arvestamiseks kasutati Statistikaameti põllumajandussaaduste tootjahinnaindeksit ja vahetarbimise arvestuses põllumajandussaaduste tootmisvahendite ostuhinnaindeksit.

Tabel 2. Põllumajanduse majandusliku arvestuse näitajad 2000–2006 (mln kr)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006*
Taimekasvatustoodang	2 413,8	2 328,0	2 524,7	2 646,6	2 607,6	3 039,9	2 792,3
sh toetused taimekasvatusele	124,8	112,3	112,6	117,1	206,1	160,6	292,3
Loomakasvatustoodang	2 934,3	3 694,1	3 418,1	3 405,3	4 066,3	4 253,1	4 335,7
sh toetused loomakasvatusele	115,0	114,8	116,6	146,4	189,3	177,9	236,9
Põllumajanduslikud teenustööd	102,0	92,7	106,5	139,8	138,1	177,4	180,7
Lahutamatu mittepõllumajanduslik kõrvaltootmine	517,4	605,8	631,5	559,5	593,1	767,3	761,7
Põllumajanduse majandusharu toodang alushinnas	5 967,6	6 720,6	6 680,8	6 751,1	7 405,1	8 237,7	8 070,4
Vahetarbimine	3 527,6	3 953,1	4 077,0	4 024,3	4 287,1	4 982,5	5 014,2
Brutolisandväärtus	2 440,0	2 767,4	2 603,8	2 726,8	3 118,0	3 255,2	3 056,2
Põhivara kulum	650,4	669,8	661,7	699,2	716,6	766,7	840,2
Netolisandväärtus	1 789,6	2 097,6	1 942,1	2 027,6	2 401,4	2 488,5	2 216,0
Muud toetused	108,1	88,2	189,8	124,3	822,0	1063,9	1260,9
Faktortulu	1 826,3	2 111,5	2 108,8	2 121,6	3 199,2	3 504,6	3 428,6
Ettevõtjatulu	1 265,7	1 350,9	1 102,5	1 041,1	1 944,7	2 49,5	1 795,8

*esialgsed andmed, jaan 2007

Allikas: PM põllumajandusturu korraldamise osakond, ESA

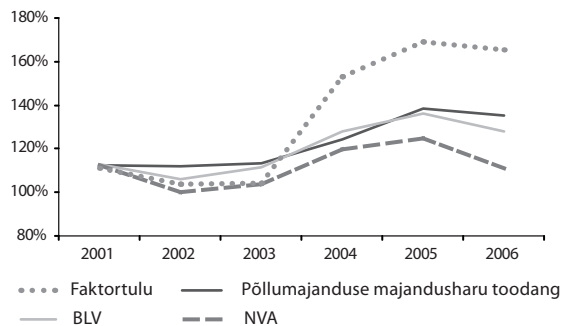
¹⁰ Statistikaameti pressiteade nr 12 „Loomakasvatus 2006“ (26.01.2007) ja nr 13 „Taimekasvatus 2006“ (26.01.2007)

4. PÕLLUMAJANDUSE JA TOIDUAINETÖÖSTUSE MAJANDUSLIK OLUKORD

Vahetarbimise väärtuseks kujunes 2006. a 5 mld kr, mis moodustab 62,1% põllumajanduse majandusharu toodangust. Vahetarbimine suurenes, võrreldes 2005. a 0,6% võrra ja osatähtsus põllumajanduse majandusharu toodangus 1,6 protsendipunkti võrra. Tingituna põllumajanduse majandusharu toodangu langusest ja vahetarbimise väärtuse väikesest kasvust vähenesid bruto- ja netolisandväärtus vastavalt 6 ja 11%. Tulenevalt muude tootmistoetuste¹¹ (ebasoodsamad piirkonnad, põllumajanduslik keskkonnanõuetus, elatustalu kohanemise toetus, ühtne pindalatoetus, riiklikud toetused) suurenemisest 1 063,9 mln kroonilt (2005. a) 1 260,9 mln kroonile (2006. a) ehk 18,5%, vähenes faktortulu (netolisandväärtus koos muude toetustega ja muude maksudeta), mis mõõdab hüvitust kõigi kasutatud tootmisteguritele (maa, töö, kapital), esialgsete andmete kohaselt vaid 2%, võrreldes 2005. a.

Joonis 1. Põllumajandustoodangu, netolisandväärtuse, faktortulu ja ettevõtjatulu muutuse indeksid aastatel 2001–2006 (aasta 2000=100)

Allikas: ESA, PM

¹¹ Toetused on arvestatud tekkepõhist arvestusprintsipi kasutades vastavalt komisjoni määrusele (EÜ) nr 138/2004

Jooniselt 1 on näha, kuidas põllumajandustoodang, netolisandväärtus ja faktortulu muutusid aastatel 2000–2006. Kuni 2003. a olid muutused suhteliselt tagasihoidlikud, kuid 2004. a mõjutasid oluliselt majandustulemusi toetuste suurenemine ja müügihindade tõus. Nt piima kokkuostuhind tõusis 33,2%, tuues põllumajandustootjatele oluliselt juurde rahalisi vahendeid. 2005. a areng enam nii kiire ei olnud.

Tulukuse näitajate tõusu aeglustas sisendihindade, eelkõige kütuse ja elektrienergia hinna kiire tõus, mis suurendas ka söötadele tehtavaid kulusid. 2006. a esialgsete tulemuste kohaselt langesid tulukuse näitajad tulenevalt sisendihindade keskmisest 3%-lisest tõusust ja toodangu väärtuse vähenemisest, kuigi toetused jätkuvalt suurenesid.

Põllumajandustootjate majandusliku jätkusuutlikkuse hinnang (FADN) alusel

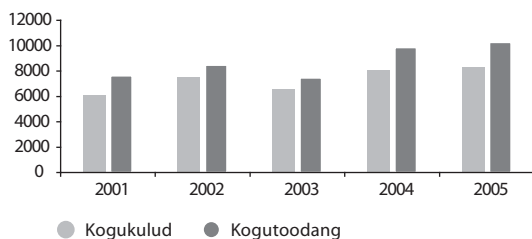
Maamajanduse Infokeskuse poolt 2006. a väljaantud kogumiku "Põllumajandustootjate majandusnäitajad 2005" alusel oli põllumajandusettevõtte keskmine majanduslik suurus 2005. a 14,4 ESÜ. Suurimad olid sea- ja linnukasvatuse ettevõtted, 72,8 ESÜ. Keskmiselt oli põllumajandustootjal 109,1 ha põllumajanduslikku maad (sellest 61% renditud). Üle poole maakasutusest (53%) oli söödakultuuride all, kolmandikul kasvatati teravilja. Tööjõudu kasutati keskmiselt 2,9 aastaühikut ettevõtte kohta (1 aastaühik = 2200 töötundi), millest 50% moodustas omanike tasustamata tööjõud. Kõige tööjõumahukamad olid sea- ja linnukasvatuse ettevõtted, kus töötas keskmiselt 14,2 töötajat.

4. PÕLLUMAJANDUSE JA TOIDUAINETÖÖSTUSE MAJANDUSLIK OLUKORD

Toetusi sai põllumajandustootja 2005. a keskmiselt 190 tuh kr. Põllumajandusmaa ha kohta saadi 2005. a toetusi 1741 kr, mis on 190 kr ehk 12% võrra enam kui 2004. a. Kogutoodangut (sh toetused) saadi 2005. a põllumajandusmaa ha kohta 10 349 kr, mis on 402 kr ehk 4% võrra enam kui 2004. a. Kogukulud olid 2005. a 8338 kr ha kohta, mis on 297 kr ehk 4% suuremad kui 2004. a (joonis 2) Seega investeeritakse ja tootmise arendamiseks jäi 2005. a 2012 kr/ha, mis on 6% võrra enam kui 2004. a.

Brutolisandväärtus tööjõuühiku kohta oli 2005. a 154 052 kr, mis on 7928 kr (5%) võrra suurem kui 2004. a. Toetuste osatähtsus brutolisandväärtuses moodustas nii 2004. kui ka 2005. a 38%. Keskmise netolisandväärtus tööjõuühiku kohta oli 2005. a 124 965 kr, mis on 11 432 kr ehk 10% võrra enam kui 2004. a. Kõige enam toodeti netolisandväärtust tööjõuühiku kohta, keskmiselt 300 tuh kr, taimekasvatuse põllumajandustootjate poolt, kelle kasutuses oli rohkem kui 400 ha põllumajanduslikku maad.

Joonis 2. Kogukulud ja kogutoodang põllumajandusmaa hektari kohta 2001–2005, kr

Allikas: Maamajanduse Infokeskus

Põllumajandussaaduste tootjahinna ja tootmisvahendite ostuhinna indeksid

Põllumajandussaaduste tootjahinnaindeks iseloomustab Eestis toodetud põllumajandussaaduste müügihindade muutust.

Tabel 3. Põllumajandussaaduste tootjahinnaindeksi muutus 2006. a IV kv, võrreldes 2005. a IV kv

Põllumajandussaadus	Osakaal %	Muutus %
Taimekasvatus	17,7	26,7
Teravili (k.a seeme)	7,6	19,7
Tehnilised kultuurid	3,8	21,5
Köögivilid ja aiandussaadused	5,2	9,1
Kartul (k.a seeme)	0,7	72,8
Loomakasvatus	82,3	1,3
Veised lihaks	4,7	-3,1
Sead lihaks	21,2	5,4
Piim	45,8	-1,7
Munad	7,7	8,1

Allikas: ESA

4. PÕLLUMAJANDUSE JA TOIDUAINETÖÖSTUSE MAJANDUSLIK OLUKORD

Põllumajandussaaduste tootjahinnaindeksi muutus 2006. a IV kv oli 5,3%, võrreldes 2005. a IV kv (taimekasvatuses 26,7% ja loomakasvatuses 1,3%). Suurem tootjahinnaindeksi kasv (2006. a IV kv, võrreldes 2005. a IV kv) oli kartuli (72,8%), tehniliste kultuuride (21,5%) ja teravilja (19,7%) osas, langus aga veiste (lihaks; -3,1) ja piima (-1,7%) osas.

Tabel 4. Põllumajandussaaduste tootmise vahendite ostuhinnaindeksi muutus 2006. a IV kv, võrreldes 2005. a IV kv

	Osakaal %	Muutus %
Seeme	2,2	-0,9
Energia, kütus, määrdeained	20,3	3,7
Väetis ja pinnaseparandaja	4,4	5,9
Taimekaitsevahendid	1,8	2,2
Veterinaarkulud	1,8	0,8
Loomasööt	43,4	5,4
Seadmete hooldus, remont ja materjalid	19,6	0,2
Ehitiste hooldus ja remont	1,5	13,7
Muud kaubad ja teenused	5,1	2,6

Allikas: ESA

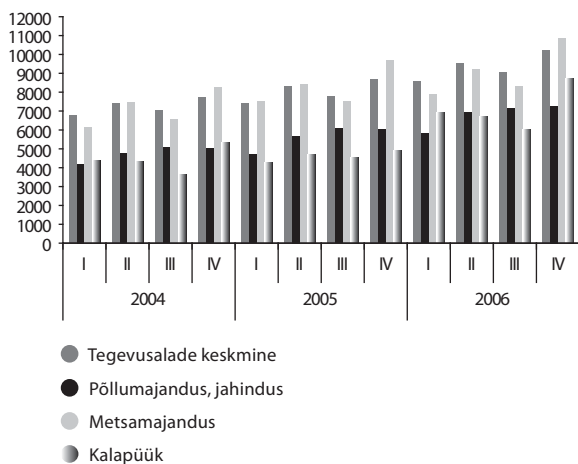
Põllumajandussaaduste tootmisvahendite ostuhinnaindeks, mis iseloomustab põllumajandusäriühingute kuluaritike hinnamuutusi, kasvas 2006. a IV kv, võrreldes eelmise aasta IV kv 3,8%. Suurim hinnaindeksi tõus oli ehitiste hoolitsemise ja remondi (13,7) ning väetise ja pinnaseparandajate osas (5,9%).

Keskmine brutokuupalk põllumajanduse ja jahinduse tegevusalal oli ESA andmetel 2006. a IV kv 7259 kr, moodustades vabariigi keskmisest tasemest 71% (10 212). Võrreldes 2006. a III kv, oli IV kv palk põllumajanduses ja jahinduses 118 kr ehk 1,7% võrra suurem ning võrreldes 2005. a IV kv 1228 kr ehk 20,4% võrra enam.

Kui võrrelda põllumajanduse ja jahinduse tegevusala brutokuupalka kvartalite lõikes 2004.–2006. a teiste maapiirkonnas enamlevinud majandusharudega (joonis 3), siis selgub, et metsamajanduses ja -varumises on palgad olnud 30...40% kõrgemad kui põllumajanduses ja jahinduses. Kalapüügiga teenitud brutokuupalk oli veidi madalam kui põllumajanduses ja jahinduses, kuid 2006. a IV kv maksti kalapüügi tegevusalal keskmiselt 8745 kr, mis on 20% võrra kõrgem kui põllumajanduse ja jahinduse tegevusalal.

4. PÕLLUMAJANDUSE JA TOIDUAINETÖÖSTUSE MAJANDUSLIK OLUKORD

Joonis 3. Keskmine brutokuupalk kvartalite lõikes 2004–2006, kr

Allikas: ESA

Põllumajandustootjate maksud ja võlad

Põllumajandustootjad deklareerisid 2006. a 661 mln kr makse, millest 430 mln kr (65%) moodustas sotsiaalmaks, 191 mln kr (29%) kinnipeetud füüsilise isiku tulumaks ja 48 mln kr (7%) tagastamisele kuuluv käibemaks. Kokku deklareerisid juriidilised isikud 88,5% maksudest ja füüsilisest isikust ettevõtjad (FIE) 11,5%.

2006. a deklareeriti makse 149 mln kr (29%) võrra rohkem kui 2005. a. Põllumajanduses tegutsev juriidiline isik deklareeris makse keskmiselt 355 tuh kr ja FIE 4 tuh kr. 2006. a

deklareeriti juriidilise isiku kohta makse keskmiselt 89 tuh kr (33%) võrra rohkem ja FIE kohta 3 tuh kr võrra ehk 3 korda enam kui 2005. a.

Tabelist 5 on näha, et juriidiliste isikute käibemaksu tagastusnõuded vähenesid 2006. a 42 mln kr võrra ja FIEde käibemaksu tagastusnõuded 17 mln kr võrra, võrreldes 2005. a.

2006. a suurenes kõikide maksude laekumine, välja arvatud töötuskindlustusmaks, kuna selle määra langetati. Töötukassasse oli kogunenud piisavalt reservi ning seetõttu otsustas vabariigi valitsus maksemäära vähendada¹². Kui 2005. a oli kindlustatu maksemäär 1% ja tööandjal 0,5%, siis 2006. a vastavalt 0,6% ning 0,3%.

Samuti langes tulumaksumäär: 2005. a oli see 24% ning 2006. a 23%.

¹² Kindlustatu töötuskindlustusmaks määra on 0,5 kuni 2% ning tööandja makse määra on 0,25 kuni 1% - igal aastal esitab Töötukassa maksemäärade kehtestamiseks ettepaneku vabariigi valitsusele.

4. PÕLLUMAJANDUSE JA TOIDUAINETÖÖSTUSE MAJANDUSLIK OLUKORD

Tabel 5. Põllumajandustootjate poolt 2005. ja 2006. a deklareeritud maksud, tuh kr

Maksu liik	2005			2006		
	Juriidilised isikud	FIEd	Kokku	Juriidilised isikud	FIEd	Kokku
Käibemaks	-49 004	-58 858	-107 862	-6 341	-42 052	-48 393
Sotsiaalmaks	323 950	44 671	368 621	365 121	64 434	429 555
Kinnipeetud füüsilise isiku tulumaks	167 821	8 555	176 376	181 508	9 228	190 797
FIE tulumaks ¹	-	1 981	1 981	-	12 255	12 255
Ettevõtte tulumaks	10 894	31	10 925	13 741	31	13 772
Töötuskindlustusmaks	13 495	924	14 419	10 347	690	11 037
Kohustusliku kogumispensioni makse	8 961	578	9 538	11 267	728	11 995
Raskeveokimaks	1 005	1 329	2 334	995	1 569	2 564
Maamaks	8 155	27 121	35 276	8 319	28 860	37 178
Kokku	485 277	26 332	511 609	584 957	75 743	660 700
Põllumajandustootjate arv	1 821	20 834	22 655	1 649	18 835	20 484
Keskmiselt põllumajandustootja kohta	266,5	1,3	22,6	354,7	4,0	32,3

Allikas: Maksu- ja Tolliamet, PM põllumajandusturu korraldamise osakond

4. PÕLLUMAJANDUSE JA TOIDUAINETÖÖSTUSE MAJANDUSLIK OLUKORD

2006. a tegeles põllumajandusega 1649 juriidilist isikut ja 18 835 FIEt, kokku 20 484 põllumajandustootjat. 2006. a 31. dets seisuga oli nende seas 7704 maksuvõlglast ning

võlgnevuse kogusuurus oli 165 mln kr. Võlglaste arv suurenes aastaga 409 võrra, kuid samas koguvõlgnevus vähenes 26 mln kr võrra (14%).

Tabel 6. Erinevate maksude võlg¹³ ja koguvõlgnevus 2005. ja 2006. a (tuh kr)

	Tulumaks	Käibemaks	Füüsilise isiku tulumaks	Sotsiaalmaks	Muud maksud	Kokku
31.12.2005						
Juriidilised isikud	2 794	41 352	21 035	57 507	4 623	127 312
FIEd	19 387	18 435	791	20 130	5 630	64 376
Kokku	22 181	59 787	21 826	77 637	10 253	191 688
31.12.2006						
Juriidilised isikud	2 108	35 540	16 302	42 109	4 063	100 122
FIEd	16 415	19 845	758	22 071	5 863	64 952
Kokku	18 523	55 385	17 060	64 180	9 926	165 074

Allikas: Maksu- ja Tolliamet, PM põllumajandusturu korraldamise osakond

¹³ Võlg koosneb tähtjaks tasumata maksusummast ning maksusummalt arvestatud intressist.

4. PÕLLUMAJANDUSE JA TOIDUAINETÖÖSTUSE MAJANDUSLIK OLUKORD

2006. a maksude võlgnevuse struktuur, võrreldes 2005. a, oluliselt ei muutunud (tabel 7). Märkimisväärne on, et võlgade summad kõikide maksude lõikes, võrreldes eelneva aastaga, on vähenenud. Kõige suurema osatähtsusega on jätkuvalt sotsiaalmaksuvõlg, mis 2005. a moodustas koguvõlgnevusest 41% ning 2006. a 39%.

Tabel 7. Erinevate maksude võla osatähtsus koguvõlgnevusest 2005. ja 2006. a (%)

	Tulumaks	Käibemaks	Füüsilise isiku tulumaks	Sotsiaalmaks	Muud maksud	Kokku
31.12.2005						
Juriidilised isikud	2	32	17	45	4	100
FIEd	30	29	1	31	9	100
Kokku	12	31	11	41	5	100
31.12.2006						
Juriidilised isikud	2	35	16	42	4	100
FIEd	25	31	1	34	9	100
Kokku	11	34	10	39	6	100

Allikas: Maksu- ja Tolliamet, PM põllumajandusturu korraldamise osakond

4. PÕLLUMAJANDUSE JA TOIDUAINETÖÖSTUSE MAJANDUSLIK OLUKORD

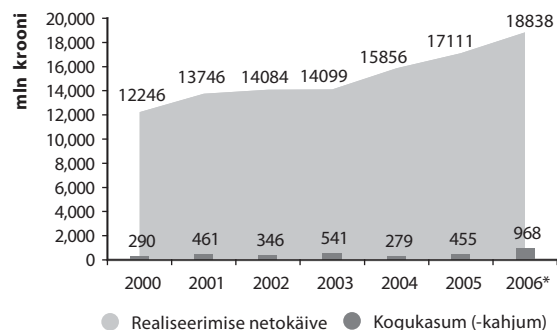
4.2. Toiduainetööstuse majanduslik olukord

Eha Niinepuu, Merle Saaliste, Martin Pretke

Toiduainetööstuse kasum oli 968 mln kr, mis moodustas käibest keskmiselt 5,1%. Toiduainetööstusi iseloomustab asjaolu, et käibe kasvuga ei ole seni kaasnenud suurem kasum (joonis 4). Ettevõtted on olnud sunnitud hügieeninõuete täitmiseks ja tootmise kaasajastamiseks palju investeerima. Mõningast kasumi suurenemist on aga juba märgata 2006. a.

Lisandväärtuse kasv toiduainetööstuses on olnud aeglasem, kui töötlevas tööstuses tervikuna, seetõttu on tasapisi langenud ka toiduainetööstuse panus sisemajanduse koguprodukti.

Joonis 4. Toiduaineid ja jookse tootvate ettevõtete realiseerimise netokäive ja kogukasum jooksehindades, 2000–2006

*lühiajastatistika andmetel

Allikas: ESA

Tabel 8. Toiduainetööstuse lisandväärtus ja osatähtsus sisemajanduse koguproduktis, 2000–2004

	2000	2001	2002	2003	2004	2005*	2006*
SKP jooksehindades, mln kr	95 491	108 218	121 372	132 904	146 694	173 062	**
Lisandväärtus, mln kr							
Tegevusalad kokku	49 327	57 188	66 212	73 731	85 547	84 080	107 143
Töötlev tööstus	13 393	15 468	17 848	19 978	21 792	23 070	26 678
..toiduainete ja jookide tootmine	2 322	2 495	2 584	2 846	2 752	2 770	3 222
Toiduainete ja jookide tootmise lisandväärtuse osatähtsus SKPs, %	2,4	2,3	2,1	2,1	1,9	1,6	**

* - esialgsed andmed

** - andmeid ei ole veel avaldatud

Allikas: ESA

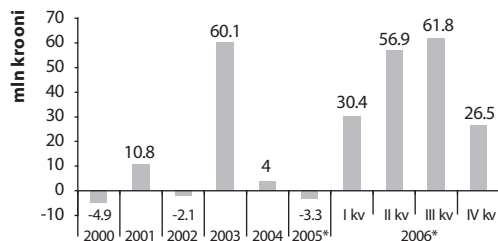

4. PÕLLUMAJANDUSE JA TOIDUAINETÖÖSTUSE MAJANDUSLIK OLUKORD

Piimatööstuste kasum ja lisandväärtus

Piimasektorile oli 2006. a soodne. ESA lühiajastatistika andmetel (joonis 5) oli ettevõtete kogukasum 175,6 mln kr. Piimatööstust on mõjutanud positiivselt suund toota ja eksportida rohkem ning laiemas sortimendis kõrgema lisandväärtusega tooteid. Kasum näitab, et eelnevate aastate suuremahulised investeeringud, mis olid tingitud Eesti liitumisest ELiga, tehti õigeaegselt ja need kulutused on ennast õigustanud.

Joonis 5. Kogukasum kehtivates hindades, 2000–2006

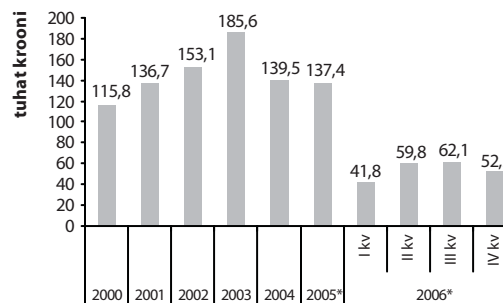

* - lühiajastatistika andmetel

Allikas: ESA

Lisandväärtus töötaja kohta (joonis 6) oli 2006. a 216 tuh kr töötaja kohta, mis on võrrelduna eelneva aastaga 78,6 tuh kr suurem. Lisandväärtus on sesoonne näitaja, kuna on seotud varutava toorainega.

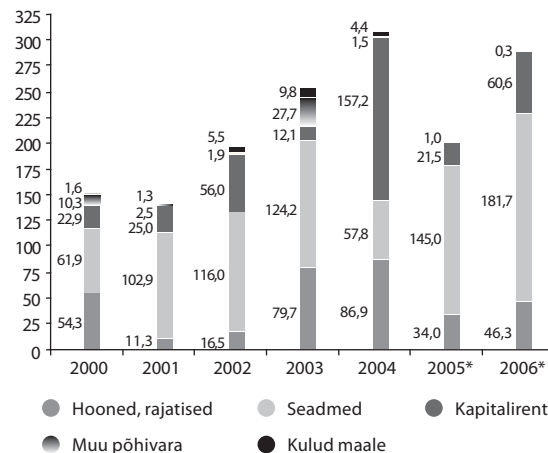
Joonis 6. Lisandväärtus töötaja kohta, 2000–2006

*lühiajastatistika andmetel

Allikas: ESA

Joonis 7. Investeeringud põhivarasse

* lühiajastatistika andmetel

Allikas: ESA

4. PÕLLUMAJANDUSE JA TOIDUAINETÖÖSTUSE MAJANDUSLIK OLUKORD

Viimased aastad enne liitumist ELiga nõudsid Eesti töötleva tööstuse ettevõtetelt väga ulatuslikke investeeringuid, et olla vastavuses tootmis- ja hügieeninõuetega. Kuna valdaval osal töötlejatel selleks ressursid puudusid, said ka Eesti piimatööstused suurt abi liitumiseelsest abiprogrammist SAPARD (2001–2003) ja Eesti riikliku arengukava (RAK) meetmest 3.2 (2004–2006).

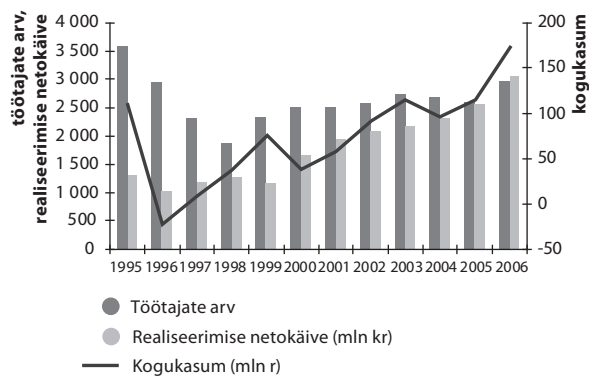
RAKi meetme 3.2 "Põllumajandussaaduste töötlemise ja turustamise parandamise investeeringutoetus" üldiseks eesmärgiks oli parandada põllumajandustoodete konkurentsivõimet nii sise- kui välisurgudel. 2004–2006 RAKi meetme eelarve summa oli 177 857 140 kr, millest piimatööstuste investeeringute toetuseks kiideti heaks 50 729 2002 kr. Kuna toetuse kogu summa vähenes seoses mitteabi-kõlbulike kulude (108 000 kr) ja projektide odavnemise (20 320 kr) tõttu, siis väljamaksmisele kuulus piimasektoris 50 600 882 kr ehk 29,5% kogu tegelikult heaks kiidetud RAKi 3.2 toetusest (171 543 356 kr).

2006. a tehti piimatööstuses investeeringuid põhivarasse 228,29 mln kr eest. Võrreldes eelmise aastaga kasvas investeeringute maht 48,35 mln kr. Investeeringutest (joonis 7) läks 46,3 mln kr hoonetesse. Konkurentsivõime suurendamise ja stabiilsema kvaliteediga toodete tagamise eesmärgil oli aga suurem osa 2006. a investeeringutest – 181,7 mln kr (79,6%) suunatud seadmetesse. Suurt tähelepanu pööratakse ka kõrgema lisandväärtusega toodete osa suurendamisele ja realiseerimisaja pikendamisele (gaasikeskkonnas pakendamine). Suurenenud on juustude väikepakendamine (erinevad kaalud, viilutatud, riivitud tooted).

Lihatööstuste käive ja kasum

2006. a on üsna jõudsalt kasvanud lihasektori käive, võrreldes 2005. a sama perioodiga (joonis 8). Ka kasumi osakaal käibes on kasvanud. 2006. a oli sektori käive 3 074 mln kr, mis on 2005. a samast perioodist 20% võrra suurem, 2004. a võrreldes aga koguni 31,6% kõrgem. Kui 2005. a lõpus moodustas kasum käibest keskmiselt 4,5%, siis 2006. a 5,6%. 2006. a teenis sektor 173 mln kr kasumit.

Joonis 8. Realiseerimise netokäive ja kogukasum, 1995–2006

Allikas: ESA

5. MAAELU ARENG

5.1. Maaettevõtlus

Tõnu Taat

Registrikeskuse andmetel on maapiirkonnas asuvate ettevõtete arv olnud viimaste aastate jooksul suhteliselt stabiilne (23–24 tuh ettevõtet). Majanduslikult aktiivsed (tegutsevad) ettevõtjad moodustasid nendest 75–80%. Elujõulisemad on suured keskused ja neid ümbritsevad vallad. Tallinna mõju ulatub peale Harjumaa ka Rapla ja Järva maakonna põhjaossa. Tartu ja Pärnu mõjupiirkond on väiksem, haarates 20 km raadiuses paiknevaid valdasid.

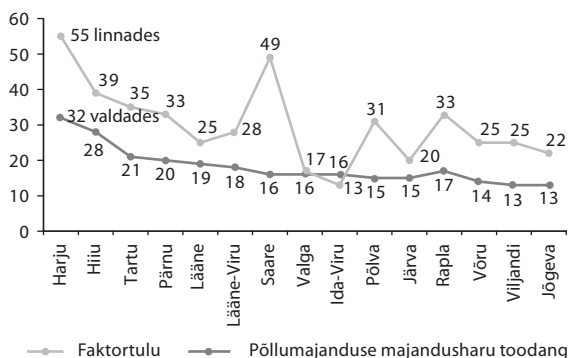
Uuringute kohaselt on Eesti ettevõtete elutsükklis üks kriitilisemaid kolmas tegutsemisaasta – äriühingutel ja füüsilisest isikust ettevõtjatel, majutuse ja toitlustuse alal aga viies tegutsemisaasta. Põllumajandusettevõtetel ei ole selget kriitilist tippu ilmnenud. Ettevõtete ellujäämisprotsent on suhteliselt madal (53) ja suutlikkus teha omakapitali arvelt täiendavaid investeeringuid väike. Äriregistri ja maksukohuslaste registri andmetel loodi 2005. a maapiirkonnas 2177 ja likvideeriti 1019 ettevõtet.

Ettevõtlusalane aktiivsus ja ettevõtete struktuur

Alljärgnevalt käsitletakse Registrikeskuse statistilisse profiili kantud ehk majanduslikult aktiivseid äriühinguid (täisühingud, usaldusühingud, osaühingud, tulundusühingud, aktsiaseltsid). Maapiirkonna äriühingud moodustavad ca 47% kõigist tegutsevatest ettevõtetest, kuid annavad valdava enamuse toodangust.

Elanikkonna ettevõtlusalast aktiivsust iseloomustab äriühingute arv tuhande elaniku kohta. Maapiirkonnas oli see näitaja 2005. a 22, kusjuures maakondade lõikes olid erinevused kuni 2,5-kordsed. Kõige väiksem oli ettevõtlusaktiivsus Jõgeva- ja Viljandimaa (13), kõige suurem Harju- (32), Hiiu- (28) ning Tartumaa (21) valdades.

Joonis 1. Äriühinguid 1000 elaniku kohta, 2005

Allikas: ESA

5. MAAELU ARENG

Tabel 1. Majanduslikult aktiivseid äriühinguid 1000 elaniku kohta, 2005

Maakond	Äriühinguid 1000 elaniku kohta	
	Valdades	Linnades
Harju	32	55
Hiiu	28	39
Ida-Viru	16	13
Jõgeva	13	22
Järva	15	20
Lääne	19	25
Lääne-Viru	18	28
Põlva	15	31
Pärnu	20	33
Rapla	17	33
Saare	16	49
Tartu	21	35
Valga	16	17
Viljandi	13	25
Võru	14	25
Keskmine	22	38

Allikas: Linnad ja vallad arvudes 2006

Eesti linnade keskmine ettevõtlusalane aktiivsus (38) oli maapiirkonna omast 1,7 korda kõrgem. Suurema ettevõtlikkusega paistavad silma Harju- (55) ja Saaremaa (49), madalamaga Ida-Viru- (13), Valga- (17) ja Järvamaa (20) linnad.

Andmeid analüüsid saab järeldada, et majanduslikult aktiivsed äriettevõtjad on regionaalselt väga ebaühtlaselt jaotunud: ettevõtjad Harju-, Lääne-Viru-, Pärnu-, Rapla- ja Tartumaal moodustavad 65% kõigist valdades tegutsevatest ettevõtjatest. Märkatav on ka ettevõtete kontsentratsioon Tallinna lähedale (30,9% maaettevõtetest).

5. MAAELU ARENG

Tabel 2. Valdade äriühingud majandussektoriti, 2005

Maakond	Äriühingud kokku	sh I sektor	II sektor	III sektor	Äriühinguid 1000 elaniku kohta	Realiseerimisnetokäive 1 ettevõtte kohta, mln kr
Harju	2784	169	725	1890	32	8,8
Hiiu	128	28	28	72	20	5,2
Ida-Viru	334	67	94	173	16	15,5
Jõgeva	322	93	92	137	13	4,8
Järva	323	74	88	161	15	11,4
Lääne	310	53	77	180	19	4,5
Lääne-Viru	656	146	164	346	18	7,5
Põlva	379	66	116	197	15	3,4
Pärnu	785	122	208	455	20	4,4
Rapla	790	86	219	485	21	8,4
Saare	317	61	90	166	16	9,9
Tartu	858	144	250	464	21	5,5
Valga	289	54	74	161	16	4,8
Viljandi	403	101	115	187	13	5,4
Võru	325	70	116	139	14	5,5
Kokku/keskmine*	9003	1334	2456	5213	22*	7,2*

Allikas: Linnad ja vallad arvudes 2006

5. MAAELU ARENG

Primaarsektori äriühingute arv on suurem Harju (169), Lääne-Viru (146), Tartu (144), Viljandi (101) ning Jõgeva (93) maakonnas, moodustades kokku 49% selle sektori äriettevõtetest. 57% kõigist valdade töötleva tööstuse ettevõtetest tegutsevad Harju-, Lääne-Viru-, Pärnu-, Rapla- ja Tartumaal. Enamus teenindusettevõtetest (70%) on samuti koondunud Harju, Lääne-Viru, Pärnu, Rapla ja Tartu maakonda.

Maapiirkonna keskmise äriettevõtte realiseerimise netokäive oli 2005. a 7,2 mln kr. Erinevused maakondade vahel on siin suured: kui Ida-Viru äriettevõtete keskmine netokäive oli 15,5 ja Järva oma 11,4 mln kr, siis Põlvamaal 3,4 ja Pärnumaal 4,4 mln.

Mõnel maapiirkonnal, eriti äärepoolsematel, inimitühjematel või piirkondadel, mis sõltuvad peamiselt põllumajandusest, tekib tulevail aastail majanduskasvu, töökohtade ja jätkusuutlikkuse osas raskusi. Need on järgmised:

- ebapiisavad sissetulekud;
- ebasoodus demograafiline olukord;
- madalam tööhõive määr ja kõrgem tööpuuduse tase;
- teenindussektori aeglasem areng;
- oskuste ja inimkapitaliga seotud puudused;
- vajalike oskuste puudumine põllumajandussektori ja toiduainetööstuse mõnes osas.

Maakondades, kus tööhõive tase põllumajanduses on kõrgem, on ümberkorraldusprotsessi juhtimisel laiemas

maamajanduses märkimisväärne osa. Samal ajal pakub maapiirkondade kasvupotentsiaal häid võimalusi uutele majandussektoritele ja turismile, atraktiivse töö- ja elukohana ning loodusvarade ja kõrgelt hinnatud maastike varamuna.

Euroopa ja kogu maailma kasvava turunõudluse rahuldamiseks peavad põllumajandus- ja toiduainetööstus kasutama võimalusi, mida pakuvad uued lähenemisviisid, tehnoloogia ja innovatsioon. See nõuab oskuste, ettevõtluse ja suutlikkuse arendamist, et kohaneda uut liiki teenuste osutamisega.

Maaettevõtjad on positiivselt häälestatud ja tulevikku vaatavad. Ettevõtete arendamiseks suureneva konkurentsi tingimustes on riigipoolne toetus oluline.

2004. a kiirenes Eesti majanduskasv 6,2%-ni. Suurimat mõju majanduskasvule avaldasid töötlev tööstus, veondus, laondus, side ning põhiliselt siseturule orienteeritud tegevusalad nagu kinnisvara ja muu äriteenindus, sisekaubandus ja ehitus. Need viis tegevusala andsid 84% kogu lisandväärtuse aastasest juurdekasvust 2000. a püsivhindades.

2005. ja 2006. a kokkuvõttes ulatus majanduskasv vastavalt 10,5 ja 11,5%-ni, olles 2004. a keskmisest kasvust kiirem. Majanduskasv baseerus sisenõudlusel, mille kasvu soodustasid jätkuvalt head laenu- ja liisingutingimused, madalad intressimäärad ning positiivsed tööturuarengud. Sisenõudluse kiire kasvu jätkumist kinnitasid sisekaubanduse suurenenud kasvunumbrid, veelgi aktiveerunud kin-

5. MAAELU ARENG

nisvaraturng ning jätkuvalt soodne turusituatsioon ehituses. Eratarbimise kasvu toetasid suurenenud tööga hõivatute arv, töötute arvu vähenemine ning keskmise palga reaalkasvu kiirenemine, mis tingis kasutatava tulu kasvutempo suurenemise. Eratarbimiskulutused suurenesid põhiliselt kaupade tarbimise ja eluasemete soetamisega seotud kulutuste arvel.

Tööjõu tootlikkus hõivatu kohta oli 1996. a 3 korda väiksem EL-25 tasemega võrreldes. 2000. a tõusis tootlikkus 42%-ni, 2005. a 57%-ni ning 2007. a on oodata 65%-ni jõudmist. SKP elaniku kohta on seejuures kasvanud sünkroonselt tööjõu tootlikkusega, edestades viimast 1...2 protsendipunkti võrra.

Maapiirkonna ettevõtluse arendamise ja ELi struktuurifondide rakendamise osas on tähtis roll PRIA-I, mis pakub põllumajandustootjatele, töötlejatele ja maapiirkonna alternatiivsetele ettevõtjatele erinevaid investeringutoetusi. Piiratud ulatuses rahastab keskkonnaprojekte Keskkonnainvesteeringute Keskus (KIK).

EASist on kujunenud üks põhiline ELi struktuurifondide rakendusasutus ettevõtlusele, majandusarengule, innovatsioonile ja kohalikule arengule suunatud programmide osas. KredEx pakub laenugarantiid kolmes valdkonnas: väikeettevõtjate investeerimislaenude, ekspordi ja eluasemelaenude garanteerimine. KredExi käendus on mõeldud väikese ja keskmise suurusega ettevõtetele, kellel puudub piisav tagatis pangast laenu saamiseks või kes on oma tegevust alles alustamas.

Töötleva tööstuse ja teeninduse ettevõtluse olukorra parandamiseks keskendutakse ennekõike mikroettevõtete arendamisele. Eelistatud on kohalikul ressursil põhinev mittepõllumajanduslik tootmine, maaturism, käsitööndus ja teeninduslik ettevõtlus, mis on otseselt seotud maapiirkonna elukvaliteedi parandamisega. Selle tulemusel suureneb tööhõive sekundaar- ja tertsiaarsektoris ning kompenseeritakse põllumajandusest vabanevad töökohad.

Maapiirkonna tööhõive

Aastatel 1989–2004 on oluliselt muutunud maaelanike majanduslik seisund. 90ndate alguses tööpuudust peaaegu ei olnud, kuid 2000. a oli maal 28 500 töötut (13,8%) ja 144 300 mitteaktiivset ehk 41,2% tööeelistest. Järgnevate aastate jooksul töötus vähenes kuni 8,1%-ni (2003. a). Kokku kahanes 2001–2003 maal töötute arv 13 800 võrra. 2004. a aga suurenes taas 1 100 võrra ja töötuse määraks kujunes 8,6%, mis oli eelmise aastaga võrreldes 0,5% rohkem. Märgatavalt (2700 võrra) vähenes töötute arv 2005. a, mil töötuse määraks kujunes 7,0%. 2006. a II kv oli töötuse määr vähenenud 6,3%-ni.

5. MAAELU ARENG

Tabel 3. 15–74-aastased maaelanikud majandusliku seisundi järgi, 1998–2005 (aastakeskmine, tuhat)

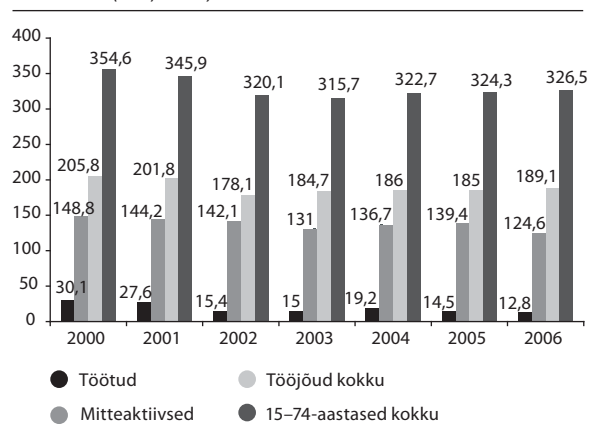
Periood	Töäjõud			Mitte-aktiivsed	Kokku	Tööhõive määr	Töötuse määr
	kokku	hõivatud	töötud				
1998	205,0	183,5	21,5	138,9	343,9	53,4	10,5
1999	207,9	181,0	26,9	143,9	351,8	51,5	12,9
2000	205,9	177,4	28,5	144,3	350,1	50,7	13,8
2001	189,5	164,2	25,3	134,7	324,2	50,6	13,4
2002	180,4	163,3	17,0	139,3	319,7	51,1	9,4
2003	182,6	167,9	14,7	135,5	318,1	52,8	8,1
2004	184,9	169,1	15,8	137,9	322,8	52,4	8,6
2005	185,9	172,8	13,1	139,3	325,2	53,1	7,0

Allikas: Töäjõu-uuringu andmed (ETU) 1998–2005

Mitteaktiivsete osatähtsus vähenes 2001. a 0,3% ja 2003. a 1%, kuid 2002. a kasvas 2,1%, mis kolme aasta kokkuvõttes andis kahanemise 8800 võrra. 2004. a jooksul kasvas mitteaktiivsete arv 2400 ning 2005. a veel 1400 võrra.

Eesti ja EL-15 keskmine töötuse määr oli 2005. a vastavalt 7,0% ja 7,9% ning EL-25 keskmine 8,7%. Kõige parem oli olukord Iirimaa (4,3), Suurbritannias (4,6) ja Hollandis (4,7%) ning kehvem Poolas (17,7), Slovakkias (16,4) ja Kreekas (10,0).

Joonis 2. Tööealised maaelanikud majandusliku seisundi järgi, 2000–2006 (II kv, tuhat)

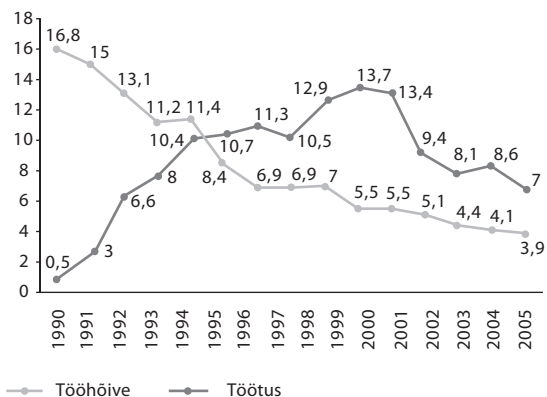
Allikas: ETU 2000–2006

5. MAAELU ARENG

Maapiirkonnas on primaarsektori (põllumajandus, jahindus, metsandus ja kalandus) osatähtsus tööhõives 1989. a võrreldes vähenenud üle nelja korra (55,9%-st kuni 13,2%-ni).

Joonis 3. Põllumajandusliku tööhõive osatähtsus ja töötuse määr, 1990–2005 (%)

Allikas: ETU

Keskmiselt oli EL-15 primaarsektoris hõivatud 3,9% kõigist töötajatest, EL-25 primaarsektoris 5,0%. Eesti suund on sarnane ja vastav näitaja oli 2005. a jõudnud 5,3%-ni ning 2006. a IV kv 4,8%-ni. Leedus, Lätis ja Soomes moodustas nimetatud sektori hõive osatähtsus vastavalt 17,8, 15,1 ja 5,3%. Selliste pikkade põllumajandustraditsioonidega riikides nagu Suurbritannia ja Saksamaa oli primaarsektoris hõivatud ainult vastavalt 1,6 ja 2,4% kogu riigi tööjõust.

Tertsiaarsektori (teenindus) osakaal maapiirkonnas on üldnimetatud aja jooksul kasvanud 1,9 ning sekundaarsektori (töötlev tööstus, mäetööstus, ehitus, energeetika, gaasi- ja veevarustus) osatähtsus 1,7 korda. Kokku on alates 1989. a tööga hõivatute arv maal vähenenud 246,3 tuh-lt kuni 172,8 tuh-ni 2005. a (-29,8%). Tööealine elanikkond on sel ajavahemikul kahanenud aga 8700 inimese võrra (-2,6%).

Üksikasjalikumalt on maapiirkonna tööhõivet ja ettevõtlust käsitletud ministeeriumi koduleheküljel sarjas "Maaelu".

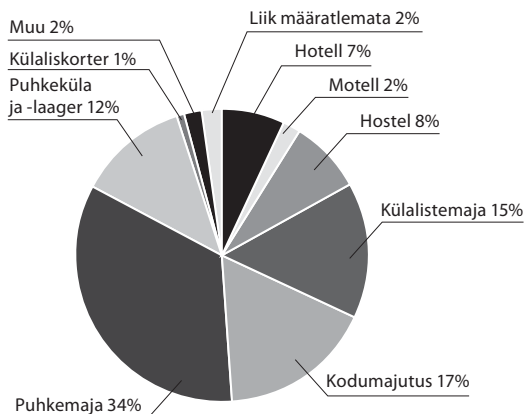
5. MAAELU ARENG

5.2. Maaturism

Kristine Hindriks

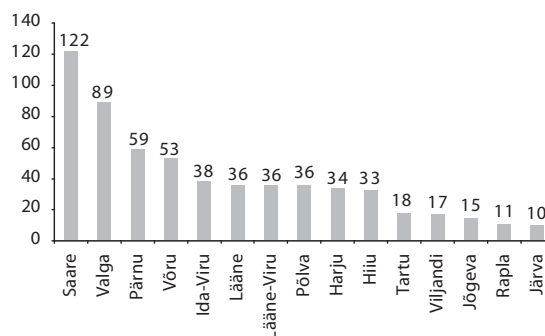
Maaturism on kujunenud Eestis arvestatavaks tegevusalaks, mis saavutab üha suuremat populaarsust nii sise- kui ka välituristide hulgas. 2007. a veebr seisuga paiknes valdades 607 erinevasse majutusliigi kategooriasse kuuluvat majutusvõimalust, milles on 16 600 voodikohta (ettevõtjad on mõnevõrra vähem, kuna üks ettevõtja võib pakuda mitut erinevasse kategooriasse kuuluvat majutust). Maamajutuses on enam levinud kodumajutus, puhkemaja, külalistemaja, puhkeküla ja -laager. Majutust pakuvad ettevõtjad paiknevad peamiselt Lõuna- ja Lääne-Eestis ning saartel. Võrreldes varasemate aastatega on Ida-Virumaale lisandunud arvukalt uusi majutusvõimalusi.

Joonis 4. Majutusettevõtted valdades, 2007

Allikas: Majandustegevuse register

Joonis 5. Valdade majutusettevõtted maakonniti, 2007

Allikas: Majandustegevuse register

Toetused

Turismile laienevad programmdokumendi "Eesti riiklik arengukava Euroopa Liidu struktuurfondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument aastateks 2004–2006" toetusmeetmed. Meetme 3.3 "Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas" raames said turismiettevõtjad aastail 2004 ja 2006 toetust taotleda. 2006. a esitatud taotluste menetlemine pole veel lõpetatud, kuid 2004. a toetuste abil käis hoogne ehitus ja vajalike seadmete soetamine. 2004. a heakskiidetud projektidest oli 2007. a kevadeks ellu viidud 30 projekti. Nende raames on investeeritud 71 mln kr, millest toetus moodustab 35 mln kr.

5. MAAELU ARENG

MTÜ Eesti Maaturism

Maaturismiettevõtjaid ühendab katusorganisatsioon MTÜ Eesti Maaturism, mis koondab 334 liiget. Neist 78% moodustavad majutus-, 10% aktiivse puhkuse ning 12% muud ettevõtted (reisifirmad, koolid ja muud organisatsioonid). Ettevõtjatel soovitatakse spetsialiseeruda erinevatele sihtgruppidele. Paketid, mida MTÜ Eesti Maaturism oma veebilehel reklaamib, on esitatud spetsialiseerumiste kaupa: „Puhkus tootmistalus“, „Loodus- ja kultuuripuhkus“, „Aktiivne puhkus“, „Laste- ja perepuhkus“, „Tervise- ja invapuhkus“, „Seminariid ja kokkutulekud“, „Maatoitlustus“ ja „Midagi teistmoodi“.

Maaturismi organisatsioon korraldab turismitalude nõustamist, koolitust, turundust ja rakendab meetmeid teenuste kvaliteedi parandamiseks. Näiteks alates 1. aug 2006 on kodumajutuse, puhkemaja ning puhkeküla ja -laagri pidajail, kes on end registreerinud riiklikus majandustegevuse registris, võimalik taotleda mittetulundusühingult Eesti Maaturism kvaliteedijärku. Samuti on välja töötatud veebipõhine broneerimissüsteem koos võimalusega teenuse eest interneti kaudu ka maksta.

Koostööprojekti raames lirimaaga koolitati liikmeid e-turunduse, maaturismi turunduse, klienditeeninduse ja kohaliku toidu propageerimise alal, samuti said koolitust maaturismi koolitajad ise. Projekti raames tutvus 20 maaturismiettevõtjat lirimaa maaturismi võimalustega. Samuti on tutvutud Läti maaturismiettevõtetega. Aastal 2007 on plaanis veel külastada Lätit ning Leedu maaturismiettevõtteid.

Suurt rõhku on 2006. a pandud toitlustusele. Esiteks viidi läbi uuring Eesti rahvus- ja traditsiooniliste toitute osas, mille tulemus kajastub maaturismi turundusväljaandes "Eesti reisiuht – puhkus maal", kus on kaardil välja toodud rahvustoitu pakkuvad ettevõtjad. Veel on läbi viidud rahvus- ja kohaliku toidu valmistamise ja serveerimise koolitusi, paljundatud eesti- ja ingliskeelseid DVDsid (ingliskeelses õpetatakse ka Suurbritannia Walesi piirkonna toiduvalmistamist), algust on tehtud piirkondlike retseptide väljatöötamisega.

Lisaks rahvustoitude uuringule viidi läbi ka maapiirkonna väikeettevõtluse etnograafilise potentsiaali uuring. Väljaandes "Eesti reisiuht – puhkus maal" on kaardistatud alad, kus rohkem säilinud etnograafilisi talusid. Reisiuhtis on veel järgmised kaardid: telkimine, kämping ja karavan; veematkad; kalapüük ja jahipidamine; linnuvaatluse alad; etnograafilised piirkonnad; ratsutamine, jalgrattamatkad. Seega on turunduse osas tehtud kvalitatiivne hüpe.

5. MAAELU ARENG

5.3. Põllumajanduskeskkond

Jaana Konist

Eestis on soodsad tingimused ja loodusressursid keskkonnasõbraliku põllumajanduse ja metsanduse arendamiseks ning meile iseloomuliku põllumajandusmaastiku ja bioloogilise mitmekesisuse säilitamiseks. Põllumajanduslik ettevõtetus avaldab mõju keskkonna liigilisele mitmekesisusele, mullale, veele ja õhule sõltuvalt tootmise intensiivsusest. Traditsioonilised pärandkultuurmaastikud säilivad vaid järjepideva hooldamise – niitmise ning karjatamisega. Ainult majanduslike huvide eelistamine võib seetõttu põhjustada pöördumatuid keskkonnakahjustusi.

Vesi

Põllumajandustootmine on üks olulisemaid veevarude mõjutajaid maapiirkonnas. Enamik meie veekogudest on üsna madalad ja reostuse suhtes tundlikud. Ka põhjavee ülemised kihid on suuremas osas ebapiisavalt kaitstud. Keskkonnanõuetele mittevastavate sõnniku- ja silohoidlate nõrgvesi ning mineraal- ja orgaaniliste väetiste kasutamine suurtes kogustes võib põhjustada veekogude reostumist ja eutrofeerumist.

Põhilised põllumajandusega seotud punktreostusallikad on eelkõige nõuetele mittevastavad või puuduvad sõnniku- ja silohoidlad, aga ka väetise- ja kütusehoidlad. Eesti maaelu arengukava 2004–2006 nõuetega vastavusse viimise meetme alusel oli võimalus taotleda sõnnikuhoidlate kor-

dategemiseks toetust, seega peaks kõige suuremad probleemid olema tänaseks lahenduse leidnud.

Hajureostusena satuvad taimetoitained veekogudesse peamiselt mineraal- ja orgaanilistest väetistest. 1980.–1990. aastatega võrreldes on väetiste kasutamine küll kordades vähenenud (mineraalväetistega antakse näiteks lämmastikku 3–5 korda vähem), teisalt on aga alates 2000. a väetisekogused väetatava maa kohta tasapisi suurenenud. Eesti looduslikes, hõredalt asustatud ja ekstsenssiivselt kasutatavates piirkondades on põhjavee seisund hea. Intensiivses põllumajanduslikus kasutuses olevad viljakamad mullad asuvad aga tihti just nõrgalt kaitstud põhjaveega aladel (karstialad ja Pandivere veekaitseala). Maapinnalähedane põhjaveekiht on praegu halvas seisundis teatud piirkondades, kus on õhuke pinnakate ja ebasoodsad põhjavee toitumistingimused (nagu Adavere-Põltsamaa piirkond). Tervikuna on selles piirkonnas keskmine nitraadikontsentratsioon alla 50 mg/l, kuid probleemsetes kaevudes on vesi nitraatide tõttu joogikõlbmatu.

Muld

Eesti muldade põhiprobleemiks on orgaanilise aine ja toitainete varu vähenemine, mille tingib eelkõige klassikaliste külvikordade ebapiisav rakendamine, monokultuuride kasvatamine ja orgaaniliste väetiste vähene kasutamine.

Eestis on probleemiks muldade hapestumine, seda eriti Kesk- ja Lõuna-Eestis. Rohkem kui kolmandik põllumajandusmaast (üle 300 000 ha) on happeline. Peamiselt lähte-

5. MAAELU ARENG

kivimi omadustest tulenevat muldade hapestumise protsessi ära hoida ei ole võimalik, sest Eesti kliimas on mullast pidev kaltsium- ja magneesiumkarbonaatide väljauhtumine. Eesti haritava maa põllumuldade reaktsiooni hoidmist taimede kasvuks soodsal tasemel ning muldade vaesumise ärahoidmist saab tagada muldade neutraliseerimisega.

Erodeerunud ja erosioonihuga mullad moodustavad 3,1% Eesti põllumaa koguvarust, samal ajal kui EL-25 vastav näitaja on 17%. Erosioonihuga muldade maht on Eestis 0,11 t/ha/aastas (EL-25 – 1,64, EL-15 – 1,94). Otepää ja Haanja kuppelmaatikul asuvatel põldudel on mullaosakesed harimisjärgselt voolava veega kergesti kaasaviidavad ning seetõttu esineb vee-erosioon. Kesk-Eesti suurtel põldudel ja rannikualadel võib kuivadel kevadetal ja taimkateta aladel ning kerge lõimisega muldadel esineda tuuleerosiooni.

Õhusaaste

Eesti peamised väliõhu saastajad on energeetikaettevõtted, transpordivahendid, vähemal määral ka põllumajandus. Viimastel aastatel on üldine väliõhu saastamine oluliselt vähenenud, sama käib ka põllumajandusest pärinevate kasvuhoonegaaside kohta. Põllumajandusest pärit kasvuhoonegaaside heitkoguseid oli 2002. a. 702 CO₂ eq Gg (EL-15 vastav näitaja oli 416 413,48 CO₂ eq Gg). Eestis loomakasvatuse poolt õhku paisatav NH₃ heitkogus moodustab veidi alla 70% üldisest heitkogusest. Lämmastikuühendite vähenemist mõjutas positiivselt ka nõuetega vastavusse viimise meetme rakendamine (Eesti maaelu arengukava 2004–2006).

Bioloogiline ja maastikuline mitmekesisus

Enne 2004. a oli Eestis looduskaitseliste piirangutega kaetud 12% maismaast. Natura 2000 võrgustiku aladega lisandus veel 4%. Natura 2000 võrgustiku alad koosnevad 66 linnu- ja 509 loodusalast.

Põllumajanduse liigirikkuse ilmestajateks on eelkõige poollooduslikud e pärandkooslused (puisniidud, puiskarjamaad, rannaniidud, lamminiidud, soostunud ja sooniidud, loopealsed, kadastikud, nõmmed ja aruniidud), mis on võrreldes looduslikega märgatavalt liigirikkamad ja seda just järjepideva niitmise või karjatamise tõttu. Inimõju lõppemisel muutuvad pärandkooslused pikkamisi tagasi looduslikeks.

Kuni 20. saj keskpaigani saadi põhiline rohusööt poollooduslikelt rohumaadelt. 1939. a põllumajandusloenduse andmetel moodustasid kultuurrohumaad vaid 3,4% kogu rohumaa pinnast. Puisniitude pindala on viimase 70 a jooksul vähenenud ligi 100 korda, praegu on niidetavaid puisniite 1500 ha. Suhteliselt heas seisukorras on kuni 9000 ha loopealseid. Hooldatavaid luhtasid on umbes 15 000 ha, puiskarjamaid 3000 ha.

Lisaks kõrgele esteetilisele väärtusele on Eesti poollooduslike koosluste taimestiku ja loomastiku mitmekesisus teiste 57. paralleelist põhja poole jäävate aladega võrreldes üks maailma suuremaid. Just seetõttu töötab põllumajandusministerium koos keskkonnaministeriumiga välja skeemi Natura alal asuvate poollooduslike koosluste hooldamise toetamiseks.

5. MAAELU ARENG

Säilinud loodusväärtused ja mitmenäolised maastikud on olulised ka turismi arendamise seisukohast. Põllumajandusmaastikke ilmestavad maastikuelementidena kiviaiad, mille rajamist, taastamist ja hooldamist toetati Eesti maaelu arengukava 2004–2006 raames. Arengukava raames toetati ka põllumajanduslikuks tootmiseks vähesobivate ja kasutusest väljajäänud põllumajandusmaade metsastamist. Meetmega ei parane keskkond kohe, kuid aja jooksul paraneb maastike mitmekesisus ja metsaresursside kvaliteet.

Geneetiline ja liigiline mitmekesisus

Geneetiline mitmekesisus seondub põllumajanduses sordiretusega taimekasvatuses ja tõuaretusega loomakasvatuses. Eestis on kaks tunnustatud põlistõugu – eesti hobune ja eesti maatõugu veis. Need tõud on aastasadade vältel kohanenud sinise taimeistiku ja kliimaga ning on osa meie kultuuripärandist. Nii põlis- kui ka kohalikud tõud – tori hobune, eesti raskevehobune ning eesti vutt – on nende arvukuse märgatava vähenemise tõttu tunnustatud ohustatud tõugudeks.

Kultuuripärandi ja geneetilise mitmekesisuse säilitamiseks on oluline ohustatud tõugude toetamine kuni nende arvukuse suurenemiseni ja väljasuremisohu vähenemiseni. Seda on tehtud Eesti maaelu arengukava eelneval perioodil ning kavas jätkata ka aastatel 2007–2013.

Eestis on ka mitmeid meile ainuomaseid geneetilise ja liigilise mitmekesisuse seisukohast väärtuslikke ohustatud sorte.

Riigi roll hea põllumajanduskeskkonna tagamiseks

Põllumajanduspoliitika, kus toetusi maksti printsiibil "mida enam toodad, seda enam toetusi saad", on EL-15 riikides põhjustanud suuri keskkonnaprobleeme: suurenenud vee-reostus, kahanenud liikide-isendite arv jne.

Üleminek ühikupõhiselt toetuselt ühtsele otsemaksele, kus ettevõtte tootmissuunast ja majandustegevusest sõltumata makstakse tootjale ühtset pindalapõhist toetust, on keskkonnahoidlikum. See annab tootjale suurema vabaduse otsustada, milliseid loomi ning kultuure kasvatada, samuti pole toetuste maksmisel enam määravaks toodangu hulk. Teiseks oluliseks printsiibiks praeguses ELi ja seega ka Eesti põllumajanduspoliitikas on toetuste sidumine keskkonna ja loomade heaolunõuete täitmise ja heade põllumajandus- ja keskkonnatingimuste järgimisega.

Eesti maaelu arengukava 2007–2013 teise telje meetmete raames rakendatavad põllumajandusliku tootmise viisid aitavad samuti tagada hea keskkonnaseisundi ning põllumajandusliku maakasutuse säilimise piirkondades, kus toetuseta on oht maade kasutusest väljalangemisele. Metsade majandamisel ja kaitsel lähtutakse säästva metsanduse põhimõtetest.

5. MAAELU ARENG

5.4. Külade areng

Sille Rähn

Põllumajandusministeeriumi tellimusel viidi 2006. a läbi uuring "Külades enam levinud sotsiaalne ühistegevus". Eesmärgiks oli uurida küla sotsiaalkeskonda ning investeeringutoetuste mõju sellele. Uuringu käigus küsitleti kolme huvigrupi: mittetulundusühenduste, kohalike omavalitsuste ja maapiirkonna elanike esindajaid. Küsitlused viidi läbi 30 vallas.

Sotsiaalse ühistegevuse üldine olukord ning arengu piirkondlikud erinevused

Mittetulundussektor on Eesti maapiirkondades täiesti arvestataval kujul olemas, ühenduste arv ja roll ühiskonnas kasvab jätkuvalt ning on sõltuvalt valdade suurusest ja perifeersusest erinev. MTÜde arvukus ja roll valdades on sõltuv ka omavalitsuse suhtumisest ja elanike aktiivsusest ning oskustest (nende tegurite koosmõjust) ega sõltu alati sellest, kas tegemist on rikka või vaese, linnalähedase või ääremaalise vallaga. Antud uuringust selgus, et 23% elanikest on mõne mittetulundusühenduse liikmed. Elanikud on piirkonna arengust huvitatud – seega on osalemise vajadus ning ka sotsiaalse kapitali reserv täiesti olemas.

MTÜd on oma tunnustelt küllaltki erinevad, sh kodukandi arendamisega tegelevad organisatsioonid. On suure liikmeskonnaga ühendusi, mis hõlmavad olulist osa kogukonnast, ning nende kõrval ka kitsa temaatikaga hobiklubisid.

Üsna palju on ühendusi, kus formaalne liikmeskond on oluliselt suurem kui aktiivne osalejaskond.

Mittetulundusühenduste liikmeskond on suhteliselt eakas – keskmine vastanute vanus oli 51 a. Esimeseks põhjuseks on tööik, et vanemaealistel on rohkem aega, teiseks, noori on maapiirkondades suhteliselt vähe ning nende suhtlusvormid on vähem formaalsed – selleks, et ühiselt midagi teha, ei hakata seltsingut ega seltsi looma.

Mittetulundusühenduste rahastamine on tänu ühiskondlike teadvustamisele ja toetuskeemidele järk-järgult kasvanud. Rahastusallikad on väga mitmekesised. Sponsorluse osakaal on suhteliselt suur, seega mittetulunduslikke tegevusi toetatakse varmtalt. Keerukamate nõudmiste ning laenu võtmise vajaduse tõttu on ELi ning teiste välisressurside osakaal finantseerimises suhteliselt piiratud. Sellest lähtuvalt on üsna vähe MTÜsid, kel laenu võtmise kogemus. Küll aga selgus, et laenu saamine on pigem lihtne kui keerukas. Peamiseks takistuseks on tagatise puudumine, mis toob kaasa vajaduse pakkuda eraisiku tagatise, millega kaasneb ebaproportsionaalne risk. Samas on just ELi finantsallikate maht järsult suurenenemas.

Mittetulundusühenduste omavahelised võrgustikud ja koostöö

Koostöö omavalitsuste ja kolmanda sektori vahel on olemas – 80% MTÜsid on saanud toetust, 54% tunneb end kaasatuna. Omavalitsused hindavad MTÜde aktiivsust kõrgeks. Samas on olemas reserv – kolmas sektor on valmis

5. MAAELU ARENG

võtma suuremat rolli. Reeglina on omavalitsuste ja MTÜde arusaamad erinevad. Kumbki näeb probleemi pigem teiste motivatsioonis. 54% MTÜdest peab end piisavalt kaasatuks omavalitsuste tegevustesse. Omavalitsused arvavad, et MTÜd ei ole huvitatud kaasalöömisest.

MTÜde omavahelises koostöös on siiski veel tugevalt arenguruumi. Ühelt poolt on koostööpartnerite arv suhteliselt väike. Teiselt poolt tehakse vähe koostööd tegevusvaldkondades, mis eeldavad ühist vastutuse võtmist – ruumide, tehnika, teenuste ühiskasutus ning ühised projektid. Samuti on vähe koostööd pikaajaliste protsesside mõjutamisel – survegrupina tegutsemises ning arengukavade ja strateegiate väljatöötamisel osalemises.

Koostööd segavate tegurite puhul on näha, et koostööd ei osata piisavalt väärtustada ning selles nähakse liigset raha- ja ajakulu. MTÜd ei ole teadvustanud, et koostöö on just eelduseks, et tagada pikemas perspektiivis suuremate ressursside kättesaadavus ja tööjaotust optimeerides hoida kokku aega. Samas tunnistatakse, et koostöö järele on vajadus. Seega on hoiakutes selge vastuolu – koostöö on vajalik, kuid tülikas.

Küla arengukava roll

Küla arengukava väärtustatakse – seda peetakse oluliseks, mitte vaid ressursside kaasamiseks väljastpoolt. Kõige suuremat väärtust omistavad arengukavadele omavalitsuste esindajad. Selliseid omavalitsusi pole, kus arengukavad

oleks kõigil küladel. See pole ka külade rohkust arvestades reaalne. Küll on arengukavade planeerimise osas tugevalt reservi piisaval määral asustatud külades. Arengukavade olemasolu sõltub vallaesindajate hinnangul eelkõige elanike aktiivsusest. Külade aktiivsusel ei ole seost omavalitsuse majandusliku seisuga, kuna külaliikumise seisukohalt nii passiivsete kui ka aktiivsete valdade seas on liidreid, langejaid, keskmikke, tõusjaid ja ka kaotajaid.

Maapiirkonna elanike teadlikkus RAKi meetmest 3.5 „Külade taastamine ja arendamine ning selle vastavus maapiirkonna elanike vajadustele”

Külade taastamise ja arendamise meedet teatakse hästi. 29,3% mittetulundusühendustest on saanud toetust teistest struktuurifondidest (peale meetme 3.5 “Külade taastamine ja arendamine”). 29% küsitletutest plaanib lähiajal taotleda toetust struktuurifondide meetmetest. Meetmega on rohkem kursis ja informeeritud kohalikud omavalitsused. Kokkuvõtvalt võib öelda, et külade taastamise ja arendamise meetmega ollakse rahul ning oodatakse, et küla kogukonnale suunatud tegevusi toetatakse ka edaspidi.

5. MAAELU ARENG

Maapiirkondade toetamine külade taastamise ja arendamise meetme kaudu

Eesti 4433 külas elab vaid 20% rahvastikust. Meie suurimas tömbekeskuses Tallinnas elab 30% elanikest. Olukorras, kus elanike arv on väike ja ettevõtlus üldjuhul vähetulukas, on oluline kohaliku kogukonna tugevus. Maaelanikud on koondunud – enam kui 4000 külast on umbes neljandik valinud külavanemad kohaliku tegevuse koordineerimiseks, umbes 700 seltsi tegelevad külaarenguga.

Külade taastamise ja arendamise investeeringutoetus oli taotlejate hulgas endiselt väga populaarne. 2006. a alguses lõppenud vastuvõtuvoorus laekus 289 taotlust. Toetus määrati kolme alategevuse vahel – 92% hoonetele (seltsi-, kultuurimaja või spordisaal), 5% nende sisustamiseks ning 3% infopunktidesse (ehitamine, rekonstrueerimine, sisustamine). Välja jõuti 2006. a maksta 149 projektile 44,1 mln kr. Meetme rakendamise kahe aasta jooksul on välja makstud 69,4 mln kr, st 69% eelarvest.

Küla sotsiaalse infrastruktuuri parandamise seisukohalt on oluline, et jätkub eelnevate programmide raames alustatud külaelanike ühiseks tegevuseks mõeldud ehitiste ja rajatiste kordategemine. See suurendab elanikkonna võimusi teha koostööd ning korraldada ühisüritusi, võimaldab ligipääsu informatsioonile, parandab küla välisilmet ja üldist elukeskkonna kvaliteeti.

Aastatel 2007–2013 soodustatakse läbi maaelu arengukava III telje investeeringuid, mis aitavad kaasa külade elukeskkonna, sh ajalooliselt väljakujunenud kooskõlmiskohdade säilitamisele, taastamisele ja kvaliteedi parandamisele. Olulisel kohal on kultuuripärand ja selle väärtustamine. Paljud mujal Euroopas hävinud kultuurinähtused – muinaspõllud, ajaloolised külad ja ehitustraditsioonid on Eesti kultuurimaastikul veel säilinud, elujõulised on mitmed käsitööoskused. Kultuuripärandi väärtustamine suurendab elukeskkonna atraktiivust ning kogukond saab oma öla alla panna. Oluline on objekte säilitada nende ajaloolist ilmet respektierides.

LEADER

Kõiki kohaliku elu iseärasusi ja vajadusi ei ole võimalik hinnata ega lahendada riigi tasandilt ja ühe mudeli järgi. Teatud juhtudel on otstarbekas lahendada kohaliku tasandi probleeme kohaliku algatuse kaudu, edendades sel eesmärgil erinevate sektorite koostööd. See tagab vastava piirkonna vajadustest lähtumise ja tuginemise kohapealsele potentsiaalile. Selleks tuleb toetada laiema maaeluga seotud meetmeid.

Sel eesmärgil on ELis rakendatud LEADER-algatusprogramm. LEADER-lähenedamisele on iseloomulikud piirkonnapõhised kohaliku arengu strateegiad, kohalikud avaliku ja erasektori partnerlused, altpoolt tulev algatus, kus tegevusgruppidel on otsustusõigus kohaliku arengu strateegiate koostamisel ja rakendamisel, kohaliku majanduse

5. MAAELU ARENG

erinevate sektorite ja projektide vastastikusel toimel põhineva strateegia kavandamine ja rakendamine, uudsete lähenemiste rakendamine, koostööprojektide rakendamine, kohaliku tasandi partnerluse koostöövõrkude loomine.

Eestis rakendati 2006. a LEADER-lähenemist RAKi meetme 3.6 "Kohaliku initsiatiivi arendamine – LEADER-tüüpi meede" kaudu. Meedet teostatakse kahes tegevusvaldkonnas – oskuste omandamine ja integreeritud maapiirkonna arengustrateegia. Esimese tegevusvaldkonna raames toimub kohaliku arengu strateegiate koostamine, teise tegevusvaldkonna raames strateegiate elluviimine.

LEADER-tüüpi meetme raames esitas taotluse toetuse saamiseks 24 kohalikku tegevusgruppi. Kohalikud tegevusgruppid on 194 omavalitsusüksusest 181s, nendega on hõlmatud juba ligi 93% maapiirkonnast.

Põllumajandusministeeriumi tellimusel viidi läbi uuring "Kohaliku initsiatiivi arendamine – LEADER-tüüpi meede". Uuringu eesmärgiks oli välja selgitada, milline on valdade sisemine arengupotentsiaal kohalikul initsiatiivil põhineva LEADER-tüüpi tegevuste rakendamiseks. Uuring andis ülevaate koostööst, usaldusest ja valmisolekust meetme 3.6 taotlejaks hakkamisest. Samuti selgub uuringust, et maapiirkonnas on tekkinud omavalitsuste, mittetulundussektori ning ettevõtjate omavaheline usaldus. Uuringu tulemusel on 75,6% MTÜdest, 77,5% kohalikest omavalitsustest, 62,7% ettevõtjatest ja 51,7% elanikest valmis kaasa lööma piirkonna strateegia rakendamises. Teadlikkus LEADERist

on üsna kõrge – 59,3% MTÜdest ja 56,4% omavalitsuste esindajatest on informeeritud. Seega on kogukonna koostöö tugevdamisel eeldused kõigi osapoolte kaasamiseks kohaliku arengu üle otsustamiseks.

LEADER-põhimõtete sujuvamaks käivitamiseks on korraldatud seminare ja infopäevi. Potentsiaalsete kohalike tegevusgruppide tugistruktuurina tegutseb LEADER-infokeskus.

5. MAAELU ARENG

5.5 Erametsandus

Monika Lublo

Aastal 2006 jätkati metsade inventeerimist. Kui aastast 1992 on suudetud riigimetsi inventeerida klassikalise 10-aastase tsükliga, siis erametsi on inventeeritud vaid vastavalt nende kandmisele maakatastrisse ja riigi rahalistele võimalustele. Käesolevaks ajaks on kõige rohkem inventeeritud erametsi Viljandi- ja Pärnumaal. Üheks mõjutavaks faktoriks on, et nendes piirkondades on metsad paremad. Kõige vähem on inventeeritud Saare- ja Harjumaal. Metsade inventeerimine on vajalik riigile metsavarude kohta ülevaate saamiseks, aga ka erametsaomanikule metsamajanduslikeks tegevusteks oma metsas (eelkõige raied). Parendamiseks tekkinud olukorda ja suurendamiseks inventeeritud metsade osakaalu, on alates aastast 2006 metsaseadusega ette nähtud, et lisaks riigi poolt korraldatud metsade korraldamisele riigihangete raames on võimalik erametsaomanikul ka ise tellida oma metsade inventeerimine ja metsamajandamiskava koostada siseriikliku toetuse abil.

Kuni aastani 2004 oli maaturg aktiivne ja metsamaaga tehtavate tehingute arv kasvamas. Kahel viimasel aastal on maa- ga tehtud tehingute arv vähenenud 10%. Metsakinnisvara keskmine turuhind hektari kohta on olnud 16 000–18 000 kr.

Raieliigiti on jätkuvalt kõige suurem osakaal uuendusraietel (ca 70%). Teised liigid jäävad alla 30% (hooldusraie 27%). Võrreldes 90ndate keskpaigaga, on erametsade raiemahd suurenenud enam kui 5 korda, kusjuures kõige rohkem on

suurenenud valgustusraiete maht (12 korda). Maakonniti raiuti kõige rohkem Pärnu-, Viljandi- ja Raplamaal ning Ida- Virus. Väiksemad raiemahud olid Hiiumaa, Saare- ja Läänemaal.

Metsauuendustööde mahus viimase paari aastaga võrreldes erilisi muutusi ei ole. Jätkuvalt on põhiliseks metsauuendamise võtteks kultuuride rajamine istutusmeetodil (82%) ja metsakultuuride rajamine raiesmikele (95%). Metsauuendust arvestati noorendikeks ümber 9313 hektaril.

Toetused erametsaomanikele

Aastal 2006 oli erametsaomanikel võimalik toetusi taotleda siseriiklikest ja ELi vahenditest. ELi vahenditest oli võimalik toetusi taotleda nii maaelu arengukava 2004–2006 kui ka riikliku arengukava 2004–2006 raames. MAKi raames oli võimalik taotleda toetust põllumaade metsastamiseks, sh kuni 5 aastat kasutusest väljas olnud põllumaa metsastamiseks. RAKi raames alustati toetuse andmist meetme 3.7 “Metsamajandus” raames. Siseriiklikest vahenditest toetati erametsandust riigieelarvest ja Keskkonnainvesteeringute Keskuse vahenditest.

MAKi raames oli võimalik teist aastat taotleda toetust meetmest “Põllumaade metsastamine”. Antud toetuskeemi raames oli võimalik nii füüsilistel kui ka juriidilistel isikutel taotleda toetust metsakultuuri rajamiseks, hooldamiseks ja täiendamiseks. Kogu programmi jooksul oli võimalik ühel taotlejal taotleda toetust kokku kuni 30 hektarile tema omandis olevale põllumajandusmaale.

5. MAAELU ARENG

Metsakultuuri rajamiseks taotleti 2006. a toetust 1801 hektarile. Toetust määrati 1563 hektarile 19,67 mln kr ulatuses. Metsakultuuri hooldamiseks taotleti toetust 947 hektarile, metsakultuuri täiendamiseks 69 hektarile (2005. a rajatud). Hooldamiseks määrati toetusi kokku 1,04 mln, täiendamiseks 83 956 kr.

RAKi raames alustati toetuse andmist metsamajandusmeetme 5 tegevusele: loodusõnnetuste ja tulekahju poolt kahjustatud metsa taastamiseks, noorendiku hooldamiseks, metsahooldustehnika ja taimekaitsevahendite soetamiseks, metsaühistute asutamiseks ning arendusprojektide elluviimiseks. Aastal 2006 oli 2 taotlusvooru. Laekus kokku 613 taotlust toetussummas 26 mln kr, millega tehakse investeeringuid 37,6 mln kr ulatuses. Suurim hulk taotlusi

esitati Viljandimaalt (128 projekti), järgnesid Jõgeva- (63) ning Võrumaa (61). Esimesest taotlusvoorst sai heakskiidu 255 projekti (toetussumma 10,6 mln kr). Et sügise teise taotlusvooru taotluste heakskiitmine on veel pooleli, pole lõplikke andmeid.

Meetme lõikes kujunes kõige populaarsemaks metsahooldustehnika ja taimekaitsevahendite soetamine – 39% toetussummast. Järgnesid noorendiku hooldamine – 23% (I taotlusvoor 1005,7 ha) ning kahjustatud metsa taastamine – 22% (I taotlusvoor 200,2 ha) toetussummast.

Siseriiklikest eelarve vahenditest oli põhiorhk toetustel, mis aitasid otseselt kaasa metsade majandusliku väärtuse parandamisele ning toetasid ühistegevuse arengut eramet-sanduses.

Tabel 4. Koondandmed toetatud tegevuste lõikes, 2006

Toetatav tegevus	Maht	Finantseerimine, kr
Maapinna ettevalmistamine ja LUK	463,80 ha	494 212,00
Raiesmike uuendamine	597,02 ha	2 339 504,42
Noore metsa hooldamine	661,89 ha	1 214 047,50
Põllumaade metsastamine	46,76 ha	408 440,80
Metsaparandus	29 projekti	1 709 098,01
Kahjustuste ennetamine ja hüvitamine	6 projekti	244 429,70

5. MAAELU ARENG

Metsataimede kasvatamine	20 taimlat	396 847,10
Raamatupidamisteenuse toetamine	17 ühistut	91 314,00
Erametsade naabrusvalve	5 projekti	134 035,60
Metsamajandusliku koostöö projektid	29 projekti	1 004 356,80
Koolimetsade rajamine ja toetamine	4 projekti	96 000,00
Metsamajandamiskavade koostamine	14520,88 ha	1 912 702,90
Piirkondlikud tugiisikud	21 tugiisikut	1 380 000,00
Erametsaomanike individuaalnõustamine	1498,5 tundi	446 100,00
Erametsaomanike rühmanõustamine	59 päeva /1653 inimest	360 445,67
Erametsaomanike koolituskursused	6 koolitust /122 inimest	226 528,49
Nõustajate koolitus	3 koolitust	72 040,00
Näidisalad, õpperajad	2 projekti	32 980,00

Allikas: Erametsakeskus

2006. a alustati uue rahastamisperioodi 2007–2013 ettevalmistusi, võimaldamaks tulevikus lisaks nn metsamajandustegevustele saada toetust ka Natura 2000 aladel olevale metsamaale ning kaitsemetsade rajamiseks.

5. MAAELU ARENG

5.6. Maaparandus

Mati Tõnismäe

Eesti vabariigi pindala on 4 522 700 ha, millest 31. dets 2006 oli maaregistris registreeritud 3 704 265 ha (81,9%). Registreeritud maast on põllumajandusmaad (haritav maa ja looduslik rohumaa) 1 200 680, metsamaad 1 909 429, vee all olevat maad 64 642, muud maad 529 514 ha.

Maaparanduseks nimetatakse töid, mida tehakse maa viljelusväärtuse suurendamiseks maa kuivendamisel, niisutamisel, mulla veerežiimi kahepoolsel reguleerimisel, happeliste muldade lupjamisel ning maaparandushoiutöödel.

Eesti põllumajandusmaast on kuivendatud üle 727 000 ha ehk veidi üle poole (sh drenaažiga 646 000 ha), metsamaal on kuivendusvõrke umbes 600 000 hektaril. Kuivendussüsteemidest on poldreid 7600 hektaril, polderpumbajaamu on 21. Drenaažkuivendusvõrgu (valdavalt savitoru) pikkus põllumajandusmaal on 320 000 km, eesvoole ja lahtisi kuivenduskraave on 45 000 km. Vihmutatavat pinda on üle 1360 ha, vihmuspumbajaamu 17.

Metsamaad on Eestis kokku 2,20 mln ha, sellest riigimetsa 1,06 ja erametsa 1,14 mln ha. Liigniiskeid maid on 1,06 mln ha. Liigniisketest riigimetsamaadest on kuivendatud 92, erametsamaadest üksnes 20%.

Kaks kolmandikku põllumajandusmaal toimivatest maaparandussüsteemidest on rajatud enne läinud sajandi 80ndaid aastaid. 2005. a läbiviidud maaparanduse uurin-

gust selgus, et kuivendatud põllumajandusmaadest on kasutuses 2/3. Sellest on hinnatud heas kuivendusseisundis olevaks ligi 11, rahuldavaks umbes 63 ja puudulikuks 26%. Üle poole eesvooludest vajab remonti. Kuna maaparandusehitise elueaks loetakse 25–30 aastat, on neid vaja kiiresti rekonstrueerida, vältimaks süsteemide lõplikku lagunemist. Maaparandushoiutöid tegemata võib 10 aasta pärast kaduda hästikuivendatud põllumaa ning paari-kolmekümne aasta pärast kasutusest välja langeda kogu kuivendatud põllumajandusmaa. See tõstaks maal tööpuudust ja suurendaks sotsiaalsfääri koormust.

Kuna enamik maaparandussüsteeme on rajatud suurmajandites, paiknevad need paljude omanike maadel ja see teeb maaparandushoiutööde korraldamise keeruliseks. Mitme omaniku maal paiknevate maaparandussüsteemide uuendamise- ja hooldustöid on otstarbekas teha ühiselt ja nii ongi välja kujunenud mittetulunduslikud maaparandusühistud. 31. dets 2006 seisuga on asutatud 166 maaparandusühistut (31 ühistut asutatud 2006. a), neist 82 on viinud oma põhikirja kooskõlla maaparandusseadusega või ongi juba asutatud kooskõlas sellega. Nimetatud ühistud oma 3715 liikmega (liikmete hulgas on 315 juriidilist isikut) jätkavad tegevust maaparandusühistutena maaparandusseaduse alusel. Asutatud on 7 maaparandus- ja veeühistute piirkondlikku liitu ja Eesti Maaparandus- ja Veeühistute Keskliit.

82 maaparandusühistu tööpiirkonnaks on 70 000 ha kuivendatud maad. 2006. a korraldasid maaparandusühis-

5. MAAELU ARENG

tud kraavide settest puhastamist 74 km ulatuses (2005. a 78 km), kraavide nõlvade niitmist 449 km ulatuses (2005. a 292 km), 174 truubi korrastamist (2005. a 243), likvideeriti 148 koprahjustust (2005. a 116). Lisaks sellele korrastati ja puhastati 708 drenaažikaevu (2005. a 598) ja 1797 drenaažisuuet (2005. a 1819) ning korrastati üle 40 km teid.

Omandi- ja maareformi käigus maade tagastamise või erastamise tulemusena kuuluvad sellel maal paiknevad maaparandussüsteemid või nende osad maaomanikele. Vastavalt maaparandusseadusele annab riik piirkondlike maaparandusbüroode vahendusel maaparandussüsteemi dokumentatsiooni üle maaomanikele. 2006. a lõpuks oli üle antud 46,4% maaparandussüsteemide maa-alast.

Eesvoolude (27 tuh km) korrashoid, mis on eriti oluline maaparandussüsteemi toimimiseks, osutub enamasti üksikutele maaomanikele nii praktiliselt kui tehniliselt võimalikuks. Riigi poolt korrashoitavaid eelvoole on 5600 km, kuid alafinantseerimise tõttu on neid suudetud hoida vaid tehniliselt rahuldaval tasemel. 2006. a tehti nimetatud eesvooludel uuendus- ja hooldustöid 8,2 mln kr eest (2005. a 8,6 mln kr), sealhulgas uuendustöid 79 kilomeetril (2005. a 89 km) ja hooldustöid 349 kilomeetril (2005. a 344 km).

Maaparandussüsteemi hooldustoetus

2006. a jätkus maaparandussüsteemi hooldustoetuste maksmine. Toetus oli suunatud põllumajandustootjale, kes valdab maatulundusmaale või põllumajanduslikult kasutatavale elamuasemekohtade maale rajatud maaparandussüsteemi. Toetuse taotleja peab olema füüsilisest isikust ettevõtja, äriühing (või nende ühendused) või riigi- või kohaliku omavalitsuse asutus, kelle majandusüksus tegeleb põllumajandussaaduste tootmisega, või mittetulundusühing, kelle põhikirjaline eesmärk on maaparandushoid.

Toetust maksti järgmistele hooldustöödele: veejuhtme niitmine, veejuhtmel puittaimede raiumine, veejuhtmest takistuste eemaldamine, veejuhtmest sette eemaldamine, drenaažisuudme puhastamine, drenaažisuudme korrastamine, truubi settest puhastamine, drenaažikaevu settest puhastamine, drenaažikaevu korrastamine, poldri hooldamine, kopratammi likvideerimine.

5. MAAELU ARENG

Tabel 5. Maaparandussüsteemide hooldustoetuse taotlemine ja maksmine, 2006

Maakond	Taotluste arv		Toetussumma	
	Taotletud	Makstud	Taotletud	Makstud
Harjumaa	18	13	359839,56	152677,10
Hiiumaa	14	13	146750,82	135367,92
Ida-Virumaa	6	4	225254,32	112115,28
Järvamaa	30	25	716408,68	549189,73
Jõgevamaa	50	35	1044785,27	469859,34
Lääne-Virumaa	28	22	357191,94	279674,96
Läänemaa	23	17	347494,91	257765,63
Pärnumaa	111	88	1152233,37	842481,47
Pölvamaa	67	51	684237,29	513614,21
Raplamaa	32	29	659868,25	467580,45
Saaremaa	41	32	377765,80	241988,54
Tartumaa	84	59	2502359,20	1591259,87
Valgamaa	19	18	204137,21	198771,51
Viljandimaa	44	35	842298,77	538673,66
Võrumaa	134	121	1067687,65	898338,43
Kokku	701	562	10688313,04	7249358,10

Allikas: PRIA

5. MAAELU ARENG

Edaspidi maaparandushooldustoetust ei maksta, kuna see ei ole abikõlblik.

Integreeritud maaparandus (meede 3.4)

Vähendamaks ebasoodsast veerežiimist tingitud riske põllumajandustootmisele ja selleks, et suurendada metsade tootlikkust, luua tingimused maade sihipäraseks kasutamiseks, tagada maaparandussüsteemide koosseisu kuuluva te pinnaveekogude hea seisund ja parandada juurdepääsu põllumajandusmaadele, on Eesti riikliku arengukava meetme 3.4 "Integreeritud maaparandus" raames eraldatud ELi põllumajandusliku riigiabina 135 mln kr. Toetuse maksmise aluseks oli Eesti riiklik arengukava 2004–2006.

Meede 3.4 hõlmab maaparandussüsteeme, mis paiknevad mitme omaniku maal. Investeeringutoetust said taotleda maaparandusühistud ning ettevõtjad. Toetuse määr oli maaparandusühistul kuni 90% ja ettevõtjal kuni 75% investeeringu abikõlblikust maksumusest.

2005. ja 2006. a esitati meetme 3.4 raames 109 taotlust kokku 193,7 mln kr toetuse saamiseks. PRIA määras investeeringutoetuseks 134,9 mln kr. Toetuse maksimaalne suurus ühe taotleja kohta kõikide tegevuste kohta kokku võis olla kalendriaastas 7 mln kr ja meetme raames kokku 12 mln kr.

Toetust pakuti maaparandussüsteemi kuuluva hoone või rajatise püstitamiseks, süsteemi teenindava tee rajamiseks, nende rekonstrueerimiseks või uuendamiseks maaparandusseaduses sätestatud tingimustel ja korras. Toetati ka

eratee ehitamist või rekonstrueerimist, kui see oli vajalik juurdepääsuks põllumajandusmaale. Aastatel 2007–2013 jätkatakse nimetatud tegevuste toetamist.

Lupjamistoetus

Põllumajandusmaa lupjamise toetus on riigiabina ette nähtud neile, kes kasutavad põllumajandusmaad, kus mulla happesus (pH) on kuni 6,0 ja kellele selle kõlviku meliorandiga väetamiseks ei ole eelnenud nelja aasta jooksul põllumajandusmaa lupjamise toetust antud. 2006. a maksti lupjamistoetust 14 059 067,13 kr 298 kinnituse alusel.

2007. a happeliste muldade toetust ei maksta.

5. MAAELU ARENG

Tabel 6. Põllumajandusmaa lupjamise toetuse taotlemine ja maksmine, 2006

Maakond	Taotluste arv		Toetussumma, kr	
	Taotletud	Makstud	Taotletud	Makstud
Harjumaa	11	10	500350,02	316799,96
Hiiumaa	1	0	139973,40	0,00
Ida-Virumaa	6	6	372855,49	274427,59
Järvamaa	29	28	2571753,40	1400654,25
Jõgevamaa	33	29	2471548,60	1279786,08
Lääne-Virumaa	27	27	1780870,73	1269755,73
Läänemaa	2	2	66082,20	65973,33
Pärnumaa	22	22	2152087,85	1191129,86
Põlvamaa	49	47	6078653,52	2353754,64
Raplamaa	10	10	897602,56	519931,38
Saaremaa	3	3	186975,75	123963,45
Tartumaa	42	36	3355695,29	1629294,66
Valgamaa	18	18	1189776,12	853449,60
Viljandimaa	33	33	2950607,40	1781977,80
Võrumaa	28	27	1201084,20	998168,80
Kokku	314	298	25915916,53	14059067,13

Allikas: PRIA

5. MAAELU ARENG

5.8 Mahepõllumajandus

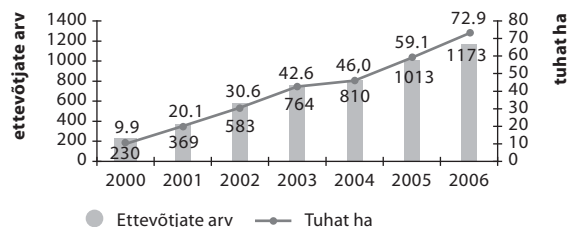
Eve Ader

Kuigi ökoloogilise põllumajandusega tegelemine Eestis algas organiseeritult Biodünaamika Ühingu eestvõttel 1989. aastal, määratleti mõiste “mahepõllumajandus” 1997. a jõustunud esimeses mahepõllumajanduse seaduses. Mahepõllumajanduse reguleerimisala ja miinimumnõuded on sätestatud liikmesriikidele otsekohaldava määrusega (EMÜ) nr 2092/91, *põllumajandustoodete mahepõllundustootmise ning põllumajandustoodete ja toiduainete puhul sellele viitavate märgiste kohta*. Nõuded, mis ei ole sätestatud Euroopa Liidu määrustega, kehtestab mahepõllumajanduse seadus. Mahepõllumajanduse seadust on korduvalt muudetud. 2006. aastal valmistati ette 1. jaanuaril 2007 jõustunud mahepõllumajanduse seadus ja selle alusel kehtestatud rakendusaktid.

Mahepõllumajanduslik tootmine

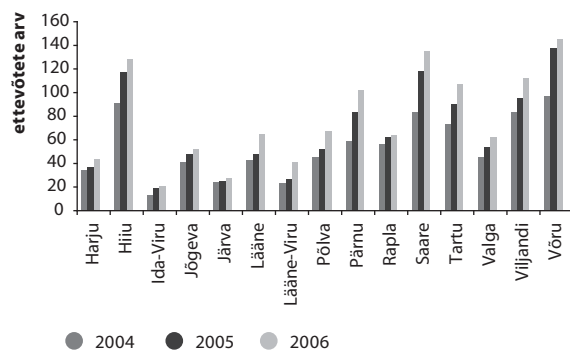
2006. a moodustas mahepõllumajanduslikult majandatav maa üle 8% kogu kasutuselolevast põllumajandusmaast. Nii mahetootjate arv kui ka mahepõllumajandusmaa pindala on kasvanud suhteliselt kiires tempos (joonis 6).

Joonis 6. Mahepõllumajandusliku tootmise areng aastatel 2000–2006

Nagu eelmisel aastal, oli ka 2006. a mahepõllumajandusliku tootmisega tegelevaid ettevõtteid kõige rohkem Võru, Saare ja Hiiu maakonnas (joonis 7).

Joonis 7. Mahepõllumajandusliku tootmisega tegelevate ettevõtete arv aastatel 2004–2006, maakonniti

5. MAAELU ARENG

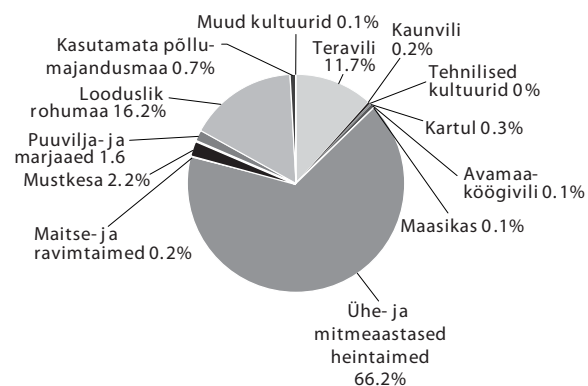
Taimekasvatus

Kui 2005. aasta lõpus oli mahepõllumajanduse registreeritud 1013 tootjat ja mahepõllumajandusmaad 59 066 ha (sellele lisaks taimesaaduste korjamiseks mittehariatavaid alasid 119 ha ning loomade karjatamiseks mittepõllumajanduslikku maad 675 ha), siis 31. detsembril 2006 oli mahepõllumajanduse registris 1173 tootjat (16% rohkem kui eelmisel aastal), 72 887 ha mahepõllumajandusmaad (suurenemine võrreldes eelmise aastaga 23%). Sellele lisaks loomade karjatamiseks mittepõllumajanduslikku maad 883 ha ja taimesaaduste korjamiseks mittehariatavaid alasid 221 ha.

Mahepõllumajandusele üleminekuaja läbinud põllumajandusmaad oli 2006. a vabariigis kokku 44 879 ha (62% mahepõllumajandusmaast), esimese aasta üleminekuajal olevat maad on 15 506 ha (21%) ning teise ja kolmanda aasta üleminekuaja maad on 12 502 ha (17%). Mahetootjate põllumajandusliku maa kasutuses moodustavad suurema osa looduslik rohumaa (16%) ning ühe- ja mitmeaastased heintaimed (66%), kokku 82% (2005. aastal samuti 82%), vt joonis 8. Teravilja kasvatati 8520 ha (11,7% mahepõllumajanduslikust maast), sellest kõige rohkem kaera 3396 ha ja otra 2277 ha. Teiste teraviljade kasvupinnad olid alla tuhande hektari: suvinisu 883 ha, talinisu 448 ha, rukis 652 ha. Kartulit kasvatati 241 ha (0,3%), mis on veidi vähem kui eelmisel aastal. Maasikakasvatus vähenes ja moodustas 2006. aastal 37 ha (2005. a oli

44 ha). Puuvilja- ja marjaaiad moodustasid maakasutusest 1146 ha (1,6%), millest 150 ha on õunapuud ning astelpaju all on 523 ha. Astelpaju pind on võrreldes eelmise aastaga suurenenud 52%. Maitse- ja ravimtaimi kasvatati kokku 151 ha ehk 84% rohkem kui mulu. Musta sõstart kasvatati 90 hektaril, sellest üksnes 7 ha üleminekuaja läbinud maal. Kasutamata põllumajandusmaad oli 497 ha (0,7%). 2006. aastal läbi viidud uuringu tulemused näitasid, et mahepõllumajanduslikult toodeti hinnanguliselt 2000 t kartulit, 190 t köögivilja, 600 t puuvilju (põhiliselt õunu) ja 55 t maasikaid. 2006. aastal tegeles 17 ettevõtjat taimede korjamisega mittehariatavalt aladelt, kokku 221 ha. Korjatavate taimede nimekirja on kantud üle 80 taimeliigi.

Joonis 8. Mahepõllumajandusliku põllumajandusmaa kasutamine 2006. a

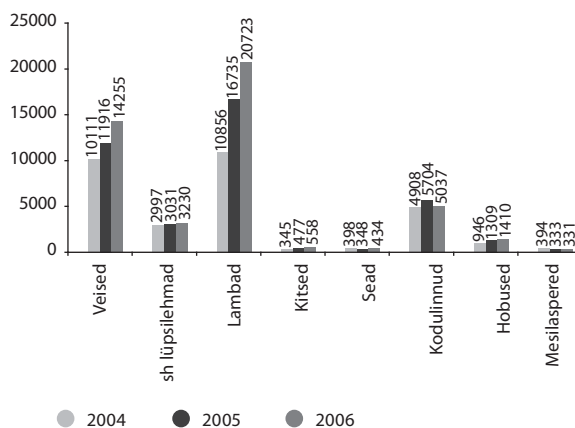

5. MAAELU ARENG

Loomakasvatus

Tootjatele makstav põllumajanduslik keskkonnatoetus on kaasa toonud mahepõllumajandusliku loomakasvatuse laienemise (joonis 9). Ettevõtete arv, kus 2006. a tegeleti mahepõllumajandusliku loomakasvatusega, moodustas mahepõllumajanduse registris olevatest ettevõtetest 62%. Mahepõllumajandusele viitavalt märgistatult võib müüa ainult üleminekuaja läbinud loomade toodangut. Üleminekuage oleneb loomaliigist. 2006. a detsembri lõpus oli mahepõllumajanduslikult peetavaid veiseid 14 255 (20% rohkem kui eelmisel aastal), sealhulgas 3230 lüpsilehma (6% rohkem kui 2005. a). Mahepõllumajanduslikult peetavate veiste ja lehmade arv moodustas mittemahepõllumajanduslikult peetavatest veistest ja lehmadest vastavalt 5,8% ja 3,0%. Mahepõllumajanduslikult peetavate lammaste ja kitsede arv suurenes võrreldes 2005. aastaga 24%, moodustades mittemahepõllumajanduslikult peetavate lammaste ja kitsede arvust 35%. Kodulindude arvu osas on toimunud tagasimine, mesindus on jäänud eelmiste aastate tasemele.

Joonis 9. Mahepõllumajanduslik loomakasvatus 2004–2006

Mahepõllumajanduslik töötlemine

Mahepõllumajanduslik töötlemine on Eestis väga tagasihoidlikult arenenud. Eesti tingimustes on mahetoidu töötlemiseks kohased peamiselt mikro- ja väikeettevõtted, sest toodangumahud on väikesed ning mahetootjad paiknevad regionaalselt ebaühtlaselt. 2005. a oli mahepõllumajanduse registris 10 ettevõtet järgmiste tegevusvaldkondadega: OÜ Ökosahver (puu- ja köögiviljade pakendamine), AS Saaremaa Liha- ja Piimatööstus (sigade, veiste ja lammaste tapmine, liha lõikus, jahutatud ja külmutatud lihast toodete valmistamine), OÜ Maarjaõli (õlitaimede seemnete külpressimine), AS Pere Leib Tootmine Pärnu osakond (kamajahu valmistamine ja väljavedu), AS Viljaveski

5. MAAELU ARENG

(teraviljatoodete valmistamine ja kaunviljade töötlemine), OÜ Sildest (pähklite, kuivatatud puuviljade ja seemnete pakendamine ja ladustamine), FIE Mait Rõõmussaar Raismiku talu (teraviljatoodete valmistamine), FIE Arvo Veidenberg Pajumäe talu (kohupiima ja jogurti valmistamine), AS Saidafarm (kohupiima, jogurti ja juustu valmistamine), AS Pärnu Laht (marjade külmutamine, külmutatud marjade pakendamine). 2006. a tunnustati mahepõllumajanduslikele nõuetele vastavaks OÜ Mahetalu (köögiviljade töötlemine, pakendamine ja ladustamine), OÜ Elujõud (ürtide kuivatamine, teesegude valmistamine ja pakendamine), OÜ Väandra Leib (liht- ja valikpagaritoodete nagu leivad, saiad, kuklid ja pulbriliste pooltoodete ehk kuivsegude valmistamine) ja MTÜ Saare Mahe (õunamahla valmistamine).

Kokku oli 31. detsembril 2006. a mahepõllumajanduse registris 14 mahetöötlemisega tegelevat ettevõtet.

Veterinaar- ja Toiduameti andmetel valmistasid mahepõllumajandusliku töötlemisega tegelevad ettevõtjad 2005. a töödeldud (pakendatud) puu- ja köögivilja 6,9 tonni, töödeldud teraviljatooteid (nisu, rukis, spelta, oder) 2,5 tonni, kamajahu 8,2 tonni ja töödeldud piimatooteid 3,9 tonni. 2006. a toodeti VTA esialgsetel andmetel lihtpagaritoeid 5,3 tonni, kamajahu 6,0 tonni, külmutatud marju 18,5 tonni, kuivatatud puuvilju 23 kg, mahla 500 kg, teraviljatooteid 11,1 tonni, kuivatatud ravimtaimi 1,9 tonni, ravimteesid 1,8 tonni, piimatooteid 18 475 liitrit ja 25,8 tonni, liha (vei-

se ja lamba rümbaliha kokku) 0,5 tonni, hakkliha 0,2 tonni, kondiga ja kondita värsket veiseliha 0,1 tonni.

Riiklik järelevalve

Mahepõllumajanduse riiklikku järelevalvet teostavad alates 2001. aastast Taimetoodangu Inspeksioon, Veterinaar- ja Toiduamet, Tervisekaitseinspeksioon ning Tarbijakaitseamet oma pädevuse piires. Taimetoodangu Inspeksiooni inspektorid koostasid 2006. a kokku 2128 kontrollakti (2005. a – 1943 kontrollakti). Vormistati 48 ettekirjutust (2005. a – 6). Taimekaitsevahendite jääkide sisalduse määramiseks võeti 15 kontrollproovi (2005. a – 12), avastati üks nõuete rikkumine. Sööda 13 kontrollproovist olid GMO-sisaldusega 5 (2005. a – 10 proovist 6). Tootmise nõuetes lubatud erisuste rakendamiseks anti tootja taotluse alusel rohkem kui 800 nõusolekut. Nõuete rikkumise tõttu algutati 5 väärteomenetlust (2005. a – 3). VTA inspektorid koostasid 2006. a kokku 26 kontrollakti (2005. a – 17).

Isikud, kelle ettevõtte on vastavalt mahepõllumajanduse seadusele tunnustatud, kantakse riiklikku mahepõllumajanduse registrisse, mille vastutav töötleja on põllumajandusministeerium ja volitatud töötleja Taimetoodangu Inspeksioon. Registriandmed avalikustatakse Taimetoodangu Inspeksiooni veebilehel www.plant.agri.ee.

5. MAAELU ARENG

Turustamine

2006. a pakuti Eesti tarbijatele hinnanguliselt 150 erinevat kohalikku mahetoodet, kuid nende tootmis- ja müügi-kogused on suurema osa toodete puhul väga väikesed ning nende kättesaadavus tarbijale suhteliselt halb. Eesti mahe-tootjad müüvad oma mahetooted põhiliselt lähipiirkon-na klientidele või tavatoodetena suurtööstuste tooraineks. Üksikud kodumaised mahetooted (peamiselt piimatooted, köögiviljad, õunad, kartul, mesi, maitsetaimed, kama, hel-bed ja jahud) jõuavad tarbijani ka jaekaubanduse, seal-hulgas turgude ja otseturustamise korras, kuid seda vaid vähestes Eesti piirkondades ja müügikohtades. Viimastel aastatel on mahetoodete turustamises märgata posi-tiivseid arenguid. Mahetoodete turustamist korraldavad OÜ Ökosahver (jae- ja hulgimüük), TÜ Eesti Mahe (müük jaekauplustele, turgudel, laatadel, tooraine müük töötleja-tele) ja OÜ Austan Loodust (oma kauplused). Kohalikku ma-hetoitu on lisaks Tallinnale võimalik osta ka ökopoodidest Tartus, Kuressaares, Kärdlas ja Viljandis. Mõned kohalikud mahetooted on müügil Tallinna Kaubamajas, Stockmannis ja Selveri kauplusteketis. Mahetooteid eksporditud ei ole.

Koostöö

Mõnevõrra on hoogustunud mahepõllumajandusega te-gelevate ettevõtjate koostöö. Moodustatud on mitmeid mahepõllumajandushuvilisi ühendavaid seltse ja ühinguid, aktiivselt tegutsevad neist Eesti Mahepõllumajanduse

Sihtasutus, MTÜ Ökoloogiliste Tehnoloogiate Keskus, Viljandimaa EBÜ Seltsing, TÜ Eesti Mahe, MTÜ Läänemaa Mahetootjate Selts, MTÜ Saare Mahe ja MTÜ Hiiumahe. Eesmärgiga tihendada koostööd ning esindada mahesek-tori huve nii riigiasutuste kui ka avalikkuse ees moodusta-sid kaheksa maheorganisatsiooni 2006. aastal ühenduse – Mahepõllumajanduse Koostöökoogu.

6. PÕLLUMAJANDUSHARIDUS, -TEADUS, NÕUSTAMINE JA -MUUSEUMIDE TEGEVUS

6.1. Põllumajandusharidus

Liina Kaljula, Külli Kaare

Põllumajanduslik kutseharidus

2005/2006 õ.a võeti kutseõppesse vastu kokku 11 935 õpilast, neist 6952 põhihariduse järgsesse (KKPB) ning 4983

keskhariduse järgsesse (KKKB) õppesse. See on 12% vähem kui 2004/2005 õ.a (13 617). Põllumajanduslikust kutseharidusest annavad pildi alljärgnevad tabelid.

Tabel 1. Põllumajanduse õppevaldkonnas kutseharidust andvad koolid, õppekavad ja õpilaste arvud

	Õppeasutus	Õppekavad valdkonnas	Tase	Õpilasi valdkonnas
1.	Eesti Mereakadeemia Merekool	Laevajuhtimine	KKKB	84
		Siseveelaeva juhtimine	KKKB	25
		Merelaevandus ja kalapüük	KKPB	215
		Laevamehaanika	KKKB	61
				385
2.	Kuressaare Ametikool	Talumajandus	KKPB	10
		Maaettevõtlus	KKKB	29
				39
3.	Luuu Metsanduskool	Maastikuehitus	KKKB	109
		Forvardioperaator	KKKB	10
		Harvesterioperaator	KKKB	22
		Harvesterioperaator	KPB	7

6. PÕLLUMAJANDUSHARIDUS, -TEADUS, NÕUSTAMINE JA -MUUSEUMIDE TEGEVUS

		Metsamajandus	KKPB	93
		Haljastus	KKPB	28
		Metsamajandus (arborist)	KPB	8
		Metsamajandus (metsur)	KPB	9
		Metsandustehnik	KKKB	37
		Puidukaubandus	KKKB	17
		Puidukaubandus (saeliini operaator)	KPB	12
				352
4.	Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool	Maamajandus	KKKB	32
		Loodusmajandus	KKPB	63
		Põllumajandus	KKPB	79
		Põllumajandus (veisekasvataja)	KPB	10
				184
5.	Põltsamaa Kodu- ja Põllutöökool	Talumajandus	KKPB	10
		Põllumajandus	KKPB	56
				66
6.	Pärnumaa Kutsehariduskeskus	Metsamajandus	KKPB	53
				53
7.	Rummu Erikutsekool	Aiandus (lihtsustatud õppekava)		26
				26

6. PÕLLUMAJANDUSHARIDUS, -TEADUS, NÕUSTAMINE JA -MUUSEUMIDE TEGEVUS

8.	Räpina Aianduskool	Maastikuehitus	KKKB	321
		Aia- ja loodusmajandus	KKPB	12
		Aiandus	KKKB	100
		Aiandus	KKPB	31
		Haljastus	KKPB	64
				528
9.	Suuremõisa Tehnikum	Haljastus	KKPB	10
		Kalur-laevajuht	KKPB	20
				30
10.	Türi Tehnika- ja Maamajanduskool	Hobusekasvatus	KKKB	22
		Põllumajandus	KKPB	191
				213
11.	Vana-Antsla Kutsekeskkool	Talumajandus	KKPB	4
		Talu- ja kodumajandus	KKPB	67
		Talu- ja kodumajandus	KKKB	20
		Põllumajandus	KKPB	12
				103
		Kõik kokku		1979

Allikas: Eesti Hariduse Infosüsteem (EHIS), seisuga 10.11.2006

6. PÕLLUMAJANDUSHARIDUS, -TEADUS, NÕUSTAMINE JA -MUUSEUMIDE TEGEVUS

Tabel 2. Õpilaste arv põllumajanduse valdkonnas õppekavariühmade lõikes

Aiandus	701
Kalandus	405
Metsandus	268
Põllumajandus, metsandus ja kalandus	206
Põllundus ja loomakasvatus	399

Allikas: EHIS, seisuga 10.11.2006

Võrreldes 2005. a, on kutseõppeasutuse koolituskoha baasmaksumust suurendatud 6% võrra, s.o 14 577 kroonilt 15 489 kroonile. Põllumajanduslikel erialadel õppima asuva õpilaste finantseerimise koefitsienti on tõstetud 1,5lt 2,0le.

Hoiakud kutsehariduse, sh põllumajandusliku kutsehariduse suhtes on muutunud aasta-aastalt järjest positiivsemaks ja paindlikumaks. 2006/2007 õppeaastast alates võimaldab kutseõppeasutuse seadus koolides läbi viia põhihariduse nõudeta kutseõpet. See on kutseharidusstandardile ja kutse- või eriala riiklikule õppekavale vastava kava alusel toimuv õpe, kus õpingute alustamisele ei seata haridustasemega seotud piiranguid ning õppekava nominaalkestus on kuni kaks ja pool aastat.

Teine uus liik on kutseõpe põhihariduseta koolikohustusliku ea ületanud inimestele. Kutseõppe uued paindlikud võimalused ning nende rakendamine Eesti kutseharidussüsteemis lähtuvad elukestva õppe põhiprintsiipidest, mille kohaselt haridusteel ei tohi tekkida tupikuid ja alati peab olema võimalus edasi õppida.

Tabel 3. Õpilasi õppekavade lõikes

Aia- ja loodusmajandus	12
Aiandus	157
Forvarderioperaator	10
Haljastus	102
Harvesterioperaator	29
Hobusekasvatus	22
Kalur-laevajuht	20
Laevajuhtimine	84
Laevamehaanika	61
Loodusmajandus	63
Maaettevõtlus	29
Maamajandus	32
Maastikuehitus	430
Merelaevandus ja kalapüük	215
Metsamajandus	154
Metsandus	9
Metsandustehnik	37
Puidukaubandus	29
Põllumajandus	348
Siseveelaeva juhtimine	25
Talu- ja kodumajandus	87
Talumajandus	24

Allikas: EHIS, seisuga 10.11.2006

6. PÕLLUMAJANDUSHARIDUS, -TEADUS, NÕUSTAMINE JA -MUUSEUMIDE TEGEVUS

Põllumajandusliku kutsehariduse edendamiseks on põllumajandusministeerium maksnud riikliku toetusena praktikatootust põllumajandustootjatele, kelle ettevõttes viiakse läbi tootmispraktikat kutseõppeasutuste õpilastele ja Eesti Maaülikooli tudengitele. 2006. a jätkas Maaelu Edendamise Sihtasutus põllumajanduserialade õpilastele õppetootuse maksmist.

Koostöös MTÜga EUROPEA Eesti on põllumajandusministeerium algatanud kuni aastani 2010 välisprojekti "Koostöö arendamine põllu- ja maamajanduslike organisatsioonide ning koolidega Euroopa Liidu maades". Põllumajanduserialade propageerimiseks jätkab põllumajandusministeerium kutsevõistluste läbiviimise toetamist ja messil Teeviit osalemist. Kutseõppeasutused on kaasad arengukava "Eesti toit" tegevuste ellurakendamisse.

Õisu kooli liitmine Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooliga on loonud võimaluse toiduainete töötlemise õpetamise õppebaasi rajamiseks, mis kujuneb kogu toiduketi ulatuses kompetentsikeskuseks, kus lisaks regulaarsele õpetusele toidutootmisest arendatakse edasi ka täiendkoolitust ja nõuande pakkumist.

Kõrgharidus

2006. a alustas Eesti Maaülikoolis (EMÜ) uut õppeaastat rohkem kui 5000 üliõpilast. Tudengite arv on kasvanud eelkõige tasuliste õppijate arvelt, kuid kasvanud on ka riiklik koolitustellimus. Kokku laekus EMÜ 435 riigieelarvelisele

kohale 2557 avaldust, keskmiseks konkursiks kujunes 5,8 inimest ühele õppekohale.

Seni vaid tasuline eriala, ökonoomika ja ettevõtlus, sai juurde 12 riiklikku õppekohta. Bakalaureuse-, magistri- ja doktori tasemele võeti tänavu vastu rohkem kui 1300 uut üliõpilast.

Populaarsemateks erialadeks kujunesid maastikukaitse ja -hooldus, maastikuarhitektuur, kinnisvara planeerimine ning loodusvarade kasutamine ja kaitse. Kõige suurem konkurss (22,3) oli riikliku koolitustellimuse tagasi saanud ökonoomika ja ettevõtluse erialal. Konkurss kujunes keskmisest kõrgemaks ka metsamajanduse, maaehituse ja metsatööstuse erialadel.

EMÜ tasulisse bakalaureuseõppesse esitati sel aastal 1460 avaldust, s.o mitmesaja võrra rohkem kui eelmisel aastal (1197). Noortele pakkusid suurt huvi mitmed uued erialad, näiteks loodusturism.

2006. a nov seisuga õpib EMÜs kokku 4809 tudengit, neist riigitellimuslikel kohtadel 1691, riigieelarvevälistel kohtadel 822, kaugõppes 1171, õpetajakoolituses 1, magistriõppes 749, riigitellimuse välistel magistrikohtadel 24, kaugõppes 100, doktoriõppes 167. Välisüliõpilasi on 84.

2006. a möödus 55 aastat EMÜ eelkäija, Eesti Põllumajanduse Akadeemia loomisest. Nagu kõigil kõrgkoolidel, tuleb ka Maaülikoolil aidata ellu viia ELi majanduskasvu ja tööhõive strateegiat (Lissaboni strateegia), mille

6. PÕLLUMAJANDUSHARIDUS, -TEADUS, NÕUSTAMINE JA -MUUSEUMIDE TEGEVUS

oluliseks ülesandeks on valmistada ette kõrge kvalifikatsiooniga teadlasi ja insenere. Tähelepanu keskmes on haritud inimene, kes suudab luua ja arendada uusi teadmisi ja tehnoloogiaid.

Valminud on EMÜ arengukava aastani 2015. Juhtmotiiviks on aidata luua euroopalikke ühise väärtusi ning säilitada emakeelset kultuuri ja teadust – muuta konkurentsivõimelisemaks ülikooliharidust ning edendada teadus- ja arendustegevust ning innovatsiooni.

26. mail 2006 kirjutasid põllumajandusministerium ja Eesti Maaülikool alla ühiste kavatsuste protokollile aastateks 2006–2010, edendamaks põllumajanduslikku kõrgharidust ja põllumajanduslikke rakendusuringuid. Osapooled jätkavad koostööd praeguste õppekavade täiustamiseks ja uute koostamiseks. Kavas on arendada välja õppepraktika korraldamise süsteem ja luua praktikabaaside ja juhendajate hindamiskriteeriumid. Samuti püütakse noorte hulgas populariseerida põllumajanduslikku kõrgharidust ja töötada välja põllumajandustudengite motiveerimise süsteem.

16. mail 2006 sõlmisid EMÜ ja Põllumajandusuuringute Keskus koostöölepingu. Olulisemate valdkondadena nähakse laborianalüüsi meetodite arendamist, põldkatsete korraldamist ning praktikabaasi laiendamist EMÜ tudengitele.

6.2. Põllumajanduslik teadus- ja arendustegevus

Küllli Kaare

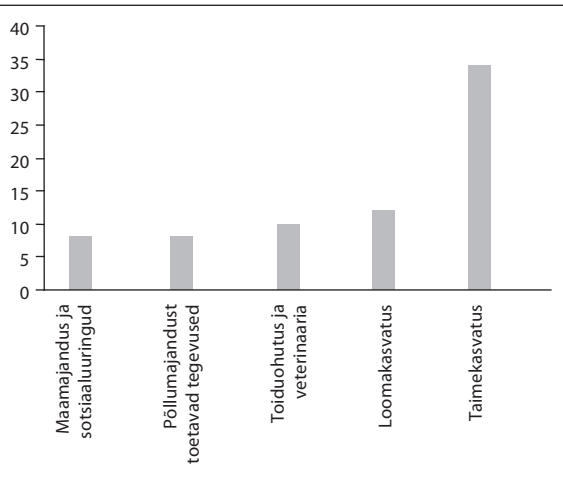
2006. a dets tunnistati edukalt lõppenuks riiklik programm “Põllumajanduskultuuride geneetilise ressursi kogumine ja säilitamine aastateks 2002–2006”. Viie aasta jooksul kasutati programmi täitmiseks 11,5 mln kr. Täideti kõik programmi efektiivsuse ja edukuse hindamise kriteeriumid:

- tagati säilivate omaduste pikaajaline püsimine vastavalt rahvusvahelistes standardites määratletud tingimustele;
- loodi elektroonsed andmekogud, milles on esitatud kõikide säilivate põhiomadused;
- avaldati üle 30 publikatsiooni, mille kohta leiab informatsiooni Jõgeva Sordiareetuse Instituudi veebilehelt <http://www.jpbi.ee>;
- osaleti aktiivselt rahvusvahelistes projektides, saavutatud on rahvusvaheline tunnustus;
- Eesti põllumajanduskultuuride geneetiline ressurss on vabalt kättesaadav teiste riikide sordiaretajatele.

2006. a esitati riikliku programmi “Põllumajanduslikud rakendusuringud ja arendustegevus aastatel 2004–2008” konkursile 70 projektitaotlust, millest finantseeriti 13 projekti kogusummas 8 070 480 kr.

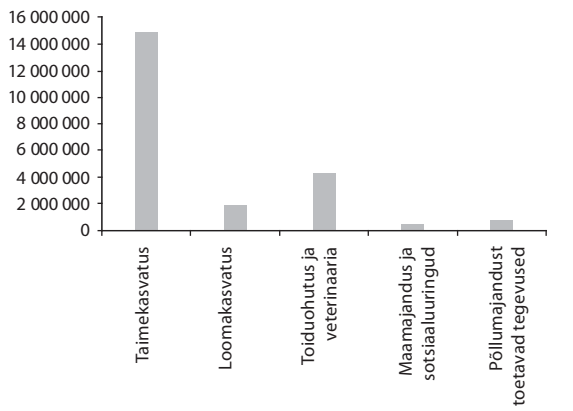
6. PÕLLUMAJANDUSHARIDUS, -TEADUS, NÕUSTAMINE JA -MUUSEUMIDE TEGEVUS

Joonis 1. 2006. a laekunud projektitaotlused

Allikas: PM

Joonis 2. Riikliku programmi rahade jaotus

Allikas: PM

Lisaks finantseeris põllumajandusministeerium 2006. a 40 jätkuvat projekti kogusummas 14 538 476 kr.

Põllumajanduskultuuride geneetilise ressursi kogumise ja säilitamise alane tegevus ei tohi katkeda ka tulevikus, sest selle säilimiseks, kirjeldamiseks, kogumiseks ja kasutamiseks tehtud töö aitab säilitada bioloogilist mitmekesisust. Valminud on arengukava "Põllumajanduskultuuride geneetilise ressursi kogumine ja säilitamine aastateks 2007–2013" eelnõu.

Põllumajandusteaduste nõukogu algatusel valmis "Põllumajandusteaduste arengukava 2007–2013" eelnõu, milles määratletakse põllumajandusteaduste üldised eesmärgid ja tegevused, mis tagaks pikaajalise stabiilsuse ja sihikindla arengu. Põllumajandusalase kõrghariduse ning teaduse kõrge kvaliteedi tagamisele aitab kaasa ka Maaülikooli ja põllumajandusministeeriumi vahel sõlmitud ühiste kavatsuste protokoll aastateks 2006–2010.

2006. a osaleti esmakordselt Euroopa Komisjoni teaduskoostöö komisjonis SCAR, mille raames tutvustatakse liikmesriikide teaduskorralduse arengut. Eesmärgiks on põllumajandusteaduste struktuuri, organisatsiooni ja tulevikuplaanide kaardistamine. Seejuures on väga oluline suurem koordineeritus ja parem koostöö ELi riikide vahel.

Osaleti ühenduse EURAGRI töös, kuhu on koondunud Euroopa edukaimad toidu- ja põllumajanduspoliitika ning nendest tulenevate teadusuuringutega tegelevad poliitilised ja täidesaatvad organisatsioonid.

6. PÕLLUMAJANDUSHARIDUS, -TEADUS, NÕUSTAMINE JA -MUUSEUMIDE TEGEVUS

Jõgeva Sordiaretuse Instituut (JSAI)

Instituudis töötab 120 inimest, neist 23 teaduslikku töötajat keskmise vanusega 46 a. Doktorikraadiga teadureid on 9, magistrikraadiga 8, EMÜ doktoriõppes õpib 7 ja magistriõppes 2 teadustöötajat.

JSAI tegevusvaldkond on põllumajanduskultuuride sordiaretus ja algseemnekasvatuse, taimekasvatuse alased alus- ja rakendusuringud, arendustegevus, innovatsioon ning geneetiliste ressursside säilitamine.

Uute sortidena registreeriti odrasordid 'Viire' ja 'Leeni', kartulisort 'Reet' ja aedoasort 'Lemmik'. Riiklikke sordivõrdluskatseid jätkatakse suvinisu sortidega 'Mooni' ja 'Trappe', talinisuordiga 'Ebi' ning kaerasordiga 'Eugen'. Punase ristiku sordid 'Ilte' ja 'Varte' võeti Norra sordilehte. Koostöös TTÜ Geenitehnoloogia Instituudiga on võetud kasutusele taimse koekultuuri meetodeid ja markeraretust teraviljade sordiaretuses. Alustati uute põllukultuuride, õlikanepi ja sojaoa introductseerimise alaseid uuringuid.

Jätkati Eesti sordilehte kantud 85 põllukultuuri sordi säilitusaretust ning algseemnekasvatust. Jõgeva teraviljasortide seemet sertifitseeriti Eestis 4613 ning heintaimede seemneid 199 tonni.

Osaleti riikliku programmi "Põllumajanduskultuuride geneetilise ressursi kogumine ja säilitamine aastateks 2002–2006" põllumajanduskultuuride seemnevaramu *ex situ* säilitamise koordinaatorina Eestis. Geenipangas säilitatavate ühikute arvu suurendati 1900ni.

Täiendati teraviljahaiguste tõrje infoportaali I-Taimekaitse. Rakendus uus veebipõhine kartuli-lehemädaniku prognoosi ja tõrje moodul. Loodi taimekaitsevahendite infosüsteemi esimene prototüüp.

Agrometeoroloogilised kokkuvõtted on olnud väga olulised ikalduskahjude hüvitamise otsuste tegemisel.

2006. a riikliku programmi "Põllumajanduslikud rakendusuringud ja arendustegevused aastatel 2004–2008" raames teostati 7 jätku- ja üks koostööprojekt.

Eesti Maaviljeluse Instituut (EMVI)

16. nov 2006. a möödus EMVI asutamisest 60 aastat. EMVI struktuuri ja koosseisu on aja jooksul muudetud ja täiendatud mitmel korral. Viimaste muudatustega 2006. a kaases taimebiotehnoloogia uurimiskeskuse EVIKA liitmine. Instituudi teadus- ja arendustegevuse uueks eesmärgiks on põllumajandussaaduste tootmiskulude vähendamine ning kvaliteedi ja konkurentsivõime tõstmine sise- ja välisturul.

Koostöös Põllumajandusteaduste Nõukoguga jätkatakse optimaalse struktuuri väljakujundamist, et viia miinimumini dubleerimine ja kasutada tõhusamalt finants- ja inimressursi. Instituudis on 70 töötajat, sh 39 teadurit (5 põllumajandus- ja 2 tehnikadoktorit, 9 põllumajandus-, 3 tehnika-, 1 bioloogia- ja 1 majanduskandidaat ning 9 teadusmagistrit).

6. PÕLLUMAJANDUSHARIDUS, -TEADUS, NÕUSTAMINE JA -MUUSEUMIDE TEGEVUS

Teadus-arendustöö märksõnadeks on:

- jätkusuutlik põllumajandus ja maaelu;
- ressursse säästev tehnoloogia;
- toidu-, sööda- ja keskkonnaohutus;
- täppisviljelus;
- bioenergia;
- tootmise ökonoomsus.

Instituudi juubeli puhul toimus teaduskonverents. Ilmus "Teadustööde kogumik 71", kus on artiklite näol kokkuvõt-

ted viie aasta teadus- ja arendustöödest, ning raamat "EMVI 1946–2006", kus on ülevaated 1946–2006. a teadus- ja arendustöödest.

2006. a riikliku programmi "Põllumajanduslikud rakendus-uuringud ja arendustegevus aastatel 2004–2008" raames teostati 19 jätku-, 1 algavat ja 2 koostööprojekti. 2006. a lõppenud neljas rakendus-uuringuprojektis antakse tootjatele jt hulgaliselt uusi teadmisi ja soovitusi uute põllutöomasinate ja -tehnoloogiate valikuks, sh täppisviljeluse evitamiseks.

Tabel 4. Põllumajandusministeeriumi valitsemisalas olevate teadusasutuste riiklik finantseerimine

Tuluallikas	EMVI	JSAI
Sihtfinantseerimine	309 000	1 356 000
Baasfinantseerimine	731 400	671 300
ETF grandid	831 600	159 600
Rakendus-uuringud	8 357 582	5 469 274
Põllumajandusministeeriumi geneetilise ressursi projekt	818 000	430 000
Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse projekt	367 330	
Keskkonnainvesteeringute Keskuse projekt	260 000	

Allikas: PM

6. PÕLLUMAJANDUSHARIDUS, -TEADUS, NÕUSTAMINE JA -MUUSEUMIDE TEGEVUS

6.3. Nõuandetegevus, info- ja teabelevi

Hanna Kreen, Merje Tammsaar

2006. a toetused

Eestis tegutses 2006. a 15 nõuandekeskust ja toetatava nõuandeteenuse pakkumisega tegeles 55 konsulenti, kellest 11 pakkus 10 või rohkem toetatavat nõuandeteenust. 2005. ja 2006. a kasutas nõuandetoetust alla 600 põllumajandusettevõtte. 2006. a jätkus riikliku arengukava meetme 3.8 "Nõuande- ja teabeleviteenuste toetamine" kaudu nõuandetegevuse finantseerimine.

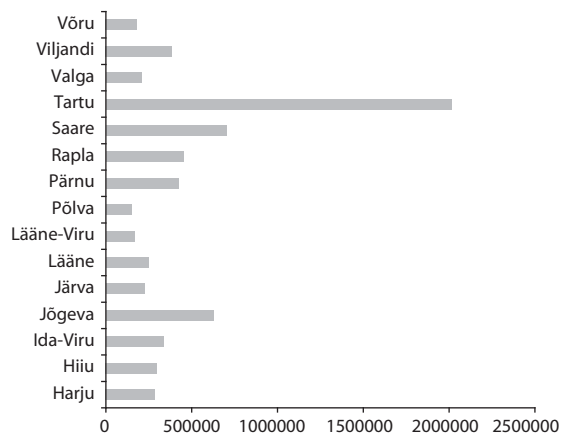
2005. ja 2006. a esitati kokku 645 taotlust. Toetatav individuaalnõuanne on ettevõtetele, kes saavad lubada endale seda kõige kallimat nõuandemeetodit. Väiksematele ettevõtjatele pakutakse täiendavalt grupi- ja massinõuannet, samuti lühiajalist (kuni 2 tundi) tasuta nõuannet. Teabelevi ürituste puhul on heaks kiidetud taotlusi 469 infopäeva korraldamiseks. Metsanduslikku nõuannet ning grupiüritusi pakuvad peamiselt metsaühistute konsulendid, tegevusi koordineerib ja toetab SA Erametsakeskus (alates 2001. a), aktiivseid konsulente on 15.

Nõuandetoetuse saamiseks laekus 2006. a 428 taotlust (2005. a 217 taotlust), millest 262-le jõuti aasta jooksul ka toetus määrata. Põllumajandustootjail oli võimalik toetust saada 75% nõuandeteenuse abikõlbulike kulude maksumusest, kuid mitte rohkem kui 12 000 kr ühe taotleja kohta kalendriaastas ning mitte rohkem kui 525 kr ühe nõuande-

teenuse osutamiseks kulunud tunni kohta. Nõuandeteenus pidi olema osutatud tunnustatud nõuandekeskuse ning sellega seotud vastava valdkonna konsulendi poolt. Määratud nõuandetoetusest 41,5% eraldati taimekasvatusalaseks nõuandeks, 21,9% finantsmajandusalaseks nõuandeks ning 20,2% loomakasvatusalaseks nõuandeks.

2006. a määrati üleriigiliste infopäevade korraldamiseks 2,6 mln kr, maakondlike infopäevade korraldamiseks 1,8 mln kr. 414 projektile maksti välja 4,1 mln kr toetusi.

Joonis 3. Heakskiidetud investeeringute maksumus taotlejate maakondade lõikes, kr

Allikas: PRIA

6. PÕLLUMAJANDUSHARIDUS, -TEADUS, NÕUSTAMINE JA -MUUSEUMIDE TEGEVUS

2007. a lõppeva meetme eesmärkideks püstitati jõuda kokku 3000 toetatud projektini (sh 2500 individuaalnõuande lepingut ja 500 teabelevi üritust). 2007. a plaanitakse jätkata taotluste vastuvõttu nii individuaalnõuande, üleriigiliste kui ka maakondlike infopäevade korraldamise toetamiseks.

Nõuandesüsteemi muudatused

Eesti põllu- ja maamajanduslik nõuandesüsteem peab täitma maaettevõtjate (eelkõige põllumajandusettevõtjate) enamuse vajadusi, nõustajad peavad pakkuma teenuseid, mida ettevõtjad tegelikult vajavad. Eestil on vaja ühtset ja tugevat professionaalset nõuandesüsteemi, mis suudab hankida ja levitada nii tippnõuannet kui ka lihtsamat nõu, koolitada juurde konsulente ning teenindada suuremaid ja väiksemaid ettevõtjaid.

2006. a ok alustas põllumajandusministeerium koostöös Eesti Põllumajandus-Kaubanduskojaga põllumajandusliku nõuandesüsteemi korrastamist. Muudatuse tingis nõuannet saavate ettevõtete väike arv ja süsteemis tegutsejate rahulolematuse pakutavate tugiteenustega.

Tunnustatud nõuandekeskused pakuvad klientidele nii esmast informatsiooni riiklikest meetmetest ja tootmise põhimõtetest kui ka nõuannet ja muid teenuseid. 2007. a rakendatakse nõuandetegevust koordineeriv keskus, mis lisaks nõuandekeskuse nõuete täitmisele peab tagama nõuandekeskustes pakutava informatsiooni taseme ühtlustumise, konsulentide väljaõppe ja täiendkoolituse ning korraldama

tootjate vajaduste analüüsi ja edastamise. Enamus nimetatud tegevustest korraldatakse tegutsevate konsulentide ja nõuandekeskuste abil ning nende jaoks. Arvestades põllumajandustootjate ning maaettevõtjate ja erametsavaldajate arvu, on nende vajaduste rahuldamiseks nõustajate ettevalmistamine ja koolitamine olulise tähtsusega.

Muudatuste tulemusel tegeleb kliendile nõuande pakkumisega suurem arv aktiivseid konsulente ja töötatakse välja kliendi oludega kergesti sobitatavaid standardeid, lihtsustatud korras saab küsida lühiajalist nõu jne. Uue korraldusega muutub nõuandetegevusega seotud asjaajamine lihtsamaks ja efektiivsemaks, teenused kättesaadavamaks ja paindlikumaks. Koordineeriv keskus aitab konsulenti varustada vajaliku teabe ja töövahenditega.

ELi regulatsioonide kohaselt peab 2009. aastaks enamik toetusi taotlemaid ettevõtjaid viima oma tegevuse vastavusse heade põllumajandus- ja keskkonnatingimuste ning kohustuslike majapidamisnõuetega – nn nõuetele vastavuse reeglistikuga. Põllumajandusnõuande süsteem peab olema valmis selleteemalist informatsiooni pakkuma kvaliteetsel ja parimal võimalikul viisil.

Nõuandesüsteemi tegevuse vastavust sihtgrupi vajadustele kontrollib ja hindab põllumajandusministeerium. Süsteem peab võimaldama terviklikku lähenemist ettevõtete majandustegevuse edendamiseks vajaliku nõuande ja informatsiooni pakkumisele.

6. PÕLLUMAJANDUSHARIDUS, -TEADUS, NÕUSTAMINE JA -MUUSEUMIDE TEGEVUS

Info ja teabelevi

Avalikkusele suunatud olulisemaid teateid oli võimalik lugeda infolehelt "Maaelu Heaks", mis ilmus 2006. a ajaleht Postimees vahel 5 korda. Peamisteks teemadeks olid maaelu arengukava ning strateegiaga seonduv, samuti bioenergeetika, lindude gripp, eesti toit, põllumajanduspoliitika ja keskkond ning kalandus. Aasta lõpus ilmus aastat kokkuvõttev väljaanne. Venekeelne väljaanne "Selskii Vestnik" ilmus Molodjož Estonii vahel 3 korral ning kajastas üldjoontes eestikeelsete väljaannetega samu küsimusi.

Põllumajandustootjatele ja maaettevõtluse esindusorganisatsioonidele suunatud teavet levitati Maalehe vahelehe "Euronõu" vahendusel 2006. a ühel korral. Poole aasta pealt kaasajastati nii vahelehe sisu kui kujundust ning anti sellele ka uus nimi – "Maa Elu". Aasta jooksul olid peamised kajastatavad teemad maaelu arengustrateegia ja arengukava 2007–2013 koostamisega seotu, st selle eesmärkide, põhimõtete, abinõude ja valikuvõimaluste tutvustamine. Samuti ilmusid artiklid looma- ja taimekasvatuse, maaettevõtluse, LEADER-programmi ning nõuandesüsteemi kohta.

2006. a veebr kuni juunini kajastas Vikerraadio pühapäevahommikune programm igal nädalal 15 minuti jooksul põllumajandusministeeriumi teemasid. Reeglina mahtus saatesse kaks intervjuud. Antud aeg sai saatele valitud, sest läbi aegade on just sel kellaajal olnud Vikerraadio eetris põllumajanduse ja maaelu teemalised saated.

2006. a kevadest oli ETV eetris põllumajandusministeeriumi tellitud saatesari "Päris maalased", kus portreeriti maal edukalt hakkama saavaid inimesi, nende seas ka noori. Eetris oli 12 saadet. Saatesarja eesmärgiks oli murda müüti, et maal elavad vaid saamatud, vaesed või alkohoolikud. Saade tõestas elavalt vastupidist.

6. PÕLLUMAJANDUSHARIDUS, -TEADUS, NÕUSTAMINE JA -MUUSEUMIDE TEGEVUS

6.4. Põllumajandusmuuseumide tegevus

Sirje Tamkõrv

Põllumajandusministeeriumi valitsemisalas olevad muuseumid lähtuvad oma tegevustes põhimõttest olla põllumajandussektori, maaelu ja -kultuuri ajaloo jäädvustajaks, mõtestajaks ja tutvustajaks. Seda tehes mõeldakse ka rahvusvahelisele koostööle ning muuseumide olulisele osale maa-arhitektuuri säilitamisel, tutvustamisel ja väärtustamisel.

Üha enam tunnetatakse koostöö vajadust kõigi maal paiknevate muuseumide vahel. 2006. a moodustatud muuseumide nõukogu on kujunemas üheks vajalikuks ühendusühikuks. Esimest korda on muuseumide uurimustöö tulemused kokku pandud ühtsesse teaduskogumikku "Põllumajandusmuuseumide toimetised I".

Koostöös Põllumajandusmuuseumi Edendamise Seltsi ja OÜga Loodusmeedia digitaliseeriti põllumajandusministeeriumi toetusel ministeeriumi haldusalas oleva kolme muuseumi videokogud VHSkassetidelt CDdele.

Eesti Piimandusmuuseum

2006. a oli Eesti Piimandusmuuseumile stabiilsuse, loodud traditsioonide ja tegevuste arendamise aasta. Kolmandat aastat jätkus ühine müügitöö teiste piirkonna turismiettevõtjatega. „Puhka jalga Imaveres“ on kaubamärk, mida tutvustati trükiste ja tegevustega avalikel üritustel ja messidel nii Eestis kui Soomes Mardilaadal.

Jätkus pedagoogiliste programmide väljatöötamine ja töö kodumaiste piimatoodete propageerimisel. Koos Eesti Piimaliidu ja põllumajandusministeeriumiga korraldati kodunduskonkurss „Piimapreili“ ja kodumaist piimatoodete propageeriv piimapäev. Erinevalt varasematest aastatest käidi muuseumi tegevust aktiivselt tutvustamas avalikel üritustel – Pärnu keskaja laadal, Pirita kloostri päevadel, Mooste linalaadal jm. Aasta jooksul toodi sisse ka kolm põnevat ajutist näitust. Kogu detsembrikuu osales asutuse kollektiiv tegevusteatri, kus toimusid lastegruppidele piimandusega seotud jõuluüritused. Jätkus kontserdi- ja etenduste sari, aasta jooksul toimus 8 erinevat sündmust. Muuseumist on saanud populaarne seminaride ja koolituste korraldamise paik.

Eesti Piimandusmuuseum oli eestvedajaks ühise uurimustööde kogumiku „Põllumajandusmuuseumide toimetised I“ väljaandmisel. Muuseumitöötajate poolt kirjutatud artikleid avaldati veel mitmetes väljaannetes. Tihenes koostöö erinevaid piimandusvaldkondi uurivate inimestega. Kogumis- ja arhiveerimistöö tulemusena oli aasta lõpul muuseumikogude suurus 52 397 säilitusühikut. Hoogsalt on käinud restaureerimistöö, selle tulemusena on tublisti täienenud tööstusekspositsioon.

6. PÕLLUMAJANDUSHARIDUS, -TEADUS, NÕUSTAMINE JA -MUUSEUMIDE TEGEVUS

C. R. Jakobsoni Talumuuseum

2006. a oli muuseum avatud 357 päeva, muuseumi külastas 25 765 inimest, neist üksikülalastajaid 19 246, ekskursioonidega 6519.

Läbilõige aasta sündmustest:

Aasta algas üritussarjaga "Vastlad talus". Kevade saabumine viis jõelt jää ja talumuuseum ärkas talvest karjalaskepäevaga. Rocca al Mare kooli lapsed olid abiks kevadisi talutöid tegemas. Spordiseltsi "Kalev" sadakond matkajat käisid mööda "Sakala" ehk Jakobsoni teed. Maikuu tähistati teaduskonverentsiga C. R. Jakobsoni 165. sünniaastapäeva.

Suve juhatas sisse Eesti Naislaulu Seltsi laulupäev "Ille hääled kooli, kiriku, kodu, kontserdi ja pidu tarvituseks". Päev oli üles ehitatud Jakobsoni ajastu hõnguliselt, osales 52 naiskoori, pasunakoor ja rahvatantsijad. Suvesse jäi veel rida huvitavaid üritusi: neljaosaline seiklusspordisari, 1978. a alguse saanud rahvajooks "Sakala teel", Laiuse Rahvateatri etendus "Mikumärdi", 18. korda premeeriti Kurgjal Pärnumaa populaarsemaid põllumajandus- ja kultuuritegelasi. Külalisterohked olid nii vabariiklik lamba- ja kitsepäev kui ka talupäev. Mihkclipäeval käis taas Roccal Mare kool muuseumis talutöid tegemas. Programmist "Sügis talus" võttis osa rekordiline arv – 14 gruppi kokku 419 külalastajaga.

"Kauni Kodu" konkursil tunnustas muuseumi president Arnold Rüütel, muuseumi peamaja ehib nüüdsest vastav märk. "Jõulusid talus" tutvustati 21 päeva jooksul 45 gru-

pile. Eesti Kirjandusmuuseumi vanemteaduri Vello Paatsi sulest ilmus raamat "Tundmatu Carl Robert Jakobson".

Eesti Põllumajandusmuuseum

Eesti Põllumajandusmuuseum asub Ülenurme mõisakompleksis, mille tutvustamiseks algatati 2006. a Ülenurme mõisapäevade suurürituste traditsioon. 2006. a külastas muuseumi 37 408 inimest, neist õpilasi 12 600. Väljaspool muuseumi toimunud tegevustel osales messidel, vabaõhuüritustel, teabepäevadel, laatadel 112 073 huvilist. Kogude juurdekasv oli 241 ühikut.

Heameel on tuua esile muuseumi kunstniku Maarika Tangi tööd põllumajandusministeeriumi finantseeritud põllumajandusajalugu tutvustava raamatu *Eesti põllumajandus XX sajandil I* (ülevaade Eesti põllumajanduse ajaloost omariikluse eel ja ajal, aastad 1900–1940) küljendamisel ja kujundamisel. Ilmunud väljaandes kasutatud fotod pärinevad valdavalt põllumajandusmuuseumi kogudest.

2006. a võib muuseumi tegevuse tähtsamateks eesmärkideks pidada muuseumi kui organisatsiooni kujundamist, infrastruktuuri arendamist, muuseumipedagoogika ja näitustegevuse tähtsustamist. Organisatsiooni kujundades oli selge, et muuseumis tervikuna peab olema valmidus pühenduda muutustele ja uutele arengutele, et olla jätkusuutlik ja konkurentsivõimeline Eesti kultuurimaastikul ning arendada koostööd ka rahvusvahelisel tasandil. Eelnevat silmas pidades kinnitati muuseumi uus struktuur,

6. PÖLLUMAJANDUSHARIDUS, -TEADUS, NÕUSTAMINE JA -MUUSEUMIDE TEGEVUS

korrastati dokumentatsioon ning seati sisse korrektne asjaajamiskord. Töötajatele koostati uued ametijuhendid ja osakondadele põhimäärused. Saavutuseks tuleb pidada ka muuseumi teadus- ja arendustööle ning üldisele arengule kaasaaitava teadusnõukogu tööle rakendamist ja muuseumi arengukava koostamist aastateks 2006–2011, milles kajastuvad eesmärgid ja tegevused nende elluviimiseks.

Arvestades muuseumis asuva väärtusliku, kuid hävimisohus kultuuripärandi nõuetekohase säilitamis- ja eksponeerimistingimuste loomise vajalikkusega, koostati 2006. a tegevuskava aastate 2006–2010 arengukava lisana. Viidi lõpule muuseumi territooriumi detailplaneering. Seoses sellega eraldatakse muuseumile maa-ala, millele on plaanis ehitada museaalide hoidmiseks ja eksponeerimiseks näitusehall.

Näituste ja muuseumipedagoogiliste programmide tähtsustamise ja eduka elluviimise tulemusena (Eesti toitu tutvustavad leiva- ja piimaprogrammid, hobiseppade ja kangakudumise individuaalõpe, kalendritähtpäevi tutvustavad jt suurüritused, rahvusvahelised näitused, ekspositsioonide uuendamise kavad, edukas messidel ja meedias esinemine jne) saavutas muuseum 2006. a märkimisväärset edu. Eriti õnnestunuks võib lugeda projekti "Eesti toit" raames traditsioonilist eesti toitu tutvustavate muuseumipedagoogiliste programmide "Rukkileib meie laual" ja "Piim on tervis" koostamist ja tutvustamist messidel, koolides ja muuseumis. Suureks saavutuseks on muuseumi ja Tartu

Kutsehariduskeskuse töhusas koostöös koolinoortele sepatöö ja kangakudumise individuaalõppeprogrammi läbi viimine.

Erilist heameelt ja tuge tuntakse koostööprojektidest rahvusvahelisel tasemel: Soome Põllumajandusmuuseumiga Sarka ning Ungari Instituudiga. Koostöös Ida-Ungaris paikneva Sóstó muuseumikülaga avati põllumajandusmuuseumis Ungari toitumiskultuuri tutvustav näitus "Ungarist keelele ja meelele". Eesti Põllumajandusmuuseumi poolt koostatud Eesti rahvustoitu tutvustav näitus avatakse Ungaris Sóstó muuseumikülas septembris 2007.

Eriti suurt tähtsust omab asjaolu, et Eesti Põllumajandusmuuseum on muutunud nähtavaks. Korraldatavad üritused – pedagoogilised programmid, teaduskonverentsid, seminarid ja näitused, on leidnud erinevate sihtgruppide poolt heakskiidu ja nendest ollakse huvitatud. Seda näitab ka muuseumi külastatavuse kasv kümneid kordi, võrreldes eelnevate aastatega.

7. TOIDUOHUTUS JA VETERINAARTEGEVUS

7.1. Toidukontroll

Heneli Lamp, Tiina Mällo

Hügieenipaketi jõustumisega 1. jaan 2006. a. muutusid järelevalveasutuste töökorralduse põhimõtted, infrastruktuur ning õigusaktidest tulenevad tegevused. Samuti tunnistati kehtetuks alates 1. jaan 2006. a siseriiklikud hügieeninõudeid sätestavad eeskirjad, kuna need ei olnud enam asjakohased. Muudatused on sisseviidud ja/või on sisseviimisel järelevalveprotseduurides ning -dokumentatsiooni vormides, nende täitmises ja rakendumises, kuna need põhinesid seni kehtinud ja tänaseks kehtetuks tunnistatud õigusaktidel. Peamised muudatused käsitlesid tunnustamisele mittek kuuluvate käitlemisettevõtete teavitamise kohustust, hügieeninõuetes erisuse kaotamist suure ja väikese tootmismahuga ettevõtete osas, ametliku kontrolli käigus võetud proove analüüsivate akrediteerimata laboratooriumide määramist, ametliku kontrolli käigus käitlemisettevõtete auditeerimise läbiviimist jne.

Aktiivselt töötas läbi aasta toidukomisjoni raames asjaomaseid järelevalveasutusi kaasav eksperttöögrupp, mille osavõtul selgitati välja vajadus algatada vastavate valdkondade õigusaktide väljatöötamine.

Seoses vabariigi valitsuse 9. jaan 2006. a korraldusega nr 51 "Asjatundjate komisjoni moodustamine toiduvaldkonna järelevalveala ümberkorraldamiseks" ning vabariigi valitsuse 16. märtsil 2006. a vastu võetud otsusega anti

toiduseadusest tuleneva toiduohutuse alase järelevalve teostamise pädevus Veterinaar- ja Toiduametile (VTA). Järelevalvepädevuse ülevõtmine toimus 1. juulil 2007. a. Seoses valdkonna koondumisega VTA järelevalve alla liisandus organisatsioonile rida täiendavaid tegevusvaldkondi ja ülesandeid, mida varem täitsid Taimetoodangu Inspeksioon ja Tarbijakaitseamet.

Eesti toidu järelevalve teenistuste tööd hindasid mulle tavalisest rohkem erinevad DG SANCO Toidu- ja Veterinaarbüroo missioonid, kes kontrollisid haldussuutlikkust toiduohutuse valdkonnas ning erinevate sektorite nõuetele vastavusse viimist ettevõtetes. Kontrolliti ja hinnati BSE, Läänemere kalades dioksiinide ja muude kloororgaaniliste saasteainete sisalduse, toiduainete ametliku kontrollisüsteemi ja eriti toiduainete hügieeni, inimtarbimiseks mõeldud teatavate loomsete toodete toiduohutuse kontrollisüsteemi võimekust. Toimunud missioonide raportite ettekirjutuste põhjal on tehtud täiendusi ja muudatusi nii VTA keskasutuse kui ka kohalike asutuste töökorralduses.

Lisaks DG SANCO Toidu- ja Veterinaarbüroo missioonidele kontrollisid 2005.-2006. a Venemaa Föderatsiooni Veterinaarteenistuse inspektorid mitmel korral ka Eesti liha-, piima- ja munaettevõtteid ning tehaslaevu, mis olid huvitatud oma toodangu ekspordist Venemaale. Seisuga apr 2007 on ekspordiõigus Venemaale 56 loomset toitu käitleval ettevõttel.

7. TOIDUOHUTUS JA VETERINAARTEGEVUS

Jätkus 1. juulil 2005 kehtestatud korra kohaselt zoonooside ja zoonoosete haigusetekiitajate (viirus, bakter, seen, parasiit või bioloogiline isend) seire ja nendega seotud ravimresistentsuse esinemist käsitlevate andmete kogumine, analüüsimine ja avaldamine. Seire korraldamisel tehakse koostööd Taimetoodangu Inspeksiooniga sööda osas, Tervisekaitseinspeksiooniga (TKI) inimestel levivate zoonooside epidemioloogia ja toidu osas ning ka asutuse loomatervishoiu ja loomakaitse osakonnaga.

Seire aastaaruanded on avaldatud nii VTA kui ka Euroopa Toiduohutusameti (EFSA) koduleheküljel. Ravimresistentsuse seirel kogutavad andmed sisaldavad informatsiooni veistel, sigadel ja kodulindudel ning nendelt pärinevatel loomsetel saadustel esinevate *Salmonella spp*, *Campylobacter jejuni* ja *Campylobacter coli* isolaatide valikrühma kohta.

Allkirjastati koostöölepe TKIga. Selle eesmärgiks on reguleerida VTA ja TKI horisontaalset koordineerimist ning kontrolli zoonooside ja toiduohutuse üle terve ahela ulatuses toidujärelevalve ja nakkushaiguste epidemioloogia järelevalve valdkonnas.

Jätkus töö 2005. a asutatud registriga, milles peetakse arvestust järelevalve ning seire korras võetud ning laboratoorselt uuritud toidu ning saasteainete seire proovide ja nendest teostatud analüüside üle.

7.2. Loomatervishoid ja loomakaitse

Maarja Kristian, Tarmo Serva

Loomatervishoid

Vastavalt iga-aastasele programmile seiratakse Eesti loomakarju aastast aastasse ligi 40 haiguse suhtes, mille alusel võib kinnitada, et loomapopulatsioonide epidemioloogiline olukord on hea. Eesti on alates 1994. a säilitanud eriti ohtlikest loomataudidest vaba maa staatuse. Inimest ja loomi ühiselt ohustavatest loomataudidest on endiselt suurimaks probleemiks marutaud, kuigi juhtumite arv on langemas. 2003. a oli neid 813, 2004. a 313, 2005. a 266 ja 2006. a 114.

VTA on käivitanud programmi marutaudi Eestist välja tõrjumiseks. 2005. a sügisel alustati metsloomade suukaudset (peibutussöödaga) vaksineerimist. Vaksineerimine hõlmas Hiiu-, Saare- ja Läänemaad, Vormsi saart, Rapla-, Harju-, Lääne-Viru-, Ida-Viru- ning osaliselt ka Järva-, Pärnu- ja Jõgevamaad, kokku 25 540 km². Esialgset vaksineerimise tulemused olid igati positiivsed: marutaudijuhtumite arv vaksineeritud piirkonnas on madalam kui vaksineerimata piirkonnas ja laboratoorsete uurimiste tulemusel on vaktsiini söönud ligi 74% sihtgrupi loomadest.

2006. a vaksineeriti esimest korda kogu Eesti territoorium 2 korda aastas. Pärast kevadist vaksineerimist kahanes marutaudijuhtude arv märgatavalt, langedes 15-40 juhult 0-5 loomani kuus. Viimaste laboriuuringute põhjal on vaktsiini

7. TOIDUOHUTUS JA VETERINAARTEGEVUS

söönud loomade protsent tõusnud üle 80% ning üle 50% loomadel oli marutaudivastaste antikehade tiiter vajalikul tasemel, kaitsmaks teda marutaudi eest.

Endiselt rakendatakse Eesti mäletsejaliste populatsioonide suhtes täiemahulist uurimist TSE (transmissiivse spongiformse entsefalopaatia) suhtes. Veistel esinevat BSEd nimetatakse ka hullu lehma tõveks (veiste spongiformne entsefalopaatia). 2006. a uuriti kokku 33 748 veise ja 2464 lamba ning kitse proovi ning kõigi uuringute tulemused olid negatiivsed. 1. dets 2005. a jõustunud loomakaitse-seaduse, põllumajandusloomade aretuse seaduse ja loomatauditörje seaduse muutmise seadusega sätestatakse muuhulgas loomapidaja kohustus teavitada volitatud veterinaararsti või VTA kohalikku asutust üle 24 kuu vanuse veise ning üle 18 kuu vanuse lamba ja kitse enda tarbeks tapmisest vähemalt 24 tundi ette.

1987. a alguse saanud leukoosi tõrjumise programmi järgimise tulemusena on veiste leukoosi haigestunud loomade arv viimase kümnendi jooksul jõudsalt vähenenud. Kui 1992. a diagnoositi leukoosi 33 349 veisel, siis 2004. a on tabandumine leukoosi tõttu tuvastatud viiel veisel.

2005. a algusest muudeti leukoosi seire põhimõtteid ning viidi need vastavusse ELi nõudmistega. Seoses sellega hakati uurima leukoosi suhtes kõiki üle 24 kuu vanuseid veiseid ning seeläbi lülitati programmi sisse ka lihatõugu veiseid, kelle arv on viimastel aastatel suurenenud. Eelnevatel aastatel on uuringud eelkõige keskendunud piimakarjale.

Programmi muutus tõi kaasa leukoosijuhtumite arvu suurenemise. 2005. a jooksul avastatud 69 juhtumist 52 diagnoositi Valgamaal ühes lihatõugu veiseid pidavas ettevõttes. Leukoosi avastati ka antud karjaga epidemioloogiliselt seotud ettevõtetes ning üksikutes liha- ja piimatoodangut andvates veisekarjades. Hoolimata ajutisest tagasilöögist on eesmärgiks siiski õige pea saavutada leukoosi täielik väljatõrjumine Eesti veisekarjadest. 2006. a avastati leukoosi 13 veisel.

2005. a sügis-talvine ja 2006. a alguse periood jääb maailma ja Euroopa loomatervishoiu ajalukku ajajärguna, mil toimus lindude gripi (LG) kõrge patogeensusega (patogeensus on omadus põhjustada haigestumist) tüve H5N1 enneolematult laialdane levik. Aastaid Aasia regiooni tabanud haigus jõudis 2005. a juunis ka Euroopa riikidesse. 2005. a sügisest kuni 2006. a kevadeni diagnoositi H5N1 enneolematult paljudes maailma riikides. Euroopa regioonis piirdusid haigusleiid valdavalt metslindudega ning kõrge patogeensusega lindude grippi diagnoositi ELis kodulindudel vaid üksikutes farmides Prantsusmaal, Saksamaal, Rootsis ja Taanis.

Nii Euroopa Komisjon kui ka Eesti veterinaarteenistus võttis LG ohust tulenevalt kasutusele erinevaid meetmeid, et vähendada haiguse levimise riski. Euroopa Komisjoni otustega keelustati taudipuhangu piirkondadest pärinevate linnuliha ja linnuliha sisaldavate toodete, eluslindude, töötlemata sulgede ja suleosade sissevedu. Koostöös Maksu- ja

7. TOIDUOHUTUS JA VETERINAARTEGEVUS

Tolliametiga suurendati kontrolli reisijate poolt oma tarbeks riiki toodavate loomsete saaduste üle piiril. VTA peadirektori käskkirjadega keelati linnukasvatajatel ohustatud piirkondadest pärineva sööda käitlemine (lindudele söötmine) ning igasugused lindude kogunemised (laadad, näitused). Seoses episotoloogilise olukorra pingestumisega Euroopas keelustati alates veebruari keskpaigast kodulindude välitingimustes pidamine, v.a juhul, kui linde peetakse tarastatud alal, mis on soovitatavalt ka pealt kaetud. Eelpool toodud keeld tühistati maikuu lõpus, kuid endiselt on soovituslik hoida lindude sööt ja joogivesi sisetingimustes või varikatuse all.

Erandkorras toimus 2006. a esimestel kuudel kõigi linnupidajate ja kodulindude loendamine ja kaardistamine, sõltumata neis peetavate lindude arvust. Paralleelselt teavitati linnupidajaid LG ohust ja täiendavate ohutusmeetmete rakendamise vajalikkusest. Lisaks linnukasvatajate seas läbi viidud teavitustööle informeeriti kogu elanikkonda vajadusest haiguskahtlastest lindudest koheselt veterinaarjärelevalvesüsteemi teavitada. Infokampaania raames levitati LG ja selle ennetus- ja tõrjemeetmeid tutvustavat infotelefon ning brošüüri. Vastamaks avalikkuse küsimustele ja jagamiseks vahetat teavet, avati põllumajandusministeeriumis tasuta LG infotelefon 1676.

Informeerimaks koostööd tegevaid institutsioone tegevuse seaduslikest alustest ning koostööpõhimõtetest ning vahendamaks teavet LG ennetamise, diagnoosimise ja

tõrje strateegiate osas, toimus rida koostöökohtumisi VTA ning teiste tauditõrjest osavõtivate institutsioonide – Tervisekaitseinspeksiooni, siseministeeriumi, Politsei ameti, Päästeameti, maavalitsuste ja kohalike omavalitsuste vahel. Selleks, et harjutada koostööd eri institutsioonide vahel, kontrollida olemasolevate kriisireguleerimisplaanide aja- ja asjakohasust ning tuua välja kitsaskohad, mis võivad takistada taudipuhangu kiiret ja efektiivset likvideerimist, toimus 2006. a veebruaris kahepäevane LG simulatsioonõppus.

Kevadise linnurändega seonduvate riskide hindamiseks moodustas VTA töögrupi, kaasates ornitolooge ja teisi pädevaid spetsialiste, kelle ühise töö tulemusel valmis 2006. a märtsis mahukas riskianalüüs: "Linnugriip: võimalikud looduslikud riskiliigid ja alad Eestis". Kõik läbiviidud uurimised on andnud negatiivse tulemuse ning LG ei ole seniajani Eestis avastatud.

Loomakaitse

2006. a jooksul inspekteeriti 9695 ettevõtet, avastati 366 loomakaitse nõuete rikkumist ning algatati 10 väärteomenetlust. Põhilised rikkumised avastati veiste pidamise osas. Suurimaks probleemiks on vasikate lõaspidamine, mis on ELis kehtiva seadusandluse kohaselt keelatud. Rohkem rikkumisi avastati veel lemmikloomade pidamise ning loomade veo osas.

Loomade heaolu nõuete täitmist kontrolliti nii regulaarsete

7. TOIDUOHUTUS JA VETERINAARTEGEVUS

kui pisteliste kontrollide käigus järelevalveametnike ning volitatud veterinaararstide poolt. Valdkonnad, kus kontrole teostatakse, on loomade pidamistingimused, loomade tapaeelne pidamine ja tapmine tapamajades, loomade avalik näitamine, loomade vedu ning katseloomade kasvatamise, vahendamise ja kasutamise nõuete täitmine. Aastas korra kontrollivad volitatud veterinaararstid kõiki põllumajandusloomi kasvatavaid ettevõtteid, pöörates muuhulgas ka tähelepanu loomakaitsenõuete täitmisele. Lisaks sellele teostasid veterinaarkeskuste järelevalveametnikud plaanilisi kontrole sigalates, kanalates ning vasikalautades, tapamajades ja katseloomade kasvatamise, vahendamise ja kasutamise ettevõtetes ning pistelisi kontrole loomade veo osas. Järelevalve teostamisel tehakse koostööd politsei- ameti, keskkonnainspektsiooni ning vabatahtlike loomakaitseseorganisatsioonidega.

Suuremat tähelepanu pöörati 2006. a loomade transpordile. Viidi läbi mitmeid koolitusi järelevalvespetsialistidele ELis kehtima hakkavate uute transpordinõuete osas.

7.3. Põllumajandusloomade aretus ja geneetiliste ressursside säilitamine

Kaija Uuskam, Maie Help, Maarja Tuimann

Põhiosa tööst põllumajandusloomade aretuse valdkonnas moodustas põllumajandusloomade aretuse seaduse ja selle alusel koostatud õigusaktide nõuete ning ELi õigusaktide täitmise kontroll tunnustatud aretusühingu, jõudluskontrolli läbiviija, ohustatud tõu säilitaja ja loomaomaniku juures, samuti aretusprogrammide ja säilitusprogrammide täitmise järelevalve. Toimus aretusorganisatsioonide poolt tunnustamisele esitatavate aretus- ja säilitusprogrammide vastavusse viimine Euroopa Ühenduse aretusala seadusandluse nõuetega.

Järelevalveametnikud teostavad järelevalvet 10% ulatuses jõudluskontrolli all olevates karjades (piima- ja lihavesed, sead, lambad-kitsed, hobused) loomaomaniku juures. Tunnustatud aretusühingutes viiakse kontroll läbi igal aastal. Aretustegevuseks tunnustatud aretusühinguid on üheksa. Igal aastal kontrollivad järelevalveametnikud põllumajandusloomade aretustoetuse taotlustes esitatud andmete õigsust ja taotlejate vastavust toetuse saamiseks kehtestatud nõuetele. 2006. a toetustaotluste kontrollimisel selgus, et Eesti Hobusekasvatajate Selts oli taotlenud toetust aretusvaldkonnas, milles seltsil puudus kehtiv tunnustus, seetõttu jäeti trakeeni tõugu hobuste aretusregistri pidamise eest aretustoetus välja maksmata.

7. TOIDUOHUTUS JA VETERINAARTEGEVUS

Samuti kontrollitakse ohustatud tõugu looma kasvatamise eest makstava põllumajandusliku keskkonnatoetuse taotlustes olevate andmete õigsust. 2002. a sai eesti tõugu hobuse kasvatamise eest keskkonnatoetust 134 loomapidajat kokku 549 hobuse pidamiseks. 2003. a olid vastavad arvud juba 165 ja 696, 2004. a 207 ja 803. 2005. a maksti eesti hobuse pidamiseks toetust juba 238 loomapidajale 938 hobuse pidamiseks ning 2006. a need arvud suurenesid veelgi (vastavalt 246 ja 1021). Viimastel aastatel on märgata hobuste arvu kiiremat suurenemist, hobusekasvatajaid enam nii palju juurde ei ole tulnud.

Eelnevast on selgelt näha, et esimene 5-aastane toetusperiood on oluliselt suurendanud nii eesti tõugu hobuste kui ka nende kasvatajate hulka – mõlemate hulk on viie aastaga suurenenud ümmarguselt kaks korda. Osaliselt on see kindlasti tingitud sellest, et inimesed on oma hobused tõuraamatusse registreerinud just toetuse saamise eesmärgil, osalt on suurenenud eesti hobuse populaarsus üldiselt ning meelsamini peetakse tõupuhast eesti hobust kui teadmata põlvnemisega ristandit.

Tori ja eesti raskeveo tõugu hobustele taotles möödunud aastal keskkonnatoetust vastavalt 205 ja 43 kasvatajat ning taotlus rahuldati 447 ja 110 looma osas. 2005. a olid samad arvud vastavalt 193 ja 34 ning 452 ja 100.

Eesti maatõugu veiste pidamiseks on keskkonnatoetust saanud 2005. a 121 loomapidajat 606 eesti maatõugu veise pidamiseks ning 2006. a 141 loomapidajat

656 veise eest. 2006. a alustati loomapidajate üle järelevalve tegevuse ühtlustamiseks +/- küsimustiku koostamist. Eelpoolnimetatud küsimustik on põllumajandusloomade aretuslase kontrollakti lisa ja selle kasutuselevõtmise eesmärgiks on ühtlustada erinevate peaspetsialistide poolt läbiviidavat järelevalvetegevust. Küsimustik võeti kasutusele 2007. a veebruaris.

Aretusealased järelevalvetoimingud 2006. a

Kokku koostasid järelevalveametnikud 410 kontrollakti ja 174 järelkontrollakti. Ametnikud tegid ettekirjutusi piima-veiste kasvatajatele kontroll-lüpsi läbiviimise nõuete rikkumise kohta. Rikkumisi oli ka lehmade paaritus-, poegimis-, kinnijätmis- ja karjast väljaviimise andmete edastamise osas. Lihaveisekasvatajate poolt esines rikkumisi jõudlusandmete kogumisel, kehamasse ei registreeritud 200 ja 365 päeva vanustel noorloomadel. Lambakasvatajad rikkusid aretusprogrammi nõuet, mille kohaselt tuleb lammas, keda soovitakse tõuraamatusse kanda, identifitseerida ja selle üle arvestust pidada. Hobusepidajad ei registreeri seltsis õigeaegselt hobuse omanikuvahetust. Seafarmide inspekteerimisel erilisi puudusi ei esinenud.

2006. a osaleti põllumajandusloomade aretusseaduse muudatuse eelnõu väljatöötamisel, milles täpsustatakse ohustatud tõugude säilitamist puudutavaid tegevusi ja nõudeid säilitusprogrammidele.

7. TOIDUOHUTUS JA VETERINAARTEGEVUS

7.4. Turukorraldus

Vivika Eha, Aivar Alt, Sirje Sökk

Piimatoodete turukorraldustoetuste järelevalve

Vastavalt ELi ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seadusele teostab VTA järelevalvet kasutustoetuse ja sekumiskokkuostu üle ning kontrollib eraladustatavate põllumajandustoodete vastavust kvaliteedi- ja koostisnõuetele, teise liikmesriiki toimetamise korral väljastab kvaliteedisertifikaadi. 2006. a teostati järelevalvet või ja koore kasutustoetuse ning või sekumiskokkuostu üle. Kokku kontrolliti 2006. a piimatoodete turukorralduslike meetmete raames 7 Toiduseaduse alusel tunnustatud ettevõtet:

- piimatoodete kasutustoetust taotles 3 ettevõtet, lisaks inspekteeriti ka ühte lõpptoodete tootjat;
- taotlusi või sekumiskokkuostuks esitas 5 ettevõtet ning kontrolliti ka kahte võid ladustavat ettevõtet.

Kokku teostati 47 inspekteerimist meetmeti järgmiselt:

- või kasutustoetus 2;
- koore kasutustoetus 21;
- või sekumiskokkuost 24.

Järelevalveproove võeti kokku 303, millest teostati 1619 analüüsi. Nõuetele mittevastavaks osutus 3.

Lihatoodete turukorraldustoetuste järelevalve

2006. a jooksul imporditi kahe turukorraldusmeetmes osaleva ettevõtte poolt Eestisse 190,8 t töötlemiseks ettenähtud külmutatud veiseliha, millest 166,2 t töödeldi ümber VTAlt tunnustuse saanud retseptide alusel A-grupi toodeteks. VTA võttis 6 tooteproovi, mida analüüsiti Veterinaar- ja Toidulaboratooriumis. Sealt saadud analüüsitulemuste põhjal anti tunnustus neljale retseptile, mille alusel valmistatavad tooted vastasid komisjoni määruses nr 727/2006/EÜ esitatud A-toodete nõuetele. Liha kasutamise kontrollimiseks sooritati ettevõtetesse 6 esmast kontrolli, mille käigus veenduti, et liha oli deklareeritud koguses ettevõtte valdusesse kohale jõudnud, ning 6 liha kasutamise kontrolli, mille eesmärgiks oli kindlaks teha, kas kogu imporditud liha oli 3 kuu jooksul impordi toimumise kuupäevast ümber töödeldud nõuetekohasteks toodeteks. Kontrollide tulemustest informeeriti Maksu- ja Tolliametit.

Veise- ja searümpade kvaliteediklasside määramise süsteemi järelevalve ja kontroll

2006. a sooritati veiserümpade klassifitseerimistulemuste kontrollimiseks Eesti kolme suuremasse lihatööstusesse kokku 26 inspekteerimist, sh 2 järelvisiiti, mis olid tingitud klassifitseerimisel lubatud veapiiri ületamisest klassifitseerija poolt. Klassifitseerimistulemuste korrektsust kontrolliti 961 rümbal, millest 856 olid määratud õigesse lihakus- ja 892 õigesse rasvasusklassi. Aasta jooksul klassifitseeriti osalevates tapaettevõtetes kokku 30 857 veiserümpa. Ühele

7. TOIDUOHUTUS JA VETERINAARTEGEVUS

ettevõttele tehti ettekirjutus rümbakorrastusele seatud nõuete rikkumise lõpetamiseks.

Searümpade klassifitseerimistulemuste kontrollimiseks sooritati 17 visiiti nelja SEUROP-süsteemi kasutavasse ettevõttesse, kontrolliti 260 rümba mõõtmistulemust, millest 223 olid nõuetekohaselt mõõdetud. Augustiks oli kõigis kolmes tailihasisalduse määramise seadet UltraFom 300 kasutavas tööstuses kasutusele võetud nõuetekohane märgistuseseade, mis võimaldab rümba pinnalt näha täpset mõõtmiskohta ja selle asukohta kontrollida.

VTA viis 2006. a kõigis veiserümpade SEUROP klassifitseerimisega tegelevates tapamajades läbi EKile iganädalaselt edastatavate veiseliha kokkuostuhindade kontrolli. Avastati üksikuid arvutamise vigu (nt kaalutud keskmise hinna arvutamise põhimõtte asemel aritmeetilise keskmise meetodi kasutamist mõnel juhul 2005. a alguses, mis aasta II pooleks oli korrigeeritud), kuid valdavalt olid andmed korrektsed. 2006. a lõpus töötas tapamajades 8 tunnustust omavat veiserümpade ja 11 searümpade klassifitseerijat.

Turukorralduslikel eesmärkidel põllumajandustoodetele kehtestatud koostis- ja kvaliteedinõuete kontrolli (või, võiderasvad ning joogipiim) ning geograafilise tähise ja päritolunimetuse kaitsega seotud järelevalve.

Turukorraldustoetuste järelevalve büroole lisandusid 2005. a uued turukorraldusalased teemad, mis tulenevad ELi ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seadusest ja ELi otsekohalduvatest õigusaktidest:

- võiderasvade (piimarasvad, margariinid, rasvad, mis on kokku segatud taimsetest ja loomsetest rasvadest) koostiskvaliteedi ja nimetuse nõuetele vastavuse järelevalve;
- joogipiima koostiskvaliteedi ja nimetuse nõuetele vastavuse järelevalve;
- geograafiliste tähiste, päritolunimetuste ja garanteeritud traditsiooniliste eritunnuste kaitse.

Kõigi kolme teema ulatuses alustati 2005. a järelevalve planeerimist ja järelevalveprotseduuride koostamist. Planeerimise käigus kaardistati olukord ja situatsioon kõigis kolmes valdkonnas, eesmärgiga saada tõest materjali optimaalse sagedusega järelevalve teostamiseks. Võiderasvade koostiskvaliteedi järelevalve raames alustati inspekteerimiste läbiviimist tööstusettevõtetes.

2005. a alustati tihedamat koostööd Tarbijakaitseametiga. 2006. a toimus rida kolmepoolseid kohtumisi Tarbijakaitseameti, põllumajandusministeeriumi ja VTA va-

7. TOIDUOHUTUS JA VETERINAARTEGEVUS

hel. Arutletud on toodete märgistamise ja edasise koostöö ja teavitamise teemadel ning töö käigus tekkinud jooks-vaid küsimusi. Paranenud on kolmepoolne teabevahetus. Täiendavalt on toimunud ümarlauakohtumised põlluma-jandusministeeriumis piimatoodete koostise ja nimetuse nõuetele vastavuse küsimustes. Arutluse all on olnud põ-hiliselt toidu märgistamise teemad: piimatoodete, mil-le valmistamisel on kasutatud taimseid rasvu, märgista-mine ning taluvõi nimetuse kasutamine kaubamärgina. Kohtumiste laiemaks eesmärgiks on olnud ühtsete eesmär-kide ja arusaamade loomine toidu märgistamise nõuete ja kontrollimise osas, vältimaks toidu võltsimist ja tarbija ek-sitamist.

2006. a teostati järelevalvet võiderasvade ja joogipiima koostiskvaliteedi nõuetele vastavuse üle nii tootmis- kui ladustamisettevõtetes ning järelevalvet geograafilise tä-hisega toodete õiguspärase nimetuse kasutamise üle. Võiderasvade koostist kontrolliti 76, joogipiima koostist 34 tootel, geograafilise tähise õiguspärasest kasutamis-t 41 korral.

7.5. Kauplemine, import ja eksport

Regina Pihlakas, Tarmo Sikk

2006. a läbis piiril kontrolli kokku 4392 kaubapartiid, mil-lest 4363 juhul oli tegu loomset päritolu saadustega ning 29 partiid olid elusloomad. Aasta jooksul võeti piiril loom-setest saadustest 172 proovi, millest teostati 427 analüü-si. Erinevate mittenõuetekohasuste tõttu suunati eelmisel aastal piirilt tagasi kokku 4 kaubapartiid ja hävitamisele kuulus 11 partiid. 10 hävitatud kaubapartiid moodustasid osa 18 väidetavalt India päritoluga pühvlilihapartiist, mis toimetati salakaubana Eesti piirile juba 2004. a lõpus (üle-jäänud 8 partiid hävitati 2005. a).

2006. a menetleti 6 väärtegu, kusjuures kõikidel juhtudel määrati väärteo toime pannud isikutele hoiatustrahvid. Põhilised põhjused väärtegude algatamiseks ja menetlemi-seks olid seotud kaupade impordil mittenõuetekohase mär-gistamisega, ELi välispiiril veterinaarkontrolli läbimata jätmi-sega, samuti oli probleeme tolliladudega, tulenevalt nende kohustustest järgida transiitkaupadele kehtestatud veteri-naarkontrolli reegleid ning tolliladudele pandud kohustusi.

Järelevalve teenistus vastutab samuti toidu ja sööda ohu-teadete süsteemi (RASFF) toimimise eest Eestis. Süsteemis osalevad Euroopa Komisjon, Euroopa Toiduohutusamet ja liikmesriigid. Kui võrgustiku liikmel on andmeid tõsise, toi-dust või söödast tuleneva inimeste tervisega seotud vahe-tu või kaudse riski kohta, siis tuleb sellest koheselt teatada komisjonile, kes edastab teabe viivitamata teistele võr-gustiku liikmetele. 2006. a koostati ja edastati toidu ja

7. TOIDUOHUTUS JA VETERINAARTEGEVUS

sööda ohuteadete süsteemi kontaktisiku poolt Euroopa Komisjonile 25 ohuteadet Eestist leitud nõuetele mittevastavate kaupade kohta. Põhilisteks mittevastavusteks on liisaainete ülenormatiivne sisaldus toiduainetes. Menetletud on 7 komisjoni väljastatud ohuteadet, milles nimetatud toodete sihtkohaks on olnud Eesti. Nende teadete väljasaatmise põhjuseks on olnud toiduga kokkupuutuvates materjalides sisalduvad inimese tervisele ohtlikud ained, USA pikateralise riisi saastumine illegaalse ja riskianalüüsi mitteläbinud geneetiliselt muundatud riisiga ning toodete ebaõige või puudulik märgistus.

Vastavalt lepingule jätkus koostöö Maksu- ja Tolliametiga erinevate järelevalve protseduuride harmoniseerimise ning ametnike omavahelise parema suhtlemise saavutamiseks. Samuti tehti koostööd Tarbijakaitseameti, Tervisekaitseinspektsiooni, Taimetoodangu Inspektsiooni ja Veterinaar- ja Toidulaboratooriumiga.

2006. a hindasid mitmed Euroopa Komisjoni eksperdid järelevalveteenistuse haldussuutlikkust põllumajandussaaduste ja toiduainete impordil piiripunktides. Hinnati elusloomade ning loomsete saaduste impordikontrolli süsteemi võimekust: infrastruktuuri, tehnilist varustust ning töökorraldust. Esmakordselt hinnati ka selliseid rahvusvaheliseks liikluseks avatud piiripunkte, kus ei ole kohal veterinaarteenistust, kes hindaks tolliametnike tööd reisijate isikliku pagasi hulgas või postisaadetistes olevate toiduainete avastamiseks ELi sisenemisel ning reisijaga kaasas olevate lemmikloomade kontrollimist. Selleks külastasid

FVO inspektorid Tallinna Lennujaama ning Eesti Posti postitöötlemiskeskust. Samuti hinnati piiril töötavate veterinaarjärelevalve ning tolliametnike tööd illegaalse loomset päritolu kauba avastamiseks. Raport ja selles tehtud ettekirjutused on olnud suureks abiks nii keskasutuse kui piiripunktide ümberkorraldamisel, viimaks nad vastavusse ELi nõuetega, samuti seadusandluse harmoniseerimisel ELi õigusaktidega.

Samuti teostati järelevalvet Eesti ja teiste liikmesriikide vahelisel kaubavahetusel loomade ja loomsete saadustega. Nii on Eestisse teistest liikmesriikidest toodud ja seal toodetud toidust eelmisel aastal võetud 136 proovi, millest analüüse teostati 284. Analüüside tulemusena tuvastati mittenõuetekohasusi 8 korral (enamasti saasteainete lubatust suurem sisaldus). Loomse toidu vastavust veterinaar-nõuetele kontrolliti sihtkohas 74 korral, kusjuures nõuetele mittevastavusi avastati 5 juhul. Sihtkoha vastuvõtjale pandud kohustuste täitmist kontrolliti 71 korral, puudusi kohustuste täitmisel tuvastati 16 juhul.

Järelevalve loomade ja loomsete saaduste väljaveol Eestist seisnes enamasti veterinaarsertifikaatide väljastamise õiguspärasuse kontrollimises ja koordineerimises. Nii on veterinaarsertifikaatide väljastamine ühtselt korraldatud ning selle tulemusena on eelmisel aastal nõuetekohaselt väljastatud kokku 8057 veterinaarsertifikaati. Eksportsertifikaatidest moodustavad suurema osa Venemaale veetavate loomade ja loomsete saaduste sertifikaadid (3182), järgnevad Ukraina (1904) ja Šveits (1812 tk).

8. VÄLISSUHTED

Olavi Petron

Kahepoolsed suhted

Põllumajandusministeeriumi välissuhtluses on pärast Eesti liitumist ELiga olnud olulisel kohal osalemine Euroliidu otsustusprotsessis. Sellega on seotud kuni 70% ministeeriumi ametnike lähetustest. Sellised kohalviibimised on väga vajalikud, kuna ühtne põllumajanduspoliitika on üks vähestest ELi ühistest poliitikatest ja peamised arengud otsustatakse liidu tasandil. Teiselt poolt on liitumine suurendanud meie kahepoolseid kontakte Euroopa riikidega. Eriti just spetsialistide tasandil, kus kohtutakse töögruppides ja komiteedes kolleegidega, aga ka ministrite tasandil, kus kord kuus kohtutakse Brüsselis või Luksemburgis ministrite nõukogu istungitel.

Samas ei ole kadunud ka kahepoolsed visiivid. Näiteks 2006. a toimusid põllumajandusministri visiivid Saksamaale (3 korda), Austriasse (2 korda), Läti, Soome, Prantsusmaale, Norrasse ning Hispaaniasse.

ELi suunalise suhtluse üks olulisemaid sündmusi oli ka ELi põllumajandusvoliniku Mariann Fisher Boeli visiit Eestisse oktoobris 2006. Peamised käsitletud teemad olid uus maaelu arengukava ning Eesti ELiga liitumise positiivsed mõjud. Kohtumised toimusid nii ametnike kui ka tootjatega.

2006. a hoogustus koostöö ka ida suunal. Minister oli ametliku delegatsiooni liige Vabariigi Presidendi visiidil Moldovasse ja Gruusiasse ning tegi visiidi ka Venemaale.

Eestit külastas Ukraina põllumajandusminister, kelle huviks olid koostöövõimalused ELi suunal, põllumajandusteaduste ning toiduohutuse valdkonnas. Töötati välja kahe riigi põllumajandusministeeriumi vahelise koostöömemorandumi projekt, mis on planeeritud allkirjastada 2007. a.

13.–20. mail leidis aset Gruusia ametnike delegatsiooni visiit Eestisse ning 22.–28. apr Mari delegatsiooni visiit. Kohtuti ministeeriumi ametnikega ning tutvuti põllumajandussektoriga.

2006. a sõlmiti järgmised koostöömemorandumid:

- Saksamaa Schleswig-Holsteini liidumaa põllumajanduse, keskkonna ja maaelu ministeeriumiga aastateks 2006–2010

Sõlmitud 13. jaan. Hõlmab järgmisi valdkondi: põllumajandushalduse, -teaduse ja põllumajanduse erialaspetsialistide kogemuste vahetus, osavõtt konverentsidest, seminaridest, õpilaste, üliõpilaste vahetus ning infovahetus.

- Saksamaa Mecklenburg-Vorpommerni liidumaa põllumajanduse ja keskkonna ministeeriumiga aastateks 2004–2008

Sõlmitud 9. sept 2004, täiendatud aastateks 2006–2007. Koostöö Eesti Aiandusliiduga, Eestimaa Tootjate Keskliiduga (ka eraldi koostööleping liidumaa talupidajate liidu ja meie tootjate liidu vahel), koostöö

8. VÄLISSUHTED

põllumajandusmuuseumide vahel, koostöö põllumajanduskoolidega (Olustvere, Luua) ja teadlastega, kogemuste vahetamine ministeeriumide erialaspetsialistide vahel.

- Saksamaa Sachsen-Anhalti liidumaa põllumajanduse- ja keskkonnaministeeriumiga 2006–2008

Pikeneb automaatselt järgmiseks kolmeks aastaks, kui osapooled ei otsusta teisiti. Sõlmitud 17. sept. Põhivaldkonnad: kogemuste vahetamine, erialateadmiste vahendamine, osavõtt ühistest üritustest, ühist huvi pakkuvate projektide arendamine.

- Eesti Vabariigi Põllumajandusministeeriumi, Läti Vabariigi Põllumajandusministeeriumi ja Leedu Vabariigi Põllumajandusministeeriumi vaheline vastastikuse mõistmise memorandum taastuva energia küsimustes

Sõlmitud 23. mail. Kohustused: Eesti põllumajandusministeerium arendab, hooldab ja ajakohastab alates 2006. a. III kvartalist taastuva energia küsimuste *online*-andmebaasi.

Läti põllumajandusministeerium korraldas 2007. a I kv kolme Balti riigi konverentsi taastuva energia arengu teemal (11.–12. mail Riias). Leedu põllumajandusministeerium viis 2006. a IV kv läbi kolme Balti riigi sümposiooni taastuva energia valdkonna teadustöö teemal.

Baltimaade koostöö Põhjamaade Ministrite Nõukogus

2006. a oli Eesti koos Norraga Põhjamaade Ministrite Nõukogu Balti koostöögrupi eesistuja. Tallinnas toimus kõrgetasemeline ametlik kohtumine kantslerite tasandil ning Oslos ministrite kohtumine. Peamiste teemadena olid käsitlusel Venemaa kaasamine Põhja-Balti koostöösse, maaelu ja rannikupiirkondade areng, bioenergia, hülgepopulatsiooni majandamine, ühine loomahaiguste ning zoonooside kontrolli plaan ning geneetilised ressursid. Vormistati järgmised ühisdeklaratsioonid:

- Maaelu ja rannikupiirkondade arengu deklaratsioon (teaduskoostöö, jätkusuutliku ja majanduslikult elujõuliste kalandus-, vesiviljelus-, põllumajandus- ja metsandussektori toetamine; põllumajanduse rolli säilitamine ja laiendamine loodusressursside kasutamisel ja atraktiivse maapiirkonna loomisel; algatuste tunnustamine, arendamiseks ja edendamaks Põhja- ja Baltimaade kööki- de, toiduainete ja toidukultuuride väärtusi ja võimalusi).
- Läänemere hallhülgeid käsitlev deklaratsioon (hallhüljeste populatsiooni majandamine kalavarude säilitamiseks ning püügivahendite kaitseks, koostöö regionaalsete konventsioonidega, nt HELCOM). Järgneval perioodil on Balti koostöögrupi eesistujateks Läti ja Soome.

8. VÄLISSUHTED

Välisabiprojektid

Põllumajandusministeeriumi valitsemisala on nii liitumiseelselt kui ka -järgselt saanud administratsiooni arendamiseks märkimisväärselt abi ELi struktuurivahenditest (PHARE ning *Transition Facility*). PHARE ja 2004.–2006. a projektide (*Transition Facility*) raames toetatakse nii mesitamisprojekte, mille käigus annavad Eestile ekspertabi teiste riikide avaliku sektori eksperdid kui ka investeringuprojekte. Peamiseks eesmärgiks on institutsionaalse suutlikkuse tõstmine – toetus on mõeldud riigiasutustele. Põllumajandussektor on läbi aastate olnud üks aktiivsemaid abi kasutajaid. Nüüd hakkavad projektid läbi saama ning jätkuvad tavapärase kahepoolsete koostööprojektide vormis erinevate riikidega.

2006. a jooksul lõppenud PHARE/üleminekufondi projektide kokkuvõte:

- **„2003/005–026.07.01, IT süsteemi arendamine Euroopa Põllumajanduse Arendus- ja Tagatisfondi (EAGGF) tagatiseksiooni maaelu arengukava meetmete administreerimiseks”**

Kasusaaja: PRIA. Projekt lõppes 2006. a okt. Kogumaksumus 408 000 eurot (6,4 mln kr). Tegemist oli peamiselt tarkvara arenduse projektiga, mille käigus valmis süsteem, mille kaudu liiguvad kõik väljamakstavad ühikupõhised toetused.

- **„2003/005–026.07.02, IT süsteemide arendamine interventsiooni meetmete administreerimiseks”**

Kasusaaja: PRIA. Projekt lõppes 2006. a okt. Kogumaksumus 1 043 000 eurot (16,3 mln kr). Tegemist oli peamiselt tarkvara arenduse projektiga, mille käigus valmisid turukorralduse süsteemi jaoks vajalikud tehnilised edasiarendused. Need on kasutuses alates okt 2006 ja seotud maksete süsteemiga. Piimakvoodi arendused rakendusid nov 2006 seoses lisakvooditaotlustega. Süsteem vastab kõikidele ELi nõuetele.

- **„2003/005–026.01.01, Struktuurifondide elektroonilise infosüsteemi arendamine”**

Kasusaaja: PRIA. Projekt lõppes 2006. a okt. Kogumaksumus 817 000 eurot (12,8 mln kr). Tegemist oli peamiselt tarkvara arenduse projektiga, mille käigus realiseeriti kaks moodulit: toetuste taotlemise moodul rakendus jaan 2007 ning maksete arvestamise moodul rakendus okt 2006. Praegune süsteem vastab 2007. a rakendatavatele toetusmeetmetele. Antud süsteemi kaudu liiguvad kõik investeringutoetused.

- **„2003/005–850.03.01, EE03/IB/TWP/AGR/19, Struktuurifondide, otsetoetuste kontrolli ja kohapealse kontrolli protseduuride arendamine PRIAle”**

Kasusaaja: PRIA. Projekt lõppes veebr 2006. Kogumaksumus 160 000 eurot (2,5 mln kr). Projekt toimus koostöös Suurbritanniaga. Selle käigus koolitati Eesti inspektorid pädevateks kohapealsete kontrollide läbiviimiseks vastavalt ELi regulatsioonidele

8. VÄLISSUHTED

1260/1999, 438/2001, 2792/1999, 1257/1999, 817/1999, 141/2004, 1259/1999 ning 2199/2003 koos täienduste ning parandustega.

- **„2004/006–270.06.03, Ortofotode tootmine Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Ametile”**

Kasusaaja: PRIA. Projekt lõppes apr 2006. Kogumaksumus 610 000 eurot (9,5 mln kr). Toetuste administreerimise ja kontrolli süsteemi osana funktsioneeriv põllumassiivide register (LPIS) on täielikult töövalmis ning põhineb kaasajastatud ortofotodel. Projekti käigus pildistati, töödeldi, kontrolliti ning digitaliseeriti ortofotod, millega kaeti 50% Eesti pindalast.

- **„2004/006–270.06.02, Põllumajandusloomade molekulaarne genotüpiseerimine”**

Kasusaaja: Eesti Maaülikool/VTA. Projekt lõppes dets 2006. Kogumaksumus 160 000 eurot (2,5 mln kr). Projekti raames osteti EMÜle PCR-masin koos vajalike lisaseadmetega, mille tulemusena on EMÜ veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuseinstituudi geneetikalabor võimeline iseseisvalt läbi viima põllumajandusloomade genotüpiseerimist ning geneetilist identifitseerimist vastavalt ELi seadusandlusele.

2007. a projektidest väärivad mainimist põllumajandusministeeriumi projektid, mis tegelevad kalanduse arendusrahastu väljaarendamisega ning GMOde ja tavaaretuse tulemusel saadud taimede kooseksisteerimisega. Oluline on ka karantiinkasvuhoone ehitamine Põllumajandusuuringute Keskusele ning toidujärelevalve süsteemi arendamine Veterinaar- ja Toidulaboratooriumis.

LISA 1. PÕLLUMAJANDUSMINISTEERIUMI VALITSEMISALA EELARVE 2006/2007

Põllumajandusministeeriumi valitsemisala eelarve 2005. – 2006. aastal (tuhandetes kroonides) institutsioonide järgi

	2005	2006
Põllumajandusministeeriumi valitsemisala kokku	3 103 496,09	3 761 073,46
Materiaalsete ja immateriaalsete varade soetamine ja renoveerimine	54 674,74	78 242,40
Sellest:		-
riigitulude arvel	11 402,09	47 202,02
välisabi projektide kaasfinantseerimise arvel	15 780,50	2 547,19
välisabi vahendite arvel	18 463,15	2 166,75
majandustegevusest laekuvate tulude arvel	7 619,00	11 903,00
riigiasutustelt laekunud toetuste arvel	1 410,00	14 108,50
teistelt riigiasutustelt		314,94
Põllumajandusministeerium	163 934,50	239 492,09
Tegevuskulud	136691,17	179306,32
Sellest:		-
riigituludest	106 834,50	136 229,24
välisabi projektide kaasfinantseerimise arvel	8 158,42	7 455,91
välisabi vahendite arvel	14 989,25	28 689,17
majandustegevusest laekuvate tulude arvel	299,00	325,00
riigiasutustelt laekunud toetuste arvel	6 410,000	6 607,00
Eraldised	27 181,60	60 050,04
Sellest:		-
Loomsete Jäätmete Käitlemise AS	12 590,00	16 759,00
rahvusvaheliste organisatsioonide liikmemaksud	1 191,60	1 192,04

LISA 1. PÕLLUMAJANDUSMINISTEERIUMI VALITSEMISALA EELARVE 2006/2007

Sihtotstarbelised eraldised jooksvateks kuludeks muudele residentidele:	13 400,00	31 899,00
Sellest:		-
Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda	13 000,00	24 324,00
MTÜ Külade ja väikelinnade liikumine "Kodukant"	400,00	1 400,00
MTÜ Maanaiste Liit		125,00
MTÜ Virumaa lootus		50,00
Maaelu Edendamise Sihtasutus		6 000,00
Sihtotstarbelised eraldised põhivara soetamiseks ja renoveerimiseks muudele residentidele:		10 200,00
Aiandus-Mesindusselts		200,00
Eesti Töuloomakasvatajate Ühistu		10 000,00
Muud kulud	61,73	135,73
Sellest:		-
riigituludest		60,73
majandustegevusest laekuvate tulude arvel		75,00
Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet	2 580 062,65	3 110 597,46
Tegevuskulud	87 244,75	94 436,41
Sellest:		-
riigitulude arvel	67 215,48	73 351,50
välisabi projektide kaasfinantseerimise arvel	2 868,03	2 449,89
välisabi vahendite arvel	16 806,03	17 565,39
valitsussektori siseste toetuste arvel	355,21	1 069,63
Eraldised	2 492 637,90	3 015 981,05
Sellest:		-
Riikliku Arengukava meetmete rakendamiseks välisabi vahendite kaasfinantseerimise arvel	124 824,50	170 036,09

LISA 1. PÕLLUMAJANDUSMINISTEERIUMI VALITSEMISALA EELARVE 2006/2007

Riikliku Arengukava meetmete rakendamiseks välisabi vahendite arvel	313 695,20	370 956,38
Maaelu Arengukava meetmete rakendamiseks välisabi vahendite kaasfinantseerimise arvel	193 328,14	211 726,32
Maaelu Arengukava meetmete rakendamiseks välisabi vahendite arvel	773 151,57	844 878,30
Maaelu Arengukava tehnilise abi meetme rakendamiseks välisabi vahendite kaasfinantseerimise arvel	2 182,00	2 448,93
Maaelu Arengukava tehnilise abi meetme rakendamiseks välisabi vahendite arvel	8 728,00	9 795,73
turukorralduse meetmete rakendamiseks välisabi vahendite arvel	250 543,08	278 137,48
põllumajanduse turukorraldus välisabi kaasfinantseerimise arvel	1 600,00	1 600,00
koolipiimatoetus riigitulude arvel	31 000,00	-
koolipiimatoetus välisabi vahendite arvel	31 000,00	21 000,00
maaelu ja põllumajanduse arendamise toetusteks riigitulude arvel	55 000,00	51 676,46
ühtne pindalatoetus ja täiendavad otsetoetused välisabi vahendite arvel	435 301,30	551 312,70
ühtne pindalatoetus ja täiendavad otsetoetused riigitulude arvel	203 730,00	450 338,16
toetus kaluritele aktsiisimäära tõusu kompenseerimiseks riigitulude arvel	8 500,00	1 009,50
kalanduse turukorraldus välisabi vahendite arvel	3 000,00	3 000,00
kalanduse arengutoetused		3 465,00
kalanduse püügivõime reguleerimine		44 600,00
ikalduskahjude kompenseerimine põllumajandustootjatele	30 000,00	
põllumajandustootjatele kütuseaktsiisi kompenseerimine	20 000,00	
Sapardi finantseerimine välisabi vahendite kaasfinantseerimise arvel	2 357,72	
Sapardi finantseerimine välisabi vahendite arvel	4 696,39	
Muud kulud	180,00	180,00
Veterinaar- ja Toiduamet	87 893,88	105 337,53
Tegevuskulud	87 489,350	104 931,902

**LISA 1. PÕLLUMAJANDUSMINISTEERIUMI
VALITSEMISALA EELARVE 2006/2007**

Sellest:		-
riigitulude arvel	66 696,00	62 366,03
välisabi projektide kaasfinantseerimise arvel	4 165,785	23 835,87
välisabi vahendite arvel	3 872,565	4 524,00
majandustegevusest laekuvate tulude arvel	12 755,00	14 206,00
Rahvusvaheliste organisatsioonide liikmemaksud	380,00	380,00
Muud kulud	24,53	25,62
Taimetoodangu Inspeksioon	38 098,24	44 782,04
Tegevuskulud	37 607,70	44 343,70
Sellest:		-
riigitulude arvel	37 393,70	38 393,70
välisabi projektide kaasfinantseerimise arvel	214,00	130,00
majandustegevusest laekuvate tulude arvel		5 820,00
Rahvusvaheliste organisatsioonide liikmemaksud	486,20	434,00
Muud kulud	4,34	4,34
Jõudluskontrolli Keskus	17 649,08	17 124,31
Tegevuskulud	16 919,18	15 424,31
Sellest:		-
riigitulude arvel	8 969,08	8 633,31
majandustegevusest laekuvate tulude arvel	7 950,10	6 791,00
Rahvusvaheliste organisatsioonide liikmemaksud	205,90	
Muud kulud	1 223,00	1 700,00
Kapitaliisiingu maksed	-699,00	

**LISA 1. PÕLLUMAJANDUSMINISTEERIUMI
VALITSEMISALA EELARVE 2006/2007**

Maamajanduse Infokeskus	9 397,45	9 694,14
Tegevuskulud	9 297,45	9 594,14
Sellest:		-
riigitulude arvel	7 197,45	6 175,27
välisabi projektide kaasfinantseerimise arvel	-	461,90
välisabi vahendite arvel	1 000,00	2 480,96
majandustegevusest laekuvate tulude arvel	1 100,00	476,01
Muud kulud	100,00	100,00
Maaparanduse Ehitusjärelvalve- ja Ekspertiisibüroo	1 562,60	1 562,60
Tegevuskulud	1 562,60	1 562,60
Sellest:		-
riigitulude arvel	1 562,60	1 522,60
majandustegevusest laekuvate tulude arvel		40,00
Põllumajandusuuringute Keskus	45 224,06	38 798,23
Tegevuskulud	44 703,57	38 455,75
Sellest:		-
riigitulude arvel	17 956,10	18 271,10
välisabi projektide kaasfinantseerimise arvel	1 695,71	1 277,18
välisabi vahendite arvel	8 875,36	3 377,57
majandustegevusest laekuvate tulude arvel	6 044,80	5 250,00
riigiasutustelt laekunud toetuste arvel	10 131,60	10 279,91
Rahvusvaheliste organisatsioonide liikmemaksud	48,00	120,00
Muud kulud	472,48	222,48
Sellest:		-
riigitulude arvel		22,48

**LISA 1. PÕLLUMAJANDUSMINISTEERIUMI
VALITSEMISALA EELARVE 2006/2007**

majandustegevusest laekuvate tulude arvel		200,00
Veterinaar- ja Toidulaboratoorium	40 649,32	41 016,63
Tegevuskulud	38 406,17	38 487,88
Sellest:		-
riigitulude arvel	20395,70	21 605,70
välisabi projektide kaasfinantseerimise arvel	46,95	-
välisabivahendite arvel	1419,55	60,70
majandustegevusest laekuvate tulude arvel	7975,61	5 480,00
riigiasutustelt laekunud toetuste arvel	8568,36	11 341,48
Muud kulud	2243,15	2 528,76
Sellest:		-
riigitulude arvel		8,76
majandustegevusest laekuvate tulude arvel		2 520,00
Maaparandusbürood	25 593,42	28 599,26
Tegevuskulud	25 583,39	28 589,20
Sellest:		-
riigitulude arvel	23964,04	25 545,22
välisabi projektide kaasfinantseerimise arvel	264,84	459,50
välisabivahendite arvel	794,51	1 378,50
majandustegevusest laekuvate tulude arvel	560,00	585,00
riigiasutustelt laekunud toetuste arvel		620,98
Muud kulud	10,03	10,06
Põllumajandusmuuseumid	7 713,73	10 563,02
Tegevuskulud	7 689,80	10 539,09

**LISA 1. PÕLLUMAJANDUSMINISTEERIUMI
VALITSEMISALA EELARVE 2006/2007**

Sellest:		-
riigitulude arvel	7210,6	9 917,89
majandustegevusest laekuvate tulude arvel	479,2	621,20
valitsussektorisest toetuste arvel		-
Muud kulud	23,93	23,93
Sellest:		-
riigitulude arvel		3,13
majandustegevusest laekuvate tulude arvel		20,80
Riigi teadus- ja arendusasutused	31 042,44	35 263,75
Tegevuskulud	30 283,10	34 768,65
Sellest:		-
riigitulude arvel	5280,00	5 628,80
majandustegevusest laekuvate tulude arvel	10281,99	10 354,00
riigiasutustelt laekunud toetuste arvel	13961,46	17 955,85
muudelt residentidelt laekumiste arvel	759,65	830,00
Muud kulud	759,34	495,10
Sellest:		-
riigitulude arvel		38,59
majandustegevusest laekuvate tulude arvel		496,00
riigiasutustelt laekunud toetuste arvel		29,70
Põllumajandusministeeriumi valitsemisala kokku	-98 258,25	2598,67
Finantsvarude vähenemine		58144,066
Laenude andmine mitteresidentidele	-98 258,25	-103100,196
Mitteresidentidele antud laenude tagasimaksmine		47554,8

